НАУКОВА КНИГА

Департамент освіти і науки
Запорізької обласної
державної адміністрації

Комунальний заклад
«Запорізький обласний інститут
післядипломної педагогічної освіти»
Запорізької обласної ради

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА
ПРОСТІР ОСВІТИ
ДЛЯ СУЧАСНИХ УКРАЇНЦІВ

НОВА УКРАЇНСЬКА ШКОЛА У БАЗОВІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ: ВПЕВНЕНІ КРОКИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

НАУКОВО-МЕТОДИЧНИЙ ПОСІБНИК

Запоріжжя
2022

НАУКОВА КНИГА
Серія заснована 2016 року

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«ЗАПОРІЗЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ» ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Нова українська школа у базовій середній освіті: впевнені кроки Запорізької області

Науково-методичний посібник

Запоріжжя 2022

Рекомендовано до друку Вченою радою Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради (протокол № 4 від 01.07.2022)

Відповідальний редактор:

Тетяна Євгеніївна Гура, доктор психологічних наук, професор, проректор з наукової роботи та міжнародної діяльності Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради.

Автори:

О. Аксьонова, Т. Афанасьєва, Т. Бабко, О. Барліт, Л. Васильченко, Л. Герасименко, Є. Гревцева, С. Гура, Т. Гура, Н. Гутарук, Г. Корицька, Т. Кравченко, О. Кривунь, А. Лукачевич, І. Молокова, Л. Омельченко, Ю. Півненко, С. Полюга, Ж. Разієвська, О. Рома, О. Сирцова, С. Фокша, Ю. Чемодурова, Л. Черкасова, Л. Чернікова, О. Швець та ін.

Рецензенти:

Андрєєв Андрій Миколайович, доктор педагогічних наук, доцент, завідувач кафедри загальної та прикладної фізики Запорізького національного університету;

Когут Ольга Іванівна, кандидат філологічних наук, доцент, заступник директора з науково-педагогічної, навчальної роботи та інформаційно-комунікаційних технологій Тернопільського обласного комунального інституту післядипломної педагогічної освіти.

Нова українська школа у базовій середній освіті: впевнені кроки Запорізької області: науково-методичний посібник / відп. ред. Т.Є. Гура ; КЗ «ЗОІППО» ЗОР. - Запоріжжя : ЗОІППО, 2022. - 303 с. - (Наукова книга).

У науково-методичному посібнику висвітлені теоретичні та практичні аспекти впровадження Концепції Нової української школи у закладах загальної середньої освіти Запорізької області, презентований досвід науково-методичного та організаційного супроводу реалізації Державного стандарту базової середньої освіти.

Видання адресоване керівникам та педагогам закладів загальної середньої освіти, фахівцям центрів професійного розвитку педагогічних працівників, фахівцям психологічної служби, науковцям, усім зацікавленим фахівцям.

© Автори, текст, 2022
© КЗ «ЗОІППО» ЗОР, 2022

ЗМІСТ

ВСТУПНЕ СЛОВО 6

РОЗДІЛ І. НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ 8

Т. Гура, Л. Чернікова, С. Фокша
Державний стандарт базової середньої освіти: результати пілотного впровадження у Запорізькій області 9

Т. Гура, О. Рома
Діяльнісний підхід у базовій середній освіті: від педагогічної теорії до освітянської практики 26

Т. Афанасьєва, Т. Бабко, Є. Гревцева, Т. Кравченко
Особливості управлінської діяльності в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти 41

О. Барліт
Особливості розбудови безпечного освітнього середовища закладів загальної середньої освіти 58

Ю. Чемодурова
Психологічний супровід реалізації Державного стандарту базової середньої освіти 65

Т. Бабко
Психолого-педагогічні особливості запровадження формувального оцінювання в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти 74

С. Фокша
Освітнє середовище нової української школи (базова середня освіта) 85

РОЗДІЛ ІІ. ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЗА РІЗНИМИ ОСВІТНІМИ ГАЛУЗЯМИ 92

Г. Корицька, Л. Омельченко
Мовно-літературна освітня галузь 93

Л. Омельченко, Н. Гутарук
Іншомовна освітня галузь 109

С. Полюга
Математична освітня галузь 121

Л. Васильченко
Природнича освітня галузь 131

А. Лукачевич
Технологічна освітня галузь 138

Л. Чернікова, Ю. Швець
Інформатична освітня галузь 145

О. Сирцова
Громадянська та історична освітня галузь 157

С. Гура
Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь. Соціальний напрям (програми етичної та духовно-моральної спрямованості) 168

Ю. Півненко
Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь. Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» 178

О. Аксьонова
Освітня галузь «Фізична культура» 191

РОЗДІЛ ІІІ. ДОСВІД ПІЛОТУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ 202

Бердянська гімназія №3 «Сузір'я» Бердянської міської ради Запорізької області 203

Комунальний заклад загальної середньої освіти «Балабинська гімназія «Престиж» Кушугумської селищної ради Запорізького району Запорізької області 245

Комунальний заклад освіти «Дніпрорудненська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів «Талант» Дніпрорудненської міської ради Василівського району Запорізької області 255

Комунальний заклад загальної середньої освіти Кушугумська гімназія «Інтелект» Кушугумської селищної ради Запорізького району Запорізької області 289

ВСТУПНЕ СЛОВО

Шановні колеги!

Перед вами науково-методичний посібник, який став результатом осмислення результатів пілотного впровадження Державного стандарту базової середньої освіти у Запорізькій області.

З 2017 року колектив Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради спрямовує свою діяльність на науково-методичний, психолого-педагогічний та організаційний супровід освітньої реформи, системну підготовку керівників та педагогічних працівників закладів освіти Запорізької області до роботи в умовах нових Державних стандартів початкової освіти та базової середньої освіти.

Одним із пріоритетних напрямів науково-дослідної та науково-методичної діяльності вчених і практиків Інституту є розвиток професійної компетентності вчителів закладів загальної середньої освіти відповідно до вимог Нової української школи, опанування ними новими стратегіями та методами навчання на засадах діяльнісного, особистісного, компетентнісного, проєктного та здоров'язбережувального підходів, також інтегративного підходу «навчання через гру», який увійшов в освітній простір Запорізької області завдяки дружній співпраці з командою The LEGO Foundation.

Відповідно до Наказу МОН України №406 від 02.04.2021 «Про реалізацію проєкту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти» на 2021-2027 роки», з метою здійснення науково-дослідного, навчально-методичного, науково-методичного та організаційного супроводу реалізації інноваційного освітнього проєкту в Запорізькій області було створено та організовано роботу проєктної групи регіональних координаторів Нової української школи (далі – НУШ) у складі провідних фахівців – науковців, викладачів та методистів – Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти.

З 1 вересня 2021 року експериментальна діяльність з пілотування нового Державного стандарту базової середньої освіти здійснювалась у чотирьох регіональних закладах освіти: Бердянській гімназії №3 «Сузір'я» Бердянської міської ради; Комунальному закладі освіти «Дніпрорудненській спеціалізованій школі І-ІІІ ступенів «Талант» Дніпрорудненської міської ради Василівського району; Комунальному закладі загальної середньої освіти Кушугумській гімназії «Інтелект» та Комунальному закладі загальної середньої освіти «Балабинській гімназії «Престиж» Кушугумської селищної ради Запорізького району Запорізької області. Саме ці заклади освіти у тісній співпраці з проєктною групою регіональних координаторів НУШ стали провідниками освітніх змін, прикладом успішної командної роботи педагогічного, учнівського та батьківського колективів.

Сподіваємось, що презентоване науково-методичне видання стане дієвим практичним інструментом реалізації нового Державного стандарту базової середньої освіти для всіх учителів 5-6 класів, допоможе осмислити та інтегрувати досвід науково-методичного супроводу впровадження Концепції Нової української школи в освітній процес закладів загальної середньої освіти Запорізької області, сприятиме розвитку регіональної та вітчизняної освіти, а також активізує наукові дослідження у цій сфері та створить підґрунтя для рефлексивного діалогу.

З повагою,

Тетяна Гура,
Людмила Чернікова,
а також проєктна група регіональних координаторів НУШ
Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

РОЗДІЛ І.

НОРМАТИВНО-ПРАВОВІ ТА НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

ДЕРЖАВНИЙ СТАНДАРТ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ: РЕЗУЛЬТАТИ ПІЛОТНОГО ВПРОВАДЖЕННЯ У ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

Гура Тетяна,
докторка психологічних наук, професорка, проректорка з наукової роботи та міжнародної діяльності Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, регіональна координаторка НУШ,
Чернікова Людмила,
кандидатка педагогічних наук, доцентка, Заслужений працівник освіту України, проректорка з навчально-методичної роботи Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,
регіональна координаторка НУШ,
Фокша Світлана,
методистка навчально-методичного центру Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,
регіональна координаторка НУШ

З 2017 року в Україні розпочалось фундаментальне реформування системи освіти, що знаменувалося прийняттям нових Законів України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» та утвердженням Концепції Нової Української школи.

З першого вересня 2018 року всі учні перших класів українських шкіл розпочали своє навчання за новим Державним стандартом початкової освіти, у новому освітньому просторі, що передбачає: зорієнтованість на розвиток ключових компетентностей та наскрізних умінь учнів; пріоритет індивідуальних потреб дитини; партнерські стосунки між вчителем, учнем та батьками; безпечне освітнє середовище.

Відповідно до Наказу МОН України №406 від 02.04.2021 «Про реалізацію проєкту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти»» на 2021-2027 роки, з вересня 2021 року 4 заклади Запорізької області стали пілотними щодо експериментальної перевірки можливостей реалізації освітніх галузей нового Державного стандарту на засадах Концепції Нової української школи, а саме: Бердянська гімназія №3 «Сузір'я» Бердянської міської ради; Комунальний заклад освіти «Дніпрорудненська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів «Талант» Дніпрорудненської міської ради Василівського району; Комунальний заклад загальної середньої освіти Кушугумська гімназія «Інтелект» Кушугумської селищної ради Запорізького району; Комунальний заклад загальної середньої освіти «Балабинська гімназія «Престиж» Кушугумської селищної ради Запорізького району Запорізької області.

І саме колектив Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, продовжуючи науково-дослідний, науково-методичний та організаційний супровід реалізації реформ у початковій школі Запорізької області, став головним виконавцем, координатором, фасилітатором, регіональним керівником та натхненником всеукраїнського експерименту в базовій середній освіті Запоріжжя.

Реалізація Державного стандарту базової середньої освіти відбувається відповідно до таких нормативно-правових документів:

1) загальнодержавного рівня:

- *Закон України «Про повну загальну середню освіту»*;
- *Указ Президента України* «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі» від 25 травня 2020 № 195/2020;
- *Постанова Кабінету Міністрів* України від 30 вересня 2020 р. № 898 «Про деякі питання державних стандартів повної загальної середньої освіти»;

● *Розпорядження Кабінету Міністрів України:*

- від 14 грудня 2016 р. № 688-р «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти»;
- від 13 грудня 2017 р. № 903-р «Про затвердження плану заходів на 2017-2029 роки із запровадження Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа»;

● *Накази та Листи Міністерства освіти і науки України:*

- від 19.01.2021 № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти»,
- від 02.04.2021 № 406 «Про реалізацію інноваційного освітнього проєкту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти»;
- Наказом МОН України від 12 липня 2021 року № 795 (у редакції наказів МОН України: від 10 серпня 2021 року № 898, від 29 вересня 2021 року №1031, від 13 грудня 2021 року №1358, від 02 лютого 2022 року №96, від 09 лютого 2022 року № 143, від 11 квітня 2022 року № 324) надано гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» 95 модельним навчальним програмам для базової середньої освіти, у змісті яких реалізуються концептуальні засади нового Державного стандарту базової середньої освіти;
- Лист МОН України № 4.5/2303-21 від 06.08.2021 «Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу у першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа»;

2) регіонального рівня:

● *Накази Комунального закладу «Запорізький обласний інститут післядипломної педагогічної освіти» Запорізької обласної ради:*

- від 22.04.2021 №100 «Про створення проєктної групи з питань впровадження Державного стандарту базової середньої освіти»;

- від 18.05.2021 № 114 «Про затвердження плану заходів з реалізації І організаційно-підготовчого етапу інноваційного освітнього проєкту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти»;
- від 06.09.2021 № 173 «Про затвердження плану заходів з реалізації ІІ формувального етапу інноваційного освітнього проєкту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти»;
- від 07.02.2022 № 043 «Про затвердження плану заходів з реалізації ІІ формувального етапу інноваційного освітнього проєкту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти».

Протягом 2020-2021 років колектив Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти здійснював діяльність з науково-методичного та організаційного супроводу реалізації Концепції «Нова українська школа», підготовки педагогічних працівників та керівників закладів освіти Запорізької області до реалізації нового Державного стандарту базової середньої освіти за *кількома основними напрямами*, а саме:

1) *організаційний та науково-методичний супровід діяльності команд пілотних закладів освіти Запорізької області*: Бердянської гімназії №3 «Сузір'я» Бердянської міської ради; Комунального закладу освіти «Дніпрорудненська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів «Талант» Дніпрорудненської міської ради Василівського району; Комунального закладу загальної середньої освіти Кушугумська гімназія «Інтелект» Кушугумської селищної ради Запорізького району; Комунального закладу загальної середньої освіти «Балабинська гімназія «Престиж» Кушугумської селищної ради Запорізького району Запорізької області.

Організаційний та науково-методичний супровід діяльності команд пілотних закладів освіти був забезпечений проведенням комплексу заходів, які розгорталися поетапно: починаючи від знайомства, формування, консультування та підтримки шкільних команд, налагодження їх продуктивної співпраці для обміну досвідом, презентації кращих практик реалізації нового Державного стандарту базової середньої освіти, аналізу проєктів освітніх програм закладів, моніторингу спільної діяльності, проведення цільових тренінгів на запит педагогів пілотних закладів (рис. 1).

Рис. 1. Організаційно-методичні семінари-зустрічі для команд пілотних шкіл Запорізької області

Крім того, на початку всеукраїнського експерименту у травні 2021 року був проведений аналіз стану забезпеченості пілотних закладів освіти цифровими пристроями та комп'ютерною технікою з метою подальшого використання отриманих даних для закупівлі потрібного обладнання та визначення шляхів упровадження STEM-освіти. Його результати презентовані на рис. 2-5.

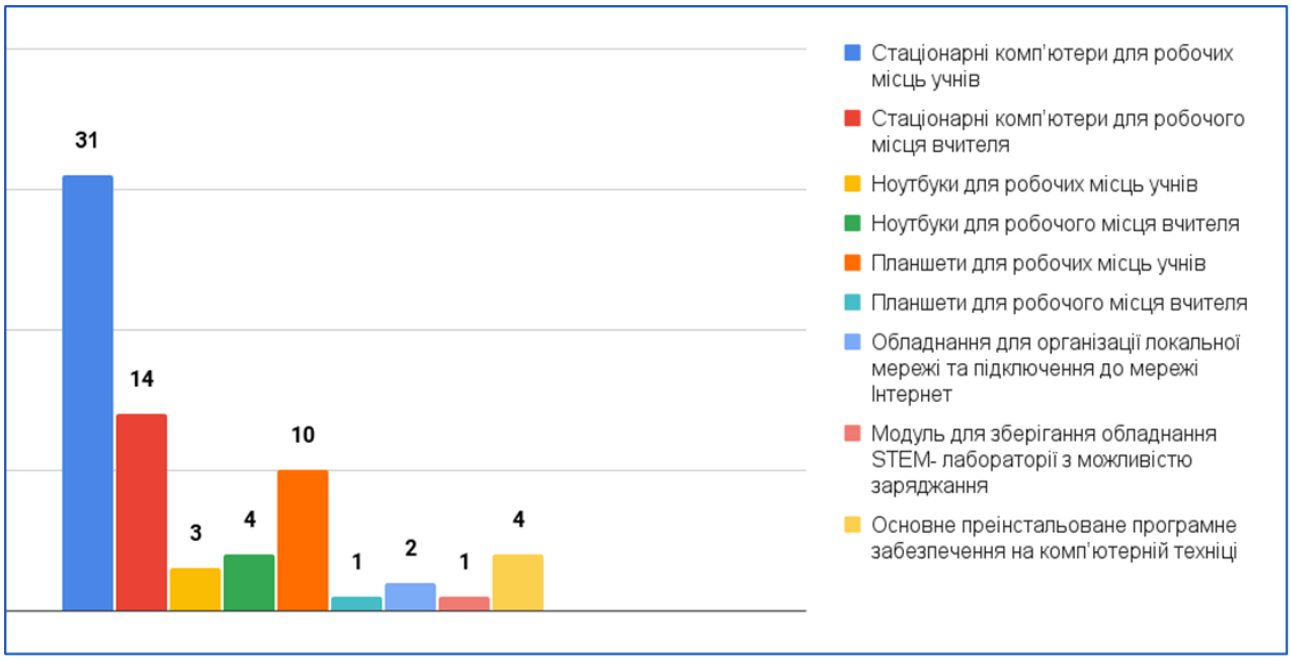

Рис.2. Наявність комп’ютерної техніки в пілотних закладах освіти для обладнання STEM-лабораторій

Рис.3. Розподіл комп’ютерного обладнання для STEM-лабораторій

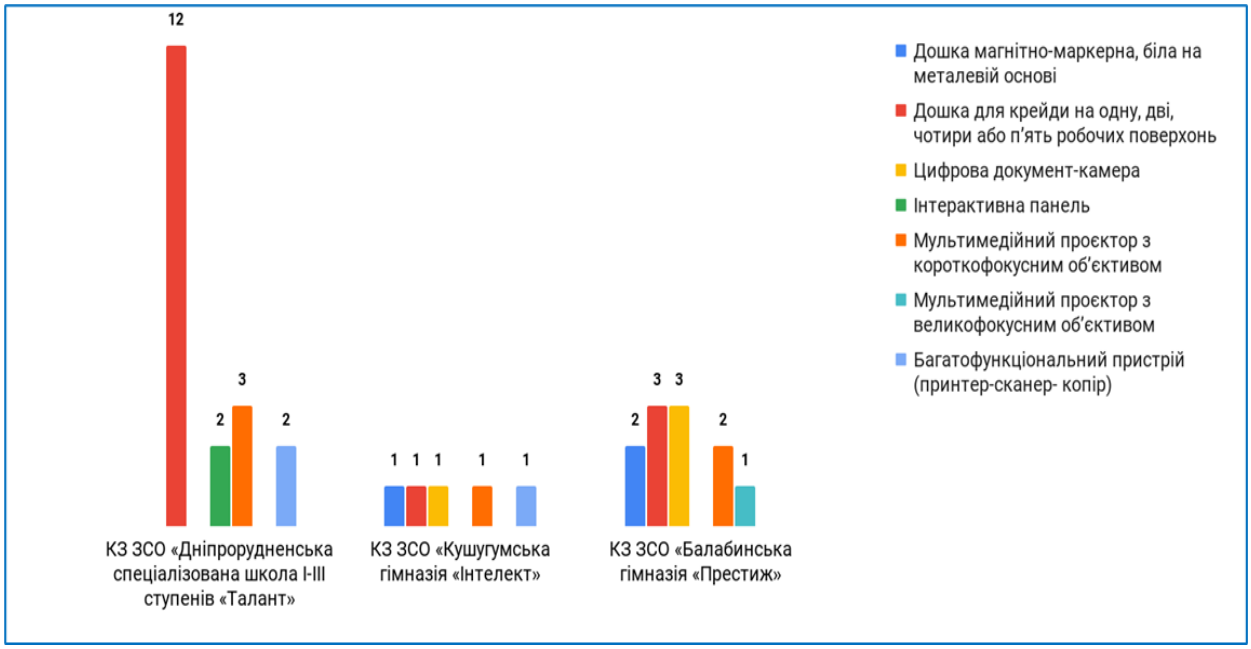

Рис. 4. Кількість мультимедійного обладнання
для навчальних кабінетів та STEM-лабораторій

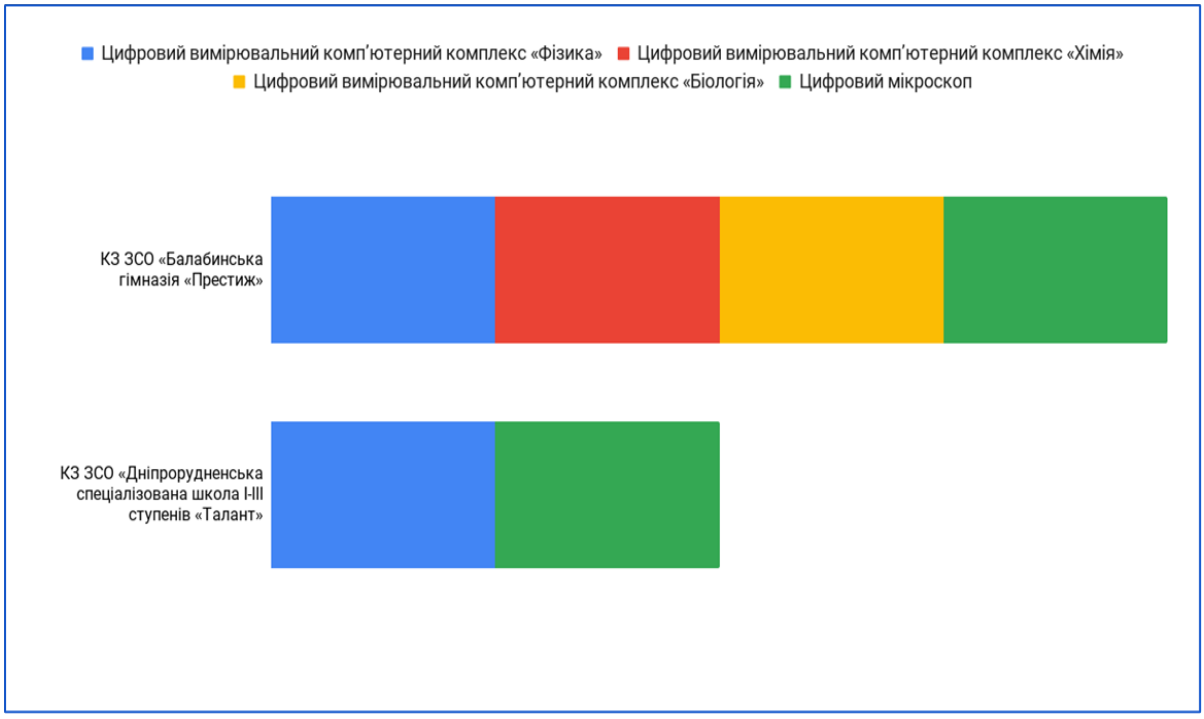

Рис. 5. Наявність цифрового вимірювального обладнання
в закладах освіти

У подальшій роботі з цього напряму обласний науково-методичний центр інформатизації освіти проводив консультації з питань вибору та придбання мультимедійного цифрового обладнання. Для пілотних закладів освіти було організовано огляд наявних на ринку цифрових вимірювальних комплексів, комплектів датчиків та надано рекомендації для обладнання і повноцінної роботи STEM-лабораторій;

2) *організаційний та науково-методичний супровід діяльності регіональних координаторів з освітніх галузей*, що передбачав: створення обласної координаційної ради проєкту та команди фахівців, забезпечення їх підготовки, зокрема за власними освітніми програмами тренінгів; підтримку наставницької діяльності. За різноманітними програмами з питань запровадження концепції НУШ та Державного стандарту базової середньої освіти пройшли відповідну підготовку всі 15 регіональних координаторів та отримали сертифікати (рис. 6).

Рис. 6. Тренінги для команди регіональних тренерів

3) *організаційний та науково-методичний супровід діяльності закладів загальної середньої освіти Запорізької області* в умовах запровадження нового змісту освіти, що був реалізований завдяки:

- розробці освітніх програм тренінгів: «Нова українська школа: адаптаційний цикл базової середньої освіти» для вчителів 5-6 класів закладів загальної середньої освіти, які забезпечуватимуть реалізацію нового Державного стандарту базової середньої освіти; «НУШ базова середня освіта: управлінський супровід» для керівників закладів загальної середньої освіти та ін. (посилання на освітні програми тренінгів https://docs.google.com/document/d/1kCsquqKDry6SJyqt3ke_1ZddaO-AHVonV2mTyZQTKJk/edit?usp=sharing)

- проведення навчальних тренінгів для педагогів Запорізької області, за якими пройшли підготовку 7444 вчителі (рис. 7).

Рис. 7. Тренінги для педагогів Запорізької області

- проведенню тематичних науково-практичних та науково-методичних заходів у межах: VII Міжнародної науково-практичної конференції «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи», Всеукраїнської науково-практичної конференції «Навчання через гру в освітньому просторі України: досвід, виклики, ідеї та рішення», Всеукраїнської науково-практичної конференції «Нова українська початкова школа: нові виміри професійного розвитку вчителя», V Всеукраїнської науково-практичної конференції «Розвиток сучасної природничо-математичної освіти: реалії, проблеми якості, інновації», Регіонального освітнього хакатону «Ефективна й результативна дистанційна освіта: можливості, структура, засоби та інструменти», Регіональної науково-практичної діалог-сесії «Діяльнісний підхід 2.0: теорія та практика впровадження» та ін.

Рис. 8. Діалог-сесія за участі команд пілотних закладів та регіональних тренерів

У 2022 році в складних умовах воєнного стану Інститут продовжив роботу з пілотними закладами освіти та педагогами області щодо подальшого розвитку їх професійної компетентності та готовності до впровадження концепції «Нова українська школа». У цей період було проведено:

- дистанційні тренінги для педагогів пілотних закладів з тем:

- «Особливості організації інклюзивної освіти в ЗЗСО в умовах реалізації Концепції НУШ в базовій середній освіті»;
- «Створення системи ефективної протидії булінгу в освітньому середовищі»;
- «Розвиток наскрізних умінь здобувачів освіти в адаптаційному циклі базової середньої освіти»;
- «Освітнє середовище Нової української школи (базова середня освіта)»;

- дистанційні тренінги «Нова українська школа: адаптаційний цикл базової середньої освіти» для вчителів 5-6 класів закладів освіти Запорізької області щодо впровадження нового Державного стандарту базової середньої освіти відповідно до Концепції «Нова українська школа»;
- дистанційні тренінги «НУШ у базовій загальній середній освіті: управлінський супровід» для керівників закладів загальної середньої освіти Запорізької області щодо впровадження нового Державного стандарту базової середньої освіти відповідно до Концепції «Нова українська школа».

Діяльність Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти з науково-методичного та організаційного супроводу реалізації Концепції «Нова українська школа», підготовки педагогічних працівників та керівників закладів освіти Запорізької області до реалізації нового Державного стандарту базової середньої освіти у 2020-2022 роках забезпечувалась завдяки функціонуванню платформи **«Освітнє середовище Запорізького регіону»**, яка об'єднує веб-ресурси: «Сайт КЗ «ЗОІППО» ЗОР», Методичний портал «ЗапоВікі», ІСУО Запорізької області, Дистанційна платформа підвищення кваліфікації педагогічних працівників (URL: https://ele.zp.ua/training/).

Основними напрямами функціонування платформи «Освітнє середовище Запорізького регіону» є організація курсів підвищення кваліфікації вчителів, проведення дистанційних тренінгів, науково-практичних та науково-методичних заходів, різноманітних проєктів та конкурсів.

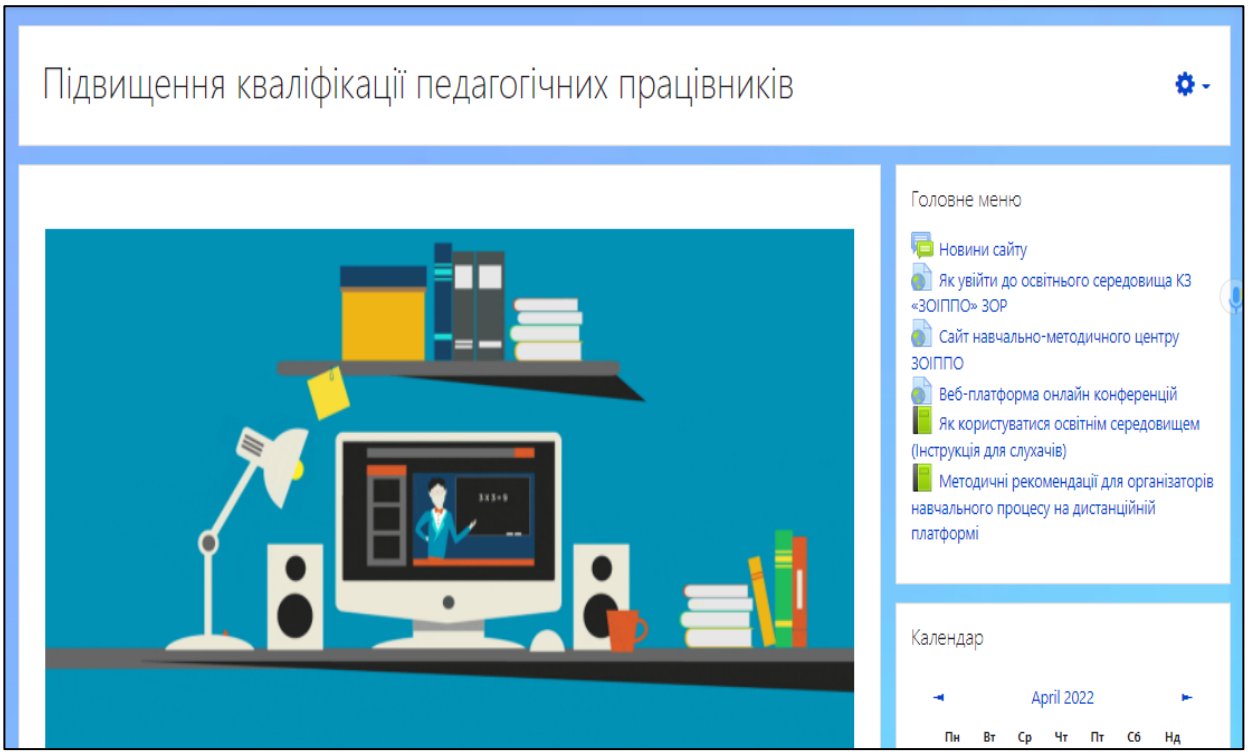

Рис. 9. Інтерфейс Дистанційної платформи підвищення кваліфікації педагогічних працівників Запорізької області

Саме на Дистанційній платформі розміщені матеріали тренінгів НУШ: «Пілотування НУШ. Нова українська початкова школа. Модулі 1, 2, 3», «Пілотування НУШ. Нова українська школа: відповідаємо на виклики», «Розробка інструментів формувального оцінювання: психолого-педагогічний аспект», «5-6 кл. Реалізація концепції «Нова українська школа» в адаптаційному циклі базової середньої освіти. Модуль 1», Модулі 2: «Новий зміст освітньої галузі у 5-6 класі (Здоров'я, безпека та добробут)», Новий зміст освітньої галузі у 5-6 класі (Інформатика)», «Новий зміст освітньої галузі у 5-6 класі (Історична галузь)», «Новий зміст освітньої галузі у 5-6 класі (Курси морального спрямування)», «Новий зміст освітньої галузі у 5-6 класі (Математика)», «Новий зміст освітньої галузі у 5-6 класі (Мистецька галузь)», «Новий зміст освітньої галузі у 5-6 класі (Природнича галузь)», «Новий зміст освітньої галузі у 5-6 класі (Технології)», «Новий зміст освітньої галузі у 5-6 класі (Українська мова. Українська література)», «Новий зміст освітньої галузі у 5-6 класі (Фізична культура: крок на новий рівень)», «Новий зміст освітньої галузі у 5-6 класі (Зарубіжна література)», «Діяльнісний підхід у Новій українській школі (у межах співпраці з The LEGO Foundation)».

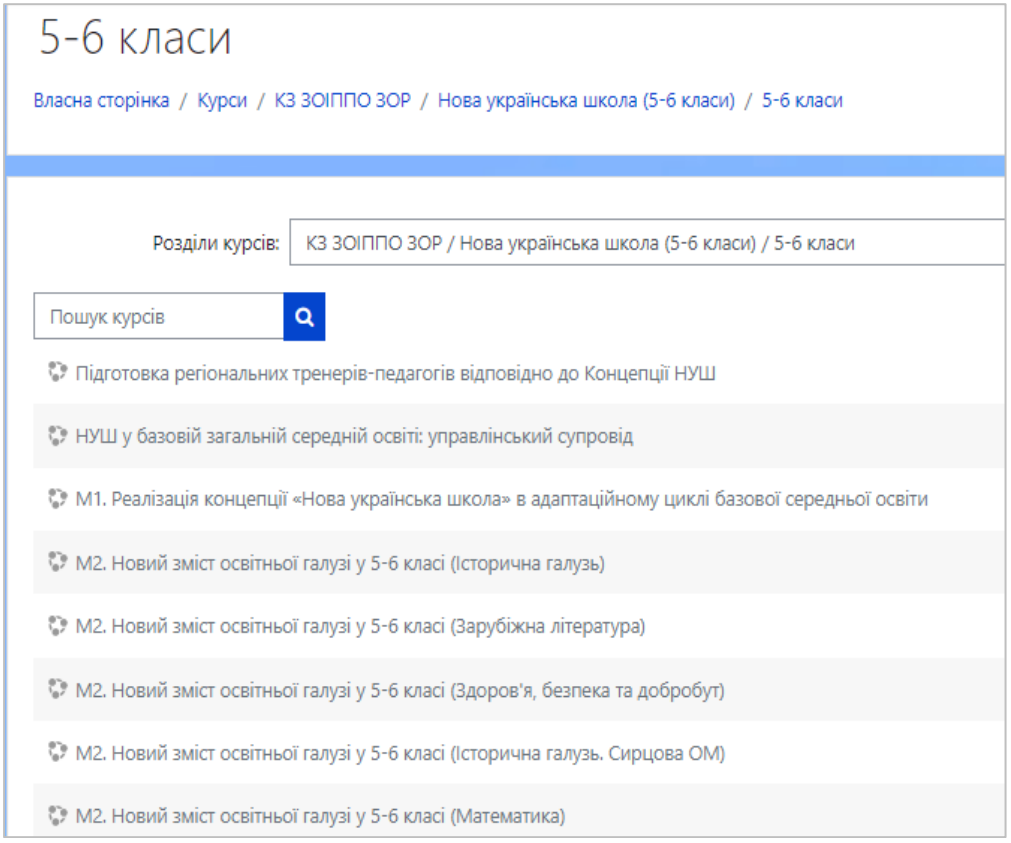

Рис. 10. Перелік тренінгових курсів для вчителів 5-6 класів, розміщених на дистанційній платформі

Для кожного педагога, який виявив бажання пройти тренінги у КЗ «ЗОІППО» ЗОР, створений віртуальний особистий кабінет, в якому зберігаються всі пройдені ним курси, слухач може повертатися до необхідних для нього матеріалів.

Результати науково-методичного супроводу запровадження Концепції Нової української школи у Запорізькій області презентовані у 24 авторських науково-методичних виданнях за такими напрямами як: 1) менеджмент у Новій українській школі; 2) інклюзивна освіта в Новій українській школі; 3) впровадження НУШ у початковій освіті; 4) впровадження НУШ у базовій та профільній школі (URL: http://surl.li/btqmn).

Зазначені науково-методичні видання презентовані освітянській спільноті не тільки Запорізького регіону, але й України в цілому.

Рис. 11. Виставковий стенд
науково-методичних видань фахівців Інституту
з питань запровадження Концепції Нової української школи у
Запорізькій області

Про ефективність діяльності колективу Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти з реалізації Концепції «Нова українська школа», підготовки педагогічних працівників та керівників закладів освіти Запорізької області до реалізації нового Державного стандарту базової середньої освіти свідчать результати моніторингового дослідження стану впровадження навчально-методичного забезпечення базової середньої освіти на засадах Концепції НУШ у Запорізькій області. Моніторингове дослідження проведено за участю шкільних команд пілотних закладів у листопаді 2021 року (після двох місяців інноваційної діяльності). Загальна характеристика вибірки презентована на рис. 12.

Рис. 12. Загальна характеристика вибірки

Отримані результати моніторингового дослідження свідчать про таке (рис. 13-18):

- 80% вчителів пілотних закладів виявляють високий рівень професійної готовності до пілотування НУШ;

Рис. 13. Загальні результати дослідження

- на високому рівні педагогами оцінено забезпечення пілотування НУШ в закладі навчально-методичними посібниками, комп'ютерним та

мультимедійним обладнанням, на середньому – пристосуваннями для навчальних кабінетів, засобами навчання;

- щодо стимулювання педагогічної праці, то тільки 40% фахівців отримують матеріальне заохочення, 37% – моральне, що визначає актуальні напрями управлінської діяльності як на рівні держави, так і закладів освіти;

- щодо задоволеності педагогами навчально-методичним забезпеченням інноваційної діяльності, то 87,5% педагогів у повній мірі задоволені обраною модельною програмою, проте тільки 45% – якістю навчально-методичних матеріалів. Здійснений науково-методичний супровід на шкільному та регіональному рівнях задовольняє відповідно 77% та 70% педагогів, на всеукраїнському – лише 44% фахівців.

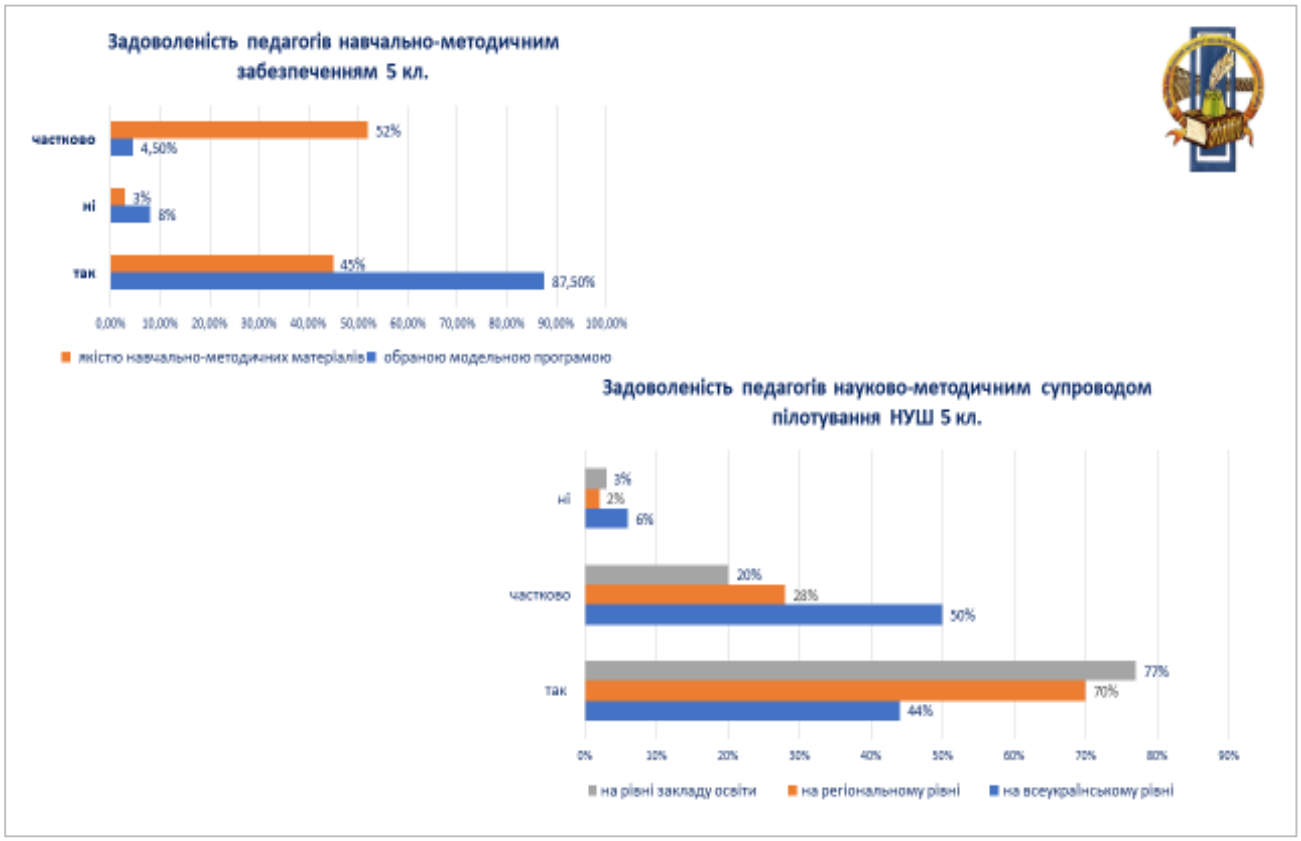

Рис. 14. Загальні результати дослідження

Важливим для планування подальшої діяльності колективу Інституту в цілому та регіональних координаторів освітніх галузей зокрема є визначення головних труднощів, з якими зіштовхуються команди пілотних закладів.

Так, значущими труднощами пілотування вчителями визначені: формувальне оцінювання навчальних досягнень, наскрізних умінь школярів; різні аспекти організації дистанційного навчання; перебудова власної педагогічної діяльності в умовах нового змісту освіти, організація проєктної діяльності учнів та ін. Нагальними методичними потребами вчителів-пілотників є оцінювання навчальної діяльності здобувачів освіти, STEM-освіта, створення освітнього середовища НУШ базової школи. Саме за зазначеною вкрай

актуальною для вчителів пілотних закладів тематикою проведені тренінги, створені методичні ресурси.

Рис. 15. Загальні результати дослідження

Результат рефлексивної оцінки діяльності команд пілотних закладів Запорізької області у співпраці з фахівцями Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти висвітлюють такі отримані дані: 88% учителів задоволені співпрацею з регіональними галузевими координаторами, 94% - командною співпрацею.

Переважна більшість (92%) учителів прогнозують цілком успішне запровадження Концепції Нової української школи у своєму закладі та вважають його вкрай необхідним, принциповим для вітчизняної освіти, асоціюють НУШ з власним професійним розвитком, новим досвідом та кропіткою працею, а також професійним та особистісним задоволенням.

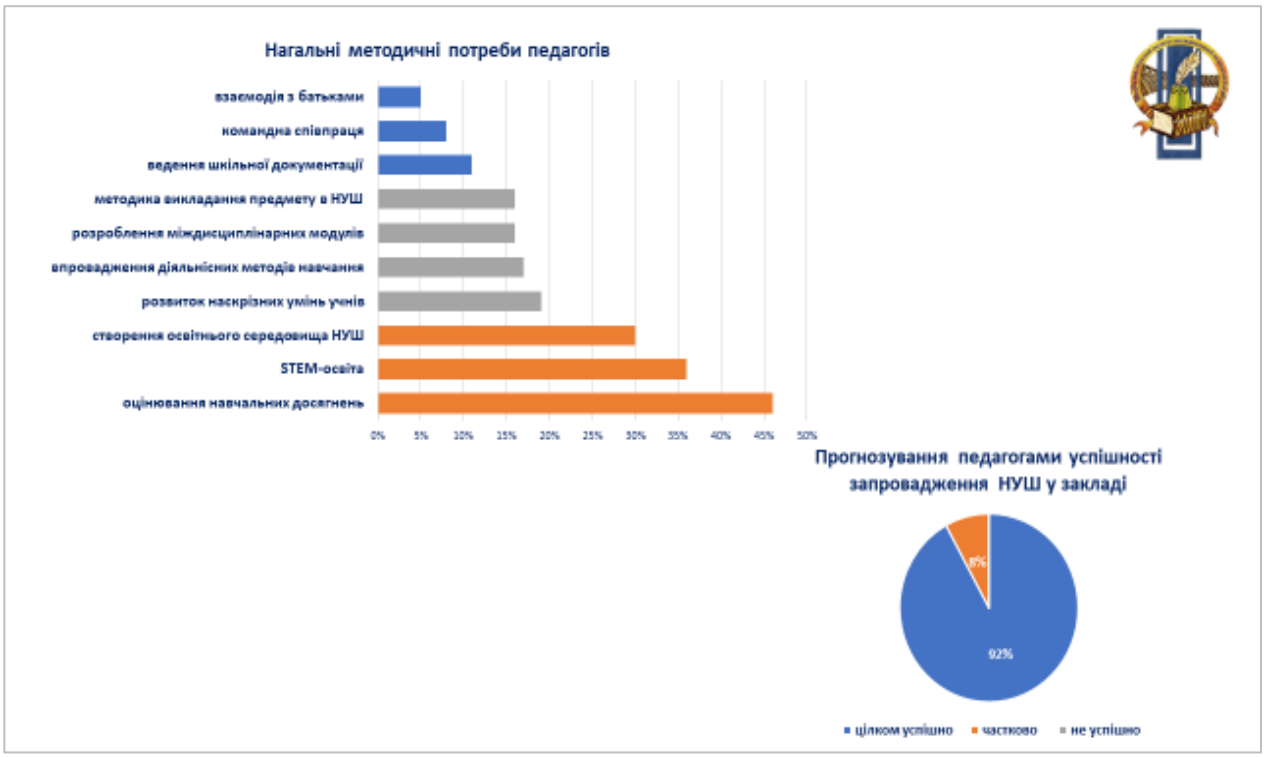

Рис. 16. Загальні результати дослідження

Рис. 17. Загальні результати дослідження

Отримані результати моніторингового дослідження стану впровадження навчально-методичного забезпечення базової середньої освіти на засадах Концепції НУШ у Запорізькій області засвідчили про *такі пріоритетні напрями діяльності* Інституту та закладів загальної середньої освіти Запорізької області, що забезпечать підвищення якості впровадження Державного стандарту базової середньої освіти:

- створення умов для безперервного професійного розвитку керівників та педагогічних працівників, їх професійної підготовки до інноваційної освітньої діяльності на всіх циклах базової середньої освіти, їх системної наставницької підтримки;

- науково-методичний супровід діяльності шкільних команд закладів загальної середньої освіти, які здійснюють підготовку, впровадження та моніторинг якості освітньої діяльності;

- науково-методичний супровід узгодження та розробки шкільної нормативної бази;

- організаційно-методичне забезпечення академічної свободи вчителя в єдності з виробленням загальних правил та підходів;

- налагодження системної різновекторної співпраці з усіма учасниками освітнього процесу, громадою, благодійними організаціями;

- презентація досвіду інноваційної освітньої діяльності на міжнародному, всеукраїнському та регіональному рівнях.

Саме зазначені напрями стали провідними як у вдосконаленні експериментальної освітньої діяльності, так і у її розгортанні в усіх закладах загальної середньої освіти Запорізької області, у реалізації Концепції НУШ, упровадженні нового Державного стандарту базової середньої освіти.

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД У БАЗОВІЙ СЕРЕДНІЙ ОСВІТІ: ВІД ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ДО ОСВІТЯНСЬКОЇ ПРАКТИКИ

Гура Тетяна,
докторка психологічних наук, професорка, проректорка з наукової роботи та міжнародної діяльності Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, регіональна координаторка НУШ
Рома Оксана,
PhD, керівниця освітніх ініціатив The LEGO Foundation

Реформування вітчизняної загальної середньої освіти, упровадження Концепції Нової української школи, Державного стандарту базової середньої освіти вимагає знаходження ефективних методів навчання, які б забезпечували успішне досягнення учнями обов'язкових результатів навчання, розвиток їх ключових компетентностей та наскрізних умінь. Крім того, відповідали закономірностям вікового (фізіологічного, психічного, соціального та особистісного) розвитку школярів, були здоров'язбережувальними, психогігієнічними, спрямованими на активізацію механізмів їх самоосвіти та саморозвитку.

Зазначене вимагає пошуку нових методів навчання, що ґрунтуються на *діяльнісній методології*. Адже саме *діяльнісний підхід*, *діяльнісні методи* навчання та викладання, як свідчать результати багатьох досліджень, ставлять учнів у центр освітнього процесу, забезпечують їх суб'єктність проти пасивного сприймання інформації – «простого запам'ятовування». Вони покращують розуміння та збереження школярами інформації, забезпечують розвиток їх когнітивних та метакогнітивних умінь, зокрема таких наскрізних умінь, як: розв'язувати проблеми, критично та системно мислити, приймати рішення, оцінювати ризики тощо. *Саме діяльнісний підхід є одним з головних інструментів реалізації Концепції Нової української школи, механізмом запровадження Державного стандарту базової середньої освіти на всіх циклах навчання – адаптаційному (5-6 класи) та базовому предметному (7-9 класи).*

Важливо усвідомлювати, що діяльнісний підхід не є окремою, ситуативною навчальною стратегією, технікою, а *наскрізним, системним, глибинним*, визначає сутність та зміст професійної діяльності учителя. З 2018 року із упровадженням Концепції Нової української школи у початковій освіті діяльнісний підхід став не просто методологією сучасної педагогічної науки (таким він був з кінця 20 століття), а *наскрізною освітянською практикою*, дієвим інструментом організації навчальної і педагогічної діяльності, освітнього середовища. Тож його запровадження у базовій середній освіті є не просто бажаним, а *життєво необхідним* для забезпечення **наступності** початкової та середньої школи, успішної адаптації п'ятикласників, активізації всебічного (фізіологічного, психічного, соціального та особистісного) розвитку школярів, а також досягнення ними високих академічних здобутків.

Діяльнісний підхід як сучасна методологія шкільної освіти у контексті впровадження Концепції Нової української школи, реалізації Державного стандарту базової середньої освіти ґрунтується на основних положеннях діяльнісної методології, що була розроблена такими відомими вченими-психологами та педагогами як Л. Виготський, П. Гальперін, О. Леонтьєв, І. Лернер, О. Матюшкін та ін., а саме:

- процес навчання є завжди *навчанням діяльності – предметно-практичних* та *розумових дій*, метою навчання є *формування в учнів способу дій – розумових та предметно-практичних умінь*;

- навчати діяльності – це означає *робити навчання вмотивованим*, а відтак, – вчити дитину *самостійно* ставити перед собою цілі, знаходити шляхи їх досягнення, допомагати формувати у себе вміння контролю та самоконтролю, оцінки та самооцінки;

- навчання передбачає розкриття перед дитиною всього спектру можливостей та *створення установки на вільний, але відповідальний та обґрунтований вибір – настанови на творчість*, відтак, навчання – це *процес розгортання самостійної творчої діяльності кожної дитини*;

- способи дій або уміння можуть бути сформовані *тільки в результаті діяльності* – навчальної (якщо вона спеціально організується), їх формування *має відбуватися* ***поетапно*** (рис. 1): починаючи зі створення *мотиваційної основи дії, формування ставлення учня до мети та завдань дії, до матеріалу*, на якому воно відпрацьовується; *створення схеми орієнтувальної основи дії*, яка перевіряється та уточнюється (тобто знань, які учень здобуває самостійно, а не отримує у готовому вигляді); *формування дії у матеріалізованій формі* з опорою на зовнішньо представлені компоненти схеми, описові значення цих дій у зовнішній мові; *здійснення дії у внутрішньому плані* та *перенесення у реальні практичні ситуації*.

Рис. 1. Етапи формування умінь

- *механізмом навчання* не є передача знань, а *керування/проєктування навчальною діяльністю учнів з самостійного пошуку знань*;

- навчання діяльності на першому своєму етапі передбачає *спільну навчально-пізнавальну діяльність групи учнів під керівництвом учителя*, така спільна діяльність забезпечує зв'язок між зоною найближчого розвитку дитини та тим, що вона може здійснити самостійно.

Основними *принципами діяльнісного підходу в освіті* є такі:

1) здобуття дитиною знань у самостійному пошуку;
2) наступності етапів навчання згідно з віковими та психологічними особливостями розвитку;
3) формування цілісної картини світу у дитини та свого місця у ньому;
4) мінімакса (надання можливості максимального освоєння програми);
5) психологічного комфорту;
6) варіативності (розвитку варіативності мислення учнів, їх здатності до адекватного прийняття рішень у різноманітних ситуаціях вибору);
7) максимальної орієнтації на творчу діяльність учнів, розвиток їх креативності.

З підписанням Меморандуму про взаєморозуміння між *Міністерством освіти та науки України* і *The LEGO Foundation* (2018), а також окремого Меморандуму про співпрацю між *The LEGO Foundation* та *Запорізьким обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти* (2017, 2019 рр.) у загальну середню освіти України в цілому та Запорізької області зокрема увійшло нове осмислення діяльнісного підходу. Усі початкові класи українських шкіл отримали набори цеглинок LEGO, що стали, з одного боку, засобом сучасної інноваційної освітньої стратегії, а з іншого, – інструментом переосмислення та перебудовування педагогічної діяльності, професійного мислення та поведінки вчителів, їх ставлення до освітнього процесу.

The LEGO Foundation запропоновані принципи діяльнісного підходу, які підкреслюють, контекстуалізують, практично спрямовують діяльність учителя, а саме:

1) ставити відкриті запитання і завдання;
2) не давати готових рішень;
3) залучати дітей до співпраці;
4) віддавати ініціативу дітям;
5) пробувати знову і знову;
6) створювати атмосферу радості пізнання.

Отже, діяльнісний підхід у базовій школі вимагає створення *вчителем умов для оволодіння учнем* ***діяльністю***, а отже, **зробити процес навчання**:

- *вмотивованим* – зацікавлення, емоційне занурення, формування ціннісного ставлення є першочерговим завданням викладання, що забезпечує мотиваційну основу діяльності;
- *цілеспрямованим* – учень має самостійно ставити перед собою мету та у самостійному пошуку знаходити засоби її досягнення;
- *практико зорієнтованим* – забезпечувати зв’язок з реальною діяльністю, предметно-практичними діями;

- *соціальним* – відбуватися у просторі спільної навчально-пізнавальної діяльності учнів, комунікації між ними, командної взаємодії;
- *емоційним* – породжувати позитивні емоції; створювати ситуації успіху, отримання задоволення, радості від процесу та результату навчання, співпраці з іншими, взаємодією із зовнішнім та внутрішнім світом;
- *активним* – спрямованим на забезпечення фізичної активності дитини, задоволення потреби в русі, а також активності інтелектуальної, емоційної, соціальної тощо;
- *творчим* – має бути максимально зорієнтоване на творчу діяльність учня;
- *рефлексивним та максимально самоорганізованим* – спрямованим на розвиток рефлексивних умінь (аналізувати власну мисленнєву діяльність, навчальну діяльність тощо), а також умінь самоконтролю, самооцінки, самовдосконалення школярів.

Зазначені положення визначають і відповідні вимоги до методів навчання, які не можуть бути знаннєво зорієнтованими, переважно репродуктивними, інформаційними.

Діяльнісні методи – це такі методи організації навчання, які забезпечують розвиток мотивації учнів, їх умінь: цілепокладання; самостійного пошуку інформації; проєктування дій; формулювання гіпотез; оцінки ризиків та прийняття рішень; рефлексії; а також здійснення різних способів дій, удосконалення, відпрацювання у нетипових ситуаціях; розвиток умінь презентації власної думки, її аргументації, командної співпраці, саморегуляції та ін.

За своєю суттю вони є конструктивістськими – центрованими на учня, на його самостійному конструюванні інформації; активними – передбачають пізнавальну, емоційну та поведінкову діяльність за ініціативою самих здобівачів освіти; проблемними та дослідницькими – спрямовані на самостійне вирішення дітьми проблемних ситуацій, їх пошукову діяльність; кооперативними – передбачають парну, групову, командну взаємодію учнів; проєктними – спрямовані на здійснення здобувачами освіти проєктування власної розумової діяльності, вирішення проблемних ситуацій.

За результатами багатьох досліджень на рівні шкільної освіти у різних освітніх галузях ученими встановлено, що діяльнісні методи забезпечують вищий рівень академічної успішності учнів, ніж традиційні, знаннєво орієнтовані. Перевага діяльнісних методів в аспекті досягнення учнями навчальних результатів деякими дослідниками оцінюється навіть у двічі-тричі вище порівняно з традиційними. А серед діяльнісних методів навчання, за результатами багатьох метааналізів, найбільший позитивний ефект як на академічну успішність учнів, так і на розвиток їх наскрізних умінь, мають такі стратегії, як: взаємне навчання, візуалізація інформації, дослідницьке навчання, проблемне навчання, кооперативне навчання.

Проте, незважаючи на потенційну ефективність діяльнісних методів, їх реалізація у повсякденній педагогічній діяльності залишається вкрай недостатньою. А серед основних труднощів у реалізації діяльнісних методів, дослідниками з багатьох країн світу у першу чергу визначаються такі, що

безпосередньо пов’язані з професійними установками та стереотипами вчителів, складністю перебудови власної педагогічної діяльності. Тож перед учителями базової середньої освіти постає непросте завдання – проаналізувати власну педагогічну діяльність та за необхідності знайти ресурси у подоланні стереотипів щодо навчального процесу і чинників його ефективності.

Отже, діяльнісний підхід, *діяльнісні методи в освіті в цілому та базовій середній освіті зокрема, поєднують принципи та методи активного, кооперативного, проблемного, розвивального, проєктного, експериментального навчання, а також методів «навчання за запитами учнів» та Монтесорі педагогіки* (рис.2).

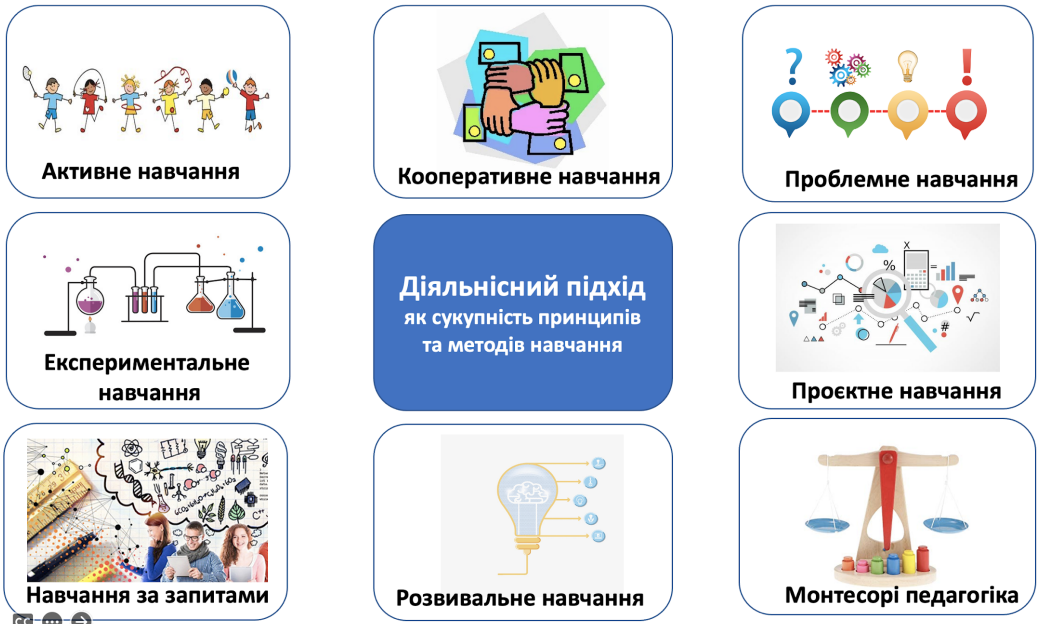

Рис. 2. Види навчання – складові діяльнісного підходу в освіті

Для успішного запровадження діяльнісного підходу в базовій середній освіті вкрай важливим є *свідоме проєктування* вчителем власної педагогічної діяльності (на кожному навчальному занятті, темі, модулі тощо) за всіма її етапами відповідно до закономірних етапів людської діяльності: починаючи з настановно-мотиваційного етапу та етапу проблематизації і до рефлексивного етапу та етапу планування наступного циклу дій. Саме в такий спосіб педагогічна діяльність учителя та навчальна діяльність його учнів створюють єдиний спільний освітній простір, стають *співдіяльностями*, що і забезпечує реальну суб’єктність (усвідомленість, цілеспрямованість, активність) педагога та школяра в освітньому процесі (рис. 3).

Рис. 3. Етапи навчальної та педагогічної діяльностей
у розрізі діяльнісних методів

Крім того, вкрай важливим у контексті реалізації діяльнісного підходу у базовій середній освіті є усвідомлення вчителем кардинальної зміни своєї професійної ролі – з ролі «транслятора знань» до *фасилітатора* пошукової, навчально-пізнавальної, самоосвітньої діяльності учнів.

Це досягається завдяки використанню вчителем таких **діяльнісних методів навчання** як **методи:**

- ***відкритих запитань*** – таких, що не передбачають єдиної правильної відповіді, спрямовані на роздуми, рефлексію (як приклад, «*Що ти думаєш...?», «Як ти вважаєш?», «Що ти можеш сказати про..?», «Про що це тобі нагадує ...?», «Як ти збираєшся це зробити?», «Що ще можна додати?», «Які є інші варіанти…?»* та ін.); ***запитань «високого рівня»***, що на відміну від запитань «низького рівня», в яких запитується про факти й деталі, передбачають використання розумових операцій, пов'язаних із критичним мисленням (як приклад, *«Чому, на твою думку,…?», «Які причини…?», «Чим відрізняється…?»* та ін.) [13].

Для того, щоб запитання вчителя були *діяльнісними*, важливо застосовувати такі **педагогічні техніки**:

1) не поспішати, а після поставленого запитання надавати учням час на міркування, обдумування, формулювання відповіді, зробити так звану *рефлексивну паузу,* що надасть змогу учням проаналізувати власні думки;
2) використовувати *командну роботу* «подумайте – об’єднайтесь у пари/команди – обговоріть»;
3) задавати розвивальні, пролонгувальні запитання (як приклад, *«Що ви могли б ще додати?»*, *«Які є ще ідеї?»* та ін.);

4) надавати підтримувальний нейтральний зворотній зв'язок, відкриту відповідь, що робить обговорення відкритим (як приклад, *«Цікаво, я про це не думала раніше…» та ін.*);
5) спрямовувати на узагальнення, підбиття підсумку (як приклад, *«Хто зможе узагальнити наші думки?», «Сформулюймо це твердження іншими словами…»);*
6) з'ясовувати думки учнів (як приклад, *«Хто згодний з цією позицію? Чому?», «Хто не згодний? Чому?»* та ін.);
7) запитувати *всіх учнів*, а не тільки тих, хто проявляє ініціативу, проте продовжувати далі, якщо учень не хоче відповідати;
8) активізувати уяву учнів (як приклад, *«Що б відбулося, якби ....?»* та ін.);
9) акцентувати увагу учнів на неоднозначності відповіді *(«На це питання є багато варіантів відповідей…»* та ін.);

- ***схематизації*** – візуалізації інформації, надання їй наочно-чуттєвої форми – створення різних типів схем, що відображають:

1) об'єкти, їх сутність, структуру, зв'язки (*об'єктно-онтологічні* схеми);
2) процеси, рухи, перетворення (схеми *дій або процесуальні* схеми);
3) предметно-практичну та мисленнєву діяльність (*методологічні* схеми) (як приклад, – блокова схема; діаграма Ісікави або «фішбоун», «риб'яча кістка»; цикл Дьомінга; Ромашка Блума; кола Вена; ментальна карта та ін.).

Важливо враховувати, що здатність до схематизації є чинником розвитку наскрізних умінь, важливим критерієм інтелектуального розвитку людини. І саме шкільний вік – є сенситивним періодом розвитку мисленнєвих процесів людини.

Відтак, вкрай необхідним є цілеспрямоване, усвідомлене вчителем використання інструментів схематизації у навчальному процесі, що передбачає розвиток у школярів *«культури схематизації»*:

- забезпечення усвідомленості сутності поняття «схема», її характерних ознак, типів, закономірних етапів створення;

- формування та розвиток умінь: створювати усі типи схем за родо-видовою організацію; генералізувати інформацію про об'єкт та процес у схемі; застосовувати універсальну графіку схеми, що забезпечує її зрозумілість, репрезентованість для інших; створювати схеми різного рівня складності (від простої блочної об'єктно-онтологічної схеми до складної методологічної); створювати схеми із застосуванням різних матеріалів (не тільки графічну, але і з використанням будь-яких предметів поряд, символів тощо); презентувати та інтерпретувати схеми; здійснювати адекватну самооцінку рівня розвиненості вмінь візуалізувати інформацію, створювати схеми явищ та процесів, презентувати їх;

- ***вербалізації*** – *проговорення* своєї діяльності (предметної, навчальної тощо) та миследіяльності завдяки технікам: *мислення про себе, мислення для себе «в голос», «колективне мислення»* – проговорення для інших і з іншими (такі методи, як: *синектика, мозковий штурм, «мікрофон», «ажурна пилка», дилеми, дебати, ситуаційний аналіз та ін.*);

- ***евристик*** – особливих універсальних методів або метаспособів, за допомогою яких людина відкриває нові способи рішення, будує нестереотипні плани та програми; вони активізують творче мислення, забезпечують інтенсифікацію генерування ідей, гіпотез, підвищують рівень їх достовірності.

Серед евристик, які є найбільш ефективними в навчальному процесі на адаптаційному циклі базової середньої освіти є:

- *евристики цілепокладання*: формулювання учнями мети власної навчальної діяльності, вербалізація мети та завдань, формулювання тактичної та стратегічної мети, СМАРТ;
- *евристики антиципації*: складання учнями прогнозу навчальної діяльності на день, тиждень, місяць; здійснення перспективної рефлексії власної навчальної діяльності;
- *евристики прийняття рішення*: генерування ідей для формулювання гіпотез, знаходження помилок;
- *евристики планування та програмування:* складання простого плану дій для окремого завдання навчальної діяльності; складання плану на день; розробка плану саморозвитку; створення проєкту; перетворення плану у програму діяльності;
- *евристики самоконтролю*: співставлення мети та результату, визначення протиріч, фіксація помилок та їх корегування тощо;

- ***метафоризації*** – інтерпретації та створення метафор, застосування методів артпедагогіки, графічних імпровізацій, театральних постанов тощо;
- ***об'єктивізації –*** опредмечування, вирішення проблемних ситуацій у реальній предметно-практичній та/або змодельованій діяльності (моделювання, спостереження, досліди, експерименти);
- ***рефлексії*** *– здійснення аналізу власної предметної/ навчальної/ мисленнєвої діяльності, свідомої актуалізації механізмів рефлексії* (*співставлення мети та результату; визначення протиріч, фіксація помилок та їх корегування; рефлексивні паузи, рефлексивне коло, рефлексивні запитання, рефлексивні виходи, ведення щоденника* та ін.);
- ***ігрові*** та ***проєктного навчання***.

З підписанням Меморандуму про взаєморозуміння між *Міністерством освіти та науки України* і *The LEGO Foundation* (2018), в українську освіту увійшов новий інтегративний підхід до організації освітньої діяльності – **«навчання через гру»**, а ігрові методи навчання стали одними з провідних стратегій педагогічної діяльності.

На сьогодні підхід The LEGO Foundation *«навчання через гру»* впевнено крокує у базову середню освіту. Він поєднує *зорієнтоване на дитину*, супроводжувальне та *зорієнтоване на вчителя навчання* відповідно до характеристик ігрового навчального досвіду та поєднує в собі активне навчання, експериментальне навчання та навчання керованих відкриттів, навчання за запитами, проблемне навчання, проєктне навчання, Монтессорі педагогіку – тобто усі *діяльнісні методи навчання*. Саме у своїй єдності за допомогою ресурсу гри вони забезпечують створення навчального досвіду школяра, що є *значущим, активним, стійким, соціальним* та *радісним*; сприяють успішному розвитку у

школярів інтелектуальних, творчих, емоційних, фізичних та соціальних умінь [9].

Для успішного застосування ігрових методів навчання важливо усвідомлювати такі їх *особливості*:

1) *природний діяльнісний характер* – гра/ігрова діяльність є провідним видом діяльності людини, вона притаманна на всіх етапах її розвитку, а не тільки дитині; вона органічно залучена в освітній процес як здобуття дитиною свого унікального життєвого досвіду;

2) *суб'єктність* – ігрова діяльність є вільною діяльністю за своєю природою, вона не може здійснюватися за наказом;

3) *поліфункціональність* – спрямування як на досягнення дидактичних цілей, так і на забезпечення цілісного (фізичного, психічного, психологічного та соціального) розвитку учнів;

4) *природна емоційність ігрового процесу* – грі властива емоційна та вольова напруга, вона породжує почуття задоволення, щастя; виключність та відокремленість гри виявляється у її *таємничості, незвичності;*

5) *представленість змісту гри у трьох часових* (минулому, теперішньому, майбутньому) та *двох просторових вимірах* (реальному та умовному);

6) *метадіяльнісність* – гра не є повсякденним життям, вона є виходом за межі життя у тимчасову сферу діяльності, вона є метадіяльнісною за своєю суттю;

7) *командний характер* – гра об'єднує учнів завдяки спільному почуттю залученості в ігровий процес, і це почуття залишається і за межами ігрової діяльності; вона забезпечує переважно колективний (командний) характер прийняття рішень;

8) гра надає навчанню *метапредметність, інтегративність* в аспекті галузевого спрямування знань;

9) *психогігієнічність* – завдяки ігровій діяльності в навчанні учні долають стрес, психологічно відновлюються, підвищують свою психоемоційну стійкість, розвивають рефлексію, мотивацію, саморегуляцію тощо.

Одним з найважливіших положень підходу «навчання через гру» є необхідність створення учителем так званої **учнівської агенції** – забезпечення активної, суб'єктної участі школяра в освітньому процесі, його дійсне залучення в освітній смисловий простір, що досягається завдяки наданню можливості здійснювати власний вибір, ставити запитання вчителям та пропонувати свої думки, активно взаємодіяти з іншими; свободі руху для пошуку ресурсів; постійній підтримці з боку вчителя та інших учнів, команди. Континуум навчання завдяки грі, що поєднує **вільну гру**, **керовану гру, побутову гру, спільну гру, фізичну та цифрову гру**, забезпечує створення та розбудову такої учнівської агенції * [7].

**Більше про інтегративний підхід «навчання через гру» рекомендуємо дізнатись у книзі: Навчання через гру та діяльнісний підхід: огляд доказів. Біла книга. The LEGO Foundation, 2017. URL: https://www.legofoundation.com/*

Успішне впровадження ігрових методів навчання потребує від учителя *усвідомити, прожити такі базові професійні ролі,* як:

1) *роль методиста* – педагога, спеціаліста, який розробляє методику застосування гри у навчальному процесі, на заняттях з різних навчальних предметів, «вбудовує» гру у структуру заняття з метою досягнення найкращих освітніх результатів. У цій ролі вчитель є ініціатором гри, він є тим, хто керує ігровим процесом: створює ігрове дидактичне завдання відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти; уводить школярів в ігрову ситуацію; розподіляє ігрові ролі або створює ситуацію для самостійного вибору учнями ігрових ролей; обговорює правила та норми гри; активізує пошук засобів ігрової діяльності, пропонує ігрове обладнання або його створення; оцінює результат гри, здійснює його аналіз, забезпечує активізацію механізмів рефлексії учнів щодо їх навчальної діяльності.

Ця роль учителя передбачає його максимальну включеність в ігрову діяльність, метою якої є передусім академічні досягнення школярів, вона забезпечує розгортання структурованої (гри за правилами) та напівструктурованої гри;

2) *роль фасилітатора* (від facilitator – той, хто сприяє, полегшує, допомагає), тобто того, хто супроводжує ігрову діяльність учнів: створює умови для гри школярів – проєктує ігрове освітнє середовище, сприяє розгортанню гри в освітньому процесі; об'єднує школярів у їх ігровій взаємодії завдяки ресурсам освітнього середовища. Ця роль максимально забезпечує розгортання вільної гри школяра – вільної активності дитини, що не керується, не контролюється дорослим; учитель не втручається у гру, він не може перервати її, а може лише спостерігати або допомагати за проханням. Учитель у цій ролі не оцінює результати гри, адже школярі отримують задоволення від самого ігрового процесу. Він проєктує ігрове середовище для спонтанного, активного апробування учнями предметів гри, імпровізації ними, що забезпечує розвиток їх творчих здібностей, креативності;

3) *роль партнера у грі*, того, хто сам грає та отримує задоволення від ігрового процесу, має позитивний досвід ігрової діяльності; проєктує власну ігрову діяльність, рефлексує її процес та результати для себе; усвідомлює її важливість для власного особистісного та професійного розвитку.

Діяльнісний підхід у базовій середній освіті неможливий без використання ***методів проєктного навчання***.

Термін «проєкт» має декілька значень – це: 1) попередній (припустимий текст будь-якого документа); 2) певна акція, сукупність заходів, об'єднаних однією програмою, або організаційна форма цілеспрямованої діяльності (як проєктування, проєктна діяльність); 3) діяльність із створення (опрацювання, планування, конструювання) якоїсь системи, об'єкта, моделі.

Проєктування, як зазначав видатний український педагог-методолог освіти С. Гончаренко, спрямоване на створення моделей запланованих (майбутніх) процесів і явищ (на відміну від моделювання, яке може поширюватися і на минулий досвід з метою його глибшого осмислення) [3].

Виходячи з того, що проєктування – це особлива діяльність людини, яка спрямована на створення образу, моделі будь-якого об'єкта/явища або процесу, ***проєктний метод*** (або метод проєктного навчання) – це:

- особливий спосіб організації навчання, завдяки якому учні набувають відповідних цінностей, знань та умінь у процесі самостійного створення та реалізації проєктів;
- така організація освітнього процесу, що забезпечує взаємодію дітей (учнів) і дорослих (учителів, батьків) у їх спільній цікавій для всіх творчій діяльності, програму розгортання якої вони створили самі та реалізовують разом.

Головними ***ознаками*** проєктного навчання є:

- наявність значущої в дослідницькому, творчому плані проблеми (завдання), що передбачає застосування учнями інтегрованого знання, здійснення дослідницького пошуку для її вирішення;
- практична та теоретична значущість очікуваних результатів;
- обов'язковість самостійної (індивідуальної, у парах, групової) діяльності учнів на заняттях або в позаурочний час;
- структурування змістової частини проєкту (із визначенням поетапних результатів і розподілом ролей);
- застосування дослідницьких методів, що передбачає визначення проблеми і завдань дослідження, формулювання гіпотези, обговорення методів дослідження, оформлення кінцевих результатів, аналіз отриманих даних, підбиття підсумків, коригування, укладання висновків;
- учитель, з одного боку, є організатором проєкту, а з іншого, – рівноправним членом робочої групи (команди) і висуває власні цілі, аналізує ситуацію, пропонує цікаві ідеї для обговорення. Учитель не надає учням певні знання, а є фасилітатором процесу пошуку шляхів вирішення проблеми, він активізує, підтримує, супроводжує їх групову діяльність.

Проєктний метод реалізується за такими *етапами*, які відповідають *етапам діяльності* та утворюють *проєктний цикл (6 «П» проєктної діяльності за першими назвами результату кожного з них) (рис.)*, а саме:

1) **проблематизації**, який передбачає усвідомлення учнями *проблемної ситуації («Проблема»)*, первинну обробку інформації та формулювання проєктного завдання *(«Планування»*), створення графічного передпроєктного аналізу у вигляді схеми;

2) **пошуку**, змістом якого є висування гіпотез, пошук способів вирішення проблеми, пошук, продукування та створення ескіз-ідей, схеми/моделі проєктного рішення *(«Пошук»*);

3) **вирішення**, що забезпечує створення програми проєктування, її аналіз та реалізацію, створення цілісного проєктного рішення *(«Продукт»*);

4) **рефлексії**, змістом якого є здійснення аналізу відповідності мети та проєктного рішення, внесення коректив, здійснення додаткових досліджень;

5) **презентації рішення**, що може бути проведена у формі окремого освітнього заходу із запрошенням учителів-експертів, батьків, фахівців, громадськості, тощо *(«Презентація»*);

6) **продовження** – оформлення результатів проєктної роботи, як приклад, у формі портфоліо, та пролонгації, планування її наступного циклу *(«Портфоліо»)* (рис. 4).

Рис. 4. Етапи проєктної діяльності/ проєктного навчання

Виходячи із загальної типології проєктів, у базовій середній школі можуть успішно використовуватися такі типи проєктів :

1) *за домінувальною діяльністю учнів* – дослідницькі, пошукові, творчі, рольові, прикладні, орієнтувальні, інформаційні;

2) *за предметно-змістовою сферою* – монопроєкти (у межах однієї освітньої галузі, навчального предмета) та міжпредметні і метапредметні проєкти;

3) *за кількістю учасників* – індивідуальні (персональні) та групові;

4) *за характером контактів учнів* – з однієї групи за різними ознаками (внутрішньокласні, в паралелі) та міжгрупові (змішані);

5) *за тривалістю* – мініпроєкти (одне навчальне заняття), короткострокові (декілька навчальних занять), тижневі, тематичні, довгострокові.

У сучасній шкільній освіті виділяються багато *критеріїв оцінки проєктної роботи*, серед яких найсуттєвішими є такі:

- значущість та актуальність проблеми, адекватність темі, що вивчається;
- коректність методів дослідження та обробки даних;
- активність кожного з учасників відповідно його індивідуальних можливостей;
- колективний характер прийняття рішень;
- характер спілкування, взаємодопомоги учасників проєкту;
- залучення знань з інших предметів, освітніх галузей;
- уміння аргументувати свої висновки;
- естетика оформлення результатів;
- уміння відповідати на запитання.

Упровадження проєктного навчання ставить перед учителем низку вимог: по-перше, знати не тільки свій предмет, освітню галузь, але й бути також компетентним в інших галузях науки, володіти методами *метапредметного підходу*; по-друге, *знати, відчувати, приймати* своїх учнів, їх інтереси, потреби, бажання; по-третє, бути *психологічно компетентним*, толерантним, емпатійним; по-четверте, бути *творчим, гнучким, відкритим новому досвіду*.

Дійсна реалізація діяльнісного підходу в базовій середній освіті, ефективне запровадження діяльнісних методів навчання можливі лише у *діяльнісному освітньому середовищі*. Відтак перед педагогічним колективом закладу освіти в цілому, кожним учителем зокрема, постає завдання у проєктуванні, створенні та розбудові такого середовища.

Саме освітнє середовище є системою впливів, сукупністю умов формування та розвитку особистості, що містяться у просторово-предметному та соціальному оточенні.

Згадуючи слова методолога нашої педагогічної психології Льва Виготського, варто підкреслити, що «середовище має могутні сили для розвитку, навчання та виховання». Крім того, як зазначив відомий новатор, канадський педагог та дизайнер Брюс Мау у своїй відомій книзі «Третій учитель» [15], «у шкільному середовищі є три відповідальних за викладання і навчання: перший – учитель, другий – учень, третій – освітнє середовище». Освітнє середовище є третім учителем, який має колосальний вплив на навчальний процес, загальну атмосферу школи.

Отже, *діяльнісне освітнє середовище* – це заклад, в якому:

1) всюди гостинна атмосфера;
2) збагачене (інклюзивне) соціальне середовище, що мотивує на спілкування, взаємодію, групову діяльність, повагу до відмінностей;
3) зорієнтованість на різноманітні потреби дитини (фізичні, психологічні, соціальні, особистісні);
4) сприятливе фізичне середовище (безпечне, доступне, зручне, динамічне);
5) створений ігровий простір, що стимулює до руху, вільної гри, пізнавальної діяльності;
6) простір забезпечує структурування часу;
7) навчальні та допоміжні приміщення мають багатоцільовий простір, гнучкі та багатоваріативні;
8) навчальні приміщення зручні для дитини та дорослого («як вдома»);
9) навчальні приміщення сприяють творчості;
10) навчальні приміщення стимулюють невимушену поведінку, спілкування;
11) насичене навчальне середовище (різноманітність, варіативність змісту, навчальних засобів, форм і методів, участь дітей у плануванні);
12) наявні осередки відпочинку, усамітнення;
13) «стіни, що говорять» (динамічні, змістові, особові, оформлені учнями);

14) навчальні приміщення мають відкритий характер (відкриті двері, вікна, простір на шкільному подвір'ї);
15) сприятливе для педагогів освітнє середовище (забезпечення постійного професійного розвитку, психогігієни педагогічної діяльності);
16) сприятлива для батьків атмосфера (відкритість, доступність, залученість, довірливі стосунки з родинами).

Упроваджуємо діяльнісний підхід у базовій середній школі разом!

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Атанов Г. Деятельностный подход в обучении. *Educational Technology & Society*. 2001. Vol. 4(4).
2. Гра по-новому, навчання по-іншому. Методичний посібник / Упорядник О. Рома. The LEGO Foundation, 2018. 44 с.
3. Гончаренко С.У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям. Київ-Вінниця: ДОВ «Вінниця», 2008. 278 с.
4. Гура Т.Є. Play vs game, грати VS гратись. *Електронний збірник наукових праць ЗОІППО.* Матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції «неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» (12-18 травня 2020 року, м. Запоріжжя). 2020. №1(38). URL: https://drive.google.com/file/d/1aITMbsifOlKajs3juJLRr88ygaDmbTDM/view
5. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : [Метод. посібник] / Автор.-уклад. : О. Пометун, Л. Пироженко. К. : А.П.Н., 2002. 136 с.
6. Енциклопедія освіти [Акад. пед. наук України; відповід. ред. В. Г. Кремень]. К.: Юрінком Інтер, 2008. 1040 с.
7. Навчання через гру та діяльнісний підхід: огляд доказів. Біла книга. The LEGO Foundation, 2017. URL: https://www.legofoundation.com/
8. Нейронаука та навчання через гру: огляд доказів. Біла книга. The LEGO Foundation, 2017. URL: https://www.legofoundation.com/
9. Паркер Р., Томсон Б.С. Діяльнісний підхід у школі. 2019. URL: https://drive.google.com/file/d/1Zc-gBNOcKxlmj0qdLzwl0S_Qll9bYrOe/view?usp=sharing
10. Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання : [Наук.-метод. посіб.]. К. : Видавництво А.С.К., 2004. 192 с.
11. Рома О. Ю. Діяльнісний підхід в освіті: переосмислення концепту. *Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти* : матеріали VI Міжнар. наук.-практ. конф. «Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи» (12–18.05.2020 р., м. Запоріжжя). 2020. Вип. 1 (38)/2020. URL: https://drive.google.com/file/d/1AFbbnC6xv30yyQHQ9SqoUG86HmmMd5pT
12. Рома О. Ю. Підготовка вчителів початкової школи в системі післядипломної освіти до реалізації ігрових методів навчання засобами LEGO: науково-методичний аспект: монографія. Запоріжжя: СТАТУС, 2021. 192 с.

13. Технології розвитку критичного мислення учнів. Алан Кроуфорд, Венді Саул, Самюель Мэтьюз, Джеймс Макінстер/Переклад здійснено Видавництвом «Плеяда». К.: Вид-во «Плеяда», 2006. 220 с.
14. Шість цеглинок в освітньому просторі школи. Методичний посібник / Упорядник О.Рома. The LEGO Foundation, 2018. 32 с.
15. The Third Teacher: 79 Ways You Can Use Design to Transform Teaching & Learning / Bruce Mau. March 1, 2010. 254 p.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІНСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Афанасьєва Тетяна,
кандидатка психологічних наук, доцентка, завідувачка кафедри менеджменту освіти та психології Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, обласна координаторка НУШ
Бабко Тетяна,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
***Гревцева Євгенія**,*
кандидатка наук з державного управління, доцентка,
***Кравченко Тетяна**,*
кандидатка наук з державного управління, доцентка,
кафедра менеджменту освіти та психології
Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Трансформація освітньої галузі спрямована на пошук і поглиблення шляхів модернізації змісту освіти з урахуванням світової освітньої парадигми та специфіки розвитку національних соціально-економічних систем. Подальший поступ реформаційних освітніх процесів неможливий без фахового управлінського супроводу галузевих інновацій інструментами сучасного освітнього менеджменту. Ефективне управління закладом освіти нового типу потребує використання продуктивних управлінських механізмів щодо реалізації принципово нових освітніх технологій, сутністю яких є особистісно орієнтований та компетентнісний підходи до організації освітнього процесу. Основними ознаками сучасного освітнього менеджменту є демократичний тип управління, партисипативність, автономія у всіх її проявах, розвиток освітніх брендів, функціональна організаційна структура, спрямованість на задоволення освітніх потреб учасників освітнього процесу та громади, академічна доброчесність, академічна свобода педагогічних працівників, активна громадська участь у розвитку закладу освіти, націленість на якісні освітні послуги і створення безпечного освітнього середовища з урахуванням індивідуальних потреб кожного здобувача освіти.

Новий Державний стандарт базової середньої освіти *(далі* – ДСБСО) [1] є функціональним інструментом модернізації освіти в цілому та ефективного управління закладом освіти зокрема. Концептуально-методологічні засади й особливості ДСБСО такі:

- ДСБСО ґрунтується на Законі України «Про освіту» [2], де відображені ключові компетентності та наскрізні вміння;

- Державний стандарт є основою для розроблення типових освітніх програм, а також інших освітніх програм згідно з вимогами, передбаченими статтею 11 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [3];

- Державний стандарт є рамковим документом, який визначає обов'язкові результати навчання для учнів 5-9 класів;

- ДСБСО розповсюджується на всі державні, комунальні і приватні (якщо вони мають ліцензію, тобто мають право видавати свідоцтва про здобуття освіти) заклади середньої освіти, в яких є 5-9 класи;

- Державний стандарт базової середньої освіти узгоджено з Державним стандартом початкової освіти та європейським досвідом;

- у ДСБСО для кожної освітньої галузі визначено компетентнісний потенціал;

- у ДСБСО передбачено можливість інтеграції предметів, освітніх галузей;

- ДСБСО передбачає академічну свободу вчителя та інші можливості для реалізації автономності ЗЗСО;

- ДСБСО ґрунтується на ціннісних орієнтирах, які відповідають Концепції «Нова українська школа».

Управління процесом упровадження ДСБСО – це багатофункціональна діяльність, що вимагає від керівника закладу освіти створення продуктивної команди однодумців, постійного удосконалення особистої професійної компетентності, готовності довіряти своїй педагогічній команді та приймати виважені управлінські рішення. У зазначеному контексті управлінський супровід процесу впровадження ДСБСО складається із вивчення структури і можливостей закладу освіти; узгодження стратегії закладу освіти з освітньою програмою; визначення ризиків; моніторингу ефективності впровадження ДСБСО.

Менеджмент освітньої системи в процесі реформування галузі ґрунтується на управлінських механізмах, які є структурованою системою, призначеною для практичного здійснення управління та досягнення поставлених цілей, передбачених нормативно-правовими документами; інноваційних методів та важелів; освітніх технологій та інструментів впливу на заклад освіти як об'єкт управління з відповідним правовим, нормативним, інформаційним та фінансово-економічним забезпеченням [4]. Процес імплементації Державного стандарту в адаптаційному циклі базової середньої освіти передбачає такі етапи: 1) проєктування процесу впровадження ДСБСО; 2) планування впровадження ДСБСО; 3) безпосереднє впровадження ДСБСО; 4) моніторинг ефективності впровадження ДСБСО.

На етапі проєктування процесу впровадження ДСБСО для узагальнення ситуації, що склалася у внутрішньому середовищі закладу освіти та визначення можливостей і загроз його існування з боку зовнішнього середовища доцільно використовувати такий інструмент як SWOT-аналіз.

SWOT-аналіз має широкий спектр використання та є універсальним методом, який використовують у стратегічному плануванні діяльності будь-якої організації, зокрема й закладі загальної середньої освіти. Крім того, *SWOT-аналіз* можна використовувати як для визначення загальної ситуації, що склалася в ЗЗСО, так і щодо окремих напрямів його діяльності. Тому цей інструмент доцільно застосовувати і для виявлення готовності закладу освіти до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти. Сутність *SWOT-аналіз*у полягає в розподілі чинників і явищ, які впливають на функціонування й

розвиток закладу освіти, на чотири категорії: strengths (сильні сторони); weaknesses (слабкі сторони); opportunities (можливості); threats (загрози).

З огляду на це, для виявлення готовності закладу освіти до впровадження ДСБСО необхідно:

- визначити сильні та слабкі сторони внутрішнього середовища закладу освіти, які є провідними для реалізації мети й завдань ДСБСО;
- дослідити можливості та загрози з боку зовнішнього середовища закладу освіти, які впливають на впровадження ДСБСО;
- обґрунтувати за результатами SWOT-аналізу стратегічні напрями розвитку закладу освіти щодо реалізації ДСБСО.

Визначення *сильних та слабких сторін* доцільно здійснити за такими напрямами:

1. Рівень корпоративної культури закладу освіти: єдина філософія; спільні цінності учасників освітнього процесу; спільне бачення педагогічними працівниками місії та мети діяльності закладу освіти; розвиток командної взаємодії педагогічного колективу.

2. Стратегічний підхід до управління: відповідність стратегії розвитку ЗЗСО новому змісту освіти; використання маркетингових технологій у діяльності закладу освіти (визначення позиції закладу освіти відносно конкурентів; формування позитивного іміджу закладу освіти, брендинг).

3. Сучасні технології навчання: дистанційне навчання, інноваційні технології, інформаційний освітній простір, проєктна діяльність.

4. Кадровий потенціал: кадрове забезпечення кожної освітньої галузі; професійні компетентності педагогічних працівників; умови для професійного розвитку педагогічних працівників у системі неперервної освіти; здатність педагогічних працівників до інтеграції.

5. Ресурси: матеріально-технічне забезпечення (приміщення, обладнання та оснащення); навчально-методичне забезпечення освітнього процесу; фінансування закладу освіти (бюджетне, позабюджетні надходження, додаткове фінансування (розвиток фандрайзингової діяльності)).

6. Безпечне освітнє середовище: відповідність вимогам санітарного регламенту; наявність умов для інклюзивного навчання; психологічна безпека всіх учасників освітнього процесу.

7. Здобувачі освіти: рівень навчальних досягнень учнів по завершенню початкового рівня освіти, дослідження потреб споживачів освітніх послуг (учнів, батьків, громади).

Для визначення *можливостей та загроз* потрібно виявити саме ті чинники зовнішнього середовища закладу освіти (політичні, економічні, соціокультурні, технологічні), які безпосередньо впливають на діяльність закладу освіти щодо впровадження ДСБСО.

Наступним кроком є обґрунтування за результатами *SWOT-аналіз*у стратегічних напрямів розвитку закладу освіти щодо реалізації ДСБСО.

Для успішної імплементації ДСБСО важливо звернути увагу на наявні протиріччя, які сьогодні ще існують в освітній галузі в цілому:

- між упровадженням наданої закладам освіти автономії і належного

нормативно-правового забезпечення цього процесу, зокрема в частині реалізації ДСБСО;

- між необхідністю у розробці та реалізації локальних нормативно-правових актів закладу освіти (статуту, стратегії розвитку закладу освіти та освітньої програми, річного плану, положення про внутрішню систему забезпечення якості освіти тощо) та відсутністю необхідних професійних компетентностей/неготовності суб'єктів управління ЗЗСО до здійснення цього процесу;

- між нормативним характером організації діяльності закладу загальної середньої освіти та недостатнім рівнем правової підготовки педагогічних та керівних кадрів;

- між необхідністю формування системи державно-громадського управління освітнім закладом та слабкою участю суспільства в забезпеченні його життєдіяльності.

У контексті впровадження ДСБСО вищезазначені протиріччя проявляються в:

- обов'язковості впровадження ДСБСО в усіх закладах освіти, які мають 5-6 класи і відсутності конкретизації в типових освітніх програмах базових навчальних планів для спеціалізованих закладів освіти, де навчаються діти з різними особливими освітніми потребами (а не лише учні з порушеннями інтелектуального розвитку);

- можливості використання додаткових і резервних навчальних годин для вивчення інтегрованих курсів та інших вибіркових освітніх компонентів і відсутності чи обмеженому виборі модельних програм до них;

- можливості розробки й затвердження закладом освіти навчальних програм на основі модельних і відсутності методичних рекомендацій щодо можливого алгоритму модифікації модельних навчальних програм;

- можливості поділу класу на підгрупи й відсутності нормативного документа, який регламентує цей процес.

Важливим управлінським процесом у контексті впровадження ДСБСО є планування діяльності закладу освіти. Система планування процесу впровадження ДСБСО в кожному окремо взятому закладі освіти, на нашу думку, має передбачати визначення та реалізацію певних управлінських задач з організаційної, аналітичної, інформаційної та методичної роботи щодо реалізації різних напрямів.

Можна виділити такі потенційно важливі напрями:

1. Розробка освітньої програми для реалізації ДСБСО в адаптаційному циклі.
2. Оновлення системи оцінювальної діяльності.
3. Підготовка педагогічного колективу до реалізації ДСБСО в адаптаційному циклі.
4. Удосконалення освітнього середовища для реалізації ДСБСО в адаптаційному циклі.
5. Налагодження соціального партнерства з різними соціальними інституціями та освітніми установами задля ефективної реалізації Державного

стандарту в адаптаційному циклі базової середньої освіти.

6. Представлення напрямів оновлення змісту освітньої діяльності у відкритому інформаційному просторі.

7. Організація психологічної підтримки й адаптації вчителів та учнів під час запровадження ДСБСО в адаптаційному циклі.

8. Моніторинг ефективності впровадження Державного стандарту базової середньої освіти.

Пропонуємо орієнтовний алгоритм управлінських дій щодо імплементації ДСБСО в адаптаційному циклі.

1. Розробка освітньої програми для реалізації ДСБСО в адаптаційному циклі.

Освітня програма – необхідна складова, яка визначає якість освітньої діяльності. Вона дає змогу закладу освіти реалізувати автономію: зафіксувати спільно вироблені цінності, врахувати потреби здобувачів освіти, запропонувати власне бачення навчального плану та розподілу навчальних годин.

Для розробки освітньої програми, яка буде відповідати потребам здобувачів освіти та вимогам Державного стандарту й спрямовуватися на розбудову внутрішньої системи забезпечення якості освіти, доцільно здійснити ряд взаємопов'язаних кроків, які передбачають організаційно-аналітичну, інформаційну та методичну роботу.

Організаційно-аналітична робота

1. Проаналізувати нормативно-правову базу щодо реалізації ДСБСО та розробки освітньої програми.

2. Створити команду розробників ОП та спланувати її роботу (визначення переліку заходів, термінів їх реалізації, відповідальних).

3. Організувати діагностичну роботу. Здійснити кількісний і якісний аналіз майбутньої мережі 5-х класів шляхом організації діагностичної роботи щодо визначення освітніх потреб та аналізу навчальних досягнень здобувачів освіти, які завершили початковий рівень.

4. Забезпечити умови для обговорення та узгодження освітньої програми для реалізації ДСБСО в адаптаційному циклі.

5. Активізувати роботу педагогічного колективу закладу освіти щодо визначення проблем та оптимальних шляхів щодо успішного впровадження ДСБСО в адаптаційному циклі.

6. Обрати базовий навчальний план відповідно до специфіки закладу освіти та особливостей реалізації мовно-літературної освітньої галузі (додаток 23 Державного стандарту базової середньої освіти).

7. Встановити відповідність положень освітньої програми місії та стратегічній меті закладу освіти.

8. Проаналізувати надані педагогами пропозиції щодо вибору потенційно можливих предметів та інтегрованих курсів для реалізації різних освітніх галузей.

9. Здійснити кількісний та якісний аналіз наявних та необхідних ресурсів та організаційно-методичних можливостей для реалізації програми розвитку освітнього закладу.

10. Розробити проєкт навчального плану реалізації адаптаційного циклу базової середньої освіти. Здійснити підбір педагогів для його реалізації.

11. Провести засідання педагогічної ради щодо остаточного обговорення, узгодження та затвердження освітньої програми реалізації адаптаційного циклу базової середньої освіти.

Інформаційна робота

1. Ознайомити педагогів з проєктом навчального плану реалізації адаптаційного циклу базової середньої освіти.

2. Оприлюднити проєкт освітньої програми на сайті закладу освіти з метою ознайомлення громадськості та батьків майбутніх п'ятикласників з її особливостями й для подальшого обговорення.

Методична робота / Робота професійних спільнот

1. Організувати процес вибору потенційно можливих предметів та інтегрованих курсів для реалізації певної освітньої галузі й модельних програм до них. Визначитися з переліком потенційно можливих предметів, внутрішньогалузевих та міжгалузевих інтегрованих курсів, які будуть забезпечувати реалізацію окремо взятої й усіх разом освітніх галузей. Визначитися з переліком потенційно можливих вибіркових освітніх компонентів, які будуть посилювати ту чи іншу освітню галузь.

2. Організувати процес відбору модельних програм для 5-6 класів; проаналізувати, які з обраних модельних програм потребують модифікації та подальшого затвердження педагогічною радою.

3. Розробити навчальні програми та календарно-тематичні плани реалізації визначених навчальних предметів та інтегрованих курсів.

4. Обговорити особливості запровадження визначених у модельних програмах видів та форм навчальної діяльності, з урахуванням очного, дистанційного, індивідуального, інклюзивного навчання.

2. Оновлення системи оцінювальної діяльності

Внутрішньошкільні підходи до оцінювальної діяльності в адаптаційному циклі базової середньої освіти мають визначати особливості та інструменти реалізації поточного формувального, проміжного (за потребою), підсумкового (річного та семестрового) оцінювання навчальних досягнень учнів у різних освітніх галузях, визначених на основі загальнодержавних підходів та тексту ДСБСО в певній освітній галузі. Вони можуть бути описані у форматі Положення чи Річного плану оцінювання тощо.

Організаційно-аналітична робота

1. Створити команду щодо визначення внутрішньошкільних підходів до оцінювальної діяльності в адаптаційному циклі базової середньої освіти та спланувати її роботу.

2. Розробити алгоритм спільної діяльності педагогів з батьками щодо забезпечення позитивної динаміки навчальної діяльності учнів.

3. Проаналізувати запропоновані представниками різних професійних спільнот пропозиції щодо здійснення оцінювальної діяльності з усіх освітніх галузей.

4. Обговорити та узгодити внутрішньошкільний підхід до оцінювальної

діяльності в адаптаційному циклі базової середньої освіти. Визначити спільні форми та інструменти оцінювальної діяльності; врахувати їх під час розробки рекомендацій щодо здійснення оцінювальної діяльності в адаптаційному циклі базової середньої освіти.

Інформаційна робота

1. Ознайомити учнів та їх батьків із внутрішньошкільними підходами до оцінювальної діяльності в адаптаційному циклі базової середньої освіти.

2. Обрати та презентувати батькам комунікаційний канал ознайомлення з результатами оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти.

Методична робота / Робота професійних спільнот

1. Визначити й описати базові форми та інструменти поточного формувального і підсумкового оцінювання навчальних досягнень учнів з певної освітньої галузі, враховуючи зазначені у ДСБСО орієнтири для оцінювання в певній освітній галузі.

2. Визначити форми і методи співпраці з батьками щодо покращення навчальних показників освітньої діяльності учнів у певній освітній галузі.

3. Розробити рекомендації щодо загальних підходів до реалізації поточного формувального, проміжного (за потребою), підсумкового (річного та семестрового) оцінювання навчальних досягнень учнів та механізмів оформлення Свідоцтва досягнень.

3. Підготовка педагогічного колективу до реалізації ДСБСО в адаптаційному циклі

Реалізація положень ДСБСО в адаптаційному циклі вимагає подальшого розвитку професійних компетентностей педагогічних працівників та оволодіння ними освітніми інноваціями.

В умовах академічної автономії та оновлення змісту освіти процес підвищення кваліфікації має супроводжуватися управлінською командою, відповідати потребам закладу освіти і носити неперервний характер. З цією метою доцільно передбачити певні управлінські дії.

Організаційно-аналітична робота

1. Провести моніторинг рівня набутих професійних компетентностей педагогічних працівників відповідно до вимог внутрішньої системи забезпечення якості освіти та Професійного стандарту вчителя.

2. За результатами моніторингу визначити рівень готовності педагогічного колективу до реалізації Державного стандарту в адаптаційному циклі базової середньої освіти та визначити потреби в удосконаленні професійних компетентностей учителів.

3. Встановити партнерську взаємодію з Центрами професійного розвитку педагогічних працівників щодо супроводу вчителів у процесі професійного становлення.

4. Розробити план підвищення кваліфікації педагогічних працівників з урахуванням індивідуальних траєкторій їх професійного розвитку.

5. Проаналізувати ринок освітніх послуг щодо підвищення кваліфікації педагогічних працівників та створити базу даних суб'єктів надання освітніх послуг.

6. Спланувати систему внутрішньошкільних методичних заходів щодо підвищення рівня професійної компетентності вчителів.

7. Проаналізувати елементи корпоративної культури закладу освіти (цінності педагогічних працівників, спільне бачення мети й шляхів її досягнення, готовність до командної роботи тощо) та їх відповідність ціннісним орієнтирам, закладеним у ДСБСО. Організувати заходи з тімбілдінгу, спрямовані на згуртування педагогічного колективу та об'єднання їх навколо спільної мети.

Інформаційна робота

1. Оприлюднити план підвищення кваліфікації педагогічних працівників.
2. Ознайомити педагогів з базою даних суб'єктів надання освітніх послуг.
3. Проінформувати вчителів про інноваційні розробки з питань упровадження сучасних форм організації освітнього процесу.

Методична робота / Робота професійних спільнот

1. Визначити провідні напрями оновлення змісту освітньої діяльності у певній освітній галузі у зв’язку із запровадженням ДСБСО в адаптаційному циклі у певній освітній галузі.
2. Обговорити досвід запровадження провідних форм організації освітнього процесу, відображених у обраних модельних програмах з певної освітньої галузі; визначити аспекти для методичного вдосконалення.
3. Спланувати систему методичної роботи щодо вдосконалення професійних умінь та навичок запровадження діяльнісних форм організації освітнього процесу в певній освітній галузі та міжпредметних інтегрованих курсів.

4. Удосконалення освітнього середовища для реалізації ДСБСО в адаптаційному циклі

З метою забезпечення якості освітніх послуг і дотримання конституційних прав здобувачів освіти необхідно створити безпечне та здорове освітнє середовище, в якому всі учасники освітнього процесу відчуватимуть фізичну, психологічну, інформаційну та соціальну безпеку, комфорт і благополуччя. Для реалізації цієї мети рекомендуємо керівникам закладу освіти зосередити увагу на виконанні певних завдань.

Організаційно-аналітична робота

1. Проаналізувати стан приміщень і території закладу освіти щодо їх безпечності й комфорту для навчання та праці.
2. Організувати проведення моніторингу щодо стану освітнього середовища у закладі освіти.
3. Організувати проведення опитування серед учнів, педагогів та батьків з метою виявлення рівня комфорту для навчання та праці у закладі освіти.
4. Проаналізувати документацію (освітня програма, технічний паспорт закладу освіти, журнали реєстрації інструктажів з питань охорони праці та безпеки життєдіяльності, журнал реєстрації осіб потерпілих від нещасних випадків).
5. Здійснити моніторинг процесів реалізації соціального і здоров’язбережувального компонентів навчання, забезпечення рухової активності учнів під час освітнього процесу, запобігання насильству та булінгу

(цькуванню), забезпечення здорового харчування в закладі освіти.

6. Забезпечити здорові, безпечні і комфортні умови навчання та праці.

7. Здійснити чіткий розподіл повноважень з охорони праці серед керівництва закладу.

8. Здійснити контроль щодо дотримання учнями та працівниками вимог охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правил поведінки в умовах надзвичайних ситуацій.

9. Облаштувати навчальні кабінети, спортивні зали, майстерні відповідно до норм законодавства щодо охорони праці та безпеки життєдіяльності.

10. Здійснити контроль за безпечним використанням навчального обладнання.

11. Передбачити проведення регулярних інструктажів з охорони праці, безпеки життєдіяльності як серед учнів, так і з-поміж працівників під час проведення уроків (практичних занять) з інформатики, хімії, фізики, біології, фізичної культури.

12. Здійснити контроль за виконанням правил та дотриманням безпеки під час використання обладнання, спортивного інвентарю тощо. Забезпечити належні та безпечні умови навчання, виховання та розвитку учнів.

13. Створити умови фізичної та психологічної безпеки учнів, з урахуванням їх потреб та можливостей, ефективного залучення та включення до освітнього процесу всіх дітей, зокрема з особливими освітніми потребами.

14. Створити сучасне, розвивальне, безпечне, комфортне та інклюзивне освітнє середовище, яке сприяє збереженню та зміцненню здоров'я, захисту від небезпек, підвищенню рухової активності дітей.

15. Забезпечити відповідність змісту освіти та методик навчання сучасним потребам дитини у збереженні та зміцненні здоров'я, захисті від небезпек, підвищенні рухової активності, безпечній комунікації.

16. Створити для учасників освітнього процесу можливості користуватися сучасною матеріально-технічною базою для забезпечення здоров'язбережувального компонента навчання, рухової активності, безпечних та нешкідливих умов (спортивні зали і майданчики, басейни, роздягальні, душові, туалети в будівлях закладів освіти, сучасний спортивний інвентар, нові/оновлені підручники, посібники, демонстраційне обладнання, широкосмуговий доступ до інтернету тощо).

17. Удосконалити систему організації харчування в закладах освіти, яка має забезпечити формування культури здорового, збалансованого споживання їжі та питної води, а також модернізації обладнання для їдалень (харчоблоків) закладів освіти.

18. Створити (або вдосконалити) службу медіації для запобігання проявам насильства у закладах освіти та вирішення конфліктів мирним шляхом.

19. Запровадити в закладі освіти міжнародні програми з протидії проявам насильства та булінгу (цькування) та їх попередження.

20. Забезпечити готовність педагогічних працівників до надання якісних освітніх послуг у процесі забезпечення соціального та здоров'язбережувального компонентів навчання, формування інформаційно-комунікаційної

компетентності учнів, психологічного супроводу учасників освітнього процесу, запобігання під час навчання проявам насильства та булінгу (цькування), порушенням прав дитини, зокрема шляхом використання інтернету [5].

21. Здійснити моніторинг грантових програм міжнародного та всеукраїнського рівнів, участь у яких дає можливість покращити матеріально-технічну базу закладу.

22. Удосконалити медичне обслуговування учнів і працівників ЗО.

Інформаційна робота

1. Ознайомити учнів та працівників закладу освіти з вимогами охорони праці, безпеки життєдіяльності, пожежної безпеки, правилами поведінки в умовах надзвичайних ситуацій.

2. Проінформувати працівників щодо правил поведінки в разі нещасного випадку з учнями та працівниками закладу освіти чи раптового погіршення їхнього стану здоров'я і вжити необхідних заходів задля попередження виникнення таких ситуацій.

3. Провести інформаційну кампанію для учасників освітнього процесу, спрямовану на популяризацію здорового та безпечного способу життя, вакцинації, профілактики інфекційних та неінфекційних захворювань, протидію поширенню серед дітей та підлітків звичок, небезпечних для їх фізичного або психічного здоров'я [5].

4. Створити робочу групу щодо розробки кодексу корпоративної етики закладу освіти, який визначатиме норми поведінки вчителів та учнів щодо підтримки безпечного, сприятливого та вільного від насильства освітнього простору в адаптаційному циклі базової середньої освіти.

Методична робота / Робота професійних спільнот

1. Розробити кодекс безпечного освітнього середовища.

2. Створити кодекс корпоративної етики закладу освіти, який визначатиме норми поведінки вчителів та учнів з метою підтримки безпечного, сприятливого та вільного від насильства освітнього простору.

3. Провести методичні заходи з метою сприяння дотриманню працівниками закладу освіти принципів здорового та безпечного способу життя.

4. Розробити систему інтегрованих освітніх та виховних заходів, спрямованих на формування у здобувачів освіти гігієнічних навичок та засад здорового способу життя, зокрема звичок здорового харчування, фізичної активності, безпечної комунікації; профілактику запобігання вживання учнями, тютюну, алкоголю, наркотичних засобів, інших речовин із психоактивною дією, унеможливлення їх розповсюдження та вживання в закладі освіти та на прилеглих до нього територіях [5].

5. Налагодження соціального партнерства з різними соціальними інституціями та освітніми установами задля ефективної реалізації Державного стандарту в адаптаційному циклі базової середньої освіти

Цей напрям управлінської діяльності передбачає налагодження соціального партнерства з різними установами, інституціями, громадськими та міжнародними організаціями, що сприяють якісній реалізації ДСБСО в адаптаційному циклі чи вдосконаленню освітнього середовища НУШ.

Варто враховувати різні аспекти для співпраці: освітня, методична, інформаційна, фандрайзингова, вдосконалення ресурсного забезпечення (підручники, робочі зошити, освітні засоби, меблі та інше матеріально-технічне забезпечення) тощо.

Далі представляємо перелік потенційно можливих управлінських задач, які можна окреслити для реалізації означеного напряму.

Організаційно-аналітична робота

1. Проаналізувати та спланувати заходи, спрямовані на організацію співпраці з різними державними установами та громадськими організаціями для розбудови НУШ у адаптаційному циклі базової середньої освіти.

2. Визначити і унормувати на шкільному рівні коло суб'єктів для потенційно можливого соціального партнерства та напрями співпраці з різними державними установами та громадськими організаціями для надання освітніх послуг у адаптаційному циклі базової середньої освіти (підвищення кваліфікації, фандрайзингова діяльність, проєктна діяльність тощо).

3. Забезпечити системність співпраці з різними державними установами та громадськими організаціями для реалізації положень ДСБСО у адаптаційному циклі базової середньої освіти

4. Організувати та спланувати діяльність суб'єктів управління закладом освіти щодо активізації внутрішніх політик ЗЗСО, спрямованих на реалізацію потреб та інтересів учасників освітнього процесу.

Інформаційна робота

Оприлюднити перелік партнерів та заходів щодо реалізації положень ДСБСО у адаптаційному циклі базової середньої освіти, організованих за їх участю та підтримкою.

Методична робота / Робота професійних спільнот

1. Сформулювати освітні, методичні та ресурсні запити для перспективного соціального партнерства та співпраці з різними державними установами та громадськими організаціями для реалізації освітнього процесу в певній освітній галузі у адаптаційному циклі базової середньої освіти.

2. Налагодити соціальне партнерство з авторськими колективами обраних модельних програм з певної освітньої галузі.

3. Налагодити соціальне партнерство територіального, регіонального, всеукраїнського рівня між учителями, які будуть викладати обрані навчальні предмети та інтегровані курси в певній освітній галузі; активізувати методичну взаємодію.

6. Оновлення змісту освітньої діяльності у відкритому інформаційному просторі закладу освіти

Оновлення змісту освітньої діяльності у відкритому інформаційному просторі є ознакою прозорості діяльності закладу освіти. Це можливість швидко отримати необхідну інформацію щодо особливостей і результатів упровадження ДСБСО. Для успішної реалізації цього напряму рекомендуємо вирішити такі завдання.

Організаційно-аналітична робота

1. Ознайомити учасників освітнього процесу з нормативно-правовою

базою щодо діяльності у відкритому інформаційному просторі.

2. Створити умови для дотримання норм законодавства щодо забезпечення прозорості та інформаційної відкритості закладу освіти.

3. Проаналізувати наявну на сайті інформацію про особливості змісту освітньої діяльності в початковій та базовій середній освіті з метою забезпечення наступності.

4. Спланувати систему висвітлення на сайті закладу освіти інформації про оновлення змісту освітньої діяльності.

5. Визначити відповідальних і терміни розміщення потрібної для висвітлення інформації.

6. Розробити вимоги чи письмові рекомендації педагогам щодо єдиного формату висвітлення інформації про оновлення змісту освітньої діяльності у певній освітній галузі.

7. Прийняти управлінські рішення щодо оновлення представленої інформації у відповідності до затвердженої освітньої програми на 2022/2023 навчальний рік.

Інформаційна робота

1. Проінформувати педагогів щодо сутності внутрішньошкільних вимог та єдиних підходів до висвітлення інформації про оновлення змісту освітньої діяльності у певній освітній галузі.

2. Проінформувати учнів та їх батьків про висвітлення інформації щодо оновлення змісту освітньої діяльності в адаптаційному циклі базової середньої освіти на сайті ЗЗСО.

Методична робота / Робота професійних спільнот

1. Визначити аспекти та формат для висвітлення інформації щодо оновлення змісту освітньої діяльності в адаптаційному циклі базової середньої освіти у певній освітній галузі.

2. Оформити та представити на сайті закладу освіти інформацію щодо оновлення змісту освітньої діяльності в адаптаційному циклі базової середньої освіти у певній освітній галузі.

7. Організація психологічної підтримки й адаптації вчителів та учнів під час запровадження ДСБСО в адаптаційному циклі.

Цей напрям управлінської діяльності передбачає усвідомлення того, що освітній процес в адаптаційному циклі базової середньої освіти організовується в безпечному освітньому середовищі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного й інтелектуального розвитку дітей, їхніх індивідуальних освітніх потреб.

Далі представляємо перелік потенційно можливих управлінських задач, які можна визначити для реалізації зазначеного напряму.

Організаційно-аналітична робота

1. Організувати проведення моніторингу щодо визначення психосоціальних потреб учнів та вчителів.

2. Ініціювати визначення рівня психологічної готовності педагогів до змін та інновацій з метою планування диференційованої методичної роботи.

3. Створити команду психологічного супроводу (психолог, соціальний

педагог, психолог ЦПР ПП, психологи з різних партнерських організацій).

4. Ініціювати та спланувати проведення заходів у закладі освіти щодо надання психосоціальної підтримки в період адаптації суб'єктів освітнього процесу під час запровадження ДСБСО в адаптаційному циклі (тренінги, консультації психолога, воркшопи, нетворкінг тощо).

5. Створити умови для навчання вчителів з питань: надання психосоціальної підтримки учням, вибору стратегій подолання стресу, розвитку стресостійкості у дітей; врахування особливостей взаємодії з дітьми різного віку; опанування сучасними психологічними методиками управління класом.

6. Організувати систему заходів для збереження психологічного здоров'я педагогічних працівників та профілактики професійного вигорання; створити умови для психологічного розвантаження суб'єктів освітнього процесу.

7. Організувати навчання вчителів та батьків учнів з питань виявлення та реагування на психосоціальні потреби дітей.

Інформаційна робота

1. Проінформувати педагогів про особливості надання психосоціальної підтримки учням, сучасними підходами до викладання, стратегіями подолання стресу, розвитком стресостійкості у дітей, сучасними методиками управління класом.

2. Оформити інформаційні матеріали для ознайомлення педагогів, учнів та їх батьків з методами збереження психологічного здоров'я.

3. Інформувати вчителів, батьків з питань виявлення та реагування на психосоціальні потреби дітей.

Методична робота / Робота професійних спільнот

1. Розробити методичні рекомендації щодо формування психологічної готовності педагогів до змін, інновацій та командної роботи.

2. Організувати та провести методичні заходи щодо психологічного супроводу та підтримки в закладах освіти, запровадження дієвого механізму взаємодії закладів освіти та охорони здоров'я для збереження психічного здоров'я дітей [5].

8. Моніторинг ефективності впровадження Державного стандарту базової середньої освіти.

Реформування освітньої галузі, зокрема впровадження положень Державного стандарту базової середньої освіти, є складним системним аспектом модернізації системи управління сучасними закладами освіти. Цей шлях потребує стратегічного підходу до процесу планування діяльності, постійного моніторингу та самоаналізу на рівні усіх ланок управління. Планування та аналіз процесу імплементації положень ДСБСО щодо забезпечення його впровадження дає можливість підвищити ефективність прийняття управлінських рішень та залучити до управління закладом освіти усіх учасників освітнього процесу.

Організаційно-аналітична робота

1. Створити команду супроводу реалізації Державного стандарту базової середньої освіти.

2. Здійснити аналіз перспективного досвіду успішного запровадження Концепції НУШ та ДСБСО та спрогнозувати шляхи вдосконалення цього

процесу у власному закладі освіти.

3. Провести моніторинг ефективності імплементації ДСБСО у адаптаційному циклі базової середньої освіти, аналіз результатів моніторингу досягнення обов'язкових результатів навчання здобувачами освіти, стан реалізації освітньої програми та труднощі, які виникли у її реалізації, ефективність освітніх технологій, які використовують педагогічні працівники в освітньому процесі.

4. Визначити шляхи корекції виявлених недоліків за усіма визначеними показниками.

5. Скорегувати систему надання освітніх послуг з використанням дистанційних технологій та технологій змішаного навчання. Зосередити увагу на особливостях організації освітньої діяльності в адаптаційному циклі базової середньої освіти.

6. Підготувати аналітичну довідку щодо результатів моніторингу ефективності впровадження ДСБСО та представити її на педагогічній раді.

Інформаційна робота

1. Висвітлити на сайті закладу освіти результати реалізації освітньої програми.

2. Оприлюднити результати моніторингу імплементації положень Державного стандарту базової середньої освіти.

Методична робота / Робота професійних спільнот

1. Узагальнити досвід роботи щодо реалізації освітньої програми (створення системи оцінювання, налагодження співпраці з батьками, впровадження дистанційної роботи, застосування діяльнісного методу) та впровадження ДСБСО в адаптаційному періоді.

2. Розробити інструментарій моніторингу ефективності імплементації ДСБСО відповідно до визначених освітніх завдань у певній освітній галузі.

3. Розробити методичні рекомендації щодо проведення дистанційного та змішаного навчання з урахуванням особливостей організації освітньої діяльності в адаптаційному циклі базової середньої освіти.

Етап моніторингу ефективності завершує управлінський цикл процесу впровадження Державного стандарту базової середньої освіти. Цей етап передбачає визначення ефективності управлінських процесів у частині впровадження ДСБСО та оцінку діяльності закладу освіти – зміни в якості освітньої діяльності за результатами імплементації положень ДСБСО. Крім того, на етапі моніторингу відбувається аналіз та оцінка діяльності закладу освіти щодо виконання статті 11 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [3].

Основною метою моніторингу ефективності процесу впровадження ДСБСО є оцінка діяльності закладу освіти щодо імплементації положень Державного стандарту та рівня сформованості наскрізних умінь і ключових компетентностей у здобувачів базової середньої освіти в адаптаційному періоді. З цією метою доцільно здійснити самоаналіз діяльності закладу освіти, який передбачає:

- вивчення загального рівня ефективності впровадження ДСБСО

відповідно до запитів і потреб здобувачів освіти й громади та ресурсного забезпечення закладу освіти (матеріально-технічного, кадрового тощо);

- дослідження рівня сформованості наскрізних умінь та ключових компетентностей учнів (систематично, починаючи з другого семестру адаптаційного циклу);
- з'ясування залежності між сформованістю наскрізних умінь учнів та методами роботи педагогів, стилем педагогічної взаємодії, організацією освітнього середовища [6];
- аналіз показників зворотного зв'язку з педагогічними працівниками, батьками, учнями про результати впровадження ДСБСО;
- визначення рівня задоволеності та реалізації освітніх потреб здобувачів освіти та педагогічних працівників;
- визначення шляхів корекції виявлених недоліків за усіма визначеними і схваленими педагогічним колективом показниками;
- інформування учасників освітнього процесу та громади про результати впровадження ДСБСО.

Впровадження ДСБСО – це системна робота, яка реалізується у тісній співпраці суб'єктів освітнього менеджменту з усіма учасниками освітнього процесу на основі принципів партисипативності, організаційної автономії закладу освіти та академічної свободи педагогічних працівників.

Проведення моніторингу ефективності вимагає від керівника закладу освіти та всього педагогічного колективну суттєвої підготовки, глибокого розуміння положень ДСБСО й основної мети його впровадження. Підготовка до етапу моніторингу починається ще на етапі аналізу готовності закладу освіти до впровадження Державного стандарту базової середньої освіти, а його особливості детально визначаються і узгоджуються на етапі планування процесу впровадження ДСБСО.

Для підвищення ефективності етапу моніторингу доцільним вбачається створення в закладі освіти команди фахівців (аналітичної команди, творчої групи, комісії тощо) основним завданням якої є проведення оцінки імплементації Державного стандарту та дієвості механізму його впровадження. Рішення про створення зазначеної аналітичної команди обговорюється, приймається і затверджується на засіданні педагогічної ради закладу освіти. Для ефективного функціонування аналітичної команди з проведення моніторингу доцільно розробити положення, яке визначає її склад, мету й завдання діяльності; критерії, методи та інструментарій діагностики результатів упровадження ДСБСО; етапи та строки реалізації поставлених завдань.

Інструментарій моніторингу може бути розроблений закладом освіти самостійно або на основі того, що використовується Державною службою якості освіти у проведенні інституційного аудиту, або на основі інструментарію, розробленого для моніторингу оцінки ефективності впровадження реформи «Нова українська школа» в початковій освіті з урахуванням вимог до базової середньої освіти, особливостей і типу закладу освіти, що проводить самоаналіз процесу імплементації Державного стандарту. Інструментарій моніторингу ефективності імплементації ДСБСО може охоплювати: форми спостереження

(форма спостереження за виконанням компетентнісного завдання, форма спостереження за проведенням уроку вчителем, форма спостереження за роботою учнів на уроці), анкети чи опитувальники (анкета самооцінювання учнів, анкета учня, анкета вчителя, анкета батьків, опитувальник для керівника закладу освіти) та компетентнісні завдання [6].

Проведення етапу моніторингу ефективності імплементації ДСБСО створить умови в закладі освіти для комплексного самоаналізу та оцінки реалізації принципів Державного стандарту та якості надання освітніх послуг закладом освіти, дозволить відслідкувати динаміку розвитку наскрізних умінь учнів. У разі виявлення недоліків дозволить коригувати освітню програму, обрані методики та підходи, які застосовуються педагогічними працівниками в освітньому процесі, покращити рівень організації освітнього середовища та удосконалити управлінську діяльність керівника закладу освіти.

Отже, імплементація ДСБСО є невід'ємною складовою реформування сучасної освітньої галузі в Україні та складним системним аспектом процесу модернізації системи управління закладами освіти. Цей шлях потребує високого рівня розвитку професійних компетентностей та усвідомлення необхідності у їх постійному вдосконаленні як керівником закладу освіти, так і усім педагогічним колективом. Для успішного та ефективного впровадження освітніх реформ керівник закладу освіти має обирати такий алгоритм дій, який забезпечить конкурентоспроможність закладу освіти, задоволення потреб усіх учасників освітнього процесу й громади і, зрештою, реалізацію стратегічної мети освіти та розвиток українського суспільства.

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Державний стандарт базової середньої освіти від 30.09.2020 року, №898 ULR: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16
2. Закон України «Про освіту» ULR: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text
3. Закон України «Про повну загальну середню освіту» ULR: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text
4. Афанасьєва Т.А., Кравченко Т.В. Управління закладом освіти в умовах реалізації Концепції «НУШ». Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа» в умовах очної, дистанційної та змішаної освіти у 2021/2022 навчальному році: метод. рекомендації : у 3-х ч. / відп. ред. О. Варецька ; упор. Т. Вєрозубова; тех. ред. О. Тонне ; ДОН ЗОДА, КЗ «ЗОІППО» ЗОР. Ч. І. Науково-методичне забезпечення діяльності закладів освіти. Електронний аналог друкованого видання (електронна книга). Запоріжжя: СТАТУС, 2021. С. 10-17. URL: https://drive.google.com/file/d/1Lv419ZqO_Qp5NPWvg9wRd5v6cAEqvjq9/view
5. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі: Указ Президента України від 25.05.2020 р., №195/2020 ULR:https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text

6. Моніторинг НУШ: результати та рекомендації (перший етап, 2019-2020 рр.) ULR: 1file:///C:/Users/User/Downloads/Monitorynh_vprovadzhennya_reformy_NUSH_rezultaty_ta_rekomendatsiyi_26_02.pd

ОСОБЛИВОСТІ РОЗБУДОВИ БЕЗПЕЧНОГО ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА

Барліт Оксана,
кандидатка педагогічних наук, доцентка, завідувачка кафедри виховання Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

З метою забезпечення дотримання конституційних прав та свобод дитини, гарантій з охорони дитинства, реалізації прав дітей на освіту, безпечне для життя і здоров'я освітнє середовище, збереження та зміцнення здоров'я молодого покоління Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020 схвалено Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі [1].

Відповідно до статті 1 розділу І Закону України «Про повну загальну середню освіту», безпечне освітнє середовище – це сукупність умов у закладі освіти, що унеможливлюють заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди, зокрема внаслідок недотримання вимог санітарних, протипожежних та/або будівельних норм і правил, законодавства щодо кібербезпеки, захисту персональних даних, безпеки харчових продуктів та/або надання неякісних послуг з харчування, шляхом фізичного та/або психологічного насильства, експлуатації, дискримінації за будь-якою ознакою, приниження честі, гідності, ділової репутації (булінг, цькування), поширення неправдивих відомостей тощо, пропаганди та / або агітації, зокрема з використанням кіберпростору, а також унеможливлюють вживання на території закладу освіти алкогольних напоїв, тютюнових виробів, наркотичних засобів, психотропних речовин [2].

Учні та педагогічні працівники потребують такого стану освітнього середовища, в якому вони відчуватимуть фізичну, психологічну, інформаційну та соціальну безпеку, комфорт і благополуччя. Батьки учнів, як учасники освітнього процесу, зацікавлені в існуванні максимально безпечного освітнього середовища, здатного забезпечити належні і безпечні умови навчання, виховання, розвитку дітей; для досягнення цих цілей мають долучатися та активно сприяти формуванню у дітей гігієнічних навичок та засад здорового і безпечного способу життя [1].

Відповідно до абзацу 10 частини 3 статті 26 Закону України «Про освіту» керівник закладу освіти в межах наданих йому повноважень забезпечує створення у закладі освіти безпечного освітнього середовища, вільного від насильства та булінгу (цькування) [3].

Однак, попри загальний осуд, насильство, схоже, є частиною людських відносин. На жаль, заклади освіти не тільки відіграють важливу роль у житті дітей як середовище основної соціалізації, а й є місцем, де вони досить часто зазнають насильства.

Насильство в освітньому середовищі може мати як поодинокий, так і регулярний, тривалий характер і мати фізичну або психологічну форму.

Найбільш точно відображає насильство тривалого характеру в освітньому середовищі поняття «булінг».

З 2019 року в України термін «булінг» закріплено на законодавчому рівні. 17 грудня 2018 року було прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу», а 19 січня 2019 року він набув чинності. Відповідно до закону, булінг (цькування) – це діяння учасників освітнього процесу, які полягають у психологічному, фізичному, економічному, сексуальному насильстві, зокрема із застосуванням засобів електронних комунікацій, що вчиняються стосовно малолітньої чи неповнолітньої особи або такою особою стосовно інших учасників освітнього процесу, внаслідок чого могла бути чи була заподіяна шкода психічному або фізичному здоров'ю потерпілого [4].

Формування безпечного і здорового освітнього середовища вимагає вирішення низки проблем, зокрема пов'язаних із фізичним, психологічним насильством та булінгом (цькуванням), безвідповідальним використанням Інтернету, недостатньою готовністю педагогічних працівників запобігати та протидіяти насильству та булінгу (цькуванню) серед учасників освітнього процесу.

Так, за даними опитування педагогічних працівників щодо булінгу в педагогічних колективах, проведеного у 2021-2022 роках Запорізьким інститутом післядипломної педагогічної освіти, 76,5% респондентів відповіли, що стикалися з випадками булінгу (по відношенню до себе або до колег) на своєму робочому місці, тобто в закладі освіти.

Серед проявів булінгу респонденти відзначали: постійну необґрунтовану критику та незадовільну оцінку роботи керівництвом, вербальну агресію; поширення чуток та недостовірної інформації серед трудового колективу, що мали негативний вплив на репутацію; приписування успіхів іншим колегам, відсутність визнання досягнень і успіхів; навмисне надмірне завантаження роботою у порівнянні з іншими; безпідставну зміну чи погіршення умов роботи та відпочинку (перенесення відпустки на незручний час, постійне залучення до чергування тощо); навмисне обмеження доступу до необхідної інформації; умисне систематичне встановлення строку, який унеможливлює належне виконання доручення (завдання надходять з необґрунтовано коротким строком або після строку виконання чи в кінці останнього дня строку виконання); соціальну ізоляцію в колективі (не запрошують на наради, загальні збори, корпоративні заходи, не спілкуються тощо); непристойні жарти, коментарі тощо.

І лише 18% відсотків педагогів-респондентів відповіли, що ніколи не стикалась з випадками булінгу в своєму педагогічному колективі.

На запитання «Чи ставав хто-небудь з колег на захист людини, по відношенню до якої був булінг з боку інших?», 44% опитаних педагоги, хто зустрічався з булінгом, відзначають, що, колеги ставали на захист. Але 37% педагогів зазначили у відповіді – ні, не ставали з різних причин.

Ще одне запитання повинно було з'ясувати, до кого може звернутися людина за захистом своїх прав, якщо по відношенню до неї є булінг на робочому місці? Були отримані такі відповіді:

- до безпосереднього керівника – вважає 31% опитаних;
- до керівника вищого рівня – 10%;
- до інших колег – 2%;
- до служби управління персоналом –3%;
- до первинної профспілкової організації –2%;
- до суду, поліції, інших правозахисних організацій – 37%;
- нікуди, все це марно – вважають 15% опитаних педагогів.

Результати аналізу дають нам право стверджувати, що рівень довіри до керівників закладу освіти досить високий. Це ж ми відзначаємо і щодо суду, поліції, інших правозахисних організацій.

Доволі показовою є думка педагогів щодо існування залежності між психологічним кліматом педагогічного колективу закладу освіти та булінгом у дитячому. Відповіді на запитання «Як Ви вважаєте, чи існує залежність між психологічним кліматом педагогічного колективу закладу освіти та булінгом у дитячому?» були отримані такі:

- однозначно існує – вважають 49% опитаних;
- скоріше так – 37%;
- скоріше ні – 8%;
- не бачу зв'язку взагалі – 1%;
- важко визначитися з відповіддю – 5% педагогів.

Отже, педагоги, в переважній більшості згодні з тезою, що від того, які складаються стосунки в дорослому педагогічному колективі дуже багато залежить, які взаємини будуть між дітьми. Як би це банально не звучало, що діти копіюють моделі поведінки з дорослих – з батьків у першу чергу та педагогів. І більшість педагогів згодні, що взаємини в дорослих колективах, на жаль, не завжди є зразком для наслідування.

У цьому опитуванні взяли участь більше ніж 700 педагогів закладів освіти Запоріжжя та області.

За даними опитування вчителів шкіл Англії, вчителі, які на початку своєї професійної кар'єри пережили учнівський булінг або булінг зі сторони колег, більше за інших схильні піддавати йому своїх учнів [5].

До того ж, якщо вчитель негативно сприймає себе та відчуває незахищеним, через призму своїх стресів і тривог він негативно сприймає інших, і дуже часто звертається до авторитарного стилю спілкування з дітьми як до засобу психологічної самозахисту.

Загальновідомо, що серед найбільш важливих чинників, які можуть сприяти розвитку булінгу в закладах освіти, можна виділити: особистісні, сімейні, чинники середовища, ситуаційні та соціальні.

У контексті розгляду цієї теми слід приділити особливу увагу чинникам середовища.

Чинники середовища – це, насамперед, несприятливий соціально-психологічний клімат у закладі освіти, зокрема і в педагогічному колективі. Стрес від навчання внаслідок перевантаження, відсутність належної уваги з боку вчителів сприяють появі сварок, конфліктів, проявам насильства та їх переходу в булінг (цькування).

Ми повністю згодні з принципами, визначеними міжнародною організацією «Anti-Bullying Alliance», якими має керуватися кожен заклад освіти в боротьбі з булінгом.

Отже, 10 ключових засад, виділених організацією:

- Повага. Всі працівники закладу є взірцем наслідування для дітей. Тому вони мають показувати приклад поважного ставлення до інших.
- Заборона дискримінаційної мови. Образливі слова, жарти, висловлювання щодо національностей, віросповідань тощо мають бути заборонені.
- Розуміння та прийняття інакшості. Інакшість дітей та всього персоналу має бути роз'яснено, уникаючи оцінних суджень та позитивно прийматися у колективі.
- Вислухати кожного. Думки батьків, педагогів, дітей мають бути враховані в розробці стратегії з протидії булінгу. Діти зможуть розповісти про булінг, якщо будуть впевнені, що їм повірять.
- Включеність усіх. Усі діти, незважаючи на особливості, мають бути включені в усі активності.
- Розуміння. Всі працівники закладу, діти, батьки мають знати, що таке булінг, а що - ні.
- Миттєва реакція. Реагування на булінг має бути миттєвим. Діти повинні бути долучені до прийняття рішень щодо того, якою ця реакція має бути.
- Довіра. Всі, хто повідомляють про булінг, мають сприйматися серйозно.
- Обізнаність. Усі учасники освітнього процесу мають чітко розуміти, кому і як повідомляти про булінг.
- Чітка політика. Політика закладу освіти щодо боротьби з булінгом широко і активно просувається серед працівників закладу, дітей та їхніх батьків [6].

Впевненні, що всі принципи рівнозначно важливі, проте особливу увагу хотіли б акцентувати на першому – Повага. Працівники закладу освіти – це приклад наслідування для дітей, тому дорослі мають бути за приклад шанобливого ставлення до людей. Учні повинні оволодіти знаннями, уміннями, навичками, способами мислення стосовно моделей безпечної та ненасильницької міжособистісної взаємодії з однолітками та дорослими в різних сферах суспільного життя. Результати наших досліджень підтверджують цей незаперечний факт. Тому, на нашу думку, розпочинати процес планування розбудови безпечного освітнього середовища закладу освіти доцільно саме з аналізу реалізації цього принципу в конкретному закладі освіти.

Разом з тим ми розуміємо, що розбудова безпечного освітнього середовища закладу освіти – це багатокомпонентна структурована система дій.

Один із ключових пунктів процесу розбудови безпечного освітнього середовища – це налагодження в закладі освіти партнерських відносин між учнями, педагогами та батьками.

Ухвалення концепції Нової української школи перенесло поняття «педагогіка партнерства» зі світоглядних обширів у нормативну площину.

В урядових документах вказано, що нова школа працюватиме на засадах педагогіки партнерства, в основі якої – спілкування, взаємодія та співпраця між педагогом, дитиною і батьками. Діти, батьки та педагоги, об’єднані спільними

цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат. [7].

Головним завданням педагогіки партнерства, в центрі якої – особистість дитини, її самобутність, самоцінність, є:

- розвиток індивідуальних пізнавальних здібностей дитини, максимальний їх вияв;
- використання індивідуального (суб'єктивного) досвіду кожної дитини;
- допомога батьків у самовизначенні та самореалізації особистості;
- уникнення формування попередньо заданих якостей;
- формування в особистості культури життєдіяльності [8].

Якими ж якостями має володіти педагог, здатний втілити ідеї педагогіки партнерства в освітній процес?

Гіпотетично за індивідуальними якостями педагога (чутливість до проблем і потреб інших, емпатія, комунікативні установки на діалог, низький рівень тривожності, адекватна самооцінка) можна спрогнозувати його готовність до втілення педагогіки партнерства.

Водночас особистісні якості є лише предикторами спроможності педагога будувати партнерські стосунки.

Вкрай важливими є певні складники компетентності особистості педагога: готовність до переосмислення власних настанов, ставлень, ціннісних орієнтацій, а відтак – і до певних поведінкових реакцій, які, власне, й демонструють реалізацію педагогом принципів педагогіки партнерства в освітньому просторі [9].

На нашу думку, педагогіка партнерства, це, перш за все, – загальна культура закладу освіти. Культура, яка ґрунтується на:

- повазі до особистості;
- доброзичливому й позитивному ставленні;
- довірі у відносинах;
- діалозі, взаємодії та взаємоповазі;
- розподіленому лідерстві;
- принципах соціального партнерства (рівність сторін, добровільність прийняття зобов’язань, обов’язковість виконання домовленостей).

Ми повністю погоджуємся з думкою Пітера Друкера, американського вченого, економіста, філософа, який підкреслював, що «культура їсть стратегію на сніданок».

Вважаємо, що загальна культура закладу освіти – це система цінностей та переконань, які розділяє кожен учасник освітнього процесу. Цінності зумовлюють поведінку та систему взаємин учасників освітнього процесу.

Тож у процесі розбудови безпечного освітнього середовища закладу освіти неодмінно акцентуємо увагу на формування його загальної культури, як важливої складової реалізації поставленої мети.

Звертаємо увагу ще на один із найважливіших напрямів реалізації поставленої мети з розбудови безпечного освітнього середовища закладу освіти – створення системи ефективної протидії булінгу в освітньому середовищі.

Головне правило – підхід для вирішення проблеми має бути комплексний. У комплексному підході відзначаємо два ключові напрями: управлінський і просвітницький.

Управлінський підхід організовує та реалізує керівник закладу освіти. Цей підхід передбачає:

- здійснення аналізу ситуації у закладі освіти (фізичного та емоційно-психологічного середовища), зокрема шляхом опитування учнів та працівників щодо відчуття себе в безпеці під час роботи та навчання;
- вироблення офіційної позиції закладу освіти щодо булінгу (цькування) та інформування про неї всіх учасників освітнього процесу;
- розроблення правил поведінки для всіх – учнів, батьків, учителів та інформування про них;
- визначення обов'язків та відповідальності учасників освітнього процесу щодо створення та дотримання безпечної поведінки в закладі освіти;
- проведення інструктажів працівників, учнів та батьків.

Просвітницький підхід – це інформування, пояснення, формування навичок толерантної та ненасильницької поведінки, спілкування та взаємодії всіх учасників освітнього процесу.

У результаті просвітницької роботи всі учасники освітнього процесу мають знати про свої права, обов'язки, відповідальність за булінг (цькування), а також про те, як реагувати на випадки булінгу (цькування).

Разом з тим потрібно здійснювати постійний моніторинг результативності програм та заходів у закладі освіти, щоб перевірити їх дієвість і, за потреби, вчасно вносити корективи [10].

Крім вищезазначеного, доцільно впроваджувати апробовані передовою міжнародною та вітчизняною практикою профілактичні стратегії з формування в учнів життєвих навичок, уміння протистояти ризикам і загрозам, здійснювати комплекс профілактичних заходів, спрямованих на підвищення психолого-педагогічної компетентності батьків. Також, важливим є впровадження у програми підвищення кваліфікації педагогічних працівників сучасних методик профілактичної роботи з подолання булінгу в закладі освіти.

Як зауважено в плані заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі на 2022 рік, необхідно забезпечити проведення тренінгових навчань працівників закладів освіти щодо методів запобігання та протидії проявам насильства та булінгу (цькування), формування соціально-емоційних компетентностей, ненасильницьких моделей спілкування, навичок безпечної поведінки під час використання інформаційно-комунікаційних технологій та інших медійних засобів [11].

Отже, є всі підстави зробити висновок, що розбудова безпечного освітнього середовища закладу освіти – це багатокомпонентний структурований комплекс дій, які нерозривно пов'язані один з одним.

Наголошуємо: безпечне освітнє середовище є основою якісної освіти. В умовах реформування освіти необхідним є створення безпечного освітнього

середовища для забезпечення прав дітей на освіту та надання їм якісних освітніх послуг.

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі: указ Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text (дата звернення: 27.05.2022).
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19/conv#n401 (дата звернення: 27.05.2022).
3. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text (дата звернення: 27.05.2022).
4. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)» від 17 грудня 2018 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-19#Text (дата звернення: 27.05.2022).
5. Olweus D. Bully victim problems in school: Facts and intervention [Online]. European Journal of Psychology of Education 1991;12:495-510. Available from: https://pdfs.semanticscholar.org/13e7/755d6e9ec2c6c00d7b7f86f685b7652ce952.pdf. Accessed on Septmeber 4, 2018.
6. 10 ключових принципів у боротьбі з булінгом. URL: https://anti-bullyingalliance.org.uk/aba-our-work (дата звернення: 27.05.2022).
7. Краще разом. Що таке педагогіка партнерства і навіщо вона в НУШ. URL: https://nus.org.ua/articles/pedagogika-partnerstva-shho-tse-take-ta-yak-zrozumity-chy-vona-ye-u-shkoli/ (дата звернення: 27.05.2022).
8. Нова українська школа: Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти на період до 2029 року. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf (дата звернення: 27.05.2022).
9. Смагіна Т., Шуневич О. Параметри та індикатори реалізації принципів педагогіки партнерства в освітньому процесі. Науковий вісник ужгородського університету педагогіка соціальні науки, С. 201-207.
10. Організація протидії та попередження булінгу(цькуванню) в закладі освіти. URL: https://nupp.edu.ua/uploads/files/0/main/deps/ps/buling/module2/konspekt.pdf (дата звернення: 27.05.2022).
11. Про затвердження плану заходів з реалізації Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі на 2022 рік: розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 грудня 2021 р. № 1770-р Київ URL: https://usnd.to/C8ya (дата звернення: 27.05.2022).

ПСИХОЛОГІЧНИЙ СУПРОВІД РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Чемодурова Юлія,
кандидатка психологічних наук, доцентка кафедри менеджменту освіти та психології Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, обласна координаторка НУШ

У контексті реформування системи освіти, впровадження Концепції Нової української школи та прийняття нового Державного стандарту базової середньої освіти (ДСБСО) особливо гостро відчувається відсутність ефективної моделі психологічного супроводу професійної діяльності педагогів, що пов'язано з вичерпаністю існуючих підходів до розуміння його сутності, переважно побудованих на системі вимог до професійно важливих якостей особистості та формалізованому розгляді траєкторії професійного розвитку. Реалізація компетентнісного підходу в Новій українській школі, впровадження міжпредметної інтеграції, метапредметної орієнтації та інших трендів освітньої практики вимагають не тільки істотних змін професійної підготовки сучасного педагога, а й перегляду орієнтирів психологічного супроводу освітнього процесу.

Нормативно-правове регулювання діяльності практичного психолога системи освіти в умовах упровадження Концепції НУШ та реалізації нового ДСБСО відбувається відповідно до чинного законодавства: законів України «Про освіту» (2017), «Про базову середню освіту» (2020), положень «Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі» (2020), професійного стандарту «Практичний психолог закладу освіти» (2020), Положення про психологічну службу системи освіти України (2018), які дають можливість визначити основні напрями діяльності практичного психолога щодо зазначеної проблеми та наповнювати їх необхідним змістом.

Психологічний супровід освітнього процесу стає одним з основних завдань діяльності практичного психолога закладу освіти в контексті впровадження Державного стандарту як початкової, так і базової середньої освіти. Саме фахівці психологічної служби стають важливими агентами змін, перебуваючи в центрі освітньої реформи і фасилітуючи дії всіх суб’єктів освітнього процесу через організацію та здійснення відповідного психологічного супроводу на новому рівні [5].

Під ***психологічним супроводом*** ми розуміємо *систему організаційних, діагностичних, консультативно-розвивальних і рефлексивних заходів щодо створення умов для успішної адаптації особистості, досягнення цілей її особистісного і професійного розвитку* [7].

Виходячи з нормативно визначених професійних компетентностей, практичний психолог у межах реалізації ДСБСО організовує свою діяльність із забезпечення:

- психологічного супроводу професійної діяльності педагогів через здійснення психологічної просвіти з актуальних питань вікової і педагогічної психології, сучасних підходів до процесу навчання і виховання дітей; оволодіння ними новими прийомами діяльності; формування психологічної готовності вчителя до змін і впровадження новацій; формування професійної рефлексії педагога тощо;
- психологічного супроводу учнів п'ятих класів щодо вирішення проблем їх адаптації під час переходу у базову школу, який передбачає постійний моніторинг процесу розвитку дитини у динаміці;
- здійснення психологічної діагностики з метою отримання об'єктивної оцінки особистісного зростання, емоційних станів, психологічного клімату учнівських і педагогічного колективів, задоволеності освітнім процесом, тощо;
- здійснення психологічного аналізу успіхів і недоліків реалізації ДСБСО в закладі освіти та внесення на основі нього пропозицій щодо корегування процесу.

Сутнісною характеристикою психологічного супроводу реалізації нового Державного освітнього стандарту є створення умов переходу учасників освітнього процесу від допомоги до самодопомоги. Так, можна сказати, що в процесі психологічного супроводу практичний психолог закладу створює умови та надає вчителю і учню підтримку для переходу від позиції «я не можу» до позиції «я можу сам справлятися зі своїми труднощами», тобто відбувається пошук прихованих ресурсів особистості, опора на її можливості та створення на цій основі умов для подальшого особистісного і професійного розвитку.

Відповідно до Концепції Нової української школи основним агентом змін є вчитель, який набуває академічної свободи, може створювати власні авторські навчальні програми, на власний розсуд обирати підручники, методи, стратегії, способи і засоби навчання; активно виражати власну фахову думку тощо [1]. Змінюється і основна роль учителя в процесі навчання – він набуває ролі коуча, фасилітатора, тьютора, модератора в індивідуальній освітній траєкторії дитини. Все це потребує іншого підходу до супроводу професійного розвитку педагогічних працівників, зокрема у набутті ними психологічної компетентності у вирішені питань щодо особливостей навчання та виховання учнів певних вікових категорій.

На нашу думку, психологічний супровід упровадження нового ДСБСО має бути організований на різних етапах професійної діяльності вчителя, що дозволяє забезпечити позитивні психологічні умови для формування його професійної мотивації до змін та сприяє полегшенню адаптації учнів при переході у базову школу.

Відтак, на наш погляд, основними аспектами психологічного супроводу успішної реалізації ДСБСО є:

1. Формування психологічної готовності вчителів до змін та інновацій.
2. Підвищення психолого-педагогічної компетентності вчителя з питань вікової і педагогічної психології.

3. Усвідомлення педагогами своєї ролі щодо створення сприятливих умов для успішної адаптації учнів п’ятих класів, важливості дотримання наступності основних підходів у викладанні.
4. Усвідомлення педагогами особливостей педагогічної взаємодії з учнями, застосування форм і методів групової та індивідуальної роботи під час навчання.
5. Попередження розвитку професійних деструкцій педагогів (зокрема професійного вигорання і деформацій).

Розглянемо кожний з них.

1. Під готовністю вчителя до змістовних змін діяльності та впровадження новацій розуміється сукупність якостей учителя, що визначають його спрямованість на розвиток як власної педагогічної діяльності, так і діяльності всього колективу закладу освіти; його здатність виявляти актуальні проблеми процесу навчання, знаходити та реалізувати ефективні способи їх вирішення. Виходячи з цього, психологічна складова готовності вчителя до реалізації нового змісту освіти, заснованого на формуванні компетентностей, передбачає, перш за все, сформованість у педагога рефлексивно-аналітичних та діяльнісно-практичних умінь та навичок.

Отже, ***психологічну готовність до реалізації ДСБСО*** будемо розглядати як цілісний психологічний феномен, що поєднує *когнітивний* (знання новацій, способів їх застосування тощо), *афективний* (позитивне ставлення до змін, емпатія, переважання позитивних емоцій у професійній діяльності тощо) та *конативний* (діяльнісний) компоненти. Основними характеристиками психологічної готовності до діяльності за новим освітнім стандартом стають: креативність, висока відповідальність і творча активність у реалізації професійних функцій.

У цьому контексті робота психолога закладу освіти щодо формування психологічної готовності педагогів охоплює:

1) Виявлення рівня поінформованості, загального ставлення щодо проблеми, розуміння змісту нововведень (наприклад, організація дискусій для визначення позицій, переконання; тестування з метою самоперевірки обізнаності з подальшим обговоренням спірних питань і «розвіювання» міфів; усвідомлення та аналіз труднощів, подолання бар'єрів у сприйнятті новацій тощо).

2) Пошук наявних і/або прихованих особистісних ресурсів (наприклад, проведення тренінгів, інтерактивних занять з використання проєктивних методів і методик).

3) Робота з кейсами (обговорення реальних проблемних ситуацій педагогічної практики та спільний пошук шляхів їх вирішення).

4) Розвиток саморегуляції педагогічного працівника (зокрема проведення занять з аутотренінгу, розвиток навичок застосування медитативних технік, прийомів емоційної саморегуляції тощо).

Важливо, що психолог у такій взаємодії з педагогом стає для нього: фасилітатором, який надає впевненість у своїх силах і підтримує, спираючись на психологічне знання; співрозмовником, який бачить педагогічну ситуацію з іншої позиції, але розуміє і приймає позицію вчителя; ігротехніком, який

створює для педагога ситуацію рефлексивного аналізу його досвіду; партнером у педагогічній діяльності, який бере участь у проєктуванні освітньої процесу.

2. Підвищення психолого-педагогічної компетентності вчителя з питань вікової і педагогічної психології в межах психологічного супроводу реалізації ДСБСО знаходиться в площині просвітницької роботи практичного психолога з педагогічним колективом закладу.

Просвітницька робота є традиційною складовою шкільної психологічної практики [5], яка спрямована на створення умов для отримання педагогами професійно і особистісно значущих психологічних знань та набуття навичок, що дозволять їм:

1) організувати ефективний процес предметного навчання школярів на основі компетентнісного, особистісно зорієнтованого і діяльнісного підходів;

2) будувати взаємини з іншими учасниками освітнього процесу (учнями, їх батьками) з дотриманням принципів педагогіки партнерства;

3) усвідомити і осмислити себе в професії та свою нову роль в освітньому процесі, а саме роль фасилітатора, тьютора, модератора індивідуальної освітньої траєкторії дитини.

У контексті впровадження Концепції Нової української школи та переходу на новий Державний стандарт базової середньої освіти все більш актуальними для педагога стають питання психологічних особливостей навчання та міжособистісної взаємодії з підлітками – учнями базової школи. Тому одним із завдань практичного психолога, як носія спеціального наукового знання, у роботі з педагогами є розкриття питань специфіки психологічного розвитку дітей підліткового віку взагалі, та особливості поведінки і сприйняття інформації сучасними підлітками зокрема.

Так, важливою є просвіта вчителів, які планують працювати в п’ятих класах, щодо психологічних особливостей розвитку п’ятикласників, які сьогодні відносяться до вікової категорії «молодші підлітки». На наш погляд, доцільним є спільний з педагогами розгляд таких питань, як:

- підходи до розуміння проблематики розвитку сучасного підлітка;
- закономірності психофізіологічного розвитку в підлітковому віці та вплив цих процесів як на когнітивний розвиток, так і на формування особистісних структур п’ятикласника;
- особливості соціально-психологічної взаємодії сучасних молодших підлітків з однолітками і дорослими, основи побудови ефективної комунікації в п’ятому класі;
- проблеми адаптації дітей під час переходу у базову школу та інші.

Таке навчання може відбуватися на спеціально організованих для вчителів заняттях або в межах інших педагогічних і методичних заходів за участі практичного психолога. Але важливим є своєчасність та стратегічність у плануванні таких заходів.

3. Питання створення сприятливих умов для успішної адаптації п’ятикласників вирішується практичним психологом, з одного боку, в межах просвітницького напряму діяльності у роботі з педагогічним колективом, з

іншого – в межах профілактики соціально-психологічної дезадаптації у роботі з учнями-п’ятикласниками.

Зазначимо, що перехід дитини з початкової до базової школи є одним з переломних моментів під час шкільного навчання. Зміна освітнього середовища, навколишньої обстановки, звичних умов, сфери спілкування та ритму життя, підвищення з боку дорослих вимог до самостійності та відповідальності за навчання, інтенсивні розумові навантаження – все це викликає у дитини хронічну емоційну напруженість, тривожний стан, провокуючи зниження соціально-психологічної адаптації, що у свою чергу негативно впливає на особистісний розвиток, психічне здоров'я та може призвести до дезадаптації.

Прояв адаптаційного синдрому у п’ятикласників, який триває в середньому від трьох тижнів до декількох місяців, є закономірним явищем. Проте успішна подальша адаптація або, навпаки, розвиток дезадаптації, буде залежати від умов освітнього середовища, в якому знаходиться дитина. Труднощі адаптації п’ятикласників найчастіше зумовлені:

- закономірною зміною рольової позицій самого учня в шкільній ієрархії («старший» – у початковій, «молодший» у середній школі);
- збільшенням навчального навантаження, зміною режиму дня;
- змінами у системі і формах навчання; змістом програм початкової та основної школи;
- відмінностями у вимогах серед учителів-предметників;
- збільшенням кількості вчителів, що викладають у класі та необхідністю пристосування до своєрідного темпу, особливостей мовлення, стилю викладання кожного вчителя;
- зміною стилю спілкування вчителів з дітьми (тенденції до де-індивідуалізації учнів).

Відтак, важливим акцентом у просвітницькій роботі з педагогами, які викладатимуть у п’ятих класах, в контексті психологічного супроводу реалізації нового Державного освітнього стандарту є:

- розуміння змісту адаптаційного синдрому п’ятикласників та його впливу на процес пізнання, засвоєння інформації та поведінку молодших підлітків;
- полегшення процесу адаптації учнів за рахунок дотримання принципу наступності у підходах щодо викладання та міжособистісної взаємодії;
- створення умов для попередження виникнення труднощів у адаптації до навчання у базовій школі, розвитку шкільної дезадаптації.

4. Успішність реалізації нового Державного освітнього стандарту пов’язана також із зміною педагогічної взаємодії вчителя з учнями.

Створення безпечного і психологічно комфортного освітнього середовища є одним із основних принципів Нової української школи. У Національній стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі [3] підкреслюється, що безпечне освітнє середовище передбачає: 1) безпечні й комфортні умови праці та навчання для всіх суб’єктів освітнього процесу; 2) створення інклюзивного і мотивувального простору в закладі освіти; 3) відсутність дискримінації та насильства, зокрема булінгу

(цькування). І якщо перша з названих складових стосується створення і підтримки здорових та безпечних умов життєдіяльності, навчання і праці, то наступні пов'язані із забезпеченням емоційної, психологічної безпеки учасників освітнього процесу, задля якої необхідно створити та підтримувати у закладі атмосферу спільної поваги й відповідального ставлення один до одного у міжособистісній взаємодії [8].

Результати моніторингу третіх класів Нової української школи, проведеного Міністерством освіти і науки у жовтні-листопаді 2019 року і оприлюдненого у серпні 2020 року [2], дає підстави стверджувати, що вчителі продовжують дотримуватися у взаємодії з учнями стилю «домінування / конфлікт». Також багато труднощів у педагогів викликає організація та застосування групових форм і методів роботи учнів під час уроку. Такий тип взаємодії на уроці допомагає вчителям підтримувати дисципліну в класі, але суперечить принципам особистісно орієнтованого і діяльнісного підходів у навчанні, які покладено в основу Концепції Нової української школи.

Отже, подолання цих бар'єрів стає завданням психологічного супроводу впровадження нового освітнього стандарту у базовій школі. Так, діяльнісний підхід в освіті сьогодні визнається, з одного боку, основним інструментом реалізації компетентнісної парадигми в освіті, з іншого, – механізмом запровадження Державного стандарту як початкової, так і базової середньої освіти. Застосування діяльнісних методів на уроці вимагає від учителя принципово нового підходу до проєктування своєї діяльності, її переорієнтації з ілюстративно-пояснювального викладання матеріалу до організації його самостійного, продуктивного вивчення учнями.

Враховуючи те, що діяльнісний підхід не є окремим методом, ситуативною стратегією або педагогічною технікою, а передбачає наскрізне, системне застосування в освітньому процесі, сучасному вчителю в умовах реалізації ДСБСО необхідна ефективна допомога психолога, який володіє основами діяльнісного підходу. Важливо зазначити, що діяльнісний підхід в освіті є вітчизняним підходом. І хоча ідея про ефективне засвоєння знань особистістю через активне пізнанні навколишнього світу і предметну діяльність, має давнє коріння, лише з розробкою психологічної теорії діяльності та діяльнісного підходу вона отримала своє наукове обґрунтування. У педагогічній психології сьогодні існує достатньо різних концепцій і теорій, які становлять основу технології реалізації діяльнісного підходу в освіті, однак на практиці її впровадження досить часто обмежується використанням окремих методів навчання щодо активізації навчально-пізнавальної діяльність учнів на певних етапах заняття.

Таким чином, основою реалізації діяльнісного підходу в освіті є знання і розуміння педагогами умов розвитку пізнавальних інтересів дитини та психологічної теорії етапності формування розумових дій, що є провідним механізмом когнітивного розвитку людини, процесу навчання, передбачає активну дію, взаємодію, рух і позитивні емоції [4]. Саме тому практичний психолог закладу освіти має стати помічником педагога у засвоєнні таких

психологічних теорій і напрацюванні навичок практичного використання діяльнісних методів під час уроку.

5. Сприяння збереженню та посиленню психічного здоров'я всіх учасників освітнього процесу є ще одним завданням психологічного супроводу реалізації нового Державного стандарту базової середньо освіти. Особливої уваги в цьому контексті потребує попередження розвитку професійних деструкцій педагогів, зокрема емоційного вигорання і професійних деформацій. Загальна переорієнтація освітнього процесу, що потребує зміни цілей діяльності, певна невизначеність у способах і методах реалізації нововведень, емоційне навантаження у взаємодії з учнями, інші складні робочі ситуацій – все це призводить до того, що педагоги дуже швидко опиняються в зоні ризику для власної емоційної стійкості, надмірного виснаження особистісного ресурсу, що, в свою чергу, сприяє розвитку професійних деструкцій, «синдрому вигорання».

У профілактичній роботі з таким станами психолог може використовувати різни форми і методи, серед яких:

- інформування педагогів про загальнодоступні методи самодопомоги, які є ефективним на перших стадіях розвитку синдрому вигорання;
- створення умов для колегіального підтримки (тренінги, «балінтовські групи» тощо), що значно підвищує ступінь задоволеності працею, допомагає зняти емоційну напругу;
- застосування рефлексивних методів аналізу професійного і життєвого шляху особистості (психобіографія);
- психологічне консультування з питань професійної діяльності вчителя, що допомагає усвідомити йому власні професійні успіхи і досягнення.

Крім того, в такій роботі психолог активно використовує різні методи арт-терапії, ділові і рольові ігри, психогімнастику, вивчення продуктів творчості, ведення щоденникових записів та інші.

Отже, узагальнюючи вищесказане, всі визначені нами компоненти психологічного супроводу впровадження нового Державного стандарту базової середньої освіти можуть бути реалізовані через такі форми організації взаємодії практичного психолога з учасниками освітнього процесу:

1. Участь у педагогічних радах і методичних об'єднаннях з надання актуальної інформації з питань вікової та педагогічної психології.

2. Проведення проблемних семінарів, спрямованих на розвиток психологічної культури педагогів.

3. Проведення психологічних тренінгів, що сприяють розвитку педагогічної рефлексії, виробленню ефективних способів взаємодії з учнями, застосуванню діяльнісних методів у викладанні, профілактиці професійного вигорання тощо.

4. Проведення психолого-педагогічних консиліумів щодо обговорення динаміки розвитку учнів, ефективності методів, що застосовуються у навчанні і вихованні, інших проблемних питань освітнього процесу.

5. Проведення індивідуального консультування вчителів з питань пошуку форм та методів роботи, врахування в освітньому процесі індивідуально-психологічних особливостей розвитку учнів тощо.

6. Відвідування уроків з метою психологічного аналізу ефективності застосування педагогічних технологій, особливостей організації діяльності учнів під час уроку, способів розвитку навчальної мотивації, стилю проведення уроку тощо; надання рекомендацій за результатами спостереження та аналізу.

7. Організація «круглих столів», дискусій, спрямованих на оптимізацію взаємин у педагогічному колективі та взаємодію всіх учасників педагогічного процесу.

8. Організація та проведення заходів антистресового спрямування із застосуванням методів і прийомів психологічного розвантаження вчителів.

Критеріями ефективності психологічного супроводу є успішність та задоволеність педагога власною професійною діяльністю [6].

Отже, психологічний супровід реалізації Державного стандарту базової середньої освіти є сьогодні одним із ресурсів розвитку системи освіти в Україні. Позитивним результатом психологічного супроводу педагогічної діяльності може стати позитивна динаміка професійної активності педагогів, підвищення рівня їх адаптованості до нових освітніх умов, удосконалення процесу викладання, що, в свою чергу, сприятиме повноцінному розвитку особистості учнів.

Більше інформації щодо питань психологічного супроводу реалізації Державного стандарту базової середньої освіти можна отримати на електронних ресурсах КЗ «ЗОІППО» ЗОР, кафедри менеджменту освіти та психології:

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Концепція Нової української школи. URL: https://osvita.ua/legislation/Ser_osv/54258/
2. Моніторінг НУШ. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/nush-doslidzhennya-stan-sformovanosti-chitackoyi-ta-matematichnoyi-kompetentnostej-vipusknikiv-pochatkovoyi-shkoli-zakladiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti
3. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі: Указ Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#n10
4. Нова українська школа: порадник для вчителя / Під заг. ред. Бібік Н. М. К.: ТОВ «Видавничий дім «Плеяди», 2017. 206 с.
5. Положення про психологічну службу у системі освіти України від 22.05.2018 № 509. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0885-18.
6. Психолог у НУШ: радісно та впевнено руш! Путівник психолога в Новій українській школі / Заг. ред. Є.В. Афоніна, О.О. Заріцький, Н.В. Міщенко. Краматорськ : Витоки, 2018. 250 с.

7. Психологічна служба: Підруч. / [В.Г. Панок (наук. ред.), А.Г. Обухівська, В.Д. Острова та ін.]. Київ : Ніка-Центр, 2016. 362 с.
8. Чемодурова Ю.М. Напрями профілактичної роботи закладу освіти щодо створення безпечного освітнього середовища: Методичні рекомендації для працівників психологічної служби // Основні орієнтири розвитку системи освіти Запорізької області в контексті реалізації Концепції «Нова українська школа» в умовах очної, дистанційної та змішаної освіти у 2021/2022 навчальному році: метод. рекомендації : у 3-х ч. / відп. ред. О. Варецька; упор. Т. Вєрозубова; тех. ред. О. Тонне; ДОН ЗОДА, КЗ «ЗОІППО» ЗОР. Ч. І. Науково-методичне забезпечення діяльності закладів освіти. Електронний аналог друкованого видання (електронна книга). Запоріжжя: СТАТУС, 2021. С. 128-133.

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ЗАПРОВАДЖЕННЯ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Бабко Тетяна,
кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри менеджменту освіти та психології Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти

Розбудова Нової української школи передбачає помітні зміни усієї сукупності взаємовідносин між учасниками освітнього процесу, що суттєво впливає на створення нових умов навчання. Оцінювання освітніх досягнень учнів – є невід'ємною складовою освітнього процесу. Тому концепція модернізації вітчизняної освіти є неможливою без перегляду та реалізації принципово нових підходів до оцінювання поступу освітньої діяльності учнів. Зміна підходів до оцінювальної діяльності з позицій педагогіки партнерства передбачає відмову від авторитарності, уникнення негативних моментів у навчанні, зміна акцентів на самооцінювальну діяльність учнів, під час якої учень буде не просто діяльним учасником, а візьме на себе частину відповідальності за своє навчання. Отже, навчальна діяльність, зокрема контрольно-оцінювальна, є полісуб'єктною, оскільки до неї долучаються і вчителі, і здобувачі освіти.

На сьогодні зміни підходів до оцінювальної діяльності активно відпрацьовано в початковій школі: вироблено чіткі державні вимоги та затверджено докладні методичні рекомендації щодо здійснення оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти [5]. Досвід застосування формувального оцінювання у початковій школі свідчить про суттєвий позитивний вплив такого виду оцінювання на підвищення якості засвоєння дітьми різних, навіть найскладніших для сприйняття, навчальних тем.

Саме системне запровадження формувального оцінювання сприяє забезпеченню наступності між підходами до оцінювання навчальних досягнень здобувачів початкової і базової середньої освіти.

Тому методична робота, спрямована на усвідомлення вчителями базової освіти механізмів запровадження формувального оцінювання під час викладання будь-якого навчального предмета чи інтегрованого курсу з різних освітніх галузей, є досить актуальною для якісної реалізації Державного стандарту базової середньої освіти та організації освітнього процесу на методологічних засадах Концепції Нова українська школа.

Формувальне оцінювання – це новий спосіб педагогічної взаємодії та ефективний засіб реорганізації структури навчання, спрямованої на дослідження метакогнітивних процесів, які відбуваються у свідомості здобувачів освіти. Запровадження формувального оцінювання сприяє підвищенню навчальної мотивації, індивідуалізації, самостійності та відповідальності учнів під час освітнього процесу.

У сучасній науковій літературі активно вивчається сутність та методичне значення формувального оцінювання. Так, на думку Кабан Л.В., воно «дає можливість учням усвідомлювати й відстежувати особистий прогрес у навчанні та планувати подальші кроки самостійно чи за допомогою вчителя. Для педагога формувальне оцінювання означає бути поруч з учнем і сприяти його успішному розвитку. Учителі використовують інформацію з оцінювання для корегування подальшої навчальної роботи та забезпечення якісного виконання учнями завдань. Коли наставники регулярно залучають учнів до збирання та перевірки інформації про своє навчання, допомагають їм ставати відповідальнішими та більш самостійними» [3].

Поточне формувальне оцінювання здійснюється з метою допомоги учням усвідомити способи досягнення кращих результатів навчання; підтримки навчального поступу усіх без винятку учнів; діагностики їхніх досягнень на кожному з етапів навчання; вчасного виявлення проблем в оволодінні навчальною інформацією і запобігати їх нашаруванню.

Однак запровадження формувального оцінювання вимагає оновлення алгоритму педагогічної діяльності вчителя щодо організації формувального оцінювання під час вивчення певної теми [7], а також обумовлює необхідність додаткової підготовки вчителів для усвідомлення педагогічних можливостей розробки та використання необхідних методичних прийомів та інструментів для впровадження об’єктивного й справедливого оцінювання результатів навчальних досягнень учнів.

З метою цілеспрямованої підготовки освітян до здійснення формувального оцінювання, у межах діяльності кафедри менеджменту освіти та психології КЗ «Запорізький ОІППО» ЗОР, автором цієї статті було розроблено і протягом другого півріччя 2021 року апробовано тренінгову програму «Розробка інструментів формувального оцінювання: психолого-педагогічний аспект». Її учасниками стали близько 300 учителів Запорізької області.

Досвід проведення зазначеного тренінгу дав можливість виділити першочергові педагогічні завдання для оновлення технології оцінювальної діяльності в умовах упровадження Державного стандарту в адаптаційному циклі базової середньої освіти. Зупинимося більш докладно на їх висвітленні.

Поточне оцінювання навчальних досягнень учнів НУШ: бальне та формувальне

Важливим аспектом підготовчої роботи вчителів до оновлення власної системи оцінювальної діяльності має стати усвідомлення відмінностей реалізації поточного бального та формувального оцінювання і вирішення питання їх взаємодоповнювального впливу.

Чим же відрізняється узвичаєна традиційна система бального оцінювання від формувального? Відповідь на це питання передбачає чітке усвідомлення базових, сутнісних характеристик оновлення оцінювальної діяльності в НУШ, серед яких хочемо виділити такі:

1. Вимоги до оцінювання результатів визначаються з урахуванням КОМПЕТЕНТНІСНОГО підходу до навчання. Оцінювання сформованості загальних і предметних компетентностей має здійснюватись за допомогою

інших показників та шкал вимірювання [4]), змінених форматів Свідоцтва досягнень (докладніша інформація − в текстах державних нормативних документів, визначених у посиланнях) [6].

2. Формувальне оцінювання має бути максимально ІНДИВІДУАЛІЗОВАНИМ, що здійснюється шляхом використання різноманітних прийомів самооцінювання. Навіть у оцінюванні результативності групової роботи, учень має концентруватися на аналізі свого внеску у отриманні спільних командних освітніх здобутків.

3. Оцінювання має ґрунтуватися на ПОЗИТИВНОМУ підході: врахування рівня ДОСЯГНЕНЬ учня, а не констатація кількості помилок та рівня невідповідності; використання конструктивних порад, рекомендацій, а не зауважень та дорікань. Це обов'язково треба враховувати під час вербального оцінювання та надання зворотного зв'язку учням після аналізу результатів їхньої самооцінювальної діяльності.

4. Формувальне оцінювання є основою для швидкої корегувальної роботи над вирішенням навчальних проблем та труднощів заради вчасного запобігання їхньому нашаруванню. І в цьому має бути зацікавленим, в першу чергу, сам учень. Тому й передбачається високий ступінь самостійності школярів, що зумовлює пріоритетність прийомів САМООЦІНЮВАННЯ.

5. В основі формувального оцінювання – високий рівень ДОВІРИ учня до вчителя, впевненості, що цей вид діяльності є механізмом збору інформації про розвиток дитини, а не «вироком» чи «вердиктом про незнання». Саме з цим пов'язані державні рекомендації щодо можливості прийняття колективного рішення педагогічної ради про те, що впродовж адаптаційного періоду може не здійснюватися поточне та тематичне оцінювання [6].

Аналізуючи психолого-педагогічні ознаки поточного формувального оцінювання результатів і процесу освітньої діяльності здобувачів базової освіти, вчителі нашої області, які були учасниками тренінгу та взяли участь у тематичному опитуванні [1], відзначають те, що цей напрям оцінювальної діяльності має такі переваги:

– дозволяє оцінити індивідуальні досягнення кожного учня і не передбачає порівняння результатів різних учнів та формулювання адміністративних висновків за результатами навчання (70% опитаних);

– сприяє відстежуванню індивідуального прогресу учнів у навчанні (67% опитаних),

– створює умови для залучення учня до процесу учіння та самооцінювальної діяльності (59% опитаних);

– надає можливість учителю більш об'єктивно визначити освітній результат для кожного учня (57% опитаних) та більш ефективно організувати подальшу корекційну роботу (46% опитаних);

– сприяє усвідомленню учнями причин труднощів і помилок у навчанні, допомагає виявляти проблеми засвоєння учнями навчального матеріалу, щоб з максимальною ефективністю компенсувати недоліки (39% опитаних);

– підвищує рівень довіри учнів та батьків до вчителя (17% опитаних).

Тож результатом усвідомлення вчителем аспектів оновлення власної системи оцінювальної діяльності має стати визначення нових педагогічних завдань, які мають враховувати таке:

1) паралельне запровадження формувального та поточного бального оцінювання;

2) активне залучення учнів до розроблення критеріїв оцінювання навчальних досягнень з теми уроку чи тематичного розділу, щоб потім могли бачити, наскільки вони їх досягли;

3) запровадження різних форм, методів, прийомів та засобів для самооцінювання й взаємооцінювання учнів;

4) використання прийомів відзначення досягнень та індивідуального поступу учнів; забезпечення позитивного підходу до оцінювання тощо.

Логічний ланцюжок оцінювальної діяльності: зрозумілі цілі – чіткі очікувані результати – влучні критерії для самооцінювання

Наступним аспектом підготовчої роботи вчителів до реалізації поточного формувального оцінювання є їх готовність до оптимального використання прописаних у Державному стандарті базової середньої освіти й модельних програмах переліку загальних і конкретних очікуваних результатів та усвідомлення практичної значимості їх переформулювання у зрозумілі для учнів навчальні цілі, які потім легко перетворюватимуться у критерії для самооцінювання учнями.

У теоретичних педагогічних дослідженнях підкреслюється, що у процесі навчання об’єктом оцінювання є діяльність учня для досягнення цілей навчання. Отже, розроблення чіткої та зрозумілої для здобувачів освіти навчальної цілі є основою для всіх видів оцінювання. Оцінювання може виміряти, на якому рівні досягнута визначена ціль. Однак це можливо за умови, що ціль є вимірною. На жаль, розглядаючи ці аспекти на практиці, дослідники констатують, що «досить часто освітні цілі формулюються надто широко, абстрактно, їх неможливо виміряти. Виходом із ситуації є правило формулювання цілей за принципом SMART (абревіатура англійських слів, що вказують на характеристики навчальної цілі – конкретна (Specific), вимірна (Measurable), досяжна (Achievable), відповідна (Relevant), визначена в часі (Timed/Timed-bound). До прикладу, формулювання цілі уроку за традиційним підходом є таким: «покращити знання з математики»; SMART-ціль визначається по-іншому: «навчитися розв’язувати задачі двома способами протягом двох тижнів» [3].

Формулюванню чітких і конкретних навчальних цілей сприяє також і технологія Б. Блума, у якій визначається шість категорій навчальних цілей: знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання.

Описані вище підходи до формулювання цілей, дозволяють легко перетворити їх у критерії для подальшого самооцінювання.

Правильне визначення освітніх цілей на певний урок чи тематичний розділ сприятиме більш чіткому формулюванню й усвідомленню учнями тих освітніх результатів, на які потрібно орієнтуватися, а потім і самостійно оцінювати. Отже, формулювання об'єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей, які ми

визначаємо на основі зазначених у тексті Державного стандарту базової середньої освіти (ДСБСО) конкретних результатів навчання та орієнтирів для оцінювання є дуже важливим аспектом для підвищення якості реалізації формувального оцінювання.

Можна визначити логічний ланцюжок професійного мислення педагога: аналіз конкретних результатів навчання за ДСБСО у певній освітній сфері − аналіз очікуваних результатів з певної теми чи розділу (модельна програма) – формулювання зрозумілих цілей освітньої діяльності − підбір інструментів формувального оцінювання для конкретного уроку − аналіз отриманих результатів самооцінювання учнів для надання рекомендацій щодо корекції наступної навчальної діяльності здобувача освіти.

Практику використання зазначених вище підходів для визначення мети та її перетворення в критерії оцінювання з визначенням орієнтовної шкали оцінювання рівня сформованості загальних чи предметних компетентностей можемо проілюструвати у текстах вже опублікованих раніше наукових працях [2] та на прикладі вивчення предмета «Трудове навчання» (табл.1).

Таблиця 1

Приклад формулювання критеріїв для самооцінювання на основі адаптації очікуваних результатів у критерії для оцінювання вивчення предмета «Трудове навчання» (автор Ковальов Олександр Анатолійович, вчитель трудового навчання Омельницької філії Преображенської гімназії «Основа» Преображенської сільської ради Запорізької області)

Сформульовані критерії	*Шкала для оцінювання*
Я ***знаю*** • що таке деревина; • які дерева ростуть у моїй місцевості • Чим відрізняється фанера від ДВП	«Так, легко» «ні, не зовсім виходить» «не впевнений/-а, маю сумніви; треба ще потренуватися» «потребую допомоги»
Я ***вмію*** Відрізняти деревину різних порід Розпізнати дефекти деревини	
Я ***відчуваю*** Необхідність бережного відношення до лісів Потребу економного використання деревини	
Я ***зрозумів*** скільки часу потрібно, щоб отримати деревину	

Процес залучення учнів до формулювання цілей навчання та розробки критеріїв оцінювання вибудовується поступово. На початковому етапі вчитель розробляє, доводить до відома й обговорює зі школярами мету уроку. Регулярні обговорення в майбутньому мають перерости у традиційну спільну роботу вчителя з учнями. Однак учителям базової освіти варто пам’ятати, що учні вже мають позитивний досвід участі у процесі формувального оцінювання у початковій школі. Тому треба активно залучати п’ятикласників до цього процесу.

І якщо навчальні цілі та критерії для самооцінювання сформульовано чітко

та зрозуміло, то на основі них можна легко розробити або підібрати різні інструменти формувального оцінювання, які можна використати на різних етапах компетентнісного уроку.

Особливості розробки та використання інструментів формувального оцінювання

У державних методичних рекомендаціях, науковій педагогічній літературі, освітніх Інтернет-виданнях представлено багато різноманітних інструментів формувального оцінювання [4, с.24-25].

На тренінгу ми умовно класифікували їх на три групи:

1) сигнально-графічні інструменти, сутність яких полягає в тому, що за допомогою певних сигналів (смайлів, сигнальних малюнків, жестів, рухів, переміщень тощо) учитель отримує швидкий зворотній зв'язок від учнів;

2) *знаково-схематичні інструменти* (листи-оцінювання, «карти успіху», діагностичні картки тощо), працюючи з якими, учні роблять позначки або ставлять собі бальні оцінки відповідно до визначених критеріїв та індикаторів;

3) *змішані (вербальні) інструменти* − це розгорнуті чек-листи, контрольні списки, інтелект-карти, зворотні анкети, рефлексивні узагальнювальні вправи, які передбачають вже словесну (стислу, лаконічну, тезову) або комбіновану (позначки із власними коментарями) відповідь учнів.

Кожен з названих різновидів має свої методичні здобутки й певні труднощі у використанні.

Наприклад: *сигнально-графічні інструменти* досить легкі у використанні, надають миттєвий зворотній зв'язок; можуть використовуватись під час будь-якого етапу уроку, сприяють психологічному розвантаженню і переключенню уваги учнів; однак не зовсім об'єктивно відображають інформацію щодо істинності та правдивості відповідей учнів – мають вікові обмеження у використанні (не зовсім підходять для учнів 13-15 років).

Знаково-схематичні інструменти є оптимальними для нетривалого та індивідуалізованого самооцінювання; сприяють систематизації та логічному усвідомленню видів освітньої діяльності, які застосовувались учителем; надають більш якісний зворотній зв'язок; легко трансформуються у поточне бальне оцінювання; можуть слугувати для подальшого диференційованого підходу до освітньої діяльності; надають можливість для усвідомлення проблем та прогалин у сприйнятті учнями освітнього матеріалу; займають відносно небагато часу на уроці, однак потребують додаткових педагогічних зусиль та ресурсів учителя для підготовки й аналізу отриманих результатів.

Змішані (вербальні) інструменти надають якісний зворотній змістовий та тематичний зв'язок; сприяють вчасному виявленню помилок та освітніх «прогалин»; однак забирають більше часу на уроці; потребують підготовки учня до лаконічного висловлення власної думки та узагальнення навчального матеріалу.

Тому вважаємо, що в адаптаційному циклі базової середньої освіти найбільш оптимальними для використання є сигнально-графічні та знаково-схематичні інструменти.

В умовах академічної автономії кожен учитель, виходячи з власних дидактичних цілей, може підбирати для себе власну «методичну колекцію» найбільш прийнятних інструментів формувального оцінювання, які використовуватиме під час викладання свого фахового предмета.

Варто тільки наголосити на певних методичних орієнтирах, які радимо тримати на увазі під час вибору чи розробки інструментів для формувального оцінювання:

- ДОЦІЛЬНІСТЬ: тематична, дидактична, хронологічна;
- підтримка рівня ДОВІРИ учня (та його батьків) до вчителя;
- легкість та гнучкість використання результатів оцінювання для подальшої корегувальної освітньої роботи з учнями;
- системний, раціональний та взаємозумовлений підхід до використання обраних інструментів у межах колективу вчителів, що працюють в одному класі.

Провідним результатом застосування різноманітних інструментів формувального оцінювання учнів має стати усвідомлення ними відповідей на три важливі запитання:

1. Яка моя мета у вивченні предмета або курсу на цьому етапі навчання – які саме знання й уміння я маю опанувати і для чого, як саме вони будуть оцінюватися в підсумку?

2. Де я зараз на шляху досягнення цієї мети– що саме мені вдається добре, а над чим потрібно попрацювати?

3. Яке в мене наступне завдання на цьому шляху?

Особливості вербального оцінювання учнів

Досить важливим етапом запровадження формувального оцінювання є усвідомлення вчителями особливостей вербального оцінювання учнів та вдосконалення їхніх умінь формулювати педагогічні рекомендації для різних категорій учнів, зокрема й тих, які мали труднощі під час вивчення обраної навчальної теми або потребують значної уваги та допомоги під час досягнення визначених очікуваних результатів.

Розглядаючи поняття «вербальна оцінка», варто усвідомлювати, що це коротка характеристика результатів навчальної діяльності школярів. Ця форма оцінного судження дозволяє розкрити учню динаміку результатів його навчальної діяльності, проаналізувати власні можливості й старанність.

Особливістю вербальної оцінки є її змістовність, аналіз роботи чи процесу навчання учня, чітка фіксація, насамперед, успішних результатів і розкриття причин навчальних труднощів. Важливим психологічним аспектом є те, що дослідження причин невдач не повинно зорієнтовуватися на констатації певних особистісних характеристик учня типу «лінивий, неуважний, некмітливий тощо».

Проілюструємо практику втілення цього напряму формувального оцінювання прикладами формул конструктивної вербальної підтримки різних категорій учнів, на які можуть орієнтуватися вчителі (табл. 2).

Таблиця 2

Зразки вербальних характеристик результатів навчання під час формувального оцінювання

Мовні формули підтримки учнів, які демонструють прогрес у навчанні та мають значні успіхи	*Мовні формули підтримки учнів, які мають певні труднощі під час виконання завдань та припускаються певних помилок*
• «Ти робиш значні успіхи!» • «Ти рухаєшся в правильному напрямі!» • «З кожним разом твоя робота є якіснішою! Пишаюся твоїми успіхами» • «Вітаю! Тепер я впевнена, що ти розібрався…» • «Вітаю! Тобі підкорилися складні завдання!» • «Я в захваті, як ти швидко вчишся?!» • «Бачу, що ми недарма працювали! Результат вражаючий!»	• «Бачу, як ти стараєшся! Впевнена, що наступного разу робота буде кращою!» • «Потренуйся ще виконувати такі завдання!» • «Є над чим ще попрацювати! Я тобі допоможу!» • «Спробуй самостійно знайти помилку! Це допоможе тобі далі усвідомити, чому вони у тебе з'являються» • «Розумію, як тобі складно! Але треба ще повправлятися з подібним видом завдань…»

Надання конструктивних та позитивно спрямованих рекомендацій для учнів та їхніх батьків

Досить важливим методичним завданням в оновленні оцінювальної діяльності в адаптаційному циклі базової середньої освіти є оволодіння вчителями особливостями надання конструктивних та позитивно спрямованих рекомендацій для учнів та їхніх батьків, які розробляються внаслідок педагогічного аналізу результатів самооцінювальної і рефлексивної діяльності здобувачів освіти під час формувального оцінювання.

Досвід відпрацювання цих педагогічних умінь демонструє, що досить часто ці рекомендації мають характер індивідуалізованого додаткового завдання, оформленого досить часто у «сухому» інструктивному форматі *(«заповни анкету», «створи пам'ятку»; «звернися до електронного тлумачного словника»; «випиши незнайомі слова»* тощо).

Однак пам'ятаючи, що однією з суттєвих ознак оновлення оцінювальної діяльності є те, що вона має ґрунтуватися на ПОЗИТИВНОМУ підході, рекомендуємо використовувати правила конструктивного формулювання педагогічних рекомендацій:

1. Рекомендації мають бути узгодженими та співвіднесеними із сформульованими цілями та критеріями для оцінювання; адже власні вчительські поради треба писати на ті очікувані результати, які в учня/учениці є ще недостатньо сформованими.

2. Намагайтеся використовувати мову порад, а не інструкцій.

3. Підкреслюйте перспективу прогресивного поступу дитини, за умови дотримання наданих рекомендацій.

4. Завжди пропонуйте альтернативні варіанти *(«випиши або підкресли ключові слова …»)*, щоб учні мали можливість вибору найоптимальнішого для них способу навчальної діяльності.

5. Посилюйте усвідомлення важливості знань у житті; підкреслюйте можливість використання матеріалу, який вивчається у практичній, життєвій діяльності.

6. Намагайтеся об'єднати усі поради в один змістовий фон.

Для ілюстрації практики реалізації конструктивного формулювання педагогічних рекомендацій можемо запропонувати декілька прикладів (табл. 3).

Таблиця 3

Приклади конструктивного формулювання педагогічних рекомендацій під час формувального оцінювання

Математика	Для того, щоб краще зрозуміти компоненти при додаванні, відніманні, множенні, діленні та взаємозв'язки між ними, можеш переглянути фільм «Знаходження невідомого компонента арифметичних дій». Модель розв'язування рівнянь з дужками легко запам'ятається, якщо ти занотуєш правило «саперів» з сюжету. Напиши або запиши відео підказку для друга, у якій будуть представлені різні варіанти розв'язку рівняння [2].
Літера-тура	Для того, щоб швидко знаходити теоретико-літературні поняття, радимо з'ясувати їх сутність: для цього звертайся до тлумачних словників або просто пошукової системи і обов'язково занотовуй незнайомі слова (так легше їх запам'ятати!) Розпитай у своїх рідних, які вони знають казки, схожі за сюжетом, де сестра теж рятує брата. Запам'ятай (або занотуй) їхні назви для того, щоб після канікул поділитися з нами своїми знахідками …»
Іноземна мова	Для того, щоб впевнено вести себе у кафе/ресторані пам'ятай наш діалог офіціанта та відвідувача. Краще буде, якщо періодично ти будеш повторювати репліки або розігрувати подібні діалоги вдома чи з друзями. Уяви, під час яких подорожей (в яку країну) ти можеш скористатися такими реченнями!

Отже, процес запровадження засобів формувального оцінювання під час викладання навчальних предметів чи інтегрованих курсів в адаптаційному циклі базової середньої освіти потребує оновлення педагогічної діяльності освітян, надає їм можливість більш об'єктивно визначити освітній результат для кожного учня, допомагає вчасно виявляти проблеми засвоєння учнями навчального матеріалу, щоб з максимальною ефективністю організувати подальшу корекційну роботу та якісніше компенсувати недоліки.

Процес запровадження формувального оцінювання є досить важливим практикумом для прояву низки професійних компетентностей, визначених професійним стандартом професії «Вчитель закладу загальної середньої освіти» /2020 р./: *предметно-методичної* (здатність здійснювати оцінювання та

моніторинг результатів навчання учнів на засадах компетентнісного підходу) та *оцінювально-аналітичної* (здатність здійснювати оцінювання результатів учнів та забезпечувати самооцінювання та взаємоцінювання результатів навчання учнів).

Сподіваємося, що запропоновані методичні рекомендації допоможуть освітянам зрозуміти практичне значення державних вимог до оновлення системи оцінювальної діяльності та спрямують їх на власні творчі пошуки та методичні знахідки у запровадженні формувального оцінювання. Адже «у педагогічній майстерності вчителів серцевину утворює їх здатність точно оцінювати прогрес учнів» (Майкл Барбер).

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Бабко Т.М. Підготовка вчителів базової середньої освіти до формувального оцінювання учнів. Імідж сучасного педагога : електрон. наук. фах. журн. №6. (201) 2021. С. 16-18. URL: http://isp.poippo.pl.ua/article/view/247186/248096
2. Бабко Т.М., Фокша С.Є. Підвищення якості математичної освіти засобами формувального оцінювання. Матеріали V Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Розвиток сучасної природничо-математичної освіти: реалії, проблеми якості, інновації» (Запоріжжя, 10-11.11.2021). URL: https://drive.google.com/file/d/1LCE1L7Nj1jCvkwykpgsysfZxCdIFxbUE/view
3. Кабан Л. В. Формувальне оцінювання навчальних досягнень учнів у новій українській школі. Електронне наукове фахове видання «Народна освіта». URL: https://repository.kristti.com.ua/handle/eiraise/992
4. Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу у першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа». Лист МОН України від 06.08.2021 № 4.5/2303-21.
5. Наказ МОН України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання учнів 1-4 класів закладів загальної середньої освіти» від 13.07.2021 № 813.
6. Наказ МОН України «Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти» від 01.04.2022 № 289.
7. Фідкевич О., Богданець-Білоскаленко Н. Нова українська школа: теорія і практика формувального оцінювання у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти : навч.-метод. посібник. К.: Генеза, 2020. 96с.

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ (БАЗОВА СЕРЕДНЯ ОСВІТА)

Фокша Світлана,
методистка навчально-методичного центру Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,
регіональна координаторка НУШ

Одним з компонентів формули Нової української школи є освітнє середовище, яке є безпечним, інклюзивним, сприяє вільному розвитку здобувачів освіти. У розбудові нового освітнього простору треба забезпечити комплексність рішення цього питання, бо мова йде не стільки про оновлення дизайну приміщень закладу освіти, про приведення його у відповідність до вимог безпечності та універсальності, скільки про врахування того, що простір закладу освіти є чинником та інструментом освітньої діяльності.

Діти звикли в початковій ланці нової української школи до діяльнісного підходу на уроках, мобільності робочих місць, які легко трансформуються для групової роботи, експериментального підтвердження виучуваних фактів, тому вони очікують, що все це буде і в п'ятому класі. Для початкової школи створені методичні рекомендації щодо організації освітнього простору нової української школи (наказ МОН України від 23.03.2018 № 283), втім, будь-які рекомендації трансформуються через досвід та систему роботи конкретного вчителя. У базовій школі таких учителів буде відповідно до кількості освітніх галузей, тому визначити загальні підходи до розбудови освітнього середовища можливо тільки спільно, створивши команду, проаналізувавши особливості умов викладання кожного предмета, вимоги до матеріально-технічного забезпечення, спільні точки дотику. Модельні програми, які обрав кожен учитель-предметник, вимагають зміни змісту освітньої діяльності, оновлення навчального обладнання, наприклад, STEM-освіта, робототехніка, фізична культура, де в якості варіативних модулів пропонуються види спорту (петанк, флорбол, лакрос, сквош, фістбол тощо), яких не було раніше. Тільки від домовленостей у команді вчителів залежить проведення традиційного для школярів ранкового кола, наявність осередків, через які здійснюється організація освітнього простору навчального кабінету. Наступність між початковою та базовою школами обов'язково здійснюється через створення комфортного психологічного клімату в дитячому колективі, забезпечення права вибору, формування спільних цінностей, правил, розвиток відповідальності, участі дітей в організації та розбудові освітнього простору, продовження активної співпраці з батьками.

Науковий середовищний підхід тлумачить середовище як засіб виховання і як технологію опосередкованого управління (через середовище) процесом формування і розвитку особистості підлітків [6]. Вимоги до ключових якостей освітнього середовища:

- цілісність, єдність і впорядкованість предметно-просторового середовища та візуального сприйняття;

- багатофункціональність, гнучкість та мобільність;
- вікова відповідність;
- персоналізованість, наявність особистого простору;
- свобода, відкритість сприйняття, креативність;
- практичність та ергономічність;
- гармонійність та збалансованість;
- соціалізація та співпраця [8].

Складові освітнього середовища:

- фізичне оточення (стан будівлі, дизайн та доступність приміщень, можливості розміщення та переміщення учнів);
- людський фактор (учнівський контингент, наповнюваність класів, підбір учнів, рівень підготовки вчителів);
- програми навчання (характер змісту, технології, стиль та методи навчання, форми навчальної діяльності, характер контролю);
- інформаційне оточення (технічне забезпечення, контроль, наявність та доступність швидкісного інтернету, локальна шкільна мережа, власний шкільний сайт, електронні ресурси працівників школи).

Алгоритм розбудови освітнього середовища можна умовно представити у вигляді такого ланцюжка:

На вимогу часу освітнє середовище повинно бути безпечним, інклюзивним, мотивувальним. Що це означає?

Відповідно до ст.1 Закону України «Про повну загальну середню освіту» безпечне освітнє середовище – сукупність умов у закладі освіти, які унеможливлюють заподіяння учасникам освітнього процесу фізичної, майнової та/або моральної шкоди… [5] (рис. 1).

Рис.1. Складові безпечного освітнього середовища

На виконання Указу Президента України від 25 травня 2020 № 195/2020 «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі» закладом розробляється план заходів відповідно до стратегічних цілей:

- Здоров'язбережувальна складова освіти
- Комплексність розвитку фізичної культури та посилення рухової активності
- Розбудова системи здорового харчування, формування культури харчування та правильних харчових звичок
- Удосконалення медичного обслуговування учнів і працівників закладів освіти
- Ефективне психологічне забезпечення освітнього процесу
- Підготовка працівників закладу освіти та їх здоров'я
- Безпечність, доступність та інклюзивність освітнього середовища
- Міжсекторіальна взаємодія та залучення соціальних інституцій

Якість такої розбудови заклад може більш детально перевірити за індикаторами, сформульованими в Абетці для директора. Виокремлюють чотири ознаки безпечного освітнього середовища:

1. Якість міжособистісних взаємин, які визначають:

- позитивні чинники (довіра, доброзичливість, схвалення, толерантність);
- негативні чинники (агресивність, конфліктність, ворожість, маніпулятивність);

2. Захищеність в освітньому середовищі:

- ознака відсутності насильства у всіх його видах, формах для всіх учасників освітнього процесу;

3. Задоволеність освітнім середовищем – задоволення базових потреб дитини у

- допомозі та підтримці;
- збереженні та підвищенні її самооцінки;
- пізнанні та діяльності;
- розвитку здібностей та можливостей;

4. Комфортність освітнього середовища:

- оцінка емоцій, почуттів та переживань, що домінують у процесі взаємодії дорослих і дітей в освітньому середовищі закладу.

Розбудова інклюзивного освітнього середовища – завдання та спільна відповідальність для всіх учасників освітнього процесу: керівництва закладу, вчителів, учнів, батьків. Створення рівних можливостей навчатися, задоволення освітніх потреб обдарованих дітей, забезпечення доступності будь-якого куточка закладу для дітей з особливими освітніми потребами пов’язано з приведенням модифікації та адаптації освітнього середовища до потреб кожного учня з урахуванням принципів універсального дизайну.

Універсальний дизайн у сфері освіти – дизайн предметів, навколишнього середовища, освітніх програм та послуг, що забезпечує їх максимальну придатність для використання всіма особами без необхідної адаптації чи спеціального дизайну [4]. Принципи універсального дизайну подані у табл. 1.

Таблиця 1

Принципи універсального дизайну

Принцип	**Рекомендації**
рівноправне використання	-врахування, що користувачі мають різні фізичні та когнітивні можливості; -використання завжди, якщо ні – створення еквіваленту; -безпека і надійність, досяжність всім; -дизайн привабливий для всіх
гнучкість у користуванні	-дизайн має відповідати різним уподобанням та можливостям; -самостійність у виборі способу використання; -врахування, що користувач – шульга; -адаптація під темп користувача
просте та зручне використання	-зрозумілість принципу використання будь-якій особі; -уникання зайвих ускладнень; -узгодження дизайну з інтуїцією та очікуванням користувачів; -врахування різних рівнів освіти; -розміщення інформації з урахуванням її важливості

сприйняття інформації, незважаючи на сенсорні можливості користувачів	-надання інформації у різний спосіб; -контраст між важливою інформацією та супутньою; - зрозумілість викладеної інформації; -забезпечння сумісності з різними технологіями і засобами, які використовують користувачі
припустимість помилок	- застереження про небезпеку або можливу помилку; -елементи, що використовуються найчастіше, мають бути найдоступнішими. Небезпечні елементи потрібно ізолювати, вилучити, або убезпечити; -мінімізація небезпечних наслідків при ушкодженні обладнання; -упередження можливості несвідомих дій з боку користувачів у виконанні завдань
низький рівень фізичних зусиль	-створення максимального комфорту; - мінімізація дій, що повторюються, що приводять до довготривалого фізичного зусилля
наявність необхідного розміру і простору для підходу, під'їзду та різноманітних маніпуляцій, незважаючи на фізичні розміри, стан та ступінь мобільності користувача	-незалежність від росту, статури, мобільності користувача, використання ним допоміжних і компенсаторних засобів, особистого помічника; -забезпечення видимісті важливих елементів і безперешкодного доступу до них будь-яким користувачем; -передбачення різних розмірів рук і сили стискання користувачів

Структура універсального дизайну (UDL-UniversalDesignforLearning) заснована на таких принципах:

- використання різноманітних методів для представлення, легкого сприйняття та розуміння інформації,
- надання учням альтернативних способів діяти і демонструвати те, що вони знають,
- врахування інтересів учнів через вибір навчального змісту та способів мотивування учнів, різні рівні складності.

Для вирішення конкретних завдань для окремого учня або групи здобувачів освіти використовують розумне пристосування, наприклад, переносні апарелі, пандуси, підйомні пристрої. Розумне пристосування – запровадження необхідних модифікацій і адаптацій з метою забезпечення реалізації особами з особливими освітніми потребами конституційного права на освіту нарівні з іншими особами[5]. Розбудова інклюзивного освітнього середовища є важливою складовою організації інклюзивного навчання.

Мотиваційне середовище – це сукупність умов, що визначають спрямованість і величину зусиль для досягнення тих чи інших цілей діяльності. Залежно від характеру мотиваційного середовища в учасників освітнього процесу виробляється певна система цінностей, відносин і, як наслідок, лінія поведінки. Шкільна практика засвідчує тенденцію зниження мотивації до навчання з переходом від початкової ланки до базової школи. Тому актуальним є забезпечення розвивальної функції освітнього середовища базової школи.

Оригінально формулював можливості впливу оточення на дитину Віктор Шаталов: «Якщо покласти огірки в розсіл, то вони стануть соленими самі по собі». Чинники розвитку середовища впливають на дорослих і дітей безпосередньо та опосередковано, ситуативно і систематично. Залежно від цих чинників виділяють основні види розвивального освітнього середовища:

предметне,
природне,
інформаційне,
соціальне, внутрішнє (простір власного Я особистості).

Видання GEORGEL UCASED UCATIONAL FOUNDATION пропонує шляхи осучаснення навчального простору. Автор Мері Вейд (Mary Wade) розповідає про такі умови продуктивної шкільної освіти у 21 сторіччі:

зонування,
доступність навчальних матеріалів,
свобода руху,
натхнення (створіть у класі «творчу зону», відкриту для учнів; приділяйте увагу розвиткові мислення, пізнання, розширення світогляду ваших учнів),
повага (перегляньте «систему винагород», щоб навчання не було для учнів «боротьбою за цукерочку», краще нехай вони керуються внутрішнім прагненням до знань; знаходьте можливість індивідуального спілкування із кожним учнем: дізнайтеся про їхні інтереси, здібності; виокремлюйте час на висловлення власних роздумів учнів, особистої думки).

Безумовно, в базовій школі для окремого вчителя, який навчає свого предмета більше ніж 30 учнів, зустрічається з ними 1-2 рази на тиждень таке завдання надскладне. Це спільне завдання для шкільної команди педагогів.

Досить часто мотивацію пов'язують з емоціями, які відчуває людина. Тому у обранні художнього рішення оформлення освітнього простору треба враховувати його вплив на створення емоційної атмосфери. Психологи звертають увагу на важливість вибору кольорів, освітлення, особистої причетності до оформлення (уникати шаблонів, готових виробів, віддавати перевагу створеному власними руками), змінності оточення один раз на тиждень тощо.

Для базової середньої школи питання розбудови нового освітнього простору є дуже актуальним та потребує окремої уваги.

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Безпечне освітнє середовище закладу освіти. URL:https://rozvytok-osvity.te.ua/bezpechne-osvitnye-seredovyshche-zakladu-osvity/
2. Деміракі Т.В. Моделювання освітнього простору в умовах реалізації Концепції «Нова українська школа», методичні рекомендації. URL: http://surl.li/begwp
3. Доступність та універсальний дизайн: навчально-методичний посібник. Азін В. О., Грибальський Я. В., Байда Л. Ю., Красюкова-Еннс О. В. К. 2013. 128 с.
4. Закон України «Про освіту», 2017.

5. Закон України «Про повну загальну середню освіту», 2020.
6. Кириченко В.І., Основні методологічні підходи у формування просоціальної поведінки учнів загальноосвітніх навчальних закладів. URL:https://lib.iitta.gov.ua/708578/1/kyrychenko.pdf
7. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі. URL: https://nus.org.ua/news/dyvitsya-natsionalnu-strategiyu-rozbudovy-bezpechnogo-i-zdorovogo-osvitnogo-seredovyshha-u-nush/
8. Новий освітній простір. Мотивуючий простір. URL: https://decentralization.gov.ua/uploads/library/file/407/NOP_Motivuyuchiy-prostir.pdf

РОЗДІЛ ІІ.

ОСОБЛИВОСТІ РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ ЗА РІЗНИМИ ОСВІТНІМИ ГАЛУЗЯМИ

МОВНО-ЛІТЕРАТУРНА ГАЛУЗЬ

Корицька Галина,
кандидатка філологічних наук, доцентка, завідувачка кафедри філософії та суспільно-гуманітарних дисциплін Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, обласна координаторка освітньої галузі,
Омельченко Лілія,
ст.викладачка кафедри філософії та суспільно-гуманітарних дисциплін Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, обласна координаторка освітньої галузі

Шкільна мовно-літературна освіта органічно вливається в інноваційний простір, що передбачає переорієнтацію мислення як педагога, так і учня з традиційних підходів до нових, сучасних технологій оволодіння мовою та літературою. Нова українська школа вимагає таких змін, які б забезпечували становлення вільної особистості здобувача освіти з гідною громадянською позицією, учня нового покоління, які б сприяли організації освітнього процесу на засадах партнерства, дотриманні принципів академічної доброчесності, толерантності.

Оновлення змісту сьогочасної шкільної освіти загалом, і мовно-літературної зокрема, передбачає опанування сутності не тільки певної навчальної дисципліни, а й набуття умінь і навичок, необхідних для всебічного розвитку школяра, його соціалізації.

Метою мовно-літературної освітньої галузі є розвиток компетентних мовців і читачів із гуманістичним світоглядом, які володіють українською мовою, читають інформаційні та художні тексти, зокрема класичної та сучасної художньої літератури (української та зарубіжних), здатні спілкуватися мовами корінних народів і національних меншин, іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень [2].

Особливості освітньої галузі відповідно до Концепції НУШ, ДСБСО (компетентнісний потенціал, обов'язкові результати навчання, орієнтири для оцінювання).

Провідним у навчанні мови та літератури є компетентнісний підхід, який сприяє формуванню не лише предметної, а й ключових компетентностей, а знання стають інструментом у розв'язанні життєвих проблем, засобом особистісного розвитку особистості тощо.

Компетентнісний потенціал мовно-літературної освітньої галузі та базові знання зазначені в додатку 1. Державного стандарту. [2].

Основою формування ключових компетентностей є особистісні якості, особистий, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів; їх потреби та інтереси, які мотивують до навчання; знання, уміння та ставлення, що

формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях. [2].

Звертаємо увагу й на наскрізні вміння, які є ключовими в усіх компетентностях: читати з розумінням; висловлювати власну думку в усній і письмовій формі; критично й системно мислити; логічно обґрунтовувати позицію; діяти творчо; виявляти ініціативу; конструктивно керувати емоціями; оцінювати ризики; приймати рішення; розв'язувати проблеми; співпрацювати з іншими. Пропонуємо на матеріалі вищезазначених відео визначити наскрізні вміння, виокремивши певні групи (зразок https://cutt.ly/6JrjF7w).

Компетентнісний підхід полягає не тільки в досягненні учнями результатів щодо певних міжгалузевих компетентностей, а й у дивергентних уміннях успішно взаємодіяти за умови відсутності шаблонів, знаходити нові нестандартні рішення щодо проблемних ситуацій на основі набутих знань, досвіду, цінностей, обирати найоптимальніший варіант.

Щодо *вільного володіння державною мовою, здатності спілкуватися рідною та іноземними мовами*, то мають бути сформовані такі *вміння:* читати, сприймати, розуміти, аналізувати, інтерпретувати, оцінювати художні твори (класичні й сучасні) зарубіжних письменників у найкращих українських перекладах, а також інші інформаційні тексти відповідно до літературного контексту; використовувати іноземні мови для розширення читацького досвіду; *ставлення*: поціновування української мови як державної – чинника національної та громадянської ідентичності; готовність до міжкультурного діалогу; потреба в читанні художньої літератури іноземними мовами.

Математична компетентність передбачає розвиток *умінь*, необхідних для аналізу літературного твору, перетворення інформації з однієї форми в іншу (текст, таблиця, схема тощо), для розв'язання комунікативних завдань; здатності порівнювати літературні твори (або їх компоненти), оригінали й переклади творів зарубіжних письменників та такого *ставлення*, як готовність до пошуку різноманітних способів розв'язання комунікативних проблем.

Щодо *компетентності в галузі природничих наук, техніки й технологій*, то акцентовано увагу на вміннях висловлювати гіпотези, описувати процеси власної діяльності, використовувати ціннісний потенціал художньої літератури для вирішення екологічних проблем, збереження соціокультурного середовища.

Інноваційність – уміння грамотно, креативно презентувати власні ідеї, інноваційні погляди, використовуючи приклади, цитати із творів зарубіжних письменників, мобілізовувати ресурси (зокрема цифрові) навчання, дослідження літературних і мовних явищ, що передбачає такі *ставлення*: відкритість до інновацій, готовність продукувати нові ідеї; усвідомлення необхідності поєднання інноваційного поступу особистості/суспільства із морально-етичними нормами, стратегіями толерантної комунікації та міжкультурної взаємодії.

Інформаційно-комунікаційна компетентність полягає у формуванні *умінь* використання різних видів сприймання художніх текстів та медіатекстів для пізнання та естетичного задоволення; діяти за алгоритмом при складанні плану для розв'язання комунікативних завдань; *ставлення*: задоволення пізнавального

(зокрема читацького) інтересу в інформаційному середовищі; прагнення етично й естетично взаємодіяти у віртуальному просторі.

Навчання впродовж життя передбачає розвиток умінь розрізняти твори зарубіжної літератури (класичні й сучасні) за рівнем художньої вартості, визначати їх емоційно-ціннісний потенціал та естетичну довершеність; та *ставлень* щодо прагнення до збагачення читацького й мовленнєвого досвіду за рахунок долучення до здобутків художньої літератури різних країн і та народів.

Ознакою *культурної компетентності* є вміння використовувати досвід взаємодії з творами художньої літератури та мистецтва в життєвих ситуаціях для формування власного світогляду; створювати тексти/медіатексти з метою вираження власних ідей, почуттів, досвіду; *ставлення*: усвідомлення значення художньої літератури як важливої складової культури людства, її ролі в духовному поступі українського народу і розвитку світової цивілізації.

Формування *компетентності підприємливості та фінансової грамотності* передбачає вміння спиратися на етичний потенціал художньої літератури у процесі реалізації життєвих задач, підприємницьких рішень; готовність брати на себе відповідальність за себе та інших осіб, що є ціннісно-орієнтаційною ознакою дидактичних стратегій компетентнісного потенціалу та спрямування його на навчальні цілі.

Рекомендуємо, на матеріалі відео «Пригоди Колобка в «Дивосвіті» (https://youtu.be/WnzXRrCwrUU), «Макове диво» (https://youtu.be/ldqqd-mxXgY), «Зозулька» (https://youtu.be/lGxzYbY7jao), створених учнями, визначити ключові компетентності, наскрізні вміння (зразок https://cutt.ly/lJrk4eA).

Звертаємо увагу на вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів у мовно-літературній освітній галузі (Додатки 2-4 Державного стандарту). Визначено чотири групи таких вимог:

1. Взаємодія з іншими особами усно, сприймання й використання інформації для досягнення життєвих цілей у різних комунікативних ситуаціях.
2. Сприймання, аналіз, інтерпретація, критичне оцінювання інформації в текстах різних видів (зокрема художніх текстах, медіатекстах) та використання її для збагачення власного досвіду.
3. Висловлювання думок, почуттів і ставлень, письмова взаємодія з іншими особами, зокрема інтерпретація літературних творів українських і зарубіжних письменників; взаємодія з іншими особами в цифровому середовищі, дотримання норм літературної мови.
4. Дослідження індивідуального мовлення, використання мови для власної мовної творчості, спостереження за мовними та літературними явищами, проведення їх аналізу.

Кожна група визначається загальними результатами навчання, конкретними результатами навчання й орієнтирами для оцінювання навчального результату. Пропонуємо скористатися Таблицею, яку розробили обласні тренерки НУШ (https://cutt.ly/1Jov4gB), де пропонуються й інструменти, які сприятимуть реалізації певних вимог. Зауважимо, що *обов'язкові результати навчання учнів позначено індексами* [2]*:*

- скорочений буквений запис означає освітню галузь, до якої належить обов'язковий результат навчання;
- цифра на початку індексу вказує на порядковий номер року навчання (класу), на завершення якого очікується досягнення результату навчання;
- перша цифра після буквеного запису до крапки означає номер групи результатів навчання;
- цифра після крапки означає номер загального результату навчання;
- наступна цифра означає номер конкретного результату навчання;
- остання цифра означає номер орієнтира для оцінювання відповідного навчального результату.

Наприклад: [6 МОВ 3.1.1-1] **– *6 клас,*** на завершення якого очікується досягнення результату навчання **+ *МОВ*** (скорочений буквений запис освітньої галузі, до якої належить обов'язковий результат навчання, ***3.*** (номер групи результатів навчання)+***1.*** (загальний результат навчання)+***1-*** конкретний результат навчання+***1*** (орієнтир для оцінювання навчального результату) +інструменти.

Аналіз модельних програм.

Згідно із Типовою освітньою програмою модельна навчальна програма – документ, рекомендований для використання в освітньому процесі закладу загальної середньої освіти в порядку, визначеному законодавством, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета або інтегрованогокурсу та види навчальної діяльності учнів [22].

Із 2022/2023 навчального року у 5 класах упроваджуються модельні навчальні програми, які стануть основою для розроблення нових навчальних і навчально-методичної літератури. Модельні навчальні програми пройшли експертизу й за рішенням науково-методичних комісій отримали гриф «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України». Наразі до використання рекомендуємо такі модельні програми (https://cutt.ly/TH4ZUvX).

Українська мова. 5-6 класи.

- Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Голуб Н. Б., Горошкіна О. М.) (https://youtu.be/JEaXr3tACnE).
- Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Заболотний О. В., Заболотний В. В., Лавринчук В. П., Плівачук К. В., Попова Т. Д.) (https://cutt.ly/9Jo21We).

Українська література. 5-6 класи

- Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Архипова В. П., Січкар С. І., Шило С. Б.) (https://cutt.ly/nJyVata).
- Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Чумарна М. І., Пастушенко Н. М.).
- Модельна навчальна програма «Українська література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Яценко Т. О., Качак Т. Б., Кизилова

В. В., Пахаренко В. І., Дячок С. О., Овдійчук Л. М., Слижук О. А., Макаренко В. М., Тригуб І. А.) (https://youtu.be/cgdLuSYScrQ).

Драматургія і театр. 5-6 класи» (міжгалузевий інтегрований курс)

- Модельна навчальна програма «Драматургія і театр. 5-6 класи» (міжгалузевий інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (Старагіна І. П., Чужинова І. Ю., Івасюк О. М.).

Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури)

- Модельна навчальна програма «Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Старагіна І.П., Новосьолова В.І., Терещенко В.М., Романенко Ю.О., Блажко М.Б., Ткач П.Б., Панченков А. О., Волошенюк О.В.) (https://youtu.be/cInNsVHv2oU).

Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)

- Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Яценко Т. О., Тригуб І. А.) (https://youtu.be/cgdLuSYScrQ).

На допомогу:

1. Аналіз програм із української мови та літератури (https://cutt.ly/eH4MpD1).

Зарубіжна література. 5-6 класи

- Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Ніколенко О.М., Ісаєва О.О., Клименко Ж.В., Мацевко-Бекерська Л.В., Юлдашева Л.П., Рудніцька Н.П.,Туряниця В. Г., Тіхоненко С.О., Вітко М.І., Джангобекова Т.А.) (https://cutt.ly/hJyALgT).
- Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти(автор Волощук Є.В.) (https://cutt.ly/hJyALgT).
- Модельна навчальна програма «Зарубіжна література. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Богданець-Білоскаленко Н. І., Снєгірьова В. В., Фідкевич О. Л.) (https://cutt.ly/hJyALgT).

Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної)

- Модельна навчальна програма «Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної). 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Яценко Т. О., Тригуб І. А.) (https://youtu.be/cgdLuSYScrQ).

На допомогу:

2. Аналіз програм із зарубіжної літератури, інтегрованих. (https://cutt.ly/hJyALgT).

4. Рекомендації зі створення навчальної програми.

На основі модельних програм учителю надається можливість моделювати власну. Для цього рекомендуємо скористатися Конструктором (http://constructor.nus.org.ua).

Більше про процес моделювання Програми від тренерки НУШ Ірини Решетникової (https://youtu.be/i4BAlLac7Bw).

Модельні навчальні програми спрямовані на те, щоб поєднати наявний досвід української мови, української та зарубіжної літератури з

концептуальними стратегіями НУШ, що забезпечить відкриття широких можливостей для виявлення творчої ініціативи вчителя-предметника щодо досягнення основних очікуваних результатів навчання, орієнтацію на таку систему вивчення творів літератури, яка б розвивала б у здобувачів освіти інтерес до художньої літератури та інших видів мистецтва, сприяла формуванню їхнього світогляду, національної свідомості, духовно-моральних цінностей, естетичних смаків, розвитку читацької і ключових компетентностей.

Ефективним засобом реалізації модельних навчальних програм є дидактико-методичний потенціал підручників. Увесь арсенал методичної підтримки модельних програм розміщено в навчально-методичній скарбниці НУШ 5-6 класи (https://cutt.ly/FJrHIae).

Рекомендації з організації освітньої діяльності.

Відповідно до Концепції нової української школи актуальним є впровадження особистісно орієнтованої моделі освіти, заснованої на ідеології дитиноцентризму, де «Дитиноцентризм розуміється як максимальне наближення навчання і виховання конкретної дитини до її сутності, здібностей і життєвих планів» [17] (https://cutt.ly/FJy0o7G).

Ідеї дитиноцентризму реалізуються шляхом відсутності адміністративного контролю, активністю учнів у навчальному процесі та орієнтацією на їхні інтереси й досвід, створення навчального середовища. Навчальна діяльність повинна мати практичну спрямованість із врахуванням інтересів кожної дитини, що сприятиме вихованню вільної особистості, забезпечуватиме свободу і права дитини в усіх проявах діяльності, її морально-психологічний комфорт.

Одним із ключових компонентів концепції Нової української школи є педагогіка партнерства, яка ґрунтується на тісній співпраці, спілкуванні, взаємодії між учнем, учителем і батьками й забезпечує реалізацію певних принципів (повага до особистості; доброзичливість і позитивне ставлення; довіра у відносинах; діалог – взаємодія – взаємоповага; розподілене лідерство; принципи соціального партнерства.

Більше про педагогіку партнерства, діяльнісний підхід від тренерки НУШ Світлани Сіропол (https://youtu.be/codEdcRSgV4).

Особливості організації освітнього середовища.

Формула концепції Нової української школи складається з дев’яти ключових компонентів нової освіти, серед яких сучасне освітнє середовище, що повинно забезпечити умови, засоби й технології для якісного та ефективного навчання здобувачів освіти, освітян, батьків. Під освітнім середовищем в Новій українській школі розуміють сукупність умов і технологій для комфортного навчання та сучасний простір для школярів, педагогів та батьків. Концепція Нової української школи передбачає методологічну перебудову навчального процесу на основі особистісно орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів. Сучасне освітнє середовище, повинно забезпечувати необхідні умови, засоби й технології для навчання не лише в приміщенні навчального закладу.

Освітнє середовище характеризується такою системою взаємозв’язків особистості й середовища, яка забезпечує ефективний і повноцінний розвиток особистості шляхом залучення здобувачів освіти до інтерактивної діяльності, що

націлена на високі результати, як у процесі індивідуальної та самостійної, так і групової, колективної роботи.

Сучасне освітнє середовище – це платформа для взаємодії всіх учасників освітнього процесу, що передбачає активізацію інтелектуального потенціалу здобувачів освіти. Воно неповторне та персоналізоване. Змінюються не тільки навчальні програми та засоби навчання, а й організація та дизайн освітнього простору – освітнє середовище НУШ не має традиційної прив'язки до класної кімнати, парт і дошки. Створення сучасного освітнього середовища – це забезпечення оптимальних умов для розвитку й саморозвитку дитини. Існують дослідження щодо підходу до дизайну приміщень основної школи з орієнтацією на предметні асоціації. Виявлено, що учні стійко асоціюють предмети гуманітарного циклу з теплими кольорами.

Під час вивчення мови чи літератури необхідним є забезпечення простору середовища предметним візуальним матеріалом, відповідно до теми, що розглядається: підручники, хрестоматії, енциклопедії, словники, довідники; для проєктної, творчої взаємодії (стенд змінної виставки (нотатки, ескізи, матеріали для дитячої творчості та експериментування), змінна дошка фліп-чарт, магнітно-маркерна дошка для письма); меблі-трансформери для забезпечення умов щодо персональної комфортності(індивідуалізоване обладнання, що можна групувати та організовувати взаємодію: групову, підгрупову, індивідуальну; модуль для виступів/промов, «крісло автора» тощо); мультимедійне обладнання (проєктор, інтерактивний модуль, дошка-екран, планшет, багатофункціональний пристрій (принтер-сканер-копір); для зберігання дидактичного матеріалу (полиці/ящики шафи) тощо. Середовище має бути таким, що мотивує, активізує, сприяє розвиткові як компетентностей, так і наскрізних умінь здобувачів освіти, саме тому педагог має залучати учнів до трансформації творчого простору.

Актуальною є така організація динамічного сучасного простору взаємодії на уроці:

- експозиція творчості учнів;
- проєктна діяльність (дошка «канбан»: заплановано – у процесі – реалізовано);
- мотивація й цілепокладання;
- навігація за тим, що вивчено/ що вивчатиметься (ключові слова, фрази, ілюстрації/малюнки обкладинок книг, які учні читали/прочитають);
- комунікація (з учителем, автором твору, персонажем, з однокласниками);
- ціннісні орієнтири (гасло дня, тижня, цитата, афоризм);
- рефлексія (настрій дня, відкриття дня).

Створення сучасного креативного простору залежить від компетентності педагога щодо вибору ним освітніх технологій навчання; навичок в проєктуванні компетентнісної й діяльнісної взаємодії. Хоча існує тенденція зосереджуватися або на інституційних навчальних середовищах (таких як класні кімнати, медіазони та лабораторії), або на технологіях, які використовуються для створення навчальних вебсередовищ, проте освітнє середовище – це і структура змісту того, що вивчається, й цілі викладання та навчання, і практична діяльність, зворотний зв'язок, використання технологій, методів і стратегій оцінювання, які найкраще вимірюють та стимулюють навчання, й особиста культура педагога,

яка сприяє якісному наповненню навчального середовища. Вибір компонентів та їхня ефективність певною мірою залежатимуть від особистих епістемологій та переконань, оскільки вчитель має академічну свободу та несе основну відповідальність за створення відповідного середовища на уроці.

Середовище навчання – це різноманітні інноваційні (у тому числі й дистанційні) платформи, де учасники освітнього процесу взаємодіють, щоб набувати нові компетентності. Для поєднання традиційних та інноваційних підходів до навчання української мови на засадах електронної лінгводидактики, на нашу думку, варто передбачати створення такого освітнього навчального середовища, яке б сприяло самовизначенню й самореалізації особистості, організації освітнього процесу як партнерської комунікації, забезпечувало б позитивну психологічну атмосферу на уроці. На нашу думку, «вебмайданчик» – це навчальне вебсередовище, що формується на особистісно-орієнтованому, компетентнісному й діяльнісному підходах у межах дидактичної системи й відповідає цілям, змісту, формам навчання в сучасній школі для забезпечення навчання/вивчення предмета й містить відповідні відомості, що сприяють інтерактивності, безперервності, мобільності навчання; служить для використання різних форм навчання й призначене для виконання певної діяльності учня» [3, с. 3].

Формула освітнього середовища в умовах інформаційно-технологічної інтеграції набуває нового значення, охоплює актуальні форми та засоби організації освітнього процесу, комплекс технічних засобів і онлайн-застосунків для обробки та передачі інформації, які реалізують навчальні завдання комунікаційної взаємодії на уроці мови та літератури. Інформаційно-освітнє середовище – це поєднання новітніх інформаційних технологій та сучасних педагогічних здобутків, що повинно сприяти максимальному ефекту освітнього процесу. Таким є вебсередовище, що повинно «забезпечувати реалізацію навчально-методичних цілей; підтримку всіх етапів навчально-виховного процесу, сприяти зміні ролей учителя й учня на уроці, стимулювати школяра до активної пізнавальної, пошукової діяльності, розширяючи при цьому сферу й самостійного навчання/вивчення предмета» [3, с. 7].

Формуючи таке сучасне освітнє інформаційне середовище на уроці, доцільно використовувати ІТ із метою підтримки навчання, для пошуку навчальної інформації, дослідження нової теми чи кола проблемних питань для підтримки самостійного навчання, забезпечення комунікативної взаємодії між учасниками освітнього процесу через інформаційно-комунікативні технології.

Учень Нової української школи повинен уміти працювати з різними інформаційно-комунікаційними засобами. Сучасний освітній процес неможливий без використання у навчанні інформаційних ресурсів. Такими онлайн- майданчиками, що є must have та довели свою ефективність і під час дистанційного навчання, можна вважати:

- е-платформи для комунікації та взаємодії (Classdojo, Moodle, Google Classroom, Google Suite/Docs);

- інформаційні об’єкти(онлайн-енциклопедії, довідники, презентації, відеоматеріали (наприклад, платформа «1000 журавлів», сервіс Google arts & culture);
- засоби зберігання, спільної роботи (сайти – Google, Webnode, Wix; дошки-Classroomscreen, Padlet, Linoit, Jambord, Whiteboard.fi);
- передавання (трансляції) – Zoom, G Suite Hangouts / Meet, Skype);
- засоби для оцінювання та рефлексії (learning Apps, Online Test Pad, Classroom, Quizizz, Kahoot);
- створення аудіовізуальної інформації (карти пам’яті – coggle.it;mindomo.com; онлайн-презентації Google Slides, Microsoft Sway, Prezi.com; постери-Canva).

В умовах інформаційного освітнього середовища навчання формуються навички XXI століття, що відповідають наскрізним умінням НУШ: медіаграмотність, критичне та системне мислення, здатність працювати в команді, комунікативна мобільність, здатність до навчання впродовж життя.

Креативні ідеї від тренерки НУШ Людмили Гаращенко (https://cutt.ly/vKiNjwD).

Використання різних педагогічних технологій, методів та прийомів навчання, зокрема цифрових ресурсів.

На сьогодні залишаються відкритими питання поєднання теорії і практики навчання української мови та літератури, зарубіжної літератури із впровадженням такої дидактичної технології навчання, яка б визначала особливості їхньої навчально-пізнавальної діяльності в умовах розвитку освітнього середовища нової української школи. Досліджуючи проблему застосування новітніх дидактичних технологій в умовах модернізації освітнього середовища, варто зауважити, що в шкільній мовно-літературній освіті спостерігається технологічний мікс, який все ж таки забезпечує органічне поєднання форм, методів, прийомів навчання. Акцентуємо й на важливості *технологічного підходу* до навчання мови та літератури, що забезпечує «застосування в організації навчально-виховної діяльності на заняттях з мови (авт. – літератури) сукупності технологій, орієнтованих на гарантований комплексний освітній продукт і заданий кінцевий результат» [11, 177].

У контексті шкільної мовної освіти пропонується розглядати технологічний підхід із таких теоретичних позицій:

- технологічні дії в навчанні мови – це сукупність послідовних кроків від визначення цілей, попереднього проєктування моделі навчально-виховного процесу з мови (уроків, позакласних заходів, фрагментів занять) до реалізації на практиці поставлених завдань, із подальшою оцінкою та аналізом досягнутих результатів навчально-пізнавальної діяльності учнів;
- сучасні технології у сфері мовної освіти – навчальні системи, які відповідають найновішим досягненням дидактики, лінгвістики, теорії і практики навчання мови;
- вибір технології навчання залежить від мети, особливостей предметно-тематичного змісту навчальної діяльності учнів, рівня індивідуального розвитку, суб’єктивного досвіду школярів, методичної майстерності вчителя [11, с. 18].

Останнім часом учителі все активніше використовують в освітньому процесі вебтехнології, які виводять на партнерський рівень спілкування педагога й учня, надають можливість кожному школяреві проявити власну активність і творчість, забезпечують індивідуалізацію й диференціацію навчання. Однією із вебтехнологій, яка дозволить організовувати проблемно-пошукову, дослідницьку діяльність учнів у 5-ому НУШ-класі, є вебквест технологія.

Ми, враховуючи власний досвід застосування означеної технології з позиції реалізації проблемно-пошукової, дослідницької діяльності учнів, «*визначаємо вебквест технологію як сучасну педагогічну технологію, яка забезпечує продуктивну пошукову діяльність в електронному освітньому середовищі із використанням певних застосунків мережі інтернет, що здійснюється за одним або декількома, заздалегідь підготовленими автором (авторами) мовними маршрутами, що ведуть до досягнення поставленої мети» [5].* У процесі такого пошуку учень отримує, аналізує інформацію, виявляє творчий підхід до реалізації поставленої проблеми. Використання означеної технології в освітньому процесі сприяє формуванню соціальних, загальнокультурних, навчально-пізнавальних, інформаційних, особистісних компетенцій школяра. Роль учителя – створювати ситуацію успіху школяра, забезпечувати умови для його саморозвитку, самовдосконалення, самоосвіти.

Використання технології вебквесту можливе за умови впровадження дидактичних методів навчання пошукового спрямування, серед яких вирізняємо проблемно-пошуковий та дослідницький.

Основним чинником активізації пізнавального інтересу школярів, їхніх дослідницьких умінь і готовності до творчої діяльності є й дослідницький метод, за умови застосування якого учням надається можливість самостійно виконати поставлені проблемні завдання, ознайомитися з елементами наукового пізнання.

Водночас звертаємо увагу й на дидактичні онлайн-сервіси, які сприяють:

- формуванню вмінь самостійної роботи з різними джерелами інформації та вмінням засвоювати й аналізувати новий матеріал;
- активізації пізнавальної діяльності учнів;
- тренуванню у процесі засвоєння навчального матеріалу;
- посиленню мотивації навчання;
- формуванню культури навчальної діяльності та інформаційної культури;
- активізації взаємодії інтелектуальних й емоційних функцій при спільному вирішенні дослідницьких (творчих) завдань;
- контролюючій функції зі зворотним зв’язком, з діагностикою помилок (поява відповідних коментарів у завданнях, таблицях) за результатами роботи й оцінкою результатів [5, с. 70].

Досліджуючи проблему використання вебзастосунків під час проведення квесту, підсумовуємо, що найбільш затребуваними для організації спільної діяльності, виконання творчих пошукових завдань виявилися такі сервіси й інструменти, як: Google-документ, Google-презентація, Google-таблиця, Google-форма, Google-карта, Lino it, буктрейлер, Tagul, QR-код, фотоколаж, генератор ребусів, мотиватор, WikiWall, LearningApps, Padlet.

Використання вебквест технології в освітньому процесі розвиває творче дослідницьке мислення учнів, сприяє формуванню їхньої інтелектуальної діяльності, стимулює активність і самостійність, розвиває навички роботи у групі й дозволяє школяреві проявити власну індивідуальність, досягти особистісного розвитку.

На сьогодні процес мовної освіти повинен забезпечуватися ефективним застосуванням традиційних та інноваційних технологій, які вносять зміни в методику навчання української мови. Дієвого значення в навчанні мови набувають хмаро орієнтовані технології як «сукупність знань, відомостей про послідовність окремих дій у процесі навчання в умовах хмаро орієнтованого середовища, про методи, способи, засоби трансформації певної інформації в навчально-виховний процес» [7, с. 35]. Використання хмаро орієнтованих технологій навчання української мови акумулює елементи різних методик, що передбачає проведення уроку на діяльнісній основі, створює умови для поєднання традиційних та інноваційних підходів, сприяє реалізації мовленнєвої, мовної, соціокультурної, діяльнісної змістових ліній; забезпечує можливість навчання за індивідуальною програмою; створює умови для самовизначення й самореалізації, ґрунтується на педагогіці співробітництва; спирається на психолого-фізіологічні особливості школяра, лінгвометодичну підготовку вчителя.

Електронна лінгводидактика (дигітальна, цифрова) як складова електронних педагогічних наук, появу якої пов’язано з формуванням нових умов реалізації педагогіки, дидактики та лінгводидактики, наповнює зміст шкільної мовної освіти новими методами, засобами навчання, які б осучаснили освітній процес, підвищили його продуктивність, сприяли б удосконаленню самої лінгводидактики як науки.

З’ясовуючи питання навчання учнів української мови на засадах електронної лінгводидактики, зауважимо, що воно ґрунтується на основах особистісно зорієнтованого, компетентнісного й діяльнісного підходів, що забезпечує спрямованість освітнього процесу на взаємодію й ефективний розвиток особистості педагога та учнів на основі рівності у спілкуванні та партнерстві в навчанні; на досягнення результатів; на розвиток умінь і навичок школяра застосовувати на практиці здобуті знання з української мови, успішну адаптацію учня в соціумі тощо.

Навчання *української* мови *на засадах електронної лінгводидактики ґрунтується на використанні й певних* методів як джерелі отримання знань, формуванні певних навичок та умінь. Методи реалізуються в електронному форматі й мають свою специфіку: робота з гіпертекстом, віртуальна екскурсія, інтерактивні вправи, використання мультимедійності тощо. Зауважимо, що методи та прийоми навчання, які визначає електронна лінгводидактика, знаходяться у взаємозв’язку зі змістом і формами електронного навчання. Кількість і характер методів на уроці залежить від кількості поставлених завдань та змісту навчального матеріалу. Кожний метод навчання – як суть певної діяльності, здатен забезпечувати три важливі дидактичні функції: *освітню; розвивальну, виховну.* На нашу думку, досягнення триєдиної дидактичної мети на

уроці української мови в умовах розвитку електронного навчання базуватиметься на партнерському рівні взаємовідносин між учителем і вихованцями: педагог стає не тільки «консультантом» під час виконання певного завдання, а співучасником, однодумцем, а учень, який має сформовані інформаційно-комунікаційної компетентності, гідно може посісти роль ментора, що сприятиме соціалізації, самоствердженню особистості.

У залежності від дій, які виконують учні, розрізняють активні й пасивні методи; за характером роботи учнів – усні й письмові, індивідуальні й колективні, класні й домашні. Особистісно орієнтований і діяльнісний підходи до навчання української мови учнів в умовах електронного середовища зумовлюють використання учителем системи методів, в основі яких лежить діяльнісний тип навчання:

- методи, що забезпечують оволодіння мовою: практичні, репродуктивні, проблемні, пошукові, наочні, дедуктивні, індуктивні;
- методи, що стимулюють і мотивують навчальну діяльність (пізнавальні ігри, проблемні ситуації тощо);
- методи контролю й самоконтролю (створення карт знань, таблиць, тесту тощо).

Цілеспрямоване формування в учнів *раціональних прийомів роботи* з електронним контентом забезпечить їхнє подальше використання, є основою для самоконтролю й самооцінки:

- здатність визначати завдання й уміння організовувати свою навчальну діяльність для досягнення поставлених цілей;
- уміння ефективно використовувати можливості навчання;
- прийоми короткого й раціонального запису: замітки, складання плану, написання тез, конспект анотацій, рефератів, рецензій;
- прийоми роботи з джерелом;
- прийоми запам’ятовування (структурування навчального матеріалу, використання прийомів з опорою на образну пам’ять);
- прийоми зосередження уваги;
- прийоми роботи з довідковою літературою: словниками, енциклопедіями, каталогами, довідниками, бібліографічними списками тощо;
- прийоми підготовки до екзаменів, ЗНО;
- прийоми роботи з хмарними сервісами.

Завдання вчителя полягатиме у виборі оптимальних методів та прийомів навчання української мови, в забезпеченні доцільності поєднання своїх дій та дій учнів на певному етапі уроку; у сприянні застосовування таких видів діяльності школярів, які будуть спроможними реалізовувати завдання, визначені Державним стандартом.

Доцільно у 5 класі використовувати й методи активного навчання, бо як зазначають автори посібника «Використання методів активного навчання є вкрай важливим тому, що вони мають великий вплив на учіння, засвоєння знань та вироблення особистісних якостей».

8. Рекомендації щодо оцінювання навчальної діяльності здобувачів освіти та результатів навчання.

Оцінювальна діяльність у НУШ здійснюється на основі компетентнісного підходу та передбачає взаємодію вчителя та учнів як суб'єктів цього процесу: «В основі педагогіки партнерства – спілкування, взаємодія та співпраця між учителем, учнем і батьками. Учні, батьки та вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є добровільними та зацікавленими однодумцями, рівноправними учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат» [16]. На цьому наголошено в Концепції «Нова українська школа». Оцінювання, що проводиться в процесі навчання, є однією з можливостей для формування компетентностей та набуття навичок супутньої саморефлексії. Підсумкові оцінки використовуються для вимірювання результатів опанування теми, блоку; для перевірки прогресу, просування учнів, щоб переконатися, що учні набули необхідних умінь щодо вимог, передбачених Держстандартом. Більше про оцінювання від тренерки НУШ Світлани Богдзієвич (https://youtu.be/UjbC8HAk1L4).

В умовах інформаційного освітнього середовища навчання формуються навички XXI століття, що відповідають наскрізним умінням НУШ: медіаграмотність, критичне та системне мислення, здатність працювати у команді, комунікативна мобільність, здатність до навчання впродовж життя.

Таксономія Блума дозволяє вибудувати стандарт для навчальної дисципліни та оцінки знань, що буде зручним як для педагога, так і зрозумілим для учнів. Такий стандарт може стати основою для складання навчального плану уроку, де буде прописано чіткі і вимірювані цілі, що реалізовуватимуться у різних видах навчальної діяльності та у вигляді конкретизованих завдань на уроці; це й методичний інструмент для узгодження оцінки очікуваних результатів у межах уроку, курсу, програми; огляд можливостей організації навчального процесу. Вона не тільки дозволяє точно, чітко та конкретно розробити будь-який розділ або дисципліну, але й виявити втрачені можливості.

Тож формувальне оцінювання, базуючись на цьому стандартові, стане у діяльності педагога Нової української школи інтерактивним інструментом, що нерозривно пов'язаний із усім процесом навчання, і який буде спрямовано на взаємодію вчителя і учнів та адаптацію умов навчання під потреби та здібності кожного здобувача освіти [18].

На уроці реалізація конкретних цілей відбувається через діяльність учня, саме тому під час їх формулювання доцільно використовувати таксономію. Пропонуємо приклад реалізації формувального оцінювання, що здійснюється на уроці зарубіжної літератури відносно таксономії Блума. У таблиці представлено канву, що поєднує рівні таксономії (синтез, оцінювання) з очікуваними результатами та наскрізними уміннями, які на уроці реалізуються у певних видах навчальної діяльності.

Таблиця 1.

Так рівень оцінки/синтезу (визначення цінності на основі критеріїв, об'єднання інформаційних даних для створення нового цілого) реалізується в таких очікуваних результатах, *як висловлювання думок, письмова взаємодія, зокрема в цифровому середовищі, що дозволяє розвивати наскрізні уміння: висловлювання власної думки в усній і письмовій формі, співпраці з іншими, діяти творчо, а на уроці конкретизується в таких видах навчальної діяльності, як створення власного письмового висловлення (мінітвір тощо) про вчинок/вчинки персонажа, висловлювання в усній та/або письмовій формі власних почуттів і ставлень до казкових персонажів і подій.*

Для групового оцінювання/самооцінювання можна використати таблицю групових /індивідуальних досягнень.

Таблиця 2

Таблиця досягнень (групових/індивідуальних)	низький	середній	достатній	високий
НАСКРІЗНІ ВМІННЯ. Висловлювання думок (*висловлювання власної думки в усній і письмовій формі*)				
НАСКРІЗНІ ВМІННЯ. Співпраця з іншими. Діяти творчо (*письмова взаємодія, зокрема в цифровому середовищі*)				
ОЦІНКА. Визначення цінності на основі критеріїв (*висловлювання в усній та/або письмовій формі власних почуттів і ставлень до казкових персонажів і подій*)				
СИНТЕЗ. Об'єднання інформаційних даних для (*створення нового цілого створення власного письмового висловлення (мінітвір або ін.)*)				

Таблиця реалізації компетентнісного потенціалу, наскрізних умінь, очікуваних результатів, які конкретизовано за допомогою завдань до уроку зарубіжної літератури (зразок, німецька народна казка «Пані Метелиця») (https://cutt.ly/bJuy3mk).

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Використання модельних навчальних програм в освітньому процесі гімназії : методичні рекомендації / Голуб Н. Б., Васильєва Д. В., Засєкіна Т. М., Науменко С. О., Туташинський В. І., Яценко Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 48 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: https://cutt.ly/MJohEVv.
3. Корицька Г.Р. Веб-майданчик як навчальне середовище відкритого освітнього простору. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2016. № 6. ТОМ 56. С. 1-9. URL: https://cutt.ly/yJuqGGB.
4. Корицька Г. Дидактико-методичне моделювання уроку української мови на засадах діяльнісного підходу в умовах розвитку дигітального навчання. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології* : наук. журн. / Сум. держ. пед. ун-т ім. А. С. Макаренка. Суми, 2019. № 10. С. 141-150.
5. Корицька Г. Використання веб-квест технології в навчанні української мови на засадах діяльнісного підходу. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2018. № 3. ТОМ 65. С. 66-75. URL: https://cutt.ly/vHB2UgD.
6. Корицька Г. Особливості навчання української мови учнів в умовах розвитку електронної лінгводидактики. *Українська мова і література в школі*. 2016. № 1. С. 14-17.
7. Корицька Г. Сучасний урок української мови в умовах розвитку хмаро орієнтованих технологій. *Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах*. 2015. № 4 (57). С. 33-40.
8. Корицька Г. Формування ключових компетентностей учнів на засадах дигітальної лінгводидактики. Неперервна освіта нового сторіччя: досягнення та перспективи : матеріали ІУ Міжнар. наук.-практ. конф., м. Запоріжжя, 14-18 травня 2018 р. / Електронний збірник наукових праць Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, 2017, № 2 (31). URL: https://cutt.ly/4nika3E.
9. Корицька Г., Подлєсна І. Реалізація проблемно-пошукової, дослідницької діяльності учнів засобами веб-квест технології. *Українська мова і література в школах України*. 2016. № 11. С. 3-7.
10. Кучерук О. Система методів навчання української мови в основній школі : теорія і практика : монографія. Житомир, 2011. 420 с.
11. Кучерук О. Перспективні технології навчання в шкільному курсі української мови: навч. посіб. Житомир: ЖДУ ім. І. Франка, 2007. 182 с.
12. Кучерук О. Принципи розвивального навчання і методи реалізації їх у шкільному курсі української мови. *Українська мова і література в школі*, 2017, № 1, С. 8-13.
13. Методи навчання. URL: https://cutt.ly/YHBGrvF.

14. Модельні навчальні програми. *Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти».* URL : https://cutt.ly/RJuwTyM.
15. Навчання української мови учнів 5 класу на засадах компетентнісного підходу / Голуб Н. Б., Шелехова Г. Т., Ярмолюк А. В., Новосьолова В. І. URL: https://goo.gl/hFZAQk.
16. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред.Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2019. С. 208. URL: https://cutt.ly/QJrBeU7.
17. Нова Українська Школа. Порадник для вчителя. URL : https://cutt.ly/FJy0o7G.
18. Омельченко Л. В. Формувальне оцінювання в контексті використання таксономії Блума. Наука, освіта та суспільство в XXI столітті: наукові ідеї та механізми реалізації : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., м. Полтава, 14 грудня 2021 р. : у 2 ч. Полтава: ЦФЕНД, 2021. Ч. 1. С 19-21.
19. Омельчук С. Навчання морфології української мови на засадах дослідницького підходу : теорія і практика : монографія. Київ: Генеза, 2014. 368 с.
20. Омельчук С. Проблемно-пошукове навчання морфології української мови URL : https://cutt.ly/aHBGs8q
21. Софій Н.З., Кузьменко В.У. Про сто і один метод активного навчання. Київ : Крок за кроком, 2003. 116 с.
22. Типова освітня програма для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти (затверджена Наказом Міністерства освіти і науки України 19.02.2021 р. №235). *Міністерство освіти і науки України.* URL : https://mon.gov.ua.

ІНШОМОВНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

Лілія Омельченко,
ст. викладачка кафедри філософії та суспільно-гуманітарних дисциплін Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, обласна координаторка освітньої галузі,
Наталія Гутарук,
ст. викладачка кафедри філософії та суспільно-гуманітарних дисциплін Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, обласна координаторка освітньої галузі

Реформування сучасної системи освіти, зміни в освітній траєкторії полягають, насамперед, в осмисленні основних суспільних запитів та спрямовують педагогічну спільноту на пошук ефективних форм, новітніх підходів, продуктивних методів, дієвих програм щодо всебічного розвитку учнів, їх здібностей, компетентностей та наскрізних умінь. Методи навчання іноземної мови в НУШ ґрунтуються на дитиноцентричному, компетентнісному, діяльнісному підходах і спрямовані на досягнення очікуваних освітніх результатів та необхідних життєвих компетентностей, котрі дозволять майбутнім випускникам закладів загальної середньої освіти бути конкурентноздатними в глобалізованому та мультикультурному просторі, готовими до ефективної взаємодії та комунікації. Метою мовно-літературної освітньої галузі (іншомовна освіта) є розвиток компетентних мовців, здатних спілкуватися іноземними мовами для духовного, культурного та національного самовираження та міжкультурного діалогу, для збагачення емоційно-чуттєвого досвіду, творчої самореалізації, формування ціннісних орієнтацій і ставлень [2].
Аналіз модельних програм. Рекомендації з організації освітньої діяльності. Наказом Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795 було рекомендовано такі програми для 5-9 класів:

- «Іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Редько В. Г., Шаленко О. П., Сотникова С. І., Коваленко О. Я., Коропецька І. Б., Якоб О. М., Самойлюкевич І. В., Добра О. М., Кіор Т. М.);
- «Іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Зимомря І. М., Мойсюк В. А, Тріфан М. С., Унгурян І. К., Яковчук М. В.);
- «Друга іноземна мова. 5-9 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Редько В. Г., Шаленко О. П., Сотникова С. І., Коваленко О. Я., Коропецька І. Б., Якоб О. М., Самойлюкевич І. В., Добра О. М., Кіор Т. М., Мацькович М. Р., Глинюк Л. М., Браун Є. Л.).

Спільною рисою вищезазначених програм є перехід від предметоцентризму до дитиноцентризму та можливість забезпечити індивідуальну освітню траєкторію кожного зі здобувачів освіти. Програми забезпечують координований, методично-керований перехід від реалізованих на рівні початкової школи принципів НУШ до їхньої імплементації в системі базової середньої освіти, а також розширення концептуальних підходів

Державного стандарту. Авторські колективи модельних програм аргументовано представили компетентісний потенціал галузі та деталізовано окреслили методи, форми, способи і засоби його реалізації. Суттєво змінено та доповнено мету компетентісно зорієнтованого навчання іншомовного спілкування здобувачів освіти 5-9 класів, оскільки залучаються не тільки знання, уміння, навички, а й навчальний досвід та самостійна науково-дослідницька діяльність. Вищезазначені програми забезпечують створення конструктивного пізнавального середовища для інтерпретації та застосування набутих знань, а також сприяють формуванню «навичок XXI століття» (у програмі Зимомрі І.М. та ін. співавторів, деталізовано формування навичок крізь призму різних форм індивідуальної та групової взаємодії. У програмі Редько В.Г. та ін.., деталізовано дескриптори кожного із наскрізних умінь). Увагу привертають і пропозиції авторів активно використовувати інтерактивні технології та навчально-мовленнєві ситуації у якості пріоритетних засобів навчання.

Програми характеризуються традиційним структуруванням змісту. У кожній із програм лаконічно представлено номенклатурні компетентності, які рекомендовано формувати в процесі вивчення кожної з тем спілкування, а також запропоновані дескриптори показників їх сформованості. Ці особливості роблять модельні програми зручними для практичного застосування, оскільки кожен із розділів представлений у вигляді впорядкованої послідовності тем для ситуативного спілкування. Види навчальної діяльності подані лаконічно, тобто вчитель має можливість вибору тих інструментів, які є ефективними з огляду на його професійний досвід, а також враховуючи особливості кожного окремого класу. Автори зазначають, що деякі теми можуть вивчатися інтегровано, тож окрім створення індивідуальної освітньої траєкторії для кожного учня, також враховується академічна свобода самого вчителя. Прикметною рисою програм є можливість організувати навчальний процес у будь-якому форматі: дистанційному, змішаному, домашньому, екстернатному або педагогічног патронтажу. На будь-якому етапі викладання вчителі, що користуються модельними програмами, мають можливість методичного самоконтролю, що забезпечуються посиланнями на розділи Державного стандарту базової середньої освіти.

В основній частині програми, укладачем якої є Зимомря І.М. та ін., представлено 5 розділів (5 - 9 класи відповідно). Кожен розділ містить: очікувані результати навчання, що корелюються із запропонованим змістом, який деталізовано за допомогою лексичного та граматичного інвентарю. Види навчальної діяльності представлено крізь призму життєвих компетентностей, зокрема: критичне мислення, креативність, уміння вчитися, спілкування, співпраця, соціальна відповідальність, тощо. Як певна педагогічна інновація можуть розглядатися орієнтири для оцінювання різних видів мовленнєвої діяльності, детально представлені системою маркерів для оцінювання та дескрипторами. Авторами також представлено орієнтовні параметри для оцінювання навчально-пізнавальної діяльності учнів кожного із умінь: сприйняття на слух, зорове сприймання, усна взаємодія (діалог), усне продукування (монолог) та писемне продукування, тощо.

У програмі Редько В.Г. та ін., акцентовано увагу на міждисциплінарні зв'язки в процесі навчання іноземної мови. Автори зазначають, що «ключові компетентності формуються відразу засобами всіх навчальних предметів» та представляють 11 умінь, які є наскрізними для формування компетентностей. Також подається бачення реалізації цих умінь із детальними дескрипторами. Розділ «Конкретні очікувані результати» охоплює три важливі позиції: комунікативна компетенція, очікувана соціолінгвістична відповідність та лінгвістична компетенція до рівнів А2 та В2 відповідно. Варте уваги те, що комунікативні уміння представлено не просто як перцептивні, інтераційні та продуктивні, а крізь призму онтологічного досвіду учня та звичних ситуацій: розуміння розмови між іншими людьми, слухання оголошень, читання для задоволення, онлайн спілкування, цілеспрямована онлайн-співпраця, виступ перед аудиторією, тощо. Орієнтовний мовний інвентар, а саме лексика рівнів А2 та В2, подається відповідно до CEFR (Common European framewok of reference) та представлена покликанням на офіційне джерело, на відміну від граматичного інвентаря, який подається в самому тексті програми. Також у програмі представлена орієнтовна модель тематичного планування.

У програмі «Друга іноземна мова. 5-9 класи» (Редько В.Г. та ін.) акцентовано увагу на вивченні другої іноземної мови, як складової феномену т.з. полікультурної освіти. Важливою особливістю саме цієї програми є організація навчальної діяльності як діалогу культур, що передбачає враховувати як загальнонавчальний досвід учнів, що був набутий ними під час вивчення інших предметів, так і чітке усвідомлення учнями найголовніших розбіжностей між чужою та рідною культурою. Мовний інвентар представлений тематично та добирається вчителем відповідно до цільової комунікативної ситуації, потреб учнів та принципу концентричного навчання. Програма містить орієнтовні параметри для оцінювання навчально-пізнавальних досягнень учнів, що значно спрощує діяльність учителя. У якості видів діяльності, що дозволяють виявити рівень сформованості мовленнєвих навичок, представлений широкий спектр видів діяльності, наближених до життєвих ситуацій. Таким чином, проаналізовані особливості модельних програм свідчать про те, що вони базуються на європейському досвіді викладання та дозволять реалізувати компетентісний підхід до вивчення іноземних мов.

Для успішної реалізації цих програм в умовах звичайного, дистанційного, змішаного, домашнього форматів навчання рекомендовано:

- мінімізувати використання рідної мови у процесі комунікації та залучити різні форми групової та індивідуальної взаємодії, що сприяють призвичаєнню до використання іноземної мови у навчальних та життєвих ситуаціях;
- делегувати повноваження, змінивши роль викладача та запровадити педагогіку партнерства;
- стимулювати учнів до активної взаємодії через уточнювальні запитання, коментарі, позитивний зворотній зв'язок, аргументування, поширення власного досвіду, рецензування робіт інших учнів, коментування дописів у соціальних мережах;

- використовувати модель «перевернутого» класу задля створення ситуації успіху та індивідуалізації процесу навчання;
- практикувати вільний вибір завдань, особливо таких, що сприяють розвитку «високих» мисленнєвих навичок, а не обмежується репродукцією;
- максимально залучати використання мультимедійних засобів та мережі Інтернет для пошуку інформації, її обробки, створення спільного проєктного продукту та його презентації, дозволити вибір ІКТ для його презентації;
- організувати проєктну або науково-дослідницьку роботу учнів з метою успішного засвоєння учнями не тільки безпосередньо мовної складової, а і сприяння активного формування навичок XXI століття;
- залучати учнів до культурно-освітніх заходів, що проводяться іноземними мовами в позааудиторний час;
- постійно підтримувати на високому рівні інтерес до громадської та інших видів діяльності, що дозволяють максимально наблизити навчальну ситуацію до реальних життєвих подій;
- акцентувати увагу на цінності та важливості мови та культури кожної із країн, мова яких вивчається, та промоція рідної мови та культури.

Особливості освітньої галузі відповідно до Концепції НУШ, ДСБСО (компетентнісний потенціал, обов'язкові результати навчання, орієнтири для оцінювання).

Метою компетентнісно орієнтованого підходу до навчання англійської мови є підготовка учнів до активного використання іноземної мови для ефективної комунікації. Такий підхід передбачає формування в здобувачів освіти мовленнєвої, мовної і соціокультурної компетенцій як складових комунікативної копметентності. Компетентнісний підхід дозволяє об'єднати навчальні предмети різних галузей в єдине змістове ціле на основі системоутворювальних елементів міжгалузевих зв'язків.

Перехід до компетентнісного підходу означає переорієнтацію з процесу на результат освіти в діяльнісному вимірі. Компетентнісний підхід у навчанні потребує трансформації змісту освіти, перетворення його з моделі, яка існує об'єктивно, для всіх учнів, на суб'єктивні надбання одного учня [3].

Спілкування державною мовою орієнтовано на виховання поваги до своєї Батьківщини, державної мови, розвиток культури, здатності до ефективної комунікації щодо обміну інформацією на рівні міжособистісної взаємодії; розуміння ролі ефективного спілкування.

Навчання впродовж життя передбачає уміння щодо практичної та дослідницької діяльності, *здатності* до пошуку та засвоєння нових знань через ефективне керування ресурсами та інформаційними потоками, *уміння* визначати цілі та способи їх досягнення, оцінювати власні результати.

Ознакою культурної компетентності є *здатність* щодо розуміння творів мистецтва, *уміння* самостійно створювати тексти/медіатексти з метою вираження власних ідей, почуттів, досвіду; *ставлення:* розуміння власної національної

ідентичності як підґрунтя відкритого ставлення та поваги до розмаїття культурного вираження інших.

Реалізації громадянської та соціальної компетентностей сприяє уміння використовувати комунікативні навички та багатомовність для ведення міжкультурного діалогу *та ставлення:* відкритість до культурного різноманіття за допомогою вивчення мови (мов) та здійснення міжкультурної комунікації.

Компетентність «Підприємливість та фінансова грамотність» спрямована на розвиток уміння ініціювати усну, письмову та онлайн-взаємодію державною/рідною/іноземною мовою для розвитку ідеї та її реалізації. Формування дивергентного *уміння* щодо генерування нових ідей, ініціативи та *здатності* втілювати їх у життя з метою підвищення як власного соціального статусу та добробуту, так і розвитку суспільства і держави.

Розвиткові компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій сприятимуть уміння: описувати процеси власної діяльності з використанням мовних і мовленнєвих засобів, зокрема іноземної мови.

Математична компетентність спрямована на формування в учнів здатності застосовувати математичні (числові та геометричні) методи для вирішення прикладних завдань у різних сферах діяльності. *Здатність* до розуміння і використання простих математичних моделей та *уміння* будувати такі моделі для вирішення проблем.

Інформаційно-цифрова компетентність передбачає підготовку до дій за алгоритмом у процесі складання плану для розв’язання комунікативних завдань, *уміння* комунікувати грамотно і безпечно в інформаційному просторі; *ставлення щодо* прагнення особистісного розвитку як компетентного мовця і читача за допомогою цифрових технологій.

Вивчення питань щодо розвитку екологічної компетентності, сприяє формуванню в учнів *уміння* використовувати комунікативні стратегії для реалізації екологічних проєктів, умінь щодо екологічної культури та забезпечення сталого розвитку суспільства.

Формуванню інноваційної компетентності сприятиме уміння ефективно використовувати різні комунікативні стратегії для розв’язання життєво важливих проблем, зокрема в ситуаціях неоднозначності та непевності. *Ставлення:* відкритість до інновацій, готовність продукувати нові ідеї, спонукати до цього інших осіб.

Засобами іноземних мов учнів орієнтують на формування умінь і навичок належно розуміти висловлене іноземною мовою, усно і письмово висловлювати і тлумачити поняття, думки, почуття, факти та погляди (через слухання, говоріння, читання і письмо) у широкому діапазоні соціальних і культурних контекстів. Уміння щодо міжкультурного спілкування.

Компетентнісний зміст освіти проходить наскрізною лінією через усі навчальні предмети (освітні галузі), одержуючи кожного разу реалістичне, діяльнісне, особистісне й соціально значуще втілення у відповідному матеріалі.

Використання різних педагогічних технологій, методів та прийомів навчання, зокрема цифрових ресурсів.

Технології та методи продуктивної навчальної діяльності на уроках англійської мови мають бути спрямовані на розвиток усіх мовних складових, що визначено у вимогах до обов'язкових результатів навчання учнів у мовно-літературній галузі (іншомовна освіта) і зазначені в Держстандарті (Додатки 5-6) й передбачають[2], що учень:

- сприймає усну інформацію та письмові тексти іноземною мовою в умовах безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування;
- взаємодіє з іншими особами в усній і письмовій формі та в режимі реального часу засобами іноземної мови;
- надає інформацію, висловлює думки, почуття та ставлення іноземною мовою.

Очікувані результати навчання (за видами мовленнєвої діяльності) реалізуються в різних видах навчальної діяльності, наприклад:

Рецептивні. Сприйняття усної інформації та письмових текстів іноземною мовою в умовах безпосереднього та опосередкованого міжкультурного спілкування

- *Усне сприймання.*
- *listening (аудіювання)*. **Сприймає усну інформацію[ІНО 1.1]:** розуміє розмову між іншими особами, якщо мовлення чітке та повільне[6 ІНО 1.1.1] визначає мовленнєву ситуацію та зміст короткої простої розмови, якщо мовлення чітке та повільне [6 ІНО 1.1.1-1]– *здатність сприймати на слух: складання/розігрування діалогів, складання враження про зміст відеозаписів, аудіозаписів;*
- *Зорове сприймання.*
- *reading (читання)*. **Сприймає письмовий текст[ІНО 1.2]:** розуміє прочитані короткі прості листи [6 ІНО 1.2.1]; виокремлює необхідну інформацію, отриману з коротких простих особистих листів [6 ІНО 1.2.1-1]; визначає основний зміст простих онлайн-повідомлень [6 ІНО 1.2.1-2] – *здатність усвідомлювати та запам'ятовувати прочитане*: *визначення змісту простих електронних повідомлень, пошук конкретної інформації у певному матеріалі;*

Інтеракційні. Взаємодія з іншими особами в усній і письмовій формі та в режимі реального часу через засоби іноземної мови.

- *Усна взаємодія.*
- *speaking (мовлення*). **Здійснює усну взаємодію[ІНО 2.1]:** бере участь у бесіді, дискусії на знайомі теми, демонструє розуміння співрозмовника в передбачуваних повсякденних ситуаціях [6 ІНО 2.1.1]; усне висловлювання власних думок, почуттів, ставлення та позиції– здатність висловлювати думки та емоції*: використання доцільних форм звернень; побудова усних повідомлень для демонстрації розуміння сказаного, прояву нерозуміння;*
- *Писемна взаємодія.*
- *writing (письмо*). **Здійснює письмову взаємодію [ІНО 2.2]:** взаємодіє письмово, пише короткі прості листи [6 ІНО 2.2.1];повідомляє особисту стандартну інформацію, представляючи себе [6 ІНО 2.2.1-1]; пише короткі прості текстові повідомлення, записки, зокрема з використанням

електронних засобів [6 ІНО 2.2.1-3]; висловлювання своїх думок, почуттів, ставлення та позиції письмово – спроможність переносити думки*: написання коротких, простих листів й записок з запитом або наданням простої актуальної інформації).*

- *Онлайн взаємодія.* **Здійснює онлайн-взаємодію[ІНО 2.3]:** здійснює онлайн-взаємодію у формі простої розмови з елементами дискусії [6 ІНО 2.3.1]; бере участь в онлайн-спілкуванні, відповідає на коментарі, висловлює вдячність або просить вибачення з використанням простих мовних засобів[6 ІНО 2.3.1-1]; написання *електронних та текстових повідомлень*; *обмін простими коментарями з іншими дописувачами*.
- *Продуктивні. Надання інформації, висловлювання думок, почуттів та ставлення іноземною мовою.*
- *Усне, письмове продукування*. **Усно висловлює власні думки, почуття, ставлення та позиції[ІНО 3.1**]; розповідає про людей, навколишній світ та побут з урахуванням власного досвіду, висловлює простими фразами свою думку[6 ІНО 3.1.1]. **Висловлює свої думки, почуття, ставлення та позиції у письмовій формі[ІНО 3.2]:**подає в письмовій формі інформацію про себе, навколишній світ, побут, використовуючи різні типи текстів [6 ІНО 3.2.1].
- use of English. **Використовує ефективні стратегії побудови висловлювання в усній та письмовій формі [ІНО 3.3]:** складає план усного або письмового висловлювання [6 ІНО 3.3.1]**;** використовує необхідний набір фраз із свого мовного і мовленнєвого досвіду[6 ІНО 3.3.1-1] – використання ефективних стратегій побудови усного та письмового висловлювань (користування мовою) – здатність використовувати виучувану лексику та граматичні конструкції: *виконання завдань комунікативної спрямованості, використовуючи доцільні комунікативні стратегії.*

Інтерактивне навчання розвиває емоційний інтелект, тобто здатність сприймати, розуміти, виражати й контролювати свої емоції та виявляти й розвивати такі особистісні якості: ініціатива, здатність до співчуття, самооцінка й мотивація. Під час застосування інтерактивних технологій формуються комунікативні навички, актуалізується компетентність у сфері невербальних засобів комунікації, стимулюється потреба вдосконалення комунікативної й психологічної компетентності, а часом і особиста культура, пов’язана з етикою ділових відносин [9].

Змінюється специфіка навчальної діяльності щодо вивчення англійської мови у контексті НУШ: модернізація підходів щодо моделей навчання на уроці, використання інноваційних технологій, застосування навчально-ігрових комунікацій, ситуаційно-рольових ігор тощо. На сьогодні є кілька методів, що активно застосовуються і вважаються найбільш ефективними щодо вичення іноземної мови.. *Лексичний метод (Lexical Approach).* Зорієнтовано увагу на вивченні лексики, а на граматиці не концетрується. Вивчення лексики здійснюється під час заучування чанків та різних усталених мовних (фразеологічних зокрема) зворотів. На уроці варто працювати з текстами (уривками невеликими, повними), виокремлюючи і досліджуючи використання

лексем. *Метод фізичного відтворення (Total Physical Response).* Акцентовано увагу на запам'ятовуванні нових слів, фраз та лексичних конструкцій за допомогою жестів, виконання команд, пантоміми та гри. Дотримано балансу у вивченні граматики та лексики. Навчання відбувається через занурення в мову ("exposure"). Слово запам'ятовується через образ, що створюється на уроці самим учнем. Ефективним серед методів активізації пізнавальної діяльності учнів є *Представлення-Практика-Продукування (Presentation-Practice-Production*). В основі – акцент на граматичні та лексичні функції, презентація нової, виучуваної під час розгляду теми лексики та граматики. Важливим є використання вивченого матеріалу під час комунікації в ситуативних чи рольових іграх. *Комунікативні методи (Communicative Approaches).* Мовленнєва діяльність повинна здійснюватися відповідно до ситуації чи контексту та мати чітко визначену комунікативну мету та стратегії для здійснення комунікації. Типовими видами діяльності комунікативного підходу є: ігри, завдання на вирішення проблем, рольова гра. Комунікативний метод сприяє розвиткові чотирьох навичок – говоріння, аудіювання, читання та письма – оскільки комунікаційна взаємодія продукує використання різних навичок. Теми для комунікативної взаємодії має бути відібрано відповідно до віку, потреб, рівня та інтересів учнів. Роль учителя за використання комунікативного методу-гід, що проводить ознайомлення з невідомим і цікавим, фасилітатор, що здійснює організацію навчального простору та сприяє розкриттю потенціалу учасників або інструктор, що направляє, спрямовує рух у процесі навчання.

Таблиця 1

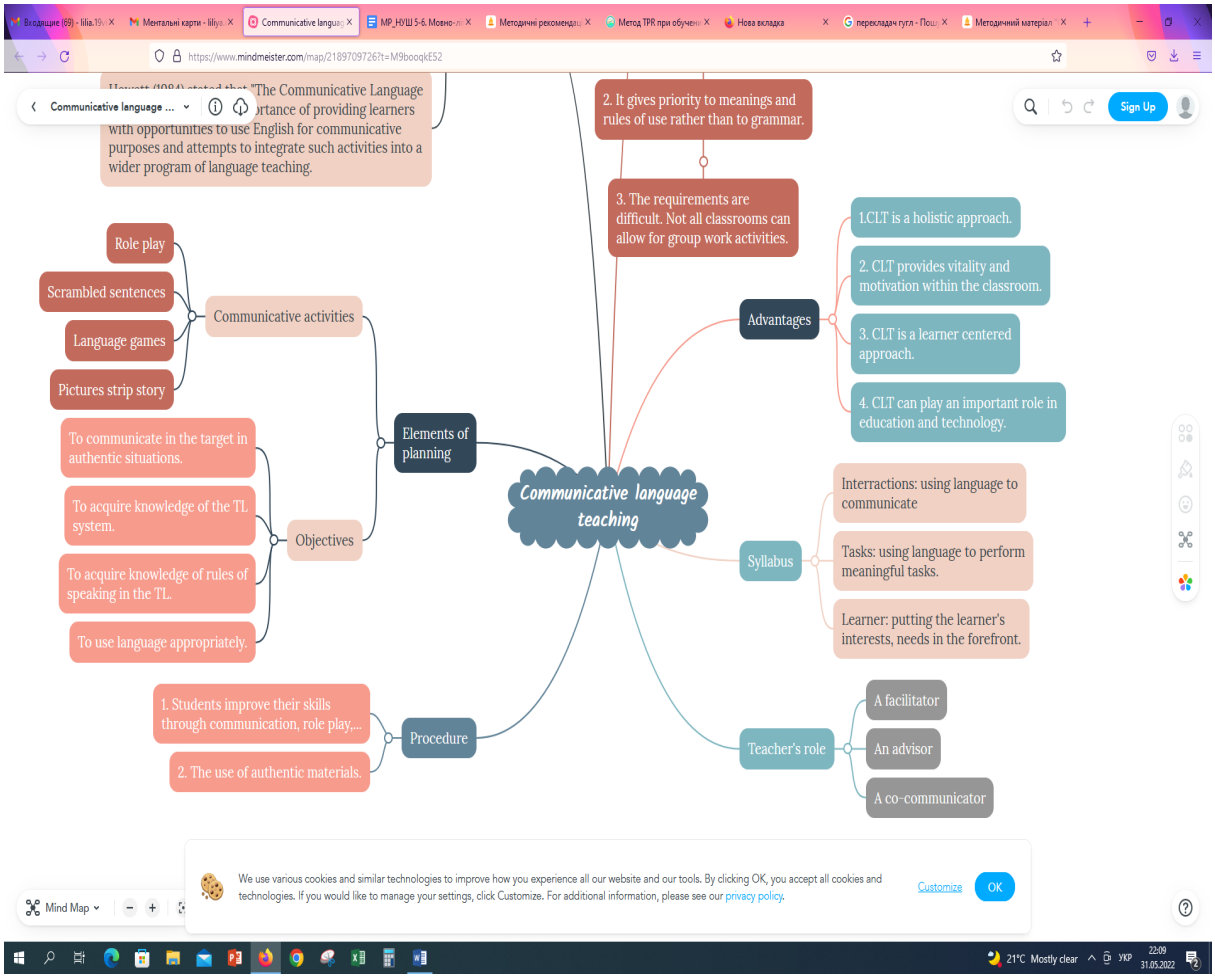

Ключові аспекти Communicative Approaches
(авт. Візірська І.С., Писарєва О.В.)

Процес діяльнісного навчання іноземної мови передбачає використання таких методів і стратегій, які сприятимуть інтерактивній взаємодії учнів і сприйматимуться як їхня особиста ініціатива; створення проблемних, евристичних навчальних ситуацій, які сприятимуть інтеграції зусиль та залученості всіх учасників процесу до навчальної взаємодії (interaction). Серед них можна виділити такі:

- Roundtable (Гра-обговорення щодо спільної проблеми) ;
- Brainstorm (Гра, для розробки ідей, асоціацій тощо) ;
- Situation (Гра для розвитку уяви та фантазії) ;
- Learned yourself — teach another (Гра навчився сам — навчи іншого);
- Translator (Гра в перекладача слів, виразів);
- Training (Вирішення завдань невеличкою групкою, відпрацювання вмінь навчання в процесі моделювання ситуацій);
- Six Thinking Hats за методом Едварда де Боно (Метод для групової та диференційованої роботи, пошуку різних думок, творчої роботи);
- Мікрофон (інтерв'ю або опитування з метою пошуку інформації);
- Складання казок, історій, діалогів, коміксів. Редакторська робота.

Особливості організації освітнього середовища. Рекомендоване обладнання, матеріали.

Модернізований контекст іншомовної освіти висвітлює нові підходи до створення такого осередку для учнів, що сприятиме інтеграції мовних, культурних, соціальних компонентів у процес навчання іноземної мови. Мовне середовище має такі цілі і завдання щодо навчання учнів іноземної мови, які сприятимуть розвиткові компетентностей, передбачених Держстандартом та навчальними програмами. Технології, методи, прийоми, засоби навчання, необхідне обладнання мають сприяти активізації потенціалу здобувачів освіти щодо створення ефективного іншомовного середовища.

Динамічний матеріал, що знаходиться у кабінеті, дозволяє вчителям доповнити та візуалізувати підручник: додаткова література – книги іноземною мовою, перекладні словники, довідники з граматики, лексики, фразеології; для інтерактиву, проєктної роботи (стенди динамічних виставок(ескізи, матеріали для дитячої творчості), фліп-чарт, маркерна дошка для письма); меблі-трансформери для групової взаємодії; модулі для виступів/промов, «крісло автора» тощо); мовна (лінгафонна) лабораторія, мультимедійне обладнання (проєктор, інтерактивний модуль, дошка-екран, планшет, багатофункціональний пристрій (принтер-сканер-копір); для зберігання дидактичного матеріалу (полиці/ящики шафи) тощо. Середовище має бути таким, що мотивує, активізує, сприяє розвиткові як компетентностей, так і наскрізних умінь здобувачів освіти, саме тому педагог має залучати учнів до трансформації творчого простору.

Актуальною є така організація динамічного сучасного простору взаємодії на уроці:

- виставка кращих робіт учнів;
- матеріали до теми наступних уроків,
- орієнтовні завдання тематичного оцінювання;
- матеріали краєзнавчого характеру;
- результати експериментальної та дослідницької роботи учнів (дошка «канбан»: заплановано – у процесі – реалізовано);;
- карти навігації того, що вивчено/ що вивчатиметься (ключові слова, фрази, реклама, комікси);
- інтерактив (з учителем, автором твору, персонажем, з однокласниками);
- ціннісні орієнтири (гасло дня, тижня, цитата, афоризм);
- рефлексія (настрій дня, відкриття дня).

Рекомендації щодо оцінювання навчальної діяльності здобувачів освіти та результатів навчання.

Формувальне оцінювання (англ. – “assessment for learning“),(formative assessment – це оцінювання, яке застосовується не стільки для оцінки діяльності чи отриманих знань здобувачів освіти, скільки з метою коригування процесу навчання та забезпечення системного зворотного зв’язку (feedback). Це така змістовна комунікація між учнем, учителем і батьками щодо навчальних досягнень учня, сигнал щодо білих плям у вивченні теми, визначення сильних і слабких сторін на підставі всім зрозумілих цілей і критеріїв.

На формувальне оцінювання перетворює певна система прийомів, що ґрунтується на визначених ціннісних орієнтирах. Процес навчання має бути організований таким чином, щоб мотивувати учня бути активним учасником, а

не пасивним “отримувачем” оцінок за свої знання чи діяльність у цьому процесі. Має бути створена атмосфера успіху навчання, щоб учень не боявся “ризикувати” робити помилки й показувати те, чого він ще не знає, ще не навчився. Отже, метою формувального оцінювання є моделювання освітнього процесу з урахуванням навчальних потреб кожного учня для ефективного розвитку необхідних знань, умінь, ставлень та забезпечення постійного фідбеку щодо результатів діяльності учня; коригування технологій та методів навчання відповідно до змін результатів навчання учнів. Серед ефективних методів формувального оцінювання можна виділити мовне портфоліо, яке використовується для оцінювання досягнень учнів з англійської мови. Воно має три складові:

- Мовний паспорт (Language Passport), у якому учень презентує цікаві світлини, особисті дані, критерії щодо оцінювання навчальних досягнень, здійснює самооцінку рівня володіння іноземною мовою - A, B, C.
- Мовна біографія (Language Biography) – це компонент цілепокладання щодо досягнень у навчанні/опануванні, де учень фіксує етапи мовної й міжкультурної комунікації. Мовна біографія охоплює: досвід вивчення і застосування мов(у школі/поза школою/ в соцмережах тощо, план роботи з досягнення цілей і самооцінка їх ефективного досягнення.
- Досьє (Dossier) – добірка цікавих/важливих/дослідницьких/творчих робіт, що свідчать про його досягнення або зразки з практики іншомовної діяльності, доповіді, а також дипломи, сертифікати, свідоцтва.
- Застосування формувального оцінювання складається з таких елементів:
- формулювання вимірюваних та зрозумілих цілей навчання;
- забезпечення активної участі учнів у процесі пізнання;
- пояснення учням чітких критеріїв оцінювання;
- рефлексія (створення можливостей для учнів щодо аналізу власної діяльності);
- зміни підходів до навчання з урахуванням результатів(спільно з учнями).
- Учні мають бачити заздалегідь чеклист, щоб розуміти, які кроки для виконання завдань уроку вони повинні зробити. Педагог повинен вивчати потреби учнів, використовуючи такі стратегії формувального оцінювання як мозковий штурм, таблиці аналізу SWOT, засоби цифрових інструментів. Це допоможе зрозуміти, на якому рівні перебувають зараз ваші учні в опануванні теми чи формуванні навичок;
- *Involve(Залучення)*. Пояснити учням, що і яким чином ми вчитимемо. На цьому етапі важливою є мотивація і спостереження за активністю учнів у процесі постановки цілей завдань;
- *Monitor(Спостереження)*. У процесі роботи з’ясовуємо, які складнощі виникають і чому, звіряємо з чеклистом дотримання поставлених цілей і проміжні результати;
- *Assist (Допомога)*. У процесі закріплення виучуваного матеріалу застосовуємо різні learning styles. Можна змінити форму та вид діяльності з метою активізації та перевірки розуміння, сприйняття учнями інформації

та допомогти розібратися з труднощами (доцільно буде використати liveworksheets.com, learningapps, mindmeister, com kahoot.it/challenge);

- *Challenge (Виклик)*. Намагаємося спровокувати роздуми/дискусію та отримати докази розуміння/сприйняття та формування навичок учнями, робимо запит щодо використання слів, фраз, пов'язаних із виучуваною темою, редагуємо, пояснюємо помилки. У нагоді стануть таблиці, портфоліо, оцінювання кінцевих продуктів роботи(спільна робота на е-платформах для комунікації та взаємодії Classdojo, – Classroomscreen, Padlet, Linoit, Jambord, Whiteboard.fi/ Linoit);
- *Reflection* – творчо систематизуємо, оцінюємо досягнення на уроці, використовуючи різноманітні прийоми. Доцільно використати таблицю-опитувальник, що демонструватиме рівень активності, ступінь розуміння/засвоєння матеріалу.

У межах технології формувального оцінювання використовується матриця рівнів навчальних цілей, побудована на принципах таксономії Бенджаміна Блума (знання, розуміння, застосування, аналіз, синтез, оцінювання).

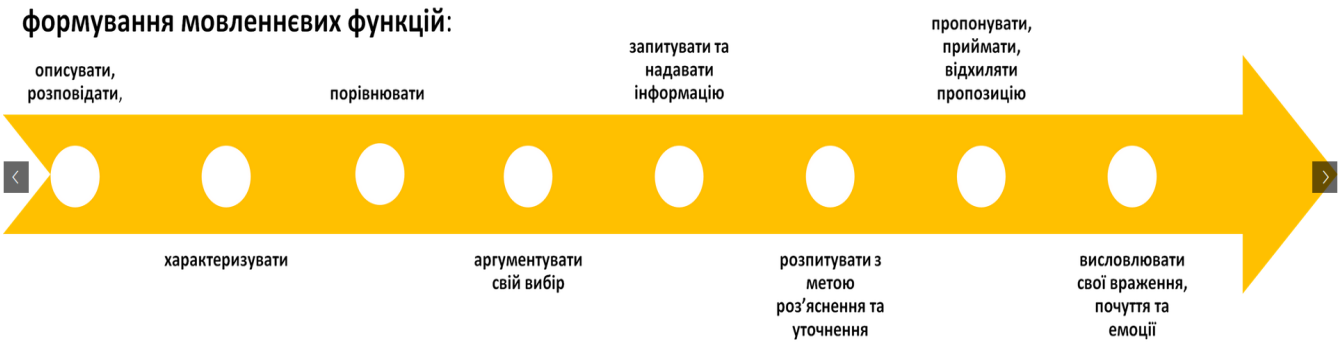

Також ефективною є інтерактивна система запису для розмірковування «INSERT», що дозволяє глибше осмислити те, що вивчалося на уроці. Учні осмислюють власну діяльність і розставляють відповідні позначки біля вивченого.

На допомогу: звертаємо увагу на арсенал методичної підтримки щодо особливостей викладання предметів освітніх галузей в умовах реалізації ДСБСО: дистанційна платформа КЗ «ЗОІППО» ЗОР - «Запорізький регіон: пілотування НУШ у базовій школі» (https://cutt.ly/AKwReMx); «НУШ: освітній проєкт всеукраїнського рівня та регіональних координаторів/тренерів» - сторінка сайту кафедри філософії та суспільно-гуманітарних дисциплін ЗОІППО(https://cutt.ly/IKwEDIB); навчально-методична скарбниця НУШ 5-6 класи (https://cutt.ly/FJrHIae).

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Використання модельних навчальних програм в освітньому процесі гімназії : методичні рекомендації / Голуб Н. Б., Васильєва Д. В., Засєкіна Т. М.,

Науменко С. О., Туташинський В. І., Яценко Т. О. Київ : КОНВІ ПРІНТ, 2021. 48 с.
2. Державний стандарт базової і повної загальної середньої освіти. URL: https://cutt.ly/MJohEVv.
3. Литньова Т.В. Компетентнісний підхід до змісту сучасної іншомовної освіти. URL: https://cutt.ly/MJfevSp
4. Малихін О.В Компетентнісний підхід у навчанні іноземної мови студентів філологічних спеціальностей. *Молодий вчений.* 2016 р. № 12.1 (40) С.462-465.
5. Модельні навчальні програми. Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти». URL: https://cutt.ly/QJgJW11
6. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред.Н. М. Бібік. Київ: Літера ЛТД, 2019. С. 208. URL : https://cutt.ly/QJrBeU7.
7. Нова Українська Школа. Порадник для вчителя. URL: https://cutt.ly/FJy0o7G.
8. Панасюк Ю. Компетентнісний підхід у викладанні іноземної мови. *Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки.* 2015. С.196-201. URL: https://cutt.ly/XJgHhea
9. Родигіна І. Формування основних груп компетентностей учнів: продуктивне навчання. *Директор школи, ліцею, гімназії.* 2006. №1. С. 27–32.

МАТЕМАТИЧНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

Полюга Світлана,
ст. викладачка кафедри дидактики та методик викладання природничо-математичних дисциплін Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, обласна координаторка освітньої галузі

Навчання в 5-6 класах Нової української школи відбувається відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898 та Типової освітньої програми. Основним документом, що забезпечує досягнення учнями обов'язкових результатів навчання є освітня програма закладу загальної середньої освіти. Заклад освіти розробляє освітню програму для адаптаційного циклу базової середньої освіти (5-6) класи на основі типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом МОН № 235 від 19.02.2021.

На навчання математики у Типовій освітній програмі закладається від 4 до 6 годин на тиждень. Рекомендована кількість годин – 5, але, в залежності від концепції навчального закладу та наявних ресурсів, її можна змінити в зазначених межах.

Однією з особливостей нового Державного стандарту базової середньої освіти є те, що вимоги до обов'язкових результатів навчання визначено на основі компетентнісного підходу, в основі якого крім предметних також ключові компетентності, які формуються впродовж багатьох років всіма освітніми галузями. Математична компетентність також входить до одинадцяти ключових компетентностей. Компетентнісний потенціал кожної освітньої галузі забезпечує формування всіх ключових компетентностей.

Компетентнісний потенціал для математичної галузі описаний у додатку 7 до Державного стандарту. Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів у математичній освітній галузі передбачають, що учень досліджує проблемні ситуації та виокремлює проблеми, які можна розв'язувати із застосуванням математичних методів; моделює процеси і ситуації, розробляє стратегії, плани дій для розв'язання проблем; критично оцінює процес і результат розв'язання проблем; розвиває математичне мислення для пізнання і перетворення дійсності, володіє математичною мовою [1]. Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів у математичній освітній галузі зазначені у додатку 8 до Державного стандарту.

На основі Типової освітньої програми було створено і затверджено Наказом МОН від 19.02.2021 № 235 «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти» сім модельних програм з математики для 5 – 6 класів.

Ці програми можна знайти на сайті Інституту модернізації змісту освіти за посиланням: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-

programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku.

Всі модельні програми реалізують принцип наступності між початковою та базовою школою та мають компетентнісну спрямованість, відповідають ідеї інтеграції математичної галузі з іншими освітніми галузями та містять окремі теми пропедевтичного характеру. У програмах зазначені наскрізні змістові лінії; запропоновані види діяльності, такі як проєктна, дослідницька, моделювання, використання навчального та життєвого досвіду учнів. У пояснювальних записках до програм вказано одинадцять ключових компетентностей відповідно до особливостей математики як до навчальної дисципліни. Але за змістом та структурою програми відрізняються одна від одної.

Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авторського колективу Бурда М. І., Васильєва Д.В.).

Особливістю цієї модельної програми є те, що вона розроблялась фахівцями Інституту педагогіки НАП України в пакеті, в якому модельні програми з різних освітніх галузей узгоджені між собою і між ними реалізовані міжпредметні зв'язки.

У навчальній програмі зроблено акцент на прикладній спрямованості предмета; посиленні міжпредметних зв'язків; урізноманітненні видів діяльності учнів. Окрім цього, програму побудовано таким чином, що постійно актуалізується матеріал, вивчений раніше. Тобто пропонується вивчати певні поняття у декілька етапів, а також відводити час на початку кожного семестру для актуалізації знань за попередній. Узагальненню, систематизації та повторенню вивченого матеріалу сприятимуть створення моделей до задач та життєвих ситуацій, робота над проєктами та розв'язування цікавих задач наприкінці семестру.

У програмі зазначено, що вчителі можуть довільно переставляти порядок вивчення тем у межах класу або відводити час на актуалізацію знань і проєктні роботи протягом всього семестру, а не на його початку і наприкінці, як зазначено у програмі.

Авторами особлива увага приділяється розв'язуванню текстових задач на рух, відсотки, розчини і сплави, спільну роботу. Також у 5-6 класах пропонується ознайомити учнів із найпростішими задачами з комбінаторики і теорії ймовірностей. Ці задачі учні будуть розв'язувати на основі логічних міркувань, часто просто перебираючи всі можливі варіанти.

З презентацією модельної програми можна ознайомитись на сайті Українського проєкту «Якість освіти» за посиланням: http://yakistosviti.com.ua/uk/Matematika-2021.

Методична підтримка здійснюється видавничим домом «Освіта».

Підручник: авторського колективу Бевз Г. П., Бевз В. Г., Васильєва Д.В., Владімірова Н.Г. Навчально-методичне забезпечення до підручника: методичний посібник для вчителя; робочий зошит учня з математики; самостійні та контрольні роботи.

Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авторського колективу Василишин М. С., Миляник А. І., Працьовитий М. В., Простакова Ю. С., Школьний О. В.).

Програма призначена для вивченням математики учнями гімназій і укладена таким чином, що передбачає варіативність використання навчального часу, оскільки може бути адаптована і до рекомендованої кількості годин, і до мінімальної та максимальної кількості годин навчального навантаження, визначеного у типовій освітній програмі.

Перевагою зазначеної програми є те, що запропонована кількість тематичних блоків розподілена рівномірно на чотири навчальних чверті та передбачає тижневий резерв навчального часу в кожній чверті навчального року, який може бути використаний на узагальнення та систематизацію навчального матеріалу або вивчення інтегрованих навчальних модулів, які передбачають застосування сучасних індивідуальних та групових форм взаємодії: виконання індивідуальних завдань, проєктної діяльності учнів, дидактичних ігор, турнірів, вікторин, квестів, навчальних екскурсій тощо. Також у програмі акцентовано увагу на міждисциплінарні зв'язки у навчанні математики.

Характерною особливістю є акцент на розв'язуванні текстових задач саме арифметичним способом, який розвиває мислення дітей, на відміну від формалізації цього мислення у розв'язуванні задач за допомогою рівнянь.

З презентацією модельної програми можна ознайомитись за посиланням: https://www.youtube.com/watch?v=dB8-vF2_BAQ

Методична підтримка: українське видавництво «Формула» та видавництво «Лінгвіст», Підручник автора Джона Ендрю Біос – адаптоване ліцензійне видання від міжнародного видавництва «Vector.Maths and Science» та українського видавництва «Формула».

Навчально-методичне забезпечення до підручника: робочий зошит; книга для вчителя.

Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авторського колективу Мерзляк А. Г., Номіровський Д. А., Пихтар М. П., Рубльов Б. В., Семенов В. В., Якір М. С.).

Програма побудована в традиційному форматі і має прозору зручну структуру. Шість змістових ліній автори пропонують зробити розділами програми.

Увагу зосереджено на текстових задачах, основною метою яких є розвиток логічного мислення учнів/учениць, навичок математичного моделювання, розвиток ключових компетентностей та ілюстрація практичного застосування математичних знань. Сюжети задач мають відтворювати як історико-культурні цінності, так і практичні ситуації.

Змістова лінія «Математичні задачі як засіб дослідження реальних життєвих ситуацій» передбачає як імплементацію наскрізних ліній ключових компетентностей, так і засвоєння здобувачами освіти практичної спрямованості навчального матеріалу.

Змістова лінія «Геометричні фігури і величини» доповнена відомостями про піраміду та тіла обертання: циліндр, конус і кулю.

Методична підтримка: видавництво «Підручники та посібники» та видавництво «Гімназія». Підручники:

1) авторського колективу Кравчук В. Р., Янченко Г. М.

2) авторського колективу Мерзляк А. Г., Полонський В. Б., Якір М. С.

Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автор Істер О. С.)

Зміст навчального матеріалу структуровано за темами курсу математики 5-6 класів. У програмі виділено три змістові лінії: арифметика, елементи алгебри; наочна геометрія. Також запропоновані додаткові теми: найпростіші комбінаторні задачі; ймовірність випадкової події; найпростіші задачі на знаходження ймовірності; піраміда; логічні задачі.

Тема «Подільність натуральних чисел» перенесена у 5 клас.

У програмі передбачено такі види навчальної діяльності учнів: дослідницька, проєктна та пошукова діяльність, виконання інтерактивних вправ, пошук інформації в друкованих джерелах та інтернеті, робота з додатковою літературою. Пропонуються практичні роботи на вимірювання та побудову, які сприятимуть формуванню математичної компетентності учнів

У вивченні курсу увага зосереджується на текстових задачах, основними функціями яких є розвиток логічного мислення учнів та ілюстрація практичного застосування математичних знань. Під час розв'язування текстових задач учні також навчаються використовувати математичні моделі. Розв'язування таких задач супроводжує вивчення всіх тем, передбачених програмою.

Вивчення математики у 5-6 класах здійснюється з переважанням індуктивних міркувань в основному на наочно-інтуїтивному рівні із залученням практичного досвіду учнів і прикладів із довкілля. Відбувається поступове збільшення теоретичного матеріалу, який вимагає обґрунтування тверджень, що вивчаються. Це готує учнів до ширшого використання дедуктивних методів на наступному етапі вивчення математики.

З презентацією модельної програми можна ознайомитись за посиланням: https://imzo.gov.ua/matematychna-osvitnia-haluz/

Методична підтримка: видавництво «Генеза».

Підручник: автора Істер О. С.

Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авторського колективу Беденко М. В., Клочко І.Я., Кордиш Т. Г., Тадеєв В. О.)

Програма зручна для практичного використання. Кожний розділ змісту навчального матеріалу подається у вигляді впорядкованої послідовності пунктів, які мають опанувати учні. Це дає можливість чітко організувати освітній процес у будь-якому форматі. У кожному блоці навчального матеріалу автори пропонують деталізовану систему видів навчальної діяльності, що спрощує вибір учителем ефективних засобів навчання і контролю рівня навчальних досягнень учнів. Автори рекомендують застосовувати тестовий контроль з використанням інтернет ресурсів та програмних засобів. Вивчення геометричного матеріалу відбувається в контексті наочної геометрії.

Ключовою відмінністю програми є реальна практична спрямованість і динамічність задачного матеріалу, не тільки за тематикою, а й за методологією постановки (розгалужені задачі, задачі з надлишком і недостачею даних, для розв'язування в командах тощо).

З презентацією модельної програми можна ознайомитись за посиланням: https://imzo.gov.ua/matematychna-osvitnia-haluz/

Методична підтримка: видавництво «Навчальна книга – Богдан».

Підручник: авторського колективу Беденко М. В., Клочко І. Я., Кордиш Т. Г&, Тадеєв В. О.

Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авторського колективу Скворцова С. О., Тарасенкова Н. А.)

Програму можна розглядати як продовження методологічних підходів, закладених у програмі з математики для початкової школи авторського колективу Скворцова С.О., Онопрієнко О.В., що певною мірою забезпечує комфортність переходу дитини до базової середньої школи. Інноваційним може розглядатись структурування програми за шістьма наскрізними математичними лініями: числові системи; вирази; рівності й нерівності; пропедевтика вивчення функцій; математичне моделювання; геометричні фігури; геометричні величини; аналіз даних.

Нестандартний підхід прослідковується і у розділі види навчальної діяльності, де вчитель може самостійно обирати форми роботи у вивченні цієї чи іншої теми.

У програмі достатню увагу приділено формуванню в учнів обчислювальних навичок (які віднесено Європейською спільнотою до ключових компетентностей XXI століття).

Зв’язок курсу математики першого циклу базової освіти із життям та інтегрованість його змісту з іншими освітніми галузями реалізується через змістові лінії «Пропедевтика вивчення функцій», «Математичне моделювання», «Геометричні фігури. Геометричні величини», а також через змістову лінію «Аналіз даних».

Методична підтримка: ТОВ Видавництво «Ранок», Український освітянський видавничий центр «ОРІОН».

З презентацією модельної програми можна ознайомитись за посиланням: https://www.youtube.com/watch?v=C4x2W7u94AU

Підручники:

1) авторги Скворцової С.О.

2) авторського колективу Тарасенкова Н. А., Богатирьова І. М., Коломієць О. М., Сердюк З.О., Рудніцька Ю.В.

Навчально-методичне забезпечення до підручника авторського колективу Тарасенкова Н. А., Богатирьова І. М., Коломієць О. М., Сердюк З. О., Рудніцька Ю. В.: посібник «Самостійні та контрольні роботи з математики. 5 клас; навчальний посібник «Експрес-контроль з математики для 5 класу; навчальний посібник «Перевірка предметних компетентностей»; навчальний посібник

«Формування предметних компетентностей. Математика. 5 клас. Збірник К-задач»; навчально-методичний посібник «На допомогу вчителю математики».

Модельна навчальна програма «Математика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авторського колективу Радченко С. С., Зайцева К. С.)

Програма побудована на основі спірального підходу до вивчення матеріалу: учні з року в рік повторюють вивчене раніше, щоразу поглиблюючи та удосконалюючи свої знання. Це дозволяє не забувати раніше вивчений матеріал та постійно застосовувати його на практиці в реальному житті.

Пріоритетне місце в курсі відведено проблемним ситуаціям та практичній діяльності, основним завданням яких є застосування набутих знань у повсякденних життєвих ситуаціях. Пропонується використання STEM-технологій.

У програмі рекомендовані такі види діяльності, як: створення ментальних та асоціативних карт, створення та використання інфографіки, коміксів, презентацій, пошук інформації в інтернеті, підготовка та проведення публічних виступів з використанням інформаційно-комунікаційних технологій.

На момент проведення інноваційного експерименту всеукраїнського рівня «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти» навчально-методична підтримка до цієї модельної програми була відсутня.

Вибір модельної програми з математики здійснюється з урахуванням особливостей та потреб учнів у досягненні обов'язкових результатів навчання, потенціалу педагогічного колективу, ресурсного забезпечення закладу освіти, навчально-методичного супроводу конкретної модельної програми, наявності внутрішньогалузевих та міжгалузевих зв'язків між програмами інших предметів для розвитку ключових компетентностей тощо.

Зауваження. За обраною модельною програмою вчитель працює два роки. Змінювати після 5-го класу модельну програму не можна. Адаптаційний цикл базової середньої освіти має здійснюватися за однією модельною програмою.

Ознайомиться з авторською концепцією підручників «Математика» (5 клас) для ЗЗСО можна за посиланням: https://www.youtube.com/watch?v=OGWbvLj5QRI.

Учитель може використовувати в освітньому процесі:

- модельну навчальну програму із зазначенням у ній кількості годин, необхідної для досягнення результатів навчання учнів з предмета математики, його змісту та видів навчальної діяльності учнів;

- навчальну програму, розроблену на основі однієї із запропонованих модельних навчальних програм, де зазначено кількість годин, необхідну для досягнення результатів навчання учнів з предмету математики, його змісту та видів навчальної діяльності учнів;

- навчальну програму, затверджену педагогічною радою, що містить опис результатів навчання учнів з предмета математики в обсязі не меншому ніж встановлено відповідними модельними навчальними програмами із зазначенням

кількості годин, необхідної для провадження послідовності досягнення результатів навчання учнів з предмета математики його змісту та видів навчальної діяльності учнів;

На основі модельної та/або затвердженої педагогічною радою навчальної програми предмета вчитель складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів класу. Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, зокрема з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів і поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя. Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти міста, району чи області є неприпустимим.

Освітнє середовище має бути безпечним і відображати філософію концепції Нової української школи. Усе, що є у навчальній аудиторії (обладнання, меблі тощо), має допомогти вчителеві організувати процес навчання учнів.

Більш детально щодо організації безпечного освітнього простору Нової української школи можна ознайомитися в методичних рекомендацій МОН [2].

Засоби навчання і обладнання для кабінету математики повинні відповідати вимогам, що наведені в типовому переліку обладнання для шкільних природничих кабінетів та STEM - лабораторій, затвердженим наказом МОН від 29 квітня 2020 року №574 [3].

Для розвитку особистості учня через формування математичної компетентності у взаємозв'язку з іншими ключовими компетентностями та наскрізними уміннями та навичками, що окреслені у новому Державному стандарті базової середньої освіти дуже важливо знати і вміти застосовувати в своїй діяльності сучасні інноваційні педагогічні технології.

Основою компетентнісного підходу у Новій українській школі є діяльнісна технологія, завдяки якій учень отримує не готові знання, а добуває їх сам у процесі власної діяльності.

Про принципи та основні положення діяльнісної технології можна дізнатися з відео Т.О. Пушкарьової https://www.youtube.com/watch?v=rAqD3JaLiJA) та з Білої книги «Навчання через гру та діяльнісний підхід: огляд доказів» авторського колективу Дженніфер М. Зош, Емілі Дж. Хопкінз, Ханне Дженсен, Клер Лю, Дейв Ніл, Кеті Хірш-Пасек, С. Ліннет Соліс та Девід Вайтбрейд The LEGO Foundation.

Ефективним засобом формування компетентностей є проєктна діяльність.

Проєктний підхід до навчання – це дієвий інструмент розвитку відповідальності, співпраці, утвердження віри у власні сили. Через навчальні проєкти реалізується сучасна філософія діяльнісного навчання, яка пропагує засвоєння знань, розвиток умінь і ставлень учнів та учениць через практичний досвід.

Формування в учнів цілісного та системного світогляду, встановлення міжпредметних зв'язків реалізується використанням STEM-елементів під час викладання математики. Упровадження STEAM-освіти – це інноваційний шлях

у вивченні математики. Елементи STEAM-освіти можна використовувати на уроках математики під час розв'язування задач, в проєктній роботі та позаурочній діяльності. Це можуть бути задачі про архітектурні споруди та пам'ятки рідного міста, світу; задачі біологічного, хімічного, фізичного та географічного змісту [4].

Для формування в учнів цінностей та форм поведінки, які потрібні для ефективної та конструктивної участі у громадському житті дуже важливо застосовувати інтерактивні технології навчання [5]. Інтерактивні методи дозволяють підвищити ефективність пізнавальної діяльності під час дистанційного навчання

Ознайомитися з найпопулярнішими інтерактивними методами/формами роботи можна в інтерактивному посібнику «30 кроків до нової української школи: навчаємо громадянина». Європейського центру ім. Вергеланда за посиланням: https://courses.prometheus.org.ua/courses/course-v1:Prometheus+DemSchool101+2019_T3/course/

Сучасною та перспективною методикою, що формує в учнів інформаційну компетентність, є вебквест – гра і навчання одночасно [6].

Більше з сучасними методами навчання математики, які допоможуть урізноманітнити навчання і зробити його сучасним, можна ознайомитися в статті Дарини Васильєвої «Як зробити навчання математики цікавим і продуктивним»[7].

Корисні ресурси для викладання математики в НУШ:

1) PhET – інтерактивні симуляції для природничих наук і математики – https://phet.colorado.edu/uk

2) Математичний ресурс від Brilliant – https://brilliant.org/paths/math-foundations/

3) «Сучасні освітні технології». (імерсивні технології, STEM-освіта, змішане навчання), корисні матеріали, практичні онлайн-інструменти і ресурси) –https://educationpakhomova.blogspot.com/

4) НУШ: доповнена реальність на уроках математики – https://educationpakhomova.blogspot.com/2020/04/blog-post_17.html?m=1

5) Transum Go Maths – велика колекція онлайн-занять з математики - https://www.transum.org/go/

6) Liveworksheets –інтерактивні онлайн-вправи із самокорекцією – https://www.liveworksheets.com/worksheets/en/Math

7) Math Science Music – освітня платформа, сенс якої полягає у використанні музики як інструменту для вивчення шкільного курсу математики та природничих наук – https://mathsciencemusic.org

8) Розвиток 3D-мислення – https://technology.cpm.org/general/3dblocks/?block3ddata=ccaccaaaa

9) Технологія шестикутного навчання – https://vseosvita.ua/news/tekhnolohiia-shestykutnoho-navchannia-36418.html

10) MozaBook – інтерактивне освітнє презентаційне програмне забезпечення для вчителів – https://edpro.ua/blog/ua-mozaweb-com-free

11) Онлайн-конструктор українського орнаменту. Текстова вишивка –

https://ornament.name/creator#l

12) Geoboard на уроках математики в НУШ – https://educationpakhomova.blogspot.com/2020/02/geoboard.html

Сервіси для створення дидактичних ігор, вікторин та квестів: Kahoot; Plickers; Quizizz; Triventy; Madtest; LearningApps; Wordwal; Flippity; Thinglink; Zunal; Learnis.

Оцінювання навчальних досягнень учнів з математики здійснюється відповідно до системи оцінювання, затвердженої в освітній програмі закладу освіти. Це може бути поточне формувальне оцінювання (оцінювання для навчання) та підсумкове оцінювання (семестрове, річне).

Поточне формувальне оцінювання здійснюють з метою допомогти учням усвідомити способи досягнення кращих результатів навчання. Підсумкове оцінювання здійснюють з метою отримання даних про рівень досягнення учнями результатів навчання.

Заклад освіти може сам вибрати, як оцінювати учнів – за власною шкалою оцінювання або за системою оцінювання, визначеною законодавством. Якщо школа запровадить власну шкалу оцінювання, то там мають визначити правила, як перевести ці оцінки в систему оцінювання, визначену законодавством.

Також учителі школи можуть ухвалити рішення про здійснення проміжного оцінювання.

Семестрове оцінювання здійснюють з урахуванням різних видів навчальної діяльності протягом семестру та динаміки особистих навчальних досягнень учня/учениці. Проведення окремої семестрової атестації не є обов'язковим.

Річне оцінювання здійснюють на основі семестрових або скоригованих семестрових оцінок. Але річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним від оцінок за І та ІІ семестри, тут потрібно враховувати динаміку навчальних досягнень учня протягом року.

Оцінка учнів є конфіденційною інформацією, яку повідомляють лише учневі та його батькам.

Оцінювання має бути зорієнтованим на компетентності та наскрізні вміння, передбачені навчальною програмою.

Перевірку зошитів (аналіз відповідних результатів навчальної діяльності) учнів доцільно розглядати як елемент поточного формувального оцінювання, як механізм надання учням письмового зворотного зв'язку.

Підходи до системи оцінювання відображено у «Методичних рекомендаціях щодо особливостей організації освітнього процесу у першому (адаптивному) циклі / 5 класах школи[8]. Більш детально з технологіями та прийомами формувального оцінювання можна ознайомитися на блозі «Формувальне оцінювання: означення, техніки і інструменти» за посиланням: http://formativeasua.blogspot.com/

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Державний стандарт базової середньої освіти (затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898). URL:

https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-deyaki-pitannya-derzhavnih-standartiv-povnoyi-zagalnoyi-serednoyi-osviti-i300920-898
2. Наказ МОН «Про затвердження методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи» від 23 березня 2018 року №283. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nop/3metodichni-rekomendatsii.pdf
3. Наказ МОН «Про затвердження типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і stem-лабораторій» від 29 квітня 2020 року № 574. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovogo-pereliku-zasobiv-navchannya-ta-obladnannya-dlya-navchalnih-kabinetiv-i-stem-laboratorij
4. Практичний посібник: Використання елементів STEAM-освіти на уроках математики в сучасній школі / Мирна І.О., Чемерис М.І., Петренчук С.В., Міхєєва І.М., Якимчук О.О., Павлік Т.В., Головченко Л.А., Мельниченко В.А., Остапенко О.О., Хильчук Н.М. Житомир, 2020. 78 с. URL: https://www.zippo.net.ua/data/files/2020/stem_book.pdf
5. Цивенко Я.І. Використання інтерактивних технологій навчання на уроках математики. Методичні рекомендації. URL: http://surl.li/ajims
6. Агафонова О.О. Web-квест, як засіб формування інформаційної компетентності на уроках математики та в позакласній роботі. Житомир. 2019. 39 с.
7. Васильєва Д. В. Як зробити навчання математики цікавим і продуктивним». URL: https://nus.org.ua/view/yak-zrobyty-navchannya-matematyky-tsikavym-i-produktyvnym
8. Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу у першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа». URL: https://znayshov.com/FR/9154/Metod_5kl_NUSH.docx

ПРИРОДНИЧА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

Лілія Васильченко,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
завідувачка кафедри дидактики та методик навчання
природничо-математичних дисциплін Запорізького обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти, обласна координаторка освітньої галузі

Модельні навчальні програми природничої галузі освіти розроблені відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту» (2020), Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898. Особливістю нормативної бази природничої галузі освіти є ще один важливий документ це – Концепція розвитку природничо - математичної освіти (STEM-освіти), затвердженої постановою Кабінету Міністрів України від 5 серпня 2020 р. № 960 -р, основні положення якої враховані під час розробки Державного стандарту базової середньої освіти, зокрема цієї галузі. Компетентнісний потенціал природничої галузі [додаток 9], обов'язкові результати навчання й орієнтири для оцінювання діяльності здобувачів освіти [додаток 10] сформульовані на засадах STEM-освіти [11].

На момент написання методичних рекомендацій МОН України рекомендує викладання природничої галузі освіти за такими модельними навчальними програмами:

«Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)

- Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевнюк Т.В.).
- Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д. Д., Гільберг Т. Г., Колісник Я. І.).
- Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Шаламов Р. В., Каліберда М. С., Григорович О. В., Фіцайло С. С.).
- Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бобкова О. С.).

Природничі науки. 5-6 класи (інтегрований курс)

- Модельна навчальна програма «Природничі науки. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Білик Ж. І., Засєкіна Т. М., Лашевська Г. А., Яценко В. С.).

Довкілля. 5-6 класи (інтегрований курс)

- Модельна навчальна програма «Довкілля. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О.В.).

Спільним усіх модельних навчальних програм є те, що вони розроблені за інтегративним підходом. Авторські колективи модельних навчальних програм

пропонують вивчати навколишній світ у його єдності та цілісності, формувати природничо-наукову картину світу на засадах інтегративного підходу. Засєкіна Т. М. наголошує, що слід розглядати поняття «інтегративний підхід» як засіб інтеграції знань, організаційних форм, діяльності, змісту навчання, а також «інтегративні технології навчання» [1, с. 30].

Основним видом діяльності під час опанування інтегрованого курсу автори всіх модельних навчальних програм пропонують активну пізнавальну діяльність здобувачів освіти: індивідуальну або групову під керівництвом вчителя або іншими особами. Саме діяльнісний підхід покладено в основу пізнавальної діяльності здобувачів освіти за будь-якою з рекомендованих модельних навчальних програм. Усі програми мають перелік практичних досліджень, спостережень, проєктів, практико-орієнтованих завдань, які сприяють формуванню навичок інженерного мислення, розуміння навколишнього середовища та продуктивної взаємодії з ним, тобто за основу взято STEM-підхід.

Автори усіх модельних навчальних програм наголошують, що це інтегровані курси, маючи на увазі навчально-методичне забезпечення: підручник, посібники, навчальну програму, календарно-тематичне планування, дидактичні матеріали для здобувачів освіти та методичні для вчителів. Більшість авторських колективів пропонують саме навчально-методичний комплекс підтримки викладання за своєю модельною навчальною програмою.

Ще однією спільною ознакою модельних навчальних програм є те, що вони розраховані на вивчення протягом навчання у 5 і 6 класах, тобто у повному адаптаційному циклі базової середньої освіти.

Але є і ***певні відмінності у модельних навчальних програмах***, на які треба звернути увагу під час обрання тієї чи іншої.

Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевнюк Т. В.): зміст інтегрованого курсу структуровано за спірально-концентричним принципом, тобто неперервне розширення і поглиблення знань з певної проблеми поєднане з повторним зверненням до вивчених тем задля розгляду об’єктів і явищ у нових зв’язках. У такий спосіб забезпечується системна послідовність вивчення курсу, відбувається планомірний розвиток знань і збагачення різних видів досвіду учнів; до вивчених у 5 класі об’єктів та явищ додаються нові або ті об’єкти та явища, що вивчалися у 5 класі, розглядаються з інших позицій, у нових зв’язках [2].

Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д. Д., Гільберг Т. Г., Колісник Я. І.) є продовженням курсу «Я досліджую світ» початкової школи й водночас є пропедевтичною основою вивчення природничих наук у базовій школі. Новий ступінь вивчення природи забезпечує початок систематизації знань про об’єкти і явища природи, формування первинних уявлень про взаємозв’язок між світом неживої і живої природи, між організмами й середовищем, поглиблює розуміння впливу діяльності людини на зміни, що відбуваються в навколишньому середовищі. Такий підхід до відбору змісту відповідає і віковим особливостям розвитку розумових операцій у школярів, і

екологічним вимогам сучасного життя. Цей курс також завершує вивчення природи в межах єдиного інтегрованого предмета, тому в змісті велику увагу приділено розкриттю способів та історії пізнання природи людиною, представлені основні природничі науки, визначена специфічна роль кожної з них у дослідженні навколишнього світу та в житті людини [3].

Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Шаламов Р. В., Каліберда М. С., Григорович О. В., Фіцайло С. С.): основою змістової частини програми є методи пізнання природи й розв'язування навчальних / життєвих проблем природничої тематики. Це означає, що інтегрований курс «Пізнаємо природу» є пропедевтичним і формує дослідницькі компетенції, які є важливими з огляду вивчення окремих природознавчих предметів у другому циклі базової середньої освіти, та закладає підвалини розуміння цілісної природничо-наукової картини світу. Головною ідеєю інтегрованого курсу є підтримання й розвиток у підлітків інтересу до природи, її пізнання та вивчення, а не надання їм готових знань про навколишній світ. Ця ідея реалізується на основі дослідницьких методів та розв'язання різноманітних наукових та навчальних / життєвих проблем природничого характеру, під час яких учні й учениці здобуватимуть природничі знання [4].

Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бобкова О. С.): курс є пропедевтичний. Протягом двох років учні засвоять лише певні знання із переліку базових знань, окреслених Державним стандартом. Модельна навчальна програма курсу – комбінована, її укладено за спірально-концентричним принципом: у 5 – 6 класах передбачено ознайомлення з будовою та функціонуванням певних систем (5 клас) і певними природними об'єктами, явищами й процесами, впливом діяльності людини на природу (6 клас). Поглиблення набутих знань відбуватиметься під час предметного навчання в 7 – 9 класах. На їх основі поступово формуватиметься розуміння цілісності навколишнього світу – природного й техногенного середовищ [5].

Модельна навчальна програма «Природничі науки. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Білик Ж. І., Засєкіна Т. М., Лашевська Г. А., Яценко В. С.): реалізує інтегративний підхід, закладений у програмі, спрямований передовсім не на інтеграцію змісту, а на подальше формування і розвиток ключових компетентностей: компетентності в галузі природничих наук, техніки і технологій та екологічної як провідних для цього курсу; розвиток інших ключових компетентностей як інтегративних якостей особистості учня / учениці. Структура змісту курсу «Природничі науки» є концентрично-спіральною. Це означає, що більшість змістових понять буде сформовано поступово: на рівні ознайомлення в 5–6 класах, більш детально – під час вивчення окремих природничих предметів у 7–9 класах і в старшій профільній школі.

Змістові питання згруповано за об'єктами вивчення, притаманними певній науковій галузі з урахуванням спільних проблем, які є предметом вивчення кількох природничих наук. Це дає змогу водночас реалізовувати інтеграцію і

диференціацію в шкільній природничій освіті. За принципом добору змісту – це координаційний курс, побудований так, щоб знання з однієї науки ґрунтувалися на знаннях з іншої. Тому спочатку учні / учениці на доступному для їхнього віку рівні досліджуватимуть фізичні й хімічні властивості об'єктів і явищ живої і неживої природи [6].

Модельна навчальна програма «Довкілля. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О.В.): головною ідеєю інтегрованого курсу «Довкілля» є формування комплексного сприйняття природи та різних аспектів існування й діяльності людини.

Згідно зі словником української мови довкілля – це навколишнє середовище у відношенні до особи чи групи осіб, які в ньому перебувають; сукупність усіх живих і неживих об'єктів.

Отже, для наповнення курсу «Довкілля» обрано певні оточення (середовища), з якими взаємодіють учні/учениці цієї вікової категорії, у яких вони можуть існувати та діяти, а також об'єкти та явища, що існують або відбуваються в цьому середовищі. Зокрема пропонується вивчення частин довкілля, у яких живе (або може контактувати в житті) здобувач освіти як частина Всесвіту, Землі, перебуваючи в лісі, на морі, спортмайданчику тощо. Такий підхід у доборі навчального матеріалу має спонукати учнів/учениць до всебічного вивчення природи, формування в них цілісної картини світу з погляду природничих наук [7].

Проаналізувавши модельні навчальні програми з природничої галузі освіти, вчитель має обрати одну, за якою буде працювати в 5 та 6 класі за новим Державним стандартом базової середньої освіти з 1 вересня 2022 року. Але з урахуванням матеріально-технічної бази закладу освіти, готовності здобувачів освіти до сприйняття тієї чи іншої інформації, можливостей учителя викладати за тією чи іншою модельною навчальною програмою ***педагог має право створити навчальну програму на основі однієї з рекомендованих МОН***. На допомогу вчителю створено конструктор навчальних програм, яким можна скористатися за посиланням URL: http://constructor.nus.org.ua/.

Обираючи одну з модельних навчальних програм, ***учитель має право*** використовувати календарно-тематичне планування, яке пропонують авторські колективи відповідної програми, а може розробляти своє з урахуванням власного бачення викладання та відповідно до кількості годин навчального плану, що виділено на вивчення дисципліни.

Звертаємо вашу увагу на те, що вчитель під час планування своєї діяльності ***має право:***

- обирати модельну навчальну програму, підручник, календарно-тематичне планування одного авторського колективу;
- обирати модельну навчальну програму, підручник, календарно-тематичне планування розроблені різними авторами;
- за умови викладання у паралелі 5 класів (2 і більше) вчитель може обирати різні модельні навчальні програми та підручники, дидактичні матеріали і календарно-тематичне планування;

- працюючи у паралелі 5 класів, учитель може обирати одну модельну програму, але різні підручники та дидактичні матеріали;
- вчитель, працюючи у паралелі 5 класів, може обирати різні модельні програми, але один підручник…

Отже, для свідомого вибору модельної навчальної програми та підручника вчитель має детально ознайомитися з варіантами, які пропонують авторські колективи. У процесі викладання предметів природничої галузі освіти в 5 класі педагог може використовувати різні варіанти навчально-методичного забезпечення з метою визначення більш якісного варіанта на майбутнє.

Але змінювати обрану модельну навчальну програму між 5 і 6 класами забороняється.

Крім того, звертаємо вашу увагу, що за умови обрання вчителем модельної навчальної програми інтегрованого курсу «Пізнаємо природу» або «Довкілля» у 6 класі до навчального плану освітньої програми закладу додається предмет «Географія 6 кл.» [8]. Якщо вчителем обрана модельна навчальна програма інтегрованого курсу «Природничі науки», то в 6 класі вивчення географії не додається, оскільки специфіка саме цієї модельної навчальної програми – наявність географічного, фізичного, астрономічного, хімічного та біологічного компонентів як окремих.

У випадку обрання закладом освіти інтегрованого курсу «Природничі науки» у 6 класі викладати цей предмет можуть різні фахівці (вчитель фізики – фізичний та астрономічний компонент, учитель біології – біологічний, учитель хімії – хімічний і таке інше), а може і один фахівець, який працював у 5 класі за цією модельною навчальною програмою.

Якщо заклад освіти обирає інтегрований курс «Пізнаємо природу» або «Довкілля» то викладати цей предмет має право будь-який фахівець з природничої галузі (за фахом учитель фізики та астрономії, хімії та біології, географії…).

Бажано вести навчальні заняття з природничої галузі освіти у відповідному кабінеті або STEM-лабораторії, які оснащені за типовим переліком обладнання для шкільних природничих кабінетів та STEM-лабораторій, затвердженим наказом МОН від 29 квітня 2020 року №574 [9]. Перелік обладнання та вимоги до нього надають автори модельних навчальних програм з метою якісного викладання. Більш детально щодо організації безпечного освітнього простору Нової української школи можна ознайомитися в методичних рекомендацій МОН [10].

Відповідно до Концепції НУШ та Державного стандарту базової середньої освіти вчитель природничої галузі в 5 класі повинен використовувати інтерактивні технології навчання, що забезпечить наступність між початковою та середньою ланкою освіти, але вже з урахуванням вікових особливостей здобувачів освіти.

Детальні рекомендації щодо оцінювання навчальної діяльності здобувачів освіти та результатів навчання можна прочитати на сайті НУШ URL: https://nus.org.ua/view/shho-take-formuvalne-otsinyuvannya-chomu-vono-potribne-uchnyam-i-yaki-osnovni-vyklyky/. Більш детально з технологіями та прийомами

щодо формувального оцінювання можна ознайомитися на блозі «Формувальне оцінювання: означення, техніки і інструменти» URL: http://formativeasua.blogspot.com/

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Засєкіна Т. М. Інтеграція в шкільній природничій освіті: теорія і практика: монографія. Київ : Педагогічна думка, 2020. 400 с.
2. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Коршевнюк Т. В.). URL: https://drive.google.com/file/d/1gkUtn5LuHCaxHrZm-5x-8ASCI_DXfPmf/view
3. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д. Д., Гільберг Т. Г., Колісник Я. І.). URL: https://drive.google.com/file/d/1ZyHn0xenL-Samd4G4nsw2cyFr488aHZU/view
4. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Шаламов Р. В., Каліберда М. С., Григорович О. В., Фіцайло С. С.). URL: https://drive.google.com/file/d/16E0INMV6rPP5V11WXdR5hZixUgozH_lo/view
5. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бобкова О. С.). URL: https://drive.google.com/file/d/1K8z-YGiJBYziNDQAo0tmuyIZdWzrc9Z1/view
6. Модельна навчальна програма «Природничі науки. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Білик Ж. І., Засєкіна Т. М., Лашевська Г. А., Яценко В. С.). URL: https://drive.google.com/file/d/1pJq_wshmZ95_nInpm8sUPXPOjxROdg_t/view
7. Модельна навчальна програма «Довкілля. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Григорович О.В.). URL: https://drive.google.com/file/d/1kmY0o_G4MHgZxbouHYEzk6DYGlYzyQt5/view
8. Наказ МОН «Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти» від 19 лютого 2021 року №235. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-dlya-5-9-klasiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti
9. Наказ МОН «Про затвердження типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і stem-лабораторій» від 29 квітня 2020 року № 574. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovogo-pereliku-zasobiv-navchannya-ta-obladnannya-dlya-navchalnih-kabinetiv-i-stem-laboratorij
10. Наказ МОН «Про затвердження методичних рекомендацій щодо організації освітнього простору Нової української школи» від 23 березня 2018 року №283. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/nop/3metodichni-rekomendatsii.pdf

11. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti

ТЕХНОЛОГІЧНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

Лукачевич Андрій,
ст. викладач кафедри інформатичної та технологічної освіти
Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,
обласний координатор освітньої галузі

У 2022/2023 навчальному році усі п’яті класи почнуть навчатися за новим Державним стандартом базової середньої.

Предмет «Технології» є інструментом формування у здобувачів освіти технологічної грамотності, критичного мислення, ключових компетентностей, необхідних для переходу до нових пріоритетів науково-технологічного розвитку нашої країни.

Викладаючи технології, вчитель має широкі можливості щодо формування життєво необхідних компетентностей в учнів 5-6 класів. Тому базова освіта передбачає адаптаційний цикл, де враховано вікові особливості розвитку, індивідуальні особливості та потреби здобувачів освіти.

Відповідно до модельних освітніх програм для закладів загальної середньої освіти на вивчення предмета у 5 – 6 класах школа сама визначає кількість годин (в межах рекомендованого діапазону). Водночас сума годин на вивчення всіх галузей не може перевищити загальну суму в базовому плані.

Також в типовому навчальному плані передбачено додаткові години для навчальних предметів (інтегрованих курсів), курсів за вибором у межах освітніх галузей, індивідуальних консультацій та групових занять. Їх школа розподіляє самостійно та відображає це у своїй освітній програмі. Окрім того, створюючи на основі модельної програми робочу навчальну програму та календарне планування, її можна буде модифікувати.

Змістовими лініями, які відповідають поданим державним вимогам до рівня загальноосвітньої підготовки здобувачів освіти є:

- людина в технічному середовищі – передбачає знання технологічних основ сучасного виробництва;
- технологічна діяльність людини – опанування та використання сучасних технологій у творчій діяльності;
- соціально-професійне орієнтування людини на ринку праці, тобто складання професійного плану та орієнтування у світі професій;
- графічна культура людини – це оперування графічними зображеннями як засобами передачі технічної інформації, графічних документів та їх характерних ознак;
- людина й інформаційна діяльність, основи інформаційних технологій, основи алгоритмізації та проектування – передбачає допомогу у пошуку, опрацюванні, зберіганні і передачі інформації за допомогою інформаційно-комунікаційних технологій;

- проєктна діяльність людини у сфері матеріальної культури – окреслює можливості проєктування та конструювання матеріальних продуктів за законами дизайну у сучасному техногенному середовищі.

Незмінними залишаються обов'язкові результати навчання, адже вони закріплені стандартом та передбачають, що учень формулює ідею та втілює задум у готовий продукт за алгоритмом проєктно-технологічної діяльності, творчо застосовує традиційні і сучасні технології, ефективно використовує техніку, технології та матеріали без заподіяння шкоди навколишньому природному середовищу, турбується про власний побут, задоволення власних потреб та потреб інших осіб.

Саме так відбуватиметься реалізація творчого потенціалу учня, формування критичного та технічного мислення, готовності до зміни навколишнього природного середовища без заподіяння йому шкоди засобами сучасних технологій і дизайну, здатності до підприємливості та інноваційної діяльності, партнерської взаємодії, використання техніки і технологій для задоволення власних потреб, культурного та національного самовираження.

Модельні навчальні програми предмета «Технології»

Вивчення технологій здійснюватиметься за однією з чотирьох модельних програм на вибір:

Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Ходзицька І. Ю, Горобець.О. В, Медвідь О. Ю., Пасічна Т. С., Приходько Ю. М.), у якій передбачено досягнення очікуваних результатів навчального предмета, визначено зміст і види навчальної діяльності здобувачів освіти відповідно до Державного стандарту, ціннісних орієнтирів;

Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Туташинський В. І.) дозволить здобувати досвід проєктно-технологічної діяльності, партнерської взаємодії в нових умовах технологічної освіти, засвоювати графічну грамоту, способи проєктування, виготовлення та оцінювання виробів, набуття умінь раціонального використання найпоширеніших матеріалів, безпечного поводження з найпростішими засобами праці, застосування техніки і технологій для реалізації власних проєктів, розвивати уяву, технічне, системне і критичне мислення;

Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для закладів , середньої освіти (авт. Кільдеров Д. Е., Мачача Т. С., Юрженко В. В., Луп'як Д. М.) надає широку можливість вибору навчальних модулів з урахуванням актуальних потреб, кадрових та матеріально-технічних ресурсів закладів освіти, а також інтересів, можливостей і здібностей учнів. Завдяки широкій варіативності вибору навчальних модулів має значний потенціал для навчання в контексті реального життя учнів, гнучкої адаптації до змішаного та вимушеного дистанційного навчання;

Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Терещук А. І., Абрамова О. В., Гащак В. М., Павич Н. М.) передбачає розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їх соціалізації та громадянської активності, розвиток творчого потенціалу особистості учня,

здатності застосовувати знання в організації побуту, практичне засвоєння основ дизайну, технологій та декоративно-ужиткового мистецтва.

Модельні програми розміщено на офіційному вебсайті МОН України за покликанням: URL: https://imzo.gov.ua/model-ni-navchal-ni-prohramy/tekhnolohichna-osvitnia-haluz/

Презентаційні матеріали щодо змісту модельних програм розміщено за покликанням: URL: https://imzo.gov.ua/tekhnolohichna-osvitnia-haluz/

Використовуємо ресурс «Конструктор для моделювання навчальних програм»

Ресурс містить стандарти освітніх галузей, кожне твердження стандарту, кожен результат має там свою клітинку. І так само – типові освітні програма за всіма галузями. Якщо за навчальним планом, який обрано або створено, є предмети, що відповідають галузям, об'єднують різні галузі або розділяють галузь на два предмети, то в певному форматі очікувані результати, передбачені типовою освітньою програмою, просто змішуються та укладаються у логічній послідовності – тема за темою чи проблемне питання за проблемним питанням. Часом за змістовими лініями, які також передбачені Типовими освітніми програмами, – кожна з яких розгортається в часі, в логічній послідовності. Результат роботи конструктора є основою для календарно--тематичного планування. Першими попрацювати з конструктором було запропоновано учителям пілотних 5 класів НУШ. Наразі його розміщено на електронній платформі, і він є доступним для всіх педагогів-технологів. Існує реальна можливість переставляти місцями теми, додавати свої питання, формулювати теми; там є спеціальне поле для опису освітньої діяльності. У цьому середовищі педагог може створити комплексний електронний документ, у якому буде все – починаючи від навчальної програми і закінчуючи поурочним плануванням.

«Конструктор програм» розміщено за покликанням: URL: http://constructor.nus.org.ua/

Формування змісту технологічної діяльності

Зміст технологічної діяльності здобувачів освіти на уроках технологій, незалежно від обраної модельної програми чи складеної за нею навчальної або авторської визначається на основі об'єктів проєктної діяльності, а не технологій! Це дає змогу одночасно проєктувати та виготовляти один і той самий виріб за допомогою різних основних та додаткових технологій, що є особливо зручним у класах, які не поділяються на групи. Орієнтовний перелік проєктів, які можна виконувати за допомогою будь-якої технології з представлених у змісті програми, з відповідним добором конструкційних матеріалів, плануванням робіт, необхідних для створення виробу від творчого задуму до його практичної реалізації. Втілення задуму в готовий продукт за алгоритмом проєктно-технологічної діяльності досягається шляхом вивчення правил внутрішнього розпорядку в навчальній майстерні; дотримання загальних правил безпечної праці; організації технологічної діяльності; опанування понять про проєктування та відпрацювання методів проєктування, таких як: метод біоніки, комбінаторика, аналогій та асоціацій, фокальних об'єктів; ознайомлення учнів з етапами

проєктування, змістом роботи на кожному етапі та послідовності роботи над проєктом взагалі.

Виконуються маркетингові мінідослідження як методи визначення потреб та смаків споживачів обраного об'єкта проєктування. Розглядаються моделі-аналоги, робиться опис об'єкта проєктування. Створюється "Банк ідей". Виконується художнє конструювання та графічні зображення виробу. Добираються конструкційні матеріали (інгредієнти) та інструменти для виготовлення виробу (за проєктом) та вивчаються їх властивості (технологічні, механічні, геометричні).

Раціонально використовуються матеріали та ресурси. Опрацьовуються технології виготовлення спроєктованого виробу. Розглядаються поняття «технологічна операція», особливості та технологія обробки конструкційних матеріалів (деревинні, текстильні, з металу та штучних матеріалів) як ручним способом, так і з використанням технологічного обладнання. Виконується площинне розмічання, розглядаються способи отримання деталей заданої форми із різних матеріалів: різання, пиляння, штампування, лиття та способи обробки і з'єднання деталей (випилювання, шліфування, на цвяхах, зшивання, зв'язування, склеювання тощо). Виконуються різноманітні види оздоблень. Висуваються вимоги до готового виробу.

Результатом проєктно-технологічної діяльності здобувачів освіти має бути проєкт (спроєктований і виготовлений виріб чи послуга). Поступове ускладнення змісту проєктів зумовлене кількістю годин, відведених на вивчення предмета та потребою в ускладненні виробів та технологій.

Здобувачам освіти 5-6 класів, ураховуючи їх вікові особливості, пропонується виконувати нескладні проєкти (за конструкцією, поєднанням технологій виготовлення тощо), що дасть змогу за короткий період часу побачити результати власної діяльності. Підсумкові проєкти можуть бути складнішими. Необхідно зазначити, що об'єкти проєктно-технологічної діяльності здобувачів освіти повинні ускладнюватися як упродовж навчального року, так і всього процесу вивчення предмета.

Підсумкові проєкти виконуються з урахуванням уже засвоєних технологій і відповідних знань, умінь і навичок, набутих здобувачами освіти у попередніх проєктах. Навчальна цінність поєднання відомих технологій полягає в тому, що необхідно враховувати наслідки таких «поєднань»: особливості організації роботи, пов'язаної з комплексним використаням технологій, послідовності виконання окремих операцій, застосування раніше вивчених технологій на більш високому рівні майстерності тощо.

Кількість годин на реалізацію проєктів учитель визначає самостійно, залежно від складності виробу та технологій обробки, що застосовуються під час його виготовлення.

Важливим критерієм вибору проєкту є його значущість для здобувачів освіти (можливість використання виробу в побуті, для власного хобі або реалізації виробів на шкільних ярмарках, аукціонах тощо). Неприпустимим є проєктування та виготовлення виробу тільки для опанування технології. Виконані проєкти (вироби) повинні використовуватися за призначенням!

Для забезпечення рівних можливостей здобувачів освіти у виборі об'єкта проєктно-технологічної діяльності у класах, що не поділяються на групи, варто обирати не менш двох базових технологій (крім об’єктів, виготовлення яких передбачає застосування однієї технології: писанкарство, побутова діяльність, кулінарні проєкти тощо).

Для визначення змісту навчального проєкту бажано слідувати такому алгоритму:

1. Обрати об’єкти проєктно-технологічної діяльності здобувачів освіти (проєкти) та визначити їх кількість.
2. Обрати основні та, за потреби, додаткові технології для проєктування й виготовлення кожного обраного виробу
3. Спланувати очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності здобувачів освіти.
4. Визначити орієнтовну кількість годин, необхідних для виконання кожного проєкту.
5. Сформулювати теми та зміст уроків із проєктування та виготовлення кожного об’єкта проєктно-технологічної діяльності учні.
6. Спланувати теми та зміст уроків із технології побутової діяльності /самообслуговування.

Розроблення календарно-тематичного та поурочного планування

Під час розроблення календарно-тематичного та системи поурочного планування педагогу необхідно самостійно вибудовувати послідовність формування очікуваних результатів навчання, враховуючи послідовність розгортання змісту в обраному ними алгоритмі. Провідним завданням учителя є досягнення результатів освітньої діяльності, які означені таким чином, щоб вони були спільними для здобувачів освіти, які навчаються в класах із поділом на групи і без такого поділу. Шлях досягнення результатів визначає учитель відповідно до матеріально-технічних можливостей шкільної майстерні, інтересів і здібностей здобувачів освіти, фахової підготовки самого учителя. Учитель може планувати їх досягнення чи у виконанні одного проєкта, чи окремих проєктів.

Дотримання правил безпечної роботи, виробничої санітарії й особистої гігієни здобувачів освіти

Під час роботи в навчальній майстерні на кожному занятті необхідно звертати увагу на дотримання здобувачами освіти правил безпечної роботи, виробничої санітарії й особистої гігієни, навчати їх тільки безпечних прийомів роботи, ознайомлювати із заходами попередження травматизму під час реалізації завдань технологічного етапу проєктування виробів або надання послуг.

Методичне та дидактичне забезпечення освітнього процесу

В освітньому процесі заклади загальної середньої освіти можуть використовувати лише навчальну літературу, що має гриф Міністерства освіти і науки України або висновок «Схвалено для використання в загальноосвітніх навчальних закладах» відповідною комісією Науково-методичної ради Міністерства освіти і науки України.

Перелік навчальної літератури постійно оновлюється і доступний на офіційному вебсайті Міністерства (URL: https://mon.gov.ua/) та на вебсайті ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти» (URL: https://imzo.gov.ua/pidruchniki/pereliki/).

Організація дистанційного навчання

У разі виникнення потреби в організації дистанційного навчання у межах академічної автономії, питання організації освітнього процесу, виконання освітньої програми, навчального плану є внутрішніми питаннями кожного закладу загальної середньої освіти, його педагогічної ради та завданням педагогічних працівників. Отже, під час дистанційного навчання, учителі мають вжити заходів щодо виконання календарно-тематичних планів із дотриманням вимог державних стандартів освіти шляхом використання технологій дистанційного навчання та, за потреби, ущільнення відповідного матеріалу (на розсуд учителя) з організацією повторення окремих тем на початку очного навчання.

Для організації дистанційного навчання рекомендуємо скористатися методичними рекомендаціями «Організація дистанційного навчання в школі» (упорядник І. Коберник), розробленими за підтримки МОН України (URL: https://cutt.ly/ MynTayc).

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Про повну загальну середню освіту [Електронний ресурс]: Закон України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text
2. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/nova-ukrayinska-shkola/derzhavnij-standart-bazovoyi-serednoyi-osviti
3. Лист МОН від 09.08.2021 № 1/9-404 «Про переліки навчальної літератури та навчальних програм, рекомендованих Міністерством освіти і науки України для використання в освітньому процесі закладів освіти у 2021/2022 навчальному році».
4. Модельна навчальна програма «ТЕХНОЛОГІЇ. 5–6 КЛАСИ» для закладів загальної середньої освіти (автори Кільдеров Д.Е., Мачача Т.С., Юрженко В.В., Луп'як Д.М.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).
5. Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Терещук А.І., Абрамова О.В., Гащак В.М., Павич Н.М.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).
6. Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автор Туташинський В.І.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).
7. Модельна навчальна програма «Технології. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Ходзицька І.Ю., Горобець О.В., Медвідь О.Ю.,

Пасічна Т.С, Приходько Ю.М.) «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).
8. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

ІНФОРМАТИЧНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ

Чернікова Людмила,
кандидатка педагогічних наук, доцентка, Заслужений працівник освіти України, проректорка з навчально-методичної роботи Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,
регіональна координаторка НУШ,
Швець Юлій,
кандидат технічних наук, доцент, завідувач кафедри інформатичної та технологічної освіти Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, обласний координатор освітньої галузі

Метою інформатичної освітньої галузі є розвиток особистості учня, здатного використовувати цифрові інструменти і технології для розв'язання проблем, розвитку, творчого самовираження, забезпечення власного і суспільного добробуту, критично мислити, безпечно та відповідально діяти в інформаційному суспільстві (стаття 18 ДСБСО [1]).

У додатку 13 Державного стандарту визначено компетентнісний потенціал інформатичної галузі, а саме: уміння та ставлення за кожною ключовою компетентністю та базові знання для галузі в цілому.

Державним стандартом для інформатичної галузі визначено також загальні результати, конкретні результати навчання і орієнтири оцінювання для учнів 5-6 та 7-9 класів, які розподілені за чотирма групами (додаток 14 до ДСБСО [1]):

1. Пошук, подання, перетворення, аналіз, узагальнення та систематизація даних, критичне оцінювання інформації для розв'язання життєвих проблем - індекс ІФО 1; загальні результати – 4; конкретні результати 5-6 класи – 10; орієнтири для оцінювання 5-6 класи – 24.
2. Створення інформаційних продуктів і програм для ефективного розв'язання задач/проблем, творчого самовираження (індивідуально і у співпраці) за допомогою цифрових пристроїв і без них - індекс ІФО 2; загальні результати – 5; конкретні результати 5-6 класи – 12; орієнтири для оцінювання 5-6 класи – 36.
3. Усвідомлене використання інформаційних і комунікаційних технологій та цифрових пристроїв для доступу до інформації, спілкування та співпраці як творця та/або споживача - індекс ІФО 3; загальні результати – 3; конкретні результати 5-6 класи – 16; орієнтири для оцінювання 5-6 класи – 16.
4. Усвідомлення результатів використання інформаційних технологій для себе, суспільства, навколишнього середовища і сталого розвитку суспільства, дотримання етичних і правових норм інформаційної взаємодії - індекс ІФО 4; загальні результати – 3; конкретні результати 5-6 класи – 6; орієнтири для оцінювання 5-6 класи – 16.

Для прикладу в наступній таблиці наведено фрагмент вимог до обов'язкових результатів навчання учнів в інформатичній освітній галузі (табл.1).

Таблиця 1

Загальні результати	5 – 6 класи	
	конкретні результати	орієнтири для оцінювання
Усвідомлено дотримується норм правової взаємодії [ІФО 4.3]	дотримується авторських прав і враховує різні типи дозволів на використання інформаційних ресурсів у власній і груповій роботі і творчості [6 ІФО 4.3.1]	пояснює важливість дотримання принципів академічної доброчесності та авторського права в інформаційній діяльності [6 ІФО 4.3.1-1] розрізняє різні типи дозволів на використання чужих інформаційних ресурсів і дотримується їх у власній чи груповій роботі [6 ІФО 4.3.1-2] зазначає джерела, використані у своїх роботах [6 ІФО 4.3.1-3]

Символи індексу 6 ІФО 4.3.1-1 означають таке:

- 6 – шостий номер року навчання (класу), на завершення якого очікується досягнення зазначеного результату навчання;
- ІФО – інформатична освітня галузь, до якої належить обов’язковий результат навчання;
  - четверта група обов’язкових результатів навчання;
  - номер загального результату навчання;
- 1 – номер конкретного результату навчання;
- -1 – номер орієнтира для оцінювання відповідного навчального результату.

Зверніть увагу, що в індексі перші цифри мають значення тільки 6 і 9, тобто це ті роки навчання, по завершенні яких можна оцінювати досягнення очікуваних результатів навчання учнів.

Обов’язкові результати навчання та орієнтири для оцінювання у стандарті представлені з урахуванням наскрізних умінь (м’яких навичок), які є спільними для всіх компетентностей. Державний стандарт визначає одинадцять наскрізних умінь: читати з розумінням, висловлювати власну думку усно і письмово, критично та системно мислити, діяти творчо, виявляти ініціативність, здатність логічно обґрунтувати позицію, конструктивно керувати емоціями, оцінювати ризики, приймати рішення, розв’язувати проблеми, співпрацювати з іншими (стаття 9 ДСБСО [1]).

Для прикладу в таблиці наведено можливий зв'язок між обов’язковими результатами навчання та наскрізними вміннями (табл. 2).

Таблиця 2

Загальний результат	Конкретний результат	Орієнтир для оцінювання	Наскрізні вміння
Співпрацює в команді для створення інформаційного продукту [ІФО 2.5]	складає план виконання своєї роботи із створення інформаційного продукту відповідно до ролі в групі [6 ІФО 2.5.1]	бере участь у спільному проєкті (он-лайн та оф-лайн) із створення інформаційних продуктів для реалізації власних і суспільних інтересів [6 ІФО 2.5.1-1] планує роботу перед виконанням завдання і за потреби вносить корективи в план під час виконання завдання [6 ІФО 2.5.1-2]	● критично та системно мислити, діяти творчо; ● виявляти ініціативність; ● здатність логічно обґрунтувати позицію; ● оцінювати ризики; ● приймати рішення; ● розв'язувати проблеми; ● співпрацювати з іншими
Організовує власне інформаційне середовище [ІФО 3.2]	організовує власне інформаційне середовище на основі доступних пристроїв і технологій, налаштовує програмні та апаратні засоби залежно від власних потреб [6 ІФО 3.2.1]	формулює власні потреби і вимоги до цифрових інструментів і можливих технологічних рішень [6 ІФО 3.2.1-1] обирає, налаштовує залежно від особистих потреб і використовує програмне забезпечення з доступного переліку [6 ІФО 3.2.1-2]	● висловлювати власну думку; ● критично та системно мислити, діяти творчо; ● виявляти ініціативність; ● здатність логічно обґрунтувати позицію; ● оцінювати ризики; ● приймати рішення; ● розв'язувати проблеми

У додатку 23 Державного стандарту для інформатичної галузі вміщено типовий навчальний план базової середньої освіти класів з українською мовою навчання (табл. 3).

Таблиця 3

Назва освітньої галузі	Кількість годин на рік					
	5 – 6 класи			7 – 9 класи		
	рекомендована	мінімальна	максимальна	рекомендована	мінімальна	максимальна
Інформатична	105	70	140	192,5	180	240

Державний стандарт базової середньої освіти застосовується з 1 вересня 2022 р. для учнів, які навчаються за програмами дванадцятирічної повної загальної середньої освіти, тобто для учнів 5-го класу.

Особливості планування освітнього процесу в закладі освіти на основі ДСБСО

Завданням планування освітньої діяльності закладу освіти є складання, обговорення та схвалення на педагогічній раді і затвердження керівником освітньої програми закладу освіти та навчальних програм з предметів освітньої програми відповідно до статті 11 Закону України «Про повну загальну середню освіту» [2].

Освітня програма закладу освіти – документ, що містить комплекс освітніх компонентів, спланованих та організованих закладом освіти для досягнення учнями визначених цією програмою очікуваних результатів навчання, який розробляється і затверджується відповідно до Закону України «Про повну загальну середню освіту».

Навчальна програма – документ, що визначає послідовність досягнення результатів навчання учнів з навчального предмета (інтегрованого курсу), опис його змісту та видів навчальної діяльності учнів із зазначенням орієнтовної кількості годин, необхідних для їх провадження, та затверджується педагогічною радою закладу освіти.

Процедурами складання освітньої програми закладу освіти відповідно до Закону є:

- визначення на основі типової освітньої програми [3] навчального плану освітньої програми закладу освіти. Для інформатичної галузі освіти (предмет Інформатика) маємо такі можливості (табл. 4). У якості міжгалузевих інтегрованих курсів, до яких може бути переданий резерв навчальних годин, є «Робототехніка» та «STEM», для яких затверджено модельні програми;

Таблиця 4

Освітня галузь	Предмет, інтегрований курс	Рекомендована кількість годин на тиждень у класах				
		5	6	7	8	9
Інформатична	Інформатика	1,5	1,5	2	2	1,5
Довідково Кількість навчальних годин на вивчення освітньої галузі «Інформатична»:						
	рекомендована	1,5	1,5	2,0	2,0	1,5
	мінімальна	1,0	1,0	1,0	1,0	1,5
	максимальна	2,0	2,0	2,0	3,0	3,0
Резерв навчальних годин освітньої галузі «Інформатична»		0,5	0,5	1,0	0,5	-

- обрання модельної навчальної програми із рекомендованих;
- розробка навчальної програми на основі обраної модельної навчальної програми;

- обговорення та схвалення навчального плану та навчальної програми на педагогічній раді закладу освіти;
- затвердження нормативних документів закладу освіти керівником.

Модельні навчальні програми з предмета «Інформатика. 5-6 класи»

Модельна навчальна програма – документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета та види навчальної діяльності учнів, рекомендований для використання в освітньому процесі в порядку, визначеному законодавством.

Рекомендованими модельними навчальними програмами з предмета Інформатика є:

1. Модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори: Завадський І.О., Коршунова О.В., Лапінський В.В.).
2. Модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Морзе Н.В., Барна О.В.).
3. Модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Пасічник О.В., Чернікова Л.А.).
4. Модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Радченко С.С., Боровцова Є.В.).
5. Модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В.).
6. Модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Козак Л. З., Ворожбит А. В.).

Модельні навчальні програми розроблено відповідно до Методичних рекомендацій для розроблення модельних навчальних програм (лист МОН України від 24.03.2021 року № 4.5/637-21) і представлені на офіційному сайті МОН України [4].

Модельна програма обирається на весь цикл базової середньої освіти: адаптаційний цикл (5-6 класи) та/або цикл базового предметного навчання (7-9 класи).У межах циклу зміна модельної навчальної програми не дозволяється.

У модельних програмах відповідно до основних завдань реалізації інформатичної освітньої галузі запроваджуються наступні змістові лінії (табл. 5).

Таблиця 5

Модельна навчальна програма/ Змістові лінії					
Завадський та ін.	Морзе та ін.	Пасічник та ін.	Радченко та ін.	Ривкінд та ін.	Козак та ін.
Теоретичні основи Прикладні інформаційні технології Моделювання та структури даних	Інформація. Дані. Моделі Цифрові пристрої Цифрова творчість	Інформація. Дані. Моделі Цифрова творчість Безпека та відповідальність	Дані, інформація, моделі Цифрова творчість Алгоритми та програми	Інформаційні процеси та системи Комп'ютерні мережі Інформаційні технології	Цифрове середовище та безпека Мережеві технології для навчання, спілкування, співпраці

Алгоритми та програми	Безпека та відповідальність	Цифрові пристрої	Комунікація та співпраця Цифрові пристрої Відповідальність та безпека в інформаційному суспільстві	Алгоритмізація та програмування	Дані. Опрацювання даних. Моделі Цифрова творчість Інтегровані проєкти

У таблицях 6 і 7 наведено переліки навчальних тем, які пропонуються для запровадження в освітньому процесі.

У модельних програмах для кожної навчальної теми запропоновано орієнтовний зміст, можливі види навчальної діяльності та очікувані результати навчання.

Автори модельної програми, як правило, разом з видавництвами навчальної літератури готують підручники, посібники, методичні та дидактичні матеріали, як для учнів так і для вчителів.

Державна наукова установа «Інститут модернізації змісту освіти» на своїх електронних ресурсах накопичує інформацію про навчальні та навчально-методичні видання, надає посилання до електронних версій видань, проводить конкурси підручників тощо [5].

Таблиця 6

Навчальні теми рекомендованих модельних навчальних програм з предмету «Інформатика» для 5 класу

Автори модельних програм	Завадський І.О., Коршунова О.В., Лапінський В.В.	Морзе Н.В., Барна О.В.	Пасічник О.В., Чернікова Л.А.	Радченко С.С., Боровцова Є.В.	Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В.	Козак Л.З., Ворожбит А.В.
1	Інтернет. Інформаційні процеси та системи	Інформація та пристрої	Власне цифрове середовище	Інформаційні процеси та системи	Інформаційні процеси та системи	Цифрове середовище та безпека
2	Алгоритми та програми	Мережеві технології та інтернет	Пошук в інтернеті	Мережеві технології та інтернет	Комп’ютерні мережі. Інтернет	Мережеві технології для навчання, спілкування, співпраці
3	Інформаційні моделі. Комп’ютерні презентації	Комп’ютер як інструмент	Текстові документи	Опрацювання текстових даних	Комп’ютерні презентації	Дані. Опрацювання даних. Моделі
4		Об’єкти та моделі	Алгоритми та програми. Анімації та узори	Алгоритми	Текстові документи	Комп’ютерна графіка

5		Алгоритми та програми	Комп'ютерна графіка	Робототехніка	Алгоритми та програми	Алгоритми і програми
6					Практикум з використання інформаційних технологій	Інтегровані проєкти

Таблиця 7

Навчальні теми рекомендованих модельних навчальних програм з предмету «Інформатика» для 6 класу

Автори модельних програм	Завадський І.О., Коршунова О.В., Лапінський В.В.	Морзе Н.В., Барна О.В.	Пасічник О.В., Чернікова Л.А.	Радченко С.С., Боровцова Є.В.	Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В.	Козак Л. З., Ворожбит А.В.
1	Електронна пошта. Спільна робота з документами	Інформаційні процеси та системи	Презентації та анімації	Комп'ютерна графіка	Цифрові пристрої. Цифрові технології	Цифрове середовище та безпека
2	Моделювання в електронних таблицях	Мережеві технології та інтернет	Інформаційні системи та мережі	Комп'ютерна презентація	Комп'ютерні презентації	Мережеві технології для навчання, спілкування, співпраці
3	Алгоритми та програми	Комп'ютер як інструмент	Спілкування в Інтернеті	Алгоритми та їх виконавці	Текстові документи	Дані. Опрацювання даних. Моделі
4		Об'єкти та моделі	Алгоритми та програми. Ігрові проєкти	Табличний редактор. Електронні таблиці	Графічні зображення	Комп'ютерна графіка
5		Алгоритми і програми	Інформаційна мозаїка	Робототехніка	Електронні таблиці	Алгоритми і програми
6					Алгоритми та програми	Інтегровані проєкти
7					Практикум з використання інформаційних технологій	

Модельні навчальні програми з інтегрованих курсів

Рекомендованими та затвердженими модельними програмами є:

1. Модельна навчальна програма «Робототехніка. 5–6 класи» для закладів загальної середньої освіти (авт. Сокол І. М., Ченцов О. М.).
2. Модельна навчальна програма «STEM. 5-6 класи (міжгалузевий інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти (авт. Бутурліна О.В., Артєм'єва О.Є.).

Метою модельної програми «Робототехніка» є створення умов для інтелектуального, соціального, психологічного та творчого розвитку здобувачів освіти через залучення їх до програмування, прототипування, освоєння нових технологій майбутньої професійної діяльності. «Робототехніка» є міжгалузевим курсом, який допоможе реалізувати мету природничої, інформатичної, математичної та технологічної галузей, підсилить практичне спрямування зазначених галузей та підвищить мотивацію здобувачів освіти.

У програмі визначені наскрізні результати навчання впродовж вивчення всіх розділів курсу, очікувані результати навчання та види навчальної діяльності. У якості змістових запропоновано розділи: знайомство з мікрокомп'ютером та середовищем програмування; анімація за допомогою світлодіодів; кнопки; датчики (сенсори); музика; змінні; математичні моделі; прототипування; радіо; під'єднання зовнішніх пристроїв; розроблення ігрових проєктів тощо.

У кожному змістовому розділі пропонується виконання певного переліку практичних проєктів з використанням мікрокомп'ютерних пристроїв та сенсорів.

Метою впровадження міжгалузевого інтегрованого курсу «STEM» є рання професійна орієнтація та розвиток уявлень про роль і значення STEM-освіти, STEM-професій та кар'єру в Україні; популяризація та пропедевтика природничої, математичної, інформатичної та технологічної освітніх галузей; розвиток науково-технічної творчості, та створення умов для розвитку STEM - компетентностей.

Реалізація програми здійснюється через проєктну діяльність.

Міждисциплінарний курс «STEM» складається зі Вступу, 5-х змістових модулів та підсумкового блоку. У якості змістових запропоновано такі модулі: «Людина – людина», «Людина – природа», «Людина – техніка», «Людина – образ», «Людина – знак». У кожному змістовому модулі пропонується певна навчальна діяльність з певної теми дослідження, наприклад, «Я у школі. Моя школа. Мій клас.», «Я у Всесвіті», «Сила – це сила!», «Намалюю тобі Сонце. Промінь і світло.» тощо.

У якості підсумкового блоку пропонується проведення хакатону учнівських проєктів, фестивалю, STEM-практики.

Навчальна програма предмета освітньої програми закладу освіти

Спираючись на обрану модельну навчальну програму, вчитель інформатики розробляє навчальну програму закладу освіти. У навчальній програмі зазначається орієнтовна кількість годин, описується зміст предмета, визначається послідовність досягнення результатів навчання учнів, описуються види навчальної діяльності учнів тощо.

Для полегшення розробки навчальних програм за фінансової допомоги Європейського Союзу, Міністерства закордонних справ Фінляндії та за участі Команди підтримки реформ МОН України створено сайт «Конструктор навчальних програм» [6], в межах якого запропонована структура навчальної програми (рис. 1).

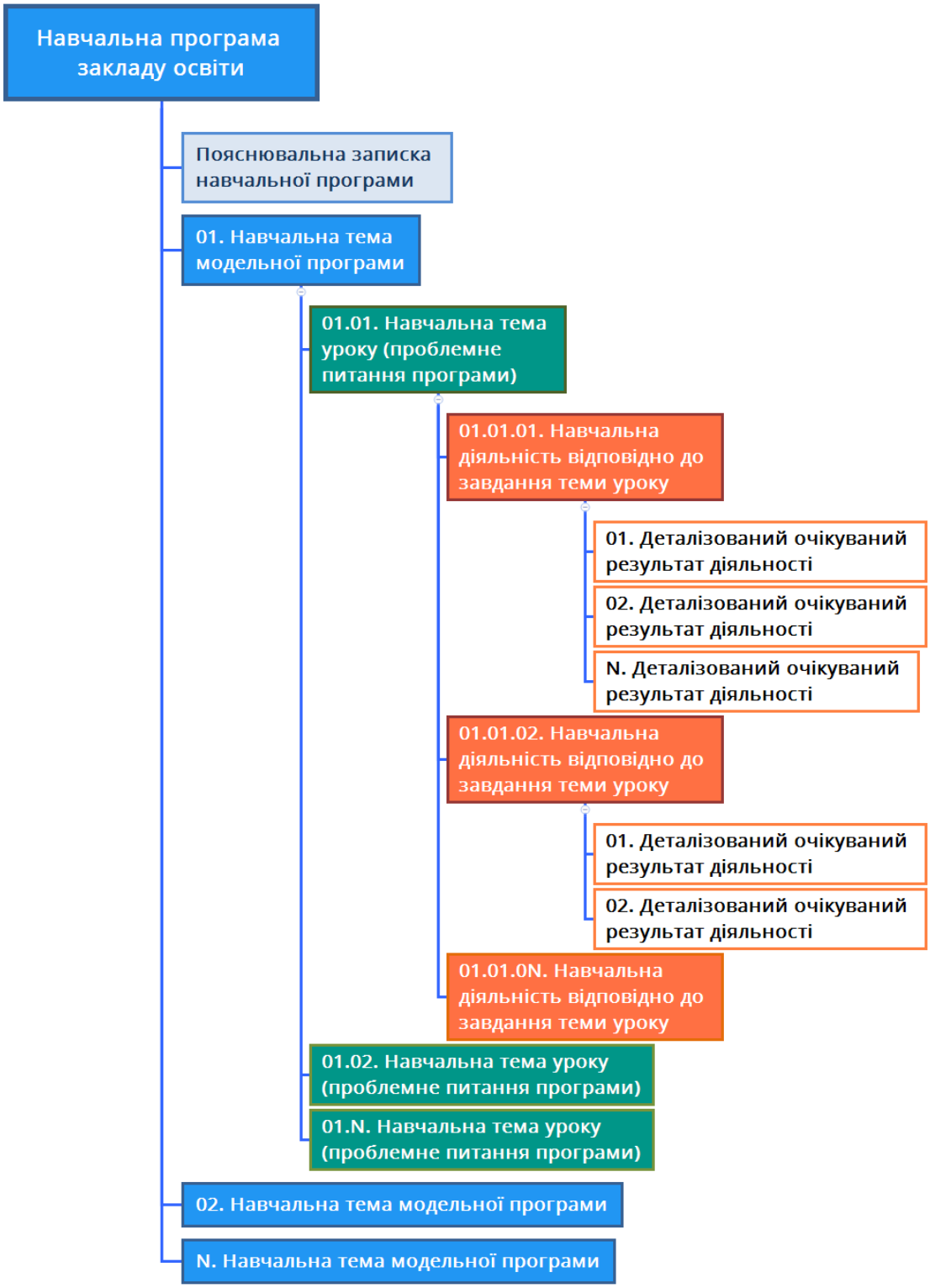

Рис. 1. Структура навчальної програми

У базу даних конструктора навчальних програм завантажено структуровані тексти стандартів освіти, а саме рівні навчання, освітні галузі і відповідні до них обов'язкові результати навчання.

Конструктор навчальних програм надає можливість:

- створити структуру навчальних тем предмета відповідно до модельної програми;

- у межах теми створити логічну послідовність уроків відповідно до виділеної кількості годин на вивчення теми та надати опис тем уроків (проблемних питань);
- додати до кожного уроку опис навчальної діяльності учнів, метою якої є досягнення певного деталізованого результату навчання відповідно до загальних та конкретних результатів навчання, визначених у стандарті;
- додати до опису деталізованих результатів навчання інструментарій оцінювання їх досягнення;
- оцінити співвідношення між кількістю очікуваних результатів навчання Державного стандарту і задіяних результатів навчання у навчальній програмі;
- оприлюднити розроблену програму як в режимі онлайн, так і у вигляді електронної копії.

Очікувані результати та їх деталізація

Під час складання навчальної програми важливим завданням учителя є вибір очікуваного результату навчання з переліку наведених у модельній програмі і їх подальша деталізація, виходячи з мети, завдань, часових обмежень уроку тощо.

У таблиці 8 наведено приклади такої деталізації.

Таблиця 8

Конкретний очікуваний результат ДСБСО (через орієнтир оцінювання)	Тема уроку	Деталізований результат навчання
Описує призначення й застосування цифрових пристроїв і технологій для здійснення інформаційних процесів з використанням відповідної термінології [6 ІФО 1.1.2-1].	Інформаційні технології, їх роль у житті сучасної людини.	Наводить приклади цифрових пристроїв, які використовує він або члени його родини у повсякденному житті.
Описує призначення й застосування цифрових пристроїв і технологій для здійснення інформаційних процесів з використанням відповідної термінології [6 ІФО 1.1.2-1]	Комп'ютер як інформаційна система. Різновиди комп'ютерів.	Перелічує функції комп'ютера, які притаманні інформаційній системі. Характеризує можливості власного цифрового пристрою, як елемента інформаційної системи.
Описує призначення й застосування цифрових пристроїв і технологій для здійснення інформаційних процесів з використанням відповідної термінології [6 ІФО 1.1.2-1]	Поняття про інфографіку. Програмне забезпечення для перегляду графічних зображень.	Наводить приклади інфографіки на заданих інформаційних матеріалах, характеризує їх. Обирає та використовує веборієнтоване програмне забезпечення для укладання простої інфографіки

Оцінювання результатів навчання учнів 5-6 класів у інформатичній освітній галузі

Наказом МОН України від 01.04.2022 р. №289 затверджено «Методичні рекомендації щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти» [7].

Оцінювання результатів навчання учнів у інформатичній освітній галузі здійснюється відповідно до загальних критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів та критеріїв оцінювання навчальних досягнень учнів з інформатики, розроблених в закладі освіти.

Вибір форм, змісту та способів поточного та підсумкового оцінювання результатів навчання здійснюється педагогічними працівниками закладу освіти залежно від дидактичної мети. Діагностичні та інші види робіт рекомендується проводити на розсуд вчителя. Поточне та підсумкове оцінювання може здійснюватися із застосування таких основних форм та способів:

- практичної, зокрема шляхом планування та виконання експериментальних досліджень, планування та реалізації проєктів, виготовлення моделей, створення нових та/або використання комп'ютерних програм та інших інформаційних продуктів тощо;
- письмової, зокрема графічної, шляхом бланкового тестування, організації роботи з текстами, діаграмами, таблицями, графіками, схемами тощо;
- цифрової, зокрема шляхом тестування в електронному форматі або виконання інтерактивних онлайн вправ;
- усної, зокрема шляхом індивідуального, групового та фронтального опитування, а також організації інтерактивних заходів.

Пропонується такий перелік груп результатів, що може бути зазначеним у формі свідоцтва досягнень для 5 класу:

1. Працює з інформацією, даними, моделями.
2. Створює інформаційні продукти.
3. Працює у цифровому середовищі.
4. Безпечно та відповідально працює з інформаційними технологіями.

У таблиці 9 наведено орієнтовні критерії оцінювання результатів навчання учнів 5-6 класів.

Таблиця 9

Орієнтовні критерії оцінювання результатів навчання учнів 5-6 класів у інформатичній освітній галузі

Групи результатів навчання	Рівень досягнення результатів навчання			
	Початковий	Середній	Достатній	Високий
Працює з інформацією,	Знає, розуміє, наводить приклади,	Застосовує вміння, виконує дії	Аналізує, порівнює, класифікує,	Створює рішення, оцінює за критеріями,

даними, моделями	повторює навчальні дії		структурує, пояснює, ілюструє інформацію	обґрунтовує, формує судження
Створює інформаційні продукти	Виконує дії у супроводі вчителя	Виконує дії за докладною інструкцією, з допомогою вчителя	Виконує дії самостійно або в групі, за інструкцією, шаблоном, зразком, сформульованим завданням	Виконує дії самостійно, творчо, оцінює за критеріями, генерує ідеї, знаходить власні розв'язки, опановує нові засоби чи інформаційні технології
Працює в цифровому середовищі	Виконує дії у супроводі вчителя	Виконує дії за докладною інструкцією, з допомогою вчителя	Виконує дії самостійно або в групі, за інструкцією, шаблоном, зразком, сформульованим завданням	Виконує дії самостійно, допомагає іншим, оцінює за критеріями, опановує нові, використовує ефективні прийоми роботи
Безпечно та відповідально працює з інформаційним и технологіями	Демонструє безпечну та відповідальну поведінку в знайомій ситуації, епізодично	Демонструє безпечну та відповідальну поведінку у типовій ситуації, після нагадування	Демонструє безпечну та відповідальну поведінку у новій та змодельованій ситуації	Демонструє безпечну та відповідальну поведінку у нестандартній ситуації, оцінює таку поведінку за критеріями

Особливості організації освітньої діяльності з предмета «Інформатика»

Питання організації безпечного освітнього середовища, використання сучасних педагогічних технологій, інноваційних дидактичних засобів навчання тощо були і залишаються актуальними в новій українській школі. У мережі Інтернет, у методичних рекомендаціях державних і недержавних установ пропонується до застосування широкий спектр як сучасних педагогічних технологій, так і інструментарію здійснення освітньої діяльності. Кожен учитель інформатики, як правило, має в своєму досвіді достатньо як власних інноваційних напрацювань, так і коректних запозичень для проведення навчальних занять на високому рівні, який відповідає вимогам Державному стандарту базової середньої освіти.

Наказом МОН України № 128 від 20.02.2002 (редакція 01.09.2016 р.) встановлено, що при проведенні практичних занять з інформатики з

використанням комп'ютерів клас ділиться на 2 групи, але не менше 8 учнів у групі [8].

Наказом МОН України № 1669 від 26.12.2017 «Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти» визначає єдину систему організації роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу, а також обов'язки керівників та посадових осіб щодо забезпечення безпечних та нешкідливих умов навчання, утримання і праці, запобігання травматизму [9].

Наказ МОН України № 458 від 23.04.2021 «Про затвердження Змін до Типового переліку комп'ютерного обладнання для закладів дошкільної, загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти» встановлює єдині підходи і вимоги до рівня надання освітніх послуг та однакові умови для всіх здобувачів освіти, визначає загальні та спеціальні вимоги до комп'ютерного обладнання для закладів освіти [10].

Наказом МОН України № 574 від 29.04.2020 затверджено Типовий перелік засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій [11]. Типовий перелік визначає вимоги до засобів навчання та обладнання, якими можуть бути обладнані навчальні кабінети біології, географії, математики, фізики, хімії і STEM-лабораторії закладів загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти, що забезпечують здобуття повної загальної середньої освіти з урахуванням вимог новітніх освітніх технологій і методів навчання.

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Державний стандарт базової середньої освіти. URL: https://www.kmu.gov.ua/storage/app/uploads/public/5f7/5e6/b1e/5f75e6b1ee0d8989401323.doc
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text
3. Про затвердження типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-tipovoyi-osvitnoyi-programi-dlya-5-9-klasiv-zagalnoyi-serednoyi-osviti
4. Модельні навчальні програми для 5-9 класів Нової української школи. URL: https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/navchalni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoyi-ukrayinskoyi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku
5. Електронна бібліотека ІМЗО. URL:https://lib.imzo.gov.ua
6. Конструктор навчальних програм. URL: http://constructor.nus.org.ua
7. Про затвердження методичних рекомендацій щодо оцінювання навчальних досягнень учнів 5-6 класів, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти. URL:https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-metodichnih-rekomendacij-shodo-ocinyuvannya-navchalnih-dosyagnen-uchniv-5-6-klasiv-yaki-zdobuvayut-osvitu-vidpovidno-do-novogo-derzhavnogo-standartu-bazovoyi-serednoyi-osviti

8. Про затвердження Нормативів наповнюваності груп дошкільних навчальних закладів (ясел-садків) компенсуючого типу, класів спеціальних загальноосвітніх шкіл (шкіл-інтернатів), груп подовженого дня і виховних груп загальноосвітніх навчальних. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0229-02#Text
9. Про затвердження Положення про організацію роботи з охорони праці та безпеки життєдіяльності учасників освітнього процесу в установах і закладах освіти. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0100-18#Text
10. Про затвердження Змін до Типового переліку комп'ютерного обладнання для закладів дошкільної, загальної середньої та професійної (професійно-технічної) освіти. URL: https://mon.gov.ua/ua/npa/pro-zatverdzhennya-zmin-do-tipovogo-pereliku-kompyuternogo-obladnannya-dlya-zakladiv-doshkilnoyi-zagalnoyi-serednoyi-ta-profesijnoyi-profesijno-tehnichnoyi-osviti
11. Про затвердження Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів і STEM-лабораторій. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0410-20#Text

ГРОМАДЯНСЬКА ТА ІСТОРИЧНА ГАЛУЗЬ

Сирцова Ольга,
кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри філософії та суспільно-гуманітарних дисциплін Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, обласна координаторка освітньої галузі

Двадцять перше століття має суттєві відмінності від попередніх. Зміни торкнулися всіх сфер життя людства на всіх континентах. Не оминули вони й систему освіти. В умовах формування інформаційного суспільства в європейському просторі головне місце посів компетентністний підхід, що став філософією, яка формує інноваційне бачення освіти. Європейські рамки ключових компетентностей для навчання впродовж життя (2006 р., 2018 р.) [5; 7], затверджені Рекомендацією Європейського Парламенту та Європейської Ради, під ключовими компетентностями розуміють комбінацію знань, умінь та цінностей/ставлень. Знання складаються з фактів і цифр, концепцій, ідей та теорій, які підтримують розуміння певної галузі чи предмета; уміння визначаються як здатність здійснювати процеси та використовувати наявні знання для досягнення результату; цінності/ставлення описуються як схильності та образ мислення, щоб діяти/реагувати на ідеї, людей чи ситуації. До переліку ключових компетентностей увійшли: спілкування рідною мовою (2006) / грамотність(2018), спілкування іноземними мовами/ мультилінгвальна компетентність, знання математики та загальні знання у сфері науки і техніки / математична компетентність та компетентність у науці, технологіях та інженірингу, навички роботи з цифровими носіями / цифрова компетентність, соціальні та громадянські уміння / громадянська компетентність, інноваційність та практичність / підприємливість, обізнаність та самовираження у сфері культури / культурна самосвідомість та компетентність висловлювання, навчання заради здобуття знань / особиста, соціальна компетентність та компетентність навчання протягом життя.

Розуміючи виклики, які стоять перед системою освіти, Україна теж не залишилась осторонь та розпочала її реформування. 27 жовтня 2016 р. колегією Міністерства освіти та науки України ухвалено Концепцію Нової української школи. У цьому документі простою мовою пояснюється сутність змін в освіті, що закладаються законом України «Про освіту». До переліку ключових компетентностей, які, є обов'язковими результатами навчання здобувачів освіти, відносяться такі: вільне володіння державною мовою, здатність спілкуватися рідною (у разі відмінності від державної) та іноземними мовами, математична компетентність, компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, інноваційність, екологічна компетентність, інформаційно-комунікаційна компетентність, навчання впродовж життя, громадянські та соціальні компетентності [2]. У Державному стандарті базової середньої освіти до цього переліку компетентностей додано підприємливість та фінансову грамотність.

Тож можемо зробити висновок, що реформування освіти в Україні відбувається з урахуванням тенденцій розвитку освіти на загальноєвропейському просторі. Звернемо увагу на той факт, що громадянська компетентність у вищезазначених документах відноситься саме до ключових [1].

Формування і розвиток у громадян України громадянських компетентностей, спрямованих на утвердження і захист державності та демократії, здатності відстоювати свої права, відповідально ставитися до громадянських обов'язків, брати відповідальність за своє власне життя, за налагодження гармонійних стосунків між членами своєї сім'ї та за життя територіальної громади є метою громадянської освіти України. У Концепції розвитку громадянської освіти в Україні (затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р.) чітко визначені складові громадянських компетентностей [3]. Зміст громадянської освіти знайшов своє відображення в Державному стандарті базової середньої освіти, а саме в обов'язкових результатах навчання та орієнтирах для оцінювання результатів учнів з громадянської та історичної освітньої галузі (додатки 17 та 18).

Навчальний курс громадянської та історичної освітньої галузі в п'ятому класі є пропедевтичним та ґрунтується на досягнутих у першому-четвертому класах Нової української школи результатах навчання та закладає основи для вивчення історії у циклі 7-9 класів. Курс має сприяти тому, щоб здобувачі освіти успішно адаптувалися до умов і вимог нового освітнього середовища та здійснили успішний перехід від початкової до базової середньої освіти.

Існує три типи модельних програм з громадянської та історичної освітньої галузі: 1. Вступ до історії України та громадянської освіти. 2. Інтегрований курс «Досліджуємо історію і суспільство». 3. Інтегрований курс «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти». Програми розроблені на основі Державного стандарту базової середньої освіти, містять пояснювальну записку, перелік очікуваних результатів навчання, опис програмового змісту предмета/інтегрованого курсу та видів навчальної діяльності.

Під час вибору модельної програми педагогам варто звернути увагу на їх особливості.

Модельні програми «Вступ до історії України та громадянської освіти» розраховані на вивчення у 5 класі адаптаційного циклу загальної середньої освіти. У шостому класі передбачено вивчення курсу «Історія України. Всесвітня історія» (історія стародавнього світу). З сьомого класу — два окремі курси «Історія України» та «Всесвітня історія»: 7 клас — історія середніх віків; 8-9 класи — історія нового часу.

Інтегрований курс «Досліджуємо історію і суспільство» розрахований на вивчення у 5-6 класах адаптаційного циклу. У шостому класі за цією програмою вивчається історія стародавнього світу. З сьомого класу передбачено два окремі курси «Історія України» та «Всесвітня історія»: 7 клас —історія середніх віків; 8-9 класи — історія нового часу.

Інтегрований курс «Україна і світ: вступ до історії та громадянської освіти» розрахований на вивчення у 5-6 класах адаптаційного циклу. З сьомого класу передбачено можливість вибору педагогом або продовжити викладати цей курс як інтегрований, або перейти на лінійне викладання двох окремих курсів: (історія України та Всесвітня історія): 7 клас —історія стародавнього світу, історія середніх віків; 8-9 класи — історія нового часу.

Згідно з Типовою освітньою програмою (додаток 1) на вивчення громадянської та історичної освітньої галузі виділено мінімально 1 годину та максимально 2 години на тиждень. Рекомендованою є 1 година на тиждень. Кількість навчальних годин на вивчення інтегрованих курсів заклад освіти визначає самостійно з урахуванням навчального навантаження на відповідні навчальні предмети в типовому навчальному плані.

Результати аналізу модельних програм, а саме переліку очікуваних результатів навчання, опису програмового змісту предмета/інтегрованого курсу, свідчать про їх переобтяження термінологічним апаратом, який мають опанувати здобувачі освіти. Досить часто поняття є складними для розуміння учнів 5 класу: «суспільство», «ідентичність», «пам'ять», «громадянська освіта», «різноманітність», «особистий простір», «громадський простір», «громадянин», «соціалізація», «дискримінація», «булінг», «різноманітність», «толерантність» тощо.

Саме під час вивчення навчального предмета у п'ятому класі закладаються основи для розвитку історико-хронологічного, геопросторового, критичного та системного мислення здобувачів освіти, відбувається розвиток почуття власної гідності й самоідентичності учнівства через осмислення минулого, сучасного та взаємозв'язку між ними, усвідомлення підлітками своєї належності до українського народу й держави Україна, формування в учнівської молоді активної громадянської позиції, заснованої на засадах патріотизму, цінностей демократії, прав і свобод людини (що є досить актуальним особливо в умовах російсько-української війни). Крім того, курс покликаний формувати медіаграмотність, здатність до практичної діяльності, творчого втілення набутих компетентностей у повсякденному суспільному житті. Виходячи з цього, варто звертатися до адміністрації закладів освіти з пропозицією виділення саме максимальної кількості годин на вивчення дисципліни громадянської та історичної освітньої галузі.

Під час вибору модельної програми, за якою планується викладання предмета, педагогу варто врахувати таке: співвіднесення обсягів історичної та громадянської складових програми (досить часто спостерігається перегиб в один з боків); доступність/складність опанування учнями п'ятого класу запропонованого у програмі понятійного апарату; чіткість та повнота опису змісту модельної програми, ступінь розуміння вчителем можливості поділу розділів програми на навчальні теми уроків; різноманітність та відповідність віковим особливостям здобувачів освіти запропонованих форм та методів навчальної діяльності. Не зайвим буде ознайомлення з наявним навчально-

методичним комплексом до програми (підручник, календарно-тематичне планування, методичний посібник для вчителя).

Спираючись на модельні навчальні програми, заклад загальної середньої освіти може розробляти навчальні програми предметів. Модельна навчальна програма визначає орієнтовну послідовність та окреслює очікувані результати навчання учнів. Тоді як навчальна програма конкретизує ці послідовності та результати й чітко їх визначає. Для розробки навчальної програми є можливим скористатися онлайн-ресурсом «Конструктор навчальних програм». Навчальні програми, розроблені закладами загальної середньої освіти на основі модельних навчальних програм, затверджуються педагогічною радою закладу освіти. На основі модельної та/або затвердженої педагогічною радою навчальної програми предмета (інтегрованого курсу) вчитель складає календарно-тематичне планування з урахуванням навчальних можливостей учнів класу. Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, зокрема з використанням друкованих чи електронних джерел тощо. Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя. Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти міста, району чи області є неприпустимим.

Громадянська та історична освіта здобувачів освіти має на меті розвиток особистості учня на основі осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими і локальними процесами; формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, визнання цінності верховенства права та нетерпимості до корупції [1]. Для реалізації поставленої мети освітньої діяльності необхідно забезпечити функціювання відповідного освітнього середовища. Під освітнім середовищем в Новій українській школі розуміють сукупність умов і технологій для комфортного навчання та сучасний простір для школярів, педагогів та батьків.

Процес викладання предметів громадянської та історичної освітньої галузі потребує наявності відповідного матеріально-технічного, дидактичного забезпечення. Наприклад: візуальний матеріал, відповідно до теми, що розглядається (підручники, хрестоматії, історичні мапи тощо); змінна дошка фліп-чарт, магнітно-маркерна дошка для письма; меблі-трансформери, мультимедійне обладнання (проєктор, інтерактивний модуль, дошка-екран, планшети, багатофункціональний пристрій (принтер-сканер-копір) тощо. Середовище має бути таким, що мотивує, активізує, сприяє розвиткові як компетентностей, так і наскрізних умінь здобувачів освіти, саме тому педагог має залучати учнів до трансформації творчого простору.

Забезпечення досягнення очікуваних результатів навчання, визначених у Державному стандарті базової середньої освіти, неможливе без використання у навчанні інформаційних ресурсів:

- інформаційні ресурси (онлайн-енциклопедії, довідники, інтерактивні презентації, відеоматеріали);

- е-платформи для комунікації та взаємодії (Classdojo, Moodle, Google Classroom, Google Suite/Docs);
- засоби зберігання інформації, організації спільної роботи (Google-документи; інтерактивні дошки: Classroomscreen, Padlet, Linoit, Jambord, Whiteboard.fi;);
- відеоконференції: Microsoft Teams, ZOOM.US, G Suite Hangouts / Meet, Skype);
- засоби для оцінювання та рефлексії (learning Apps, Online Test Pad, Classroom, Quizizz, Kahoot) ;
- засоби для організації зворотного зв'язку (Mentimeter, Slido, AnswerGarlen);
- засоби створення аудіовізуальної інформації (карти пам'яті: coggle.it; mindomo.com; онлайн-презентації: Google Slides, Microsoft Sway, Prezi.com; постери-Canva, Genially).

Реалізація поставленої мети можлива за ситуації, коли створена система психолого-педагогічних умов освітнього процесу, за якої відбувається перехід від традиційної (за якої учень є об'єктом) до інноваційної (за якої учень є суб'єктом) моделі навчання. До такої системи психолого-педагогічних умов входять такі: врахування індивідуальних та вікових особливостей здобувачів освіти п'ятого року навчання; переорієнтація їх мотивації до учіння із зовнішньо-негативної на внутрішньо-позитивну; організація освітнього процесу на засадах глибинного навчання, що має сприяти формуванню наскрізних для всіх компетнтностей умінь, та педагогіки партнерства, що позбавить учнів страху засудження, дії та наслідків дії тощо; виконання педагогом не лише ролі вчителя, а й коуча, фасилітатора, ментора.

Концепція Нової української школи передбачає методологічну перебудову навчального процесу на основі особистісно орієнтованого, компетентнісного та діяльнісного підходів, за яких учень стає активним учасником навчання, а не залишається пасивним сприймачем інформації. Так, науковці Фонду LEGO FOUNDATION (Данія) оприлюднили результати власних досліджень та висновки, що в межах діяльнісного підходу найефективнішими інтегрованими педагогіками у питанні формування в учнів компетентностей та наскрізних умінь, які дозволять їм у майбутньому стати конкурентноспроможними особистостями на ринку праці, є активне навчання, кооперативне навчання, емпіричне навчання, навчання через гру, навчання на основі запитів учнів, проблемне навчання, проєктне навчання та педагогіка Монтессорі. Спільними характерними ознаками цих педагогік є те, що вони одночасно є значущими (за використання релевантних, значущих та цікавих завдань, проблемно-орієнтованих питань, дослідницьких проблем або проєктів), соціальними (коли учні працюють у групах), активними, мотивуючими та радісними [4, С. 9].

Проблемою організації освітнього процесу на засадах глибинного навчання є несформованість в учнів уміння читання з розумінням. Найбільш влучний час початку вирішення означеного – адаптаційний цикл базової середньої освіти (5-6 класи). Упродовж цього періоду необхідно навчити їх читати саме науковий історичний текст, зокрема визначати ключові слова, змістовні частини тексту, робити висновки, розділяти факти та судження, групувати інформаційні одиниці, встановлювати зв'язки між блоками

згрупованої інформації, декодувати та кодувати представлену у тексті інформацію, схематизувати її.

Формування в учнів цієї навички відбувається за систематичного виконання ними блоків запитань та завдань до змісту історичного тексту. У межах цих блоків взаємопов'язані завдання та запитання мають подаватися від простого до складного.

Пропонуємо можливі завдання:

1. Прочитайте текст. Підкресліть у ньому ключові (опорні) слова (слова або словосполучення, які мають істотне смислове навантаження, передають головну думку).
2. Визначте, зі скількох змістовних частин складається текст. Випишіть до кожної змістовної частини ключові слова.
3. Знайдіть у тексті слова, які свідчать про те, що…
4. Складіть із набору ключових слів речення, яке буде виражати головну думку змістовної частини тесту. Таким чином учень навчається робити висновок.
5. Знайдіть у тексті факти, які підтверджують… (Учні мають навчитися відокремлювати факти від суджень, використовуючи критерії: а) подія дійсно відбулася, мала місце; б) вона зафіксована; в) вона незмінна; г) те, що вона відбулась, можна перевірити (підтвердити).

Такі запитання мають бути сформульовані на рівні аналізу. Наприклад: доберіть два прикметники, три дієслова, які будуть характеризувати факт, подію, процес, історичну особу тощо; визначте причини, наслідки події; порівняйте процеси, явища за наведеними критеріями. Разом з тим можливо використати такі методи систематизації та візуалізації інформації як Синкан, діаграма Вена, діаграма Ісякава, SWOT-аналіз тощо. Для формування уміння декодування інформації (бачення її структури) доречним є метод «Десять слів». Зміст цього методу полягає у визначенні десяти слів, які необхідно виписати у послідовності відповідно до подання їх у тексті, та прочитавши які, можливо зрозуміти зміст всього тексту. Наприклад: до казки «Колобок», перелік слів є таким: дід, баба, тісто, покотився, зайчик, вовчик, ведмідь, втік, лисиця, з'їла.

Окремо наголосимо на необхідності розвитку понятійного мислення учнів. За стратегією глибинного навчання вони мають розуміти, а не запам'ятовувати визначення понять (історичних термінів). Це відбувається за певним алгоритмом, як-то: 1) визначте ключові слова, які характеризують значення поняття; 2) із них оберіть ключове слово, яке дає відповідь на питання «Що це?» (знайдіть першорядну ознаку загального характеру); 3) проранжуйте другорядні ознаки (історичний термін майже завжди прив'язаний до певного часу, території); 4) сформулюйте визначення поняття. У результаті здобувачі освіти за допомогою вчителя складають власний варіант визначення поняття, а після цього співставляють його із визначенням, запропонованим у підручнику/словнику.

В освітньому процесі естонських шкіл досить часто використовується метод під назвою «Модель Фраєра», який дозволяє підвести учнів до розуміння сутності термінів, явищ, процесів. Він полягає у визначенні їх основних та

другорядних характеристик, наведенні прикладів та встановленні винятків, з подальшою візуалізацією у табличному вигляді.

Найбільш ефективними засобами, які надаватимуть можливість розвивати в учнів критичне та системне мислення є деревовидні та радіантні діаграми, ментальні карти, хмари слів, меми, інфографіка, таблиці та інше. Більш детально ознайомитися із можливостями організації освітнього процесу на уроках історії на засадах діяльнісного, метапредметного підходів, можливостей застосування різноманітних методів узагальнення та систематизації історичної інформації, які сприяють розвитку абстрактно-логічного, критичного мислення здобувачів освіти, можливо у посібниках «Шляхи підвищення продуктивності викладання історії в середній школі в умовах реформування системи освіти» та «Час та інформація: секрети формування успішної особистості».

Оцінювання навчальних результатів учнів є невід'ємною складовою освітнього процесу. Варто нагадати, що у п'ятому класі, як і попередні роки навчання цих учнів, застосовується поточне формувальне оцінювання та підсумкове оцінювання.

Автор терміну «формувальне оцінювання» Майкл Скивен у своїй роботі «Методологія оцінювання» зазначає, що формувальне оцінювання відноситься до всіх видів діяльності, які здійснюють учитель та учні. Воно забезпечує зворотний зв'язок, який дозволяє регулювати процес навчання та учіння в інтересах здобувачів освіти.

Порівняння підсумкового традиційного та формувального оцінювання наведено в таблиці, розробленій Н. Ларіоновою та Н. Стрельцовою [6, С. 21-22].

Таблиця 1

Порівняльна характеристика
традиційного підсумкового та проміжного формувального оцінювання

Критерії порівняння	**Традиційне підсумкове**	**Проміжне формувальне**
Основний суб'єкт оцінювання	Учитель (домінує зовнішня оцінка)	Учень (домінує внутрішня оцінка)
Об'єкт оцінювання	Знання, уміння і навички	Складники компетентності + конкретні дії учня
Форма оцінювання	Бальне	Вербальне, описове
Характер оцінювання	Підсумкове (орієнтоване на оцінювання кінцевого результату); узагальнене	Процесуальне; індивідуалізоване
Основний вид контролю	Підсумковий (тематичний, семестровий, річний)	Поточний (оцінювання за принципом «тут і зараз»)
Особливості оцінювання як дії	Моносуб'єктність дії	Полісуб'єктність дії (взаємодія)
Цільове призначення	Оцінювання навчання	Оцінювання для навчання
Спрямованість оцінювання	Ретроспективне оцінювання	Перспективне оцінювання

Таким чином, головна мета формувального оцінювання полягає у створенні умов для покращення результатів навчання кожним окремим учнем; забезпеченні регулярного зворотного зв'язку учням щодо результатів їхньої діяльності та здійснення змін технологій та методів навчання в залежності від змін результатів навчання учнів.

Варто пам’ятати, що алгоритм застосування формувального оцінювання складається з таких позицій:

1. Формулювання об’єктивних та зрозумілих цілей навчання.
2. Забезпечення активної участі учнів у процесі пізнання.
3. Знайомство учнів з критеріями оцінювання.
4. Забезпечення можливості й уміння учнів аналізувати власну діяльність (рефлексія).
5. Коригування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів навчання.

Стратегіями формувального оцінювання є: визначення потреб учнів (інструменти: таблиця «ЗХД», мозковий штурм тощо), спостереження за процесом – моніторинг поступу учнів (інструменти: форми, звіти, журнали, щоденники), розвиток самостійності та взаємодії (інструменти: контрольні листи, листи само/взаємооцінювання, опитувальники, рефлексія), доказ розуміння навчального матеріалу та сформованості умінь, які входять до ключових компетентностей (інструменти: критеріальні таблиці, портфоліо, оцінювання продуктів навчальної діяльності учнів), перевірка рівня розуміння та метапізнання (інструменти: опитувальники щодо способів навчальної діяльності). Таким чином, до способів формувального оцінювання відносяться: самооцінювання учнів, взаємооцінювання, оцінювання вчителем з наданням зворотного зв’язку (ефективного відгуку на продукт навчальної діяльності або саму навчальну діяльність учня). Орієнтовним перелік інструментів формувального оцінювання наведений у додатку 1 Методичних рекомендацій щодо особливостей організації освітнього процесу у першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська».

У межах технології формувального оцінювання необхідно використовувати матрицю рівнів навчальних цілей, побудованої на принципах таксономії Б. Блума (табл. 2). Варто зазначити, що таксономія цілей навчання охоплює лише когнітивну сферу.

Таблиця 2

Рівні таксономії Б. Блума

Рівні	**Дієслова**
знання	відтворити, описати, визначити, перерахувати, назвати, пригадати, розпізнати, відтворити, розповісти
розуміння	уточнити, описати відмінності, проілюструвати, розшифрувати, виміряти, навести приклади, перекласти
застосування	застосувати, розрахувати, побудувати, зробити висновок, використати, застосувати

аналіз	порівняти, систематизувати, класифікувати, розбити, співвіднести, знайти відмінності, схематизувати
синтез	зібрати, скомпонувати, узагальнити, реконструювати, визначити тенденції/закономірності
оцінювання	оцінити, ранжувати, прийняти рішення, переконати, обґрунтувати, рекомендувати

На основі цього розробляються листи для опитувань з наданням відгуку вчителя, як наприклад (табл. 3).

Таблиця 3

Навчальна дія (відповідно до ДСБСО та модельної програми)	**Завдання**	**Коментар вчителя**
Тема урока: Обчислення історичного часу. Лінія часу. Хронологія.		
Може дати (пригадати) визначення	Наведи визначення поняття «хронологія»	
Може описати відмінності одиниць вимірювання історичного часу (рік - століття - тисячоліття - ера)	Добери приклади історичних подій, які відносяться до різних одиниць вимірювання історичного часу.	
Може побудувати лінію часу, визначити тривалість подій	Побудуй лінію часу, нанеси на неї рік проголошення незалежності нашої держави України, нанеси на лінію часу рік власного народження. Підрахуй, скільки років було незалежній Україні, коли ти народився.	
Схематизувати одиниці вимірювання історичного часу	Розроби схему, яка б демонструвала взаємозв'язок між різними одиницями вимірювання історичного часу (рік – століття – тисячоліття – ера)	
Збирає інформацію для пояснення одночасність, тривалість і віддаленість подій в межах століття	Використовуючи наведені історичні джерела (історичний документ, відео, фото музейного експонату) добери аргумент, який буде підтверджувати або спростовувати думку, що наведені історичні факти відносяться до одного століття. У джерелах описуються події без констатації року, коли вони відбувалися. Учні мають визначити, про які події йдеться мова, коли вони відбулися. Довести, що всі вони відносяться до одного століття.	
Обґрунтовувати власну думку	Чи погоджуєшся ти з твердженням, що історія твоєї родини – це частина історії нашої країни? Власну думку аргументуй.	

Коментар вчителя не обов'язково має бути письмовим. Це можуть бути певні позначки, значення яких зрозуміле учням. Наприклад: є фактична помилка (Ф), наведи приклад (↓), зроби висновок (#), все вдалося (☑) тощо.

Наведемо зразок листа самооцінювання учнів, розробленого на основі таксономії Б. Блума (табл. 4).

Таблиця 4

Дія	Конкретизація	Позначка учня (смайлик)
Я знаю	що таке історичний час, хронологія	
Я вмію відрізняти	одиниці вимірювання історичного часу	
Я можу розрахувати	скільки років пройшло між історичними подіями	
Я вмію визначити	до якого століття відноситься певна історична подія	
Я можу співвіднести	роки – століття – тисячоліття	
Я можу створити аргумент,	в якому навести приклад розрахунку тяглості історичного процесу.	
Я можу довести (розробити аргументи), що	історія моєї родини – це частина історії нашої країни	

У просторі для самооцінки учень може поміщати свої запитання або схематично (смайликами) позначати, наскільки він освоїв кожне із завдань, листа зворотного зв'язку. Бажано формувати у здобувачів освіти уміння визначати, з виконанням яких завдань вони мають труднощі та встановлювати причини цього («Труднощі у виконанні цього завдання я відчув, тому що не розумію..., не можу запам'ятати...., не вмію....», «Щоб виконати це завдання мені потрібно…»).

Фахівці виділяють п'ять принципів грамотно організованого формувального оцінювання: 1. Учитель регулярно забезпечує зворотний зв'язок, надаючи учням коментарі щодо результатів їх діяльності. 2. Учні беруть активну участь у організації процесу власного навчання. 3. Учитель змінює техніки та технології навчання у залежності від зміни результатів навчання учнів. 4. Учитель розуміє, що оцінювання лише за допомогою відмітки різко знижує мотивацію та самооцінку учнів. 5. Учитель усвідомлює необхідність навчити учнів принципів самооцінки та способів покращення власних результатів.

Отже, формувальне оцінювання – це постійний процес. Воно має бути критеріальним, де критеріями оцінювання є очікувані результати відповідно до ДСБСО. Критерії оцінювання та його алгоритм мають бути відомими здобувачам освіти. Учні мають бути залученими в контрольно-оцінну діяльність, що сприяє формування у них уміння об'єктивного самооцінювання.

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Держстандарт стандарт базової середньої освіти (затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 р. № 898) URL: .https://cutt.ly/zRNIn6G
2. Нова українська школа. Концептуальні засаді реформування середньої школи. URL: https://cutt.ly/JR1SjAt
3. Концепція розвитку громадянської освіти в Україні, затверджена Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 жовтня 2018 р. № 710-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/710-2018-%D1%80#Text

4. Паркер Р., Томсен Б.С. Біла книга. Діяльнісний підхід у школі. URL: https://cms.learningthroughplay.com/media/dx1copjh/ltp-at-school_ukranian_version.pdf
5. Рекомендація 2006/962/ЄС Європейського Парламенту та Ради (ЄС) «Про основні компетенції для навчання протягом усього життя» від 18 грудня 2006 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text
6. Формувальне оцінювання в освітньому процесі початкової школи : навчально-методичний посібник**.** Видання 2-е, перероблене та доповнене / автори-укладачі : Н. Б. Ларіонова, Н. М. Стрельцова. Харків : Друкарня Мадрид, 2020. 83 с.
7. Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (Text with EEA relevance) (2018/C 189/01). URL: https://cutt.ly/IRNO7uu

СОЦІАЛЬНА І ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНА ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ. СОЦІАЛЬНИЙ НАПРЯМ

Гура Світлана,
ст. викладачка кафедри теорії та методики виховання
Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,
обласна координаторка освітньої галузі

Викладання предмета «Етика» в 5-6 класах закладів освіти незалежної України було розпочато з 2005 року Указом Президента України. З 2013/2014 н. р. цей предмет вивчався за рахунок варіативної складової Типових навчальних планів, а отже, на розсуд адміністрації закладу освіти викладався або не викладався, що було переважно. Відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти з 2022/2023 н. р. етика та курси моральної спрямованості нарешті повертаються до обов'язкового викладання. І це правильно. Оскільки навіть зараз, коли найкращі сини та дочки України зі зброєю у руках відстоюють незалежність і територіальну цілісність нашої держави, коли наш Президент і дипломатичний корпус роблять все можливе для залучення західних країн до дієвої підтримки України у війні проти російської агресії, коли волонтери, діячі культури та спорту, тисячі звичайних людей як в Україні, так і в усьому світі допомагають нашій країні вистояти, надають прихисток нашим біженцям, є непоодинокі приклади неетичної поведінки українських громадян. Це і шахрайство, намагання нажитися на людському горі, це і неправдиві відео в Інтернеті з метою отримати популярність, це й елементарна невдячність до тих, хто надає допомогу біженцям. Тож етична освіта є важливою складовою загальної освіти учнів та молоді.

Освітня галузь «Соціальна та здоров'язбережувальна» (соціальний напрям) реалізується чотирма модельними програмами етичної спрямованості [1, 2] та однією духовно-моральної. Модельні програми етичної спрямованості огрифовані наказом МОН України від 12.07.2021 № 795 «Про надання грифа "Рекомендовано Міністерством освіти і науки України" модельним навчальним програмам для закладів загальної середньої освіти» (позиції в переліку 43-46) [3].

Дві модельні програми, відеопрезентації, підручники та допоміжні матеріали до них презентовані на сайті групи видавництв «Український проєкт «Якість освіти», а саме: «Культура добросусідства» (Араджіоні М. та ін.) [4] та «Етика. 5-6 кл.» (Пометун О. та ін., підручник Давидюк Л., Мельник А.) [5].

Дві модельні програми мають інформаційно-методичну підтримку на власних сайтах. Це модельна програма «Вчимося жити разом. 5-6 класи» (Воронцова Т. та ін.) і сайт «Портал превентивної освіти» [6], який присвячений здоровому способу життя, підручники з «Основ здоров'я», методичне забезпечення, курси / тренінги для вчителів. У 2016 р. був започаткований проєкт «Вчимося жити разом» з розвитку життєвих навичок і надання психологічної та соціальної допомоги дітям та підліткам, які постраждали внаслідок військового конфлікту в Україні. Саме на його основі була створена однойменна модельна

програма. Автори програми Воронцова Т., Пономаренко В., Лаврентьєва І., Хомич О. є також авторами модельної програми «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти і авторами відповідних підручників до обох програм. Але на сайті практично не виокремлена інформація для вчителів етики.

Дійсно потужну та дієву методичну підтримку на сайті інформаційно-дослідного центру «Інтеграція і розвиток» має «Культура добросусідства» (Араджіоні М. та ін.) [7]. Оскільки це і наскрізний курс з 1 по 11 кл., який запроваджено з 1997 року, на сайті викладено багато різноманітних матеріалів: програми, посібники, робочі зошити, рекомендації, розробки виховних годин, батьківських зборів, орієнтовне планування, і, найголовніше, методична підтримка учителів пілотних шкіл НУШ (5-6 класи).

Модельна навчальна програма духовно-моральної спрямованості «Духовність і мораль в житті людини і суспільства» для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти (автори Жуковський В., Сіданіч І., Грищук Д., Губеня І., Лахман Н.) [8] отримала гриф наказом МОН України від 09.02.2022 року № 143 «Про внесення змін у додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 12 липня 2021 року № 795» (позиція в переліку 92) [9]. У травні 2022 р. благодійний фонд «Живи, Україно!» провів дводенний онлайн-семінар, присвячений відеопрезентації програми [10, 11]. Підручник до цієї програми розробляється. Зазначену програму можна обирати як курс за вибором.

Відповідно до нового порядку надання грифів програми курсів за вибором можна не грифувати (це на розсуд автора), а кожна педагогічна рада закладу освіти на свій вибір може затвердити обрану програму чи підручник і навчати дітей. Тож викладання християнської етики за програмами «Основи християнської етики», «Християнська етика в українській культурі» та «Біблійна історія та християнська етика» можливе, але після відповідного рішення педради.

Особливостями освітньої галузі (соціальна складова) є робота зі ставленнями, цінностями, розвиток особистих якостей і відпрацювання поведінкових навичок, етична поведінка, конструктивне спілкування, співпраця для досягнення результату діяльності, підтримка доброчинності.

Метою соціальної і здоров'язбережувальної освітньої галузі є розвиток особистості учня, який здатний до самоусвідомлення, гармонійної соціальної і міжособистісної взаємодії, спрямованої на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб; дбає про безпеку; виявляє підприємливість та професійну зорієнтованість для забезпечення власного і суспільного добробуту.

У додатках 15 та 16 Держстандарту базової та середньої освіти визначається компетентнісний потенціал та вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів. Основою формування ключових компетентностей є:

- особистісні якості, особистий, соціальний, культурний і навчальний досвід учнів;
- їхні потреби та інтереси, які мотивують до навчання;
- знання, уміння та ставлення, що формуються в освітньому, соціокультурному та інформаційному середовищі, у різних життєвих ситуаціях.

Вивчення етики чи курсів морального спрямування сприяють розвитку абсолютно усіх наскрізних умінь ключових компетентностей.

На викладання етики, «Культури добросусідства» та інших курсів морального спрямування відповідно до Типового навчального плану відводиться 0,5 год на тиждень як рекомендована та мінімальна кількість годин. У цьому випадку предмети та курси з навчальним навантаженням 0,5 год на тиждень викладаються за один семестр. Але заклад загальної середньої освіти з навчанням українською мовою може за бажанням обрати й більшу кількість годин.

Рис. 1. Модельні навчальні програми та підручники до них

Всі модельні програми мають чіткі й зрозумілі ціннісні орієнтири, що сприяють становленню вільної й компетентної особистості, яка приймає загальнолюдські цінності та вміє вибудовувати міжособистісні взаємовідносини, готової до розв’язання життєвих проблем.

Таблиця 1

Структура основної частини модельних навчальних програм

Етика (Пометун О. та ін.)	**5 клас**	**6 клас**
	Вступ Розділ 1. Унікальність і неповторність людини Розділ 2. Спілкування у житті людини Розділ 3. Світ людських емоцій та почуттів Розділ 4. Життєвий поступ людини	Вступ Розділ 1. Моральне підґрунтя людських стосунків Розділ 2. Взаємодія та співпраця в житті людини і суспільства Розділ 3. Світ людських взаємин Розділ 4. Моральні відносини в суспільстві
Етика (Ашортіа Є. та ін.)	**5 клас**	**6 клас**
	Вступ Тема 1. Моральні норми Тема 2. Людські чесноти Тема 3. Людина серед людей Тема 4. Культура спілкування	Вступ Тема 1. У світі моральних цінностей Тема 2. Етичні норми в правах дитини Тема 3. Мистецтво жити в суспільстві Тема 4. Бути культурною людиною
Вчимося жити разом (Воронцова Т. та ін.)	**5 клас**	**6 клас**
	Вступ Розділ 1. Цінності Розділ 2. Соціальні компетентності Розділ 3. Психологічні компетентності Розділ 4. Екологічна компетентність	Вступ Розділ 1. Цінності Розділ 2. Соціальні компетентності Розділ 3. Психологічні компетентності
Культура добросусідства (Араджіоні М. та ін.)	**5 клас**	**6 клас**
	Розділ 1. Я дорослішаю! Розділ 2. Я і моя родина Розділ 3. Я у спільноті Розділ 4. Різні, але рівні	Розділ 1. Я, моя індивідуальність і безпека Розділ 2. Я в спільноті Розділ 3. Я в громаді: діємо разом

Якщо розглянути структуру основної частини модельних програм (таб. 1), то логіка навчання є такою:

- Етика (Пометун О. та ін.) – у межах кожного розділу програми простежується рух від більш загальних до конкретних понять; системне просування учнів в опануванні невеликої кількості теоретичних знань і підвищенні рівня сформованості наскрізних умінь та ключових компетентностей;
- Етика (Ашортія Є. та ін.) – на основі поступового розширення уявлень учнів про громадянські суспільні комунікації, моральні норми – чесноти – міжособистісні взаємини – спілкування – моральні цінності – етичні норми в правах дитини – сприйняття інакшості – культурна поведінка;
- «Вчимося жити разом» (Воронцова Т. та ін.) – зосередження на розвитку особистого потенціалу учнів та покращення стосунків у їхньому соціальному середовищі, назви розділів у 5 та 6 класі ідентичні;
- «Культура добросусідства» (Араджіоні М. та ін.) – зміст програми є лінійно-концентричним. Вона структурована за розділами й побудована в такий спосіб, щоб зберегти наступність і послідовність вивчення тем від 5 до 6 класу, врахувати міжпредметні та міжгалузеві зв’язки. Розділи виділені за принципом розширення кола міжособистісної взаємодії дитини в соціумі.

Три модельні програми, окрім програми «Етика» (Ашортіа Є. та ін.), передбачають широкий набір активностей учнів, який по-різному, але достатньо детально описаний у програмах (в табл. 2 вони наведені в стислому вигляді). Щодо модельної програми, створеної під керівництвом Ашортіа Є., то автори покладаються на академічну свободу вчителя і залишають за ним право вибору

визначати конкретні форми та методи роботи, види пізнавальних завдань, зберігаючи загальну спрямованість роботи відповідно до компетентнісного підходу.

Таблиця 2

Організація навчальної діяльності учнів

Етика (Пометун О. та ін.)	Етика (Ашортіа Є. та ін.)	Вчимося жити разом (Воронцова Т. та ін.)	Культура добросусідства (Араджіоні М. та ін.)
Пошукові завдання (пошук учнями інформації в різних джерелах), творчі завдання, відкриті та спірні запитання (дискусії, діалоги з переконанням інших), індивідуальні / групові проєкти, дослідження тощо	Пропонується стандартний набір видів навчальної діяльності без деталізації	Дослідницькі, творчі, проблемно-пошукові методи навчання; форми організації діяльності дітей: індивідуальна, колективна, групова (обговорення, мозкові штурми, розробка концептуальних карт, рольові ігри, дискусії, творчі проєкти, інтерв'ю, аналіз життєвих ситуацій, моделювання розв'язання проблеми тощо)	Інтерактивні вправи, практичні роботи, дослідження, спостереження, моделювання та прогнозування, розв'язання ситуативних завдань, проєктну діяльність, роботу з різними джерелами інформації, використання цифрових пристроїв тощо

Таблиця 3

Академічна свобода вчителя

Етика (Пометун О. та ін.)	Етика (Ашортіа Є. та ін.)	Вчимося жити разом (Воронцова Т. та ін.)	Культура добросусідства (Араджіоні М. та ін.)
У межах загальної річної кількості годин учитель може самостійно визначати і час для роботи над кожним розділом програми, не порушуючи повноти завдань, визначених як результати і зміст навчання. Розподіл навчального матеріалу між розділами програми є орієнтовним. Учитель може вносити власні корективи щодо цього в межах предмета	Учительство, орієнтуючись на вимоги щодо підготовки учнів/учениць, має можливість самостійно визначати назву теми, кількість і перелік питань до кожного уроку залежно від умов організації освітнього процесу, пізнавальних можливостей школярів/школярок, класу та індивідуального підходу учительства до викладання. У межах загальної річної кількості годин учитель/учителька може самостійно визначати час для роботи над кожним розділом програми, але не порушуючи до того ж повноти завдань, визначених як результати і зміст навчально-пізнавальної діяльності	За бажанням заклад освіти може змінити порядок вивчення тем курсу ВЖР, як у межах одного року, так і за роками навчання	Педагоги/педагогині на свій розсуд можуть обирати види навчальної діяльності з тих, що запропоновані в Програмі, додавати нові або адаптувати рекомендовані види діяльності відповідно до потреб здобувачів освіти та особливостей організації освітнього процесу

За таблицею 3 найбільшу академічну свободу вчителю пропонують програми, що створені під керівництвом Воронцової Т. та Ашортіа Є., але менший обсяг свободи вчителя у двох останніх програмах виглядає як більш детально продумане змістове наповнення, що може буди свідченням якості саме цих програм та ретельності їх створення.

Щодо оцінювання знань учнів, то воно є в програмах «Етика» (Пометун О. та ін.) та «Вчимося жити разом» (Воронцова Т. та ін.), в програмах «Етика» (Ашортіа Є. та ін.) та «Культура добросусідства» (Араджіоні М. та ін.) немає, але якщо в Методичних рекомендаціях до програми «Культура добросусідства» оцінювання детально описано, то в «Етика» (Ашортіа Є. та ін.) є лише загальне посилання на Держстандарт.

Результатом навчання за всіма програмами є набуття учнями відповідних компетентностей і наскрізних умінь учнів відповідно до Державного стандарту в логічному поєднанні знаннєвого, смислового й діяльнісного компонентів.

Отже, повністю відповідає всім вимогам до модельної програми програма «Етика» (Пометун О. та ін.), всі інші мають певні неузгодження, хоч кожна знайде своїх прибічників серед педагогів.

Всі програми забезпечені підручниками, що мають гриф МОН України [12, 13]. До програм «Культура добросусідства» (Араджіоні М. та ін.) та «Вчимося жити разом» (Воронцова Т. та ін.) підручники написали самі автори програм. До програми «Етика» (Пометун О. та ін.) створено два підручники, до програми «Етика» (Ашортіа Є. та ін.) – три, з яких більш сучасними та інформаційно цікавішими є підручники авторів Давидюк Л., Мельник А.(до першої програми) та авторського колективу Мелещенко Т. В., Желіба О. В., Бакка Т. В., Ашортіа Е. Д., Козіна Л. Є.(до другої).

Особливостям Запорізького регіону найбільш відповідає модельна програма «Культура добросусідства» (Араджіоні М. та ін.), оскільки:

- на території області проживає значна кількість людей різних національностей;
- програма має потужне методичне забезпечення (зокрема тренінгову підготовку вчителів); посібник «Культура добросусідства» має цікаву форму подачі матеріалу (діалоги між 8 учнями), значну кількість різноманітних вправ, з яких учитель має обирати завдання для занять за принципом «краще менше, та краще»;
- автори пропонують активне залучення батьків через нестандартне проведення батьківських зборів (є окрема освітня програма «Батьківські збори по-новому: актуально, інтерактивно, корисно», яка має лекційний та тренінговий матеріали);
- модельна програма для 5-6 класів логічно продовжує програму наскрізного інтегрованого спецкурсу «Культура добросусідства» і програм інтегрованого курсу «Культура добросусідства» для 1–4 класів НУШ (схвалені до використання листом ДНУ ІМЗО МОН України № 22.1/12-Г-334 від 07.06.2019). Наступність Програми у другому циклі базової школи (7–9 класи) може забезпечуватися шляхом викладання програм наскрізного спеціального курсу «Культура добросусідства» в 7–12 класах або програми для годин спілкування з підлітками та юнацтвом «Я. Ми. Країна» курсу «Культура добросусідства» (схвалені до використання листом ДНУ ІМЗО МОН України № 22.1/12-Г-366 від 15.06.2018);
- курс є сприятливим для адаптації дітей з окупованих територій у нових колективах і громадах, згуртування класу, створення комфортної атмосфери, конструктивної взаємодії та плідної співпраці. Також можна використовувати напрацювання і матеріали «Культури добросусідства» для роботи з дітьми та дорослими, що є тимчасово переміщеними особами, у волонтерських центрах, під час літніх таборів тощо.

Але із-за бюрократичних перепон посібник «Культура добросусідства» не увійшов до переліку підручників, які мали обирати вчителі для викладання у 5

класі з 2022/2023 н. р. Це відбудеться лише з 2023 року. Однак, обирати цю модельну програму можна, оскільки за два останні роки викладання більше велося дистанційно, а посібник «Культура добросусідства» створений у зручному форматі електронної книжки, ним легко користуватися. У організації освітньої діяльності необхідно впроваджувати основні підходи для навчання в Новій українській школі:

- компетентнісний (досягнення інтегральних результатів у навчанні);
- діяльнісний (здобуття знань учнями в процесі власної навчально-пізнавальної діяльності);
- інтегрований (внутрішньопредметна та міжпредметна інтеграція для більш цілісного сприйняття світу);
- особистісно орієнтований (урахування індивідуально-психологічних особливостей учнів та створення умов для розвитку за індивідуальною траєкторією).

Сучасний учитель має бути не тільки вчителем, але й освоювати нові ролі: фасилітатора, тьютора, модератора, новатора, ментора, коуча. Використовувати дослідницькі, творчі, проблемно-пошукові методи навчання, колективні, групові та індивідуальні форми організації діяльності, серед яких найбільшу увагу слід приділити груповій роботі учнів як можливості залучити до активної роботи усіх дітей (рис. 2).

Рис. 2. Форми активностей учнів на уроках етики

На сьогодні важливою умовою успішного викладання є опанування інформаційно-комунікаційними технологіями кожним учителем без винятку, тому що через об'єктивні умови досить часто доводиться працювати з учнями дистанційно або очно-дистанційно. Достатньо використовувати WorkSpace, оскільки це пакет спеціалізованого хмарного програмного забезпечення й

інструментів для спільної роботи від компанії Google. Пакети Google Workspace охоплюють такі продукти й сервіси, як; Gmail, Chat, Meet, Календар; Диск для зберігання; Google Клас, Google Документи, Google Таблиці, Google Малюнок, Google Презентації, Google Форми, Jamboard та Google Сайти для співпраці. Все це безкоштовно , не потребує реєстрації, можна самостійно налаштувати необхідні параметри безпеки та конфіденційності.

Цифрові сервіси, які доцільно використовувати у викладанні:

1) сервіси для проведення відео зустрічей, зокрема: Zoom, Skype Meet Now, Google Meet, Messenger Rooms, Viber тощо;
2) цифрові інструменти для створення презентацій, зокрема: Google Презентації, Power Point, Prezi;
3) інтерактивні віртуальні дошки Jamboard, Padlet, Linoit, Flinga тощо;
4) Google class в режимі викладача та учня;
5) ресурси для створення навчального відео: YouTube, Screencastify тощо;
6) сервіс TedEd для роботи з відеоресурсами;
7) засоби візуалізації Canva, Google-малюнок, Google AutoDraw тощо;
8) цифровий ресурс Google-карти;
9) ресурси зі створення ментальних карт;
10) цифрові інструменти для організації та проведення інтерактивних вправ, вікторин, опитувань, тестувань, зокрема Mentimeter, Kahoot, Google Форма, LearningApps, Power Point, Exel тощо;
11) ресурси для формування QR-коду і скорочення посилань;
12) інструмент створення скриншотів, зокрема, Lightshot.

Учитель має сам постійно набувати нових знань з ІКТ та передавати учням позитивне ставлення до цифрових технологій, заохочуючи їх до творчого і критичного використання.

Оцінювання навчальної діяльності здобувачів освіти та результатів навчання на уроках етики, курсів морального чи духовно-морального спрямування має завжди бути позитивним. Доцільно використовувати формувальне оцінювання під час засвоєння матеріалу та для побіжної корекції, підсумкове оцінювання для підсумовування вивченого.

Слід неухильно дотримуватись загальних засад оцінювання:

- поважати учнів;
- враховувати емоційний стан;
- здійснювати індивідуальний підхід;
- оцінювати діяльність, а не учня;
- не протиставляти учнів один одному;
- вмотивовувати оцінку;
- коректно вказувати на недоліки;
- вірити в потенціал учня;
- створювати ситуацію успіху.

Важливою є передача контролю над процесом навчання самій дитині, оскільки саме це сприяє розвитку самоконтролю, складовою якого є навички самооцінювання. Для цього необхідно трансформувати щоденне оцінювання дітей учителем у якісний зворотний зв’язок та системно запроваджувати

рефлексію, тому що здатність до рефлексії є невіддільна складова критичного мислення. Саме рефлексія дає можливість усвідомити причини та зміст невдалої дії, проаналізувати ситуацію та знайти інші способи досягнення бажаного результату.

Для того, щоб коментування оцінки стало якісним зворотним зв'язком вчителю потрібно реалізувати дві функції:

1) функція визнання: Що вдалося? Що вийшло добре?
2) функція наставництва: Що варто додати, змінити, зробити інакше?

Перехід від фіксування помилок до надання учням якісного зворотного зв'язку – одна з передумов формування в учнів навичок самооцінювання.

На заняттях бажано дотримуватися таких положень:

- учні мають говорити більше, ніж учитель;
- наголошувати на тому, що об'єднує, та на особливостях, якими учасники освітнього процесу цікаві одне одному;
- базуватися на особистому досвіді дитини й членів її родини;
- виокремлювати в кожній темі, у кожному занятті ціннісний і мотиваційний аспекти: дитина має розуміти, навіщо вона набуває певні знання, навички, емоції і як вона їх буде використовувати тут і зараз;
- не прагнути осягнути весь запропонований матеріал, а вибирати завдання за принципом «краще менше, та краще».

Урок варто розпочинати з ранкової зустрічі, дотримуючись методики її проведення, що, по-перше, сприятиме створенню психологічно комфортної атмосфери в класному колективі, формуванню в учнів мотивації до навчальної діяльності, по-друге, ранкова зустріч має пов'язуватись із темою заняття, плавно підводити дітей до певного навчального питання, компетентнісно орієнтованого завдання, яке необхідно виконати в процесі подальшої навчальної діяльності. А завершувати урок обов'язково потрібно проведенням рефлексії, підбиттям підсумків чого учні навчилися під час занять.

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Етика. Курси морального спрямування (відеопрезентації та модельні програми). URL: https://imzo.gov.ua/etyka-kursy-moralnoho-spriamuvannia/
2. Модельні навчальні програми для 5-9 класів нової української школи (запроваджуються поетапно з 2022 року). URL: http://surl.li/aacbo
3. Наказ МОН України від 12.07.2021 № 795 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» модельним навчальним програмам для закладів загальної середньої освіти». URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0795729-21#Text
4. «Культуру добросусідства» на сайті «Якість освіти». URL: http://yakistosviti.com.ua/uk/Kultura-dobrosusidstva
5. Етика на на сайті «Якість освіти». URL: http://yakistosviti.com.ua/uk/Etika
6. Сайт «Портал превентивної освіти». URL: http://autta.org.ua/
7. Сайт «Інтеграція та розвиток». URL: https://idcir.com.ua/kultura-dobrosusidstva/metodichna-pidtrimka/

8. Модельна навчальна програма «Духовність і мораль в житті людини і суспільства» для 5–6 класів закладів загальної середньої освіти (автори Жуковський В.М., Сіданіч І.Л., Грищук Д.Г., Губеня І.І., Лахман Н.М.). URL: https://osvita.ua/doc/files/news/863/86372/Duhovnist_i_moral_5-6kl_Zhukovskij_ta_.pdf
9. Наказ МОН № 143 від 09.02.2022 року «Про внесення змін у додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 12 липня 2021 року № 795». URL: http://surl.li/ccofs
10. Презентація модельної навчальної програми «Духовність і мораль в житті людини і суспільства» для учнів 5-6 класів закладів освіти» Дата проведення 24 травня 2022 року. URL: http://surl.li/ccoio
11. Презентація модельної навчальної програми «Духовність і мораль в житті людини і суспільства» для учнів 5-6 класів закладів освіти» Дата проведення 25 травня 2022 року. URL: http://surl.li/ccpfg
12. Наказ МОН України від 30.03.2022 № 277 «Про внесення змін у додаток до наказу Міністерства освіти і науки України від 08.02.2022 № 140». URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0277729-22#Text
13. Наказ МОН від 08.02.2022 № 140 «Про надання грифа «Рекомендовано Міністерством освіти і науки України» підручникам для 5 класу закладів загальної середньої освіти». URL: http://surl.li/ccehy

ІНТЕГРОВАНИЙ КУРС «ЗДОРОВ'Я, БЕЗПЕКА ТА ДОБРОБУТ»

Півненко Юлія,
кандидатка наук з фізичного виховання, доцентка, доцентка кафедри реабілітаційної педагогіки та здорового способу життя Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, обласна координаторка освітньої галузі

Упровадження соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі здійснюється відповідно до чинних нормативних документів. Основними документами, що забезпечують досягнення учнями/ученицями визначених Державним стандартом загальної середньої освіти результатів навчання, є освітня програма закладу загальної середньої освіти та модельні навчальні програми. Звертаємо увагу педагогів на необхідність у своїй діяльності враховувати також такі нормативні документи:

- Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі (схвалено Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020).

Завдання: «формування в учасників освітнього процесу гігієнічних навичок та засад здорового способу життя, зокрема звичок здорового харчування, фізичної активності, безпечної комунікації» [2];

- Національний план заходів щодо неінфекційних захворювань для досягнення глобальних цілей сталого розвитку (затверджено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 липня 2018 р. № 530-р).

Завдання: «формування освітніх матеріалів з питань пропагування здорового способу життя та профілактики неінфекційних захворювань у навчальних програмах» [3].

Зміст соціальної та здоров'язбережувальної галузі реалізується через інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут» у 5-9 класах та курси «Етика», «Культура добросусідства», інші курси морального спрямування у 5-6 класах і курс «Підприємництво і фінансова грамотність» у 7-9 класах. До навчального плану освітньої програми за вибором закладу освіти обирається один з цих предметів («Етика», «Культура добросусідства» тощо) або вони можуть вивчатись у межах інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» [5].

У додатку 16 Державного стандарту базової середньої освіти визначено вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів у соціальній і здоров'язбережувальній освітній галузі відповідно до циклу навчання за 4 групами:

- турбота про особисте здоров'я і безпеку, уникання факторів ризику, реагування на чинники і діяльність, яка становить загрозу для життя, здоров'я, добробуту власного та інших осіб;
- визначення альтернатив, прогнозування наслідків, прийняття рішень з користю для власної безпеки та безпеки інших осіб, здоров'я та добробуту;

− аргументований вибір здорового способу життя, аналіз і оцінка наслідків і ризиків;
− підприємливість та етична поведінка для поліпшення здоров'я, безпеки і добробуту.

Звертаємо увагу, що автори модельної навчальної програми перетворюють орієнтири для оцінювання з Державного стандарту в очікувані результати навчання, яких потрібно досягти на кінець циклу навчання. Отже, завдання вчителя полягає у тому, щоб на уроках відповідної тематики створити умови для покрокового наближення учнів до їх досягнення.

На основі Державного стандарту базової середньої освіти розроблені модельні навчальні програми. Програми створено відповідно до переліку модельних навчальних програм для 5-9 класів загальної середньої освіти, визначених у Типовій освітній програмі для базової школи [5]. Наразі модельних навчальних програм інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» створено п'ять (додаток 1). Вони рекомендовані Міністерством освіти і науки України (наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795).

На основі обраної модельної навчальної програми інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» педагог складає навчальну програму, яка затверджується на рівні закладу освіти. Комбінувати у навчальній програмі різні модельні навчальні програми неприпустимо. У створенні навчальної програми педагогу варто звернути увагу на такі аспекти:

1. Навчальна програма має містити опис результатів навчання учнів з інтегрованого курсу в обсязі не меншому, ніж встановлено відповідною модельною навчальною програмою. За потреби очікувані результати навчальної діяльності можна конкретизувати.
2. Потрібно зазначити кількість годин, необхідну для провадження послідовності досягнення результатів навчання учнів з інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» за розділами (модулями) та темами.
3. Навчальна програма також може містити проблемні питання та визначати базові знання, окреслені в Державному стандарті базової середньої освіти (ядро знань освітньої галузі) [1, с. 339], на які буде акцентована увага під час вивчення певних тем.

Для створення навчальної програми інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» можна використати онлайн-сервіс «Конструктор навчальних програм» (http://constructor.nus.org.ua/). Він дозволяє педагогу створити навчальну програму за обраними параметрами та вести автоматизований облік очікуваних результатів навчальної діяльності.

У процесі викладання інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут» перевагу необхідно надавати активним / інтерактивним, творчим гнучким формам та методам організації навчальної діяльності, що ґрунтуються на активній співпраці всіх учасників освітнього процесу, наприклад: роботі в групах, обговоренню, мозковим штурмам, розробці ментальних карт, сюжетно-рольовим іграм, екскурсіям, моделюванню розв'язання проблем, дискусіям, дослідженням, практичним роботам, проєктній діяльності тощо. Оптимальним для цього буде використання мобільних робочих місць, які легко

трансформуються для групової роботи. Безумовним позитивом буде наявність у кабінеті спеціального місця для розміщення учнівських доробків, наприклад: коркової або магнітної дошки, та фліпчарту з аркушами для здійснення презентацій результатів роботи в групах. Оскільки сучасні здобувачі освіти не уявляють свого життя без цифрових технологій, підвищити якість навчання допомагають технічні засоби: проєктор, плазмовий телевізор, ноутбук або комп'ютер з доступом до мережі інтернет.

Державний стандарт базової середньої освіти ґрунтується на засадах компетентнісного підходу до навчання. У додатку 15 визначений компетентнісний потенціал соціальної та здоров'язбережувальної галузі [1]. У процесі моделювання уроку педагог визначає, на формування яких компетентностей та їхніх складових буде зосереджена його педагогічна увага у межах певного навчального матеріалу. Зауважимо, що процес формування компетентностей відбувається системно впродовж вивчення всього інтегрованого курсу, тому неприпустимою, на нашу думку, є вимога адміністрації формувати всі 11 компетентностей у межах одного уроку.

Основним інструментом реалізації компетентнісного підходу є компетентнісно орієнтовані завдання. Важливо пам'ятати про одне з головних правил створення таких завдань: учень має зрозуміти, що його це стосується, має відношення до нього та близьких йому людей. Тільки особистісно значуще завдання досягне освітньої мети. Під час конструювання компетентнісно орієнтованого завдання вчителю варто враховувати особливості та змістове наповнення його структурних елементів, знати та уникати можливих недоліків формулювання [4] (табл. 1).

Таблиця 1

Методичний порадник щодо конструювання компетентнісно орієнтованих завдань

Структурний елемент	Сутність, змістове наповнення	Можливі недоліки
Мотивація (стимул)	Практико-орієнтований зміст, ґрунтується на життєво важливих або цікавих для учня ситуаціях. Лаконічно (не більше трьох речень)	Використання надто спрощених, штучних ситуацій, далеких від життєвого досвіду учнів; постановка проблем, які емоційно не мотивують учня до виконання завдання; великий обсяг
Формулювання завдання	Починається з дієслова. Чіткість, однозначність, співвіднесення з критеріями оцінювання, відповідність віку учнів	Невідповідність начальній меті, віку учнів; складні за структурою речення, що ускладнюють сприйняття інформації; спрямованість на перевірку ЗУНів; завдання не передбачає діяльність
Ресурсне забезпечення	Алгоритм, інструкція, розгорнутий текст. Інтеграція використаних джерел (2-3 джерела). Використання прямої і опосередкованої інформації. Необхідний і	Занадто складні алгоритми, нечіткі інструкції щодо виконання завдання, нецікаві несучасні тексти, які не співвідносяться з життєвим досвідом учнів. Використання тільки прямої інформації; одне джерело.

	достатній для отримання інформації	Інформації забагато або недостатньо. Невідповідність завданню
Форма представлення результатів (критерії). Оцінка	Модельні відповіді, бланки для оцінювання групової роботи тощо	Нечіткі критерії, невідповідність чинним критеріям оцінювання навчальних досягнень учнів з предмета

Алгоритм створення компетентнісно орієнтованих завдань

1. З'ясувати вік (клас) учнів та тему, в межах якої планується використовувати компетентнісно орієнтоване завдання.
2. Визначити ключову компетентність та її компонент, на який буде спрямоване завдання відповідно до навчальної програми предмета.
3. З'ясувати очікувані результати навчально-пізнавальної діяльності учнів, визначені навчальною програмою, на досягнення яких буде спрямоване компетентнісно орієнтоване завдання.
4. Сформулювати проблему, яка матиме теоретичну або практичну значущість для учнів.
5. Сформулювати зміст завдання, який передбачає самостійну пошукову діяльність учнів.
6. Запропонувати можливі джерела інформації для виконання завдання.
7. Розробити критерії оцінювання / самооцінювання / взаємооцінювання результатів роботи.

Поточна ситуація в країні впливає на сферу освіти, змушує вчителів зосереджувати увагу на використанні інформаційних технологій. Тому в сучасних умовах педагогу важливо раціонально та ефективно використовувати цифрові інструменти. Пропонуємо звернути увагу на деякі з них (табл. 2).

Таблиця 2

Деякі мережеві ресурси, сервіси та інструменти для використання на уроках інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут»

Назва	Короткий опис	Посилання та QR-код
Блог методичного об'єднання вчителів основ здоров'я Запорізької області	На сторінці блогу «НУШ: 5-6 класи» висвітлюється процес пілотування НУШ у 5 класах закладів освіти Запорізької області, зібрані нормативні документи та методична скарбничка НУШ	http://oz-zp.blogspot.com/p/5-6.html
Портал превентивної освіти	Сервіс містить методичні розробки, які допоможуть провести цікавий урок з основ здоров'я, інтегрованого курсу «Здоров'я, безпека та добробут», класну годину тощо. Зареєстровані читачі мають можливість завантажувати на свій комп'ютер матеріали інших користувачів, а також додавати на сайт власні розробки	http://autta.org.ua/

Flinga	Інтерактивна дошка, яка дозволяє легко створювати онлайн-середовища для спільної роботи. На вибір надаються два середовища: середовище мозкового штурму (Flinga Wall); спільна дошка (Flinga Whiteboard). Можна робити записи та ставити вподобайки	https://flinga.fi/tools
Linoit	Онлайн дошка, за допомогою якої створюються полотна, на які кріпляться стікери	http://linoit.com/home
FoxTools	Сайт, який допоможе згенерувати або прочитати QR-код	http://foxtools.ru/QR
Wordwall	Сервіс для створення інтерактивних і друкованих матеріалів. Інтерактивні вправи відтворюються на будь-якому пристрої, який має доступ до інтернету. Є можливість користуватися готовими шаблонами своїх колег	https://wordwall.net/
Kahoot	Сервіс для створення інтерактивних завдань. Дозволяє створювати тести, опитування, вікторини	https://kahoot.com/
Coggle	Сервіс для створення та спільного редагування ментальних карт. Підтримує використання зображень, індивідуальні кольорові схеми та можливість переглядати історію створення документа	https://coggle.it/
Crosswordlabs	Конструктор інтерактивних кросвордів з можливістю вбудовування в сайт або блог	https://crosswordlabs.com/
Mentimeter	Сервіс, який забезпечує миттєвий зворотний зв'язок від аудиторії. Його зручно використовувати для опитування як у режимі реального часу в аудиторії, так і віддалено. Він доступний і на мобільних пристроях, і в електронному середовищі	https://www.mentimeter.com/

BetterMe: Тренер здоров'я	Додаток для підтримки фізичного здоров'я. Компанія «Better Me» надала українцям безкоштовний доступ. Тренуванняохоплюють різні види фітнесу, танців, прогулянки, йогу, бокс, пілатес, біг тощо. Є окремі тренування для різних категорій людей. З'явився новий розділ із руханками для дітей дошкільного та шкільного віку. Матеріали для дітей надані Міністерством освіти та науки України. Додаток також пропонує персоналізовані програми харчування з можливістю вибору типу дієти, калоражу тощо. Також доступні навчальні курси з основ правильного харчування. Додаток рекомендується використовувати на онлайн-уроків під керівництвом педагога	https://play.google.com/store/apps/details?id=com.gen.workoutme&hl=ru&gl=SA
Калькулятори фітнесу і здоров'я	Сервіс пропонує різні калькулятори набору ваги, калорій, індексу маси тіла тощо	https://uk.calcprofi.com/kalkulyator-vahy.html
Калькулятор норми води	Сервіс пропонує калькулятори, які враховують рекомендації ВООЗ, що допомагають кожній людині визначити необхідну для себе норму рідини на основі одного або кількох показників	https://waterclub.od.ua/ua/skolko-nuzhno-pit-vody-v-den-kalkulyator-normy-vody/

Забезпечити ефективну реалізацію Державного стандарту базової середньої освіти в цілому і соціальної та здоров'язбережувальної галузі зокрема може сучасний учитель – компетентний, творчий, гнучкий, умотивований, харизматичний, готовий самовдосконалюватися. Для цього важливо:

Наважитися. Не боятися зробити рішучий крок, не можна переступити провалля кількома маленькими кроками. Потрібно зважитися на зміни.

Аналізувати. Постійно визначати сучасність, актуальність, практичну зорієнтованість, ефективність завдань та організації діяльності тощо.

Створювати. Чужий досвід як одяг з чужого плеча. Звертати увагу на унікальний досвід колег, але самостійно створювати власний.

Обдумувати. Керуватися здоровим глуздом, а не принципом «А я ще й так можу».

Пробувати. Можливо, вдасться не з першого разу, але не помиляється той, хто нічого не робить.

Вірити в можливості учнів і учні повірять в себе.

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Державний стандарт базової середньої освіти : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16
2. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі : схвалено Указом Президента України від 25 травня 2020 року № 195/2020. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/195/2020#Text
3. Національний план заходів щодо неінфекційних захворювань для досягнення глобальних цілей сталого розвитку : затв. розпорядженням Кабінету Міністрів України від 26 липня 2018 р. № 530-р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/530-2018-%D1%80#Text
4. Півненко, Ю., Прус, С. Сучасний інструментарій вчителя основ здоров'я: компетентнісно орієнтовані завдання : навч.-метод. посібник. Запоріжжя : СТАТУС, 2021. 116 с.
5. Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти: Наказ МОН України від 19.02.2021 № 235. URL: https://drive.google.com/file/d/1b9Xkh0UQHaX52oxTz6ZzMgm9WUurHadb/view

Додаток 1

Порівняльний аналіз модельних навчальних програм «Здоров'я, безпека та добробут. 5-6 класи (інтегрований курс)» для закладів загальної середньої освіти

Автори модельних програм				
Василенко С.В., Коваль Я.Ю., Колотій Л.П. (обсяг – 29 с.)	Воронцова Т.В., Пономаренко В.С., Лаврентьєва І.В., Хомич О.Л. (обсяг – 34 с.)	Гущина Н.І., Василашко І.П. (обсяг – 19 с.)	Хитра З.М., Романенко О.А. (обсяг – 19 с.)	Шиян О., Волощенко О., Гриньова М., Дяків В., Козак О., Овчарук О., Седоченко А., Сорока І., Страшко С. (обсяг – 22 с.)
Мета інтегрованого курсу				
Виховання в учнів та учениць відповідальності за своє здоров'я, особисту безпеку, власний добробут та добробут своєї родини; етичної поведінки та ціннісного ставлення до особистості та поваги до інтересів інших людей, родини, громади, держави; усвідомлення ролі освіти як важливого чинника успішного майбутнього; розвиток якостей, необхідних для вибору здорового способу життя та адекватної поведінки в небезпечних і надзвичайних ситуаціях	Набуття учнівством знань, ставлень і умінь, сприятливих для здоров'я, безпеки, добробуту, успішної соціалізації та самореалізації особистості	Розвиток особистості учнів/учениць, яка здатна до самоусвідомлення, гармонійної соціальної і міжособистісної взаємодії, спрямованої на збереження власного здоров'я та здоров'я інших осіб, дбає про безпеку, виявляє підприємливість та професійну зорієнтованість для забезпечення власного і суспільного добробуту	Формування в учня/учениці відповідальності за здоров'я, добробут, безпеку та навколишнє середовище, його / її соціальної залученості та активності через формування здорового способу життя, життєвих навичок, у певненості в собі, розвиток підприємливості, фінансової грамотності, активного громадянства, доброчесності для безпеки, добробуту та сталого розвитку	Формування самозарадності учнів через активну громадянську позицію, підприємливість, етичну поведінку, відповідальність за добробут, здоров'я, безпеку та навколишнє середовище, крізь призму фізичного, психічного, духовного та соціального розвитку
Завдання інтегрованого курсу				
− Мотивувати учнів та учениць на збереження та зміцнення фізичного, психічного та соціального здоров'я; − виховувати стійке переконання щодо пріоритету здорового способу життя для	Сприйняття учнівством цінності життя і здоров'я та набуття ними ключових і наскрізних компетентностей	− Виховання дбайливого та усвідомленого ставлення до особистого здоров'я, безпеки, добробуту, ціннісного ставлення до здорового способу життя;	− Формування в учня/учениці стійких переконань щодо цінності життя, здоров'я та безпеки для себе і тих, хто його/її оточує; − формування сталої мотивації до здорового способу життя;	− Ознайомлення учнів з основними принципами та закономірностями життєдіяльності людини в природному та соціальному середовищах, спрямованими

забезпечення гармонійного фізичного та психічного розвитку, добробуту; − формувати в учнів та учениць навички безпечної поведінки в умовах повсякденного життя, небезпечних і надзвичайних ситуаціях прийняття рішень для збереження здоров'я, безпеки та добробуту; − навчити здійснювати заходи самодопомоги та надавати першу долікарську допомогу; − ознайомити учнів та учениць із основними принципами соціалізації у шкільному колективі, родині, громаді; − виховувати стійкі переконання щодо ціннісного ставлення до своєї особистості, власних принципів та поваги до інтересів інших людей, родини, громади, держави; − формувати в учнів та учениць мотивацію до навчання та здобуття освіти, створення необхідних умов для самопізнання, самооцінки та всебічної самореалізації на прикладах життєвого успіху видатних українців; − розвивати якості та риси характеру, необхідні для вибору здорового способу життя та адекватної поведінки в небезпечних і надзвичайних ситуаціях;		− формування уміння визначати альтернативи і ризики, прогнозувати наслідки, ухвалювати рішення з користю для власної безпеки та безпеки інших осіб, здоров'я і добробуту; − розвиток уміння вчитися, потреби самопізнання як засобу підвищення рівня добробуту і збереження здоров'я; − сприяння індивідуальному розвитку підприємливих якостей та поведінки свідомого споживача	− виховання дбайливого та усвідомленого ставлення до життя, здоров'я, безпеки та добробуту; − розвиток потреби адекватного самопізнання та всебічного самовдосконалення; − розвиток активного громадянства, спрямованого на збереження життя і зміцнення здоров'я згідно з основними принципами та закономірностями життєдіяльності людини в природному та соціальному середовищі; − формування свідомого прагнення дотримуватися безпечної та етичної поведінки для поліпшення добробуту; − розвиток уміння ухвалювати рішення в повсякденних ситуаціях з користю для безпеки, здоров'я та добробуту; − сприяння індивідуальному розвитку самостійності, підприємливих якостей та споживчої культури; − формування вміння вчитися без шкоди для здоров'я; − розвиток життєвих навичок учня/учениці, спрямованих на заохочення дотримуватися здорового способу життя; − навчання учня/учениці методів самооцінки й діагностики стану та рівня здоров'я;	на розвиток добробуту, безпеки і зміцнення здоров'я; − формування вмінь прогнозування наслідків своїх дій для здоров'я, безпеки і добробуту; − розвиток вмінь відстоювання власних інтересів та інтересів інших осіб, протидіючи проявам тиску, неповаги і приниження; − формування прихильності до безпечних і корисних практик поведінки, які зменшують ризики для життя і здоров'я або запобігають їм; − розвиток навичок учнів, спрямованих на заохочення вести здоровий спосіб життя; − навчання наданню необхідної допомоги собі та/або іншим особам для вирішення конфліктної ситуації; − формування вміння вчитися без шкоди для здоров'я, відстежувати власний поступ; − навчання діяти ефективно та самостійно для досягнення успіху та задоволення власних потреб і потреб інших осіб; − формування у школярів підприємливості та етичної поведінки

− виховувати дбайливе ставлення до збереження навколишнього природного середовища, до особистого здоров'я, особистої безпеки; формувати в учнів та учениць інтелектуальні та творчі навички проєктної та навчально-дослідницької діяльності			− розвиток емпатії та толерантності у соціальній комунікації, ціннісного ставлення до приватного життя інших людей, − усвідомлення відповідальності у ситуаціях застосування норм і правил життя в суспільстві, інших соціальних навичок у взаємодії і співпраці в різних видах діяльності; − створення умов для самовираження здобувачів освіти у різних видах діяльності, становлення екологічно та фінансово грамотної та соціально адаптованої особистості; − створення безпечного та здоров'язбережувального середовища	
Структура змісту				
Розділ 1. Виховуємо самостійність та відповідальність. Розділ 2. Освіта – ключ до успіху. Розділ 3. Навчаємося приймати рішення. Розділ 4. Емоції та етична поведінка. Розділ 5. Дбаємо про власний організм	**5 клас** Вступ. Базові поняття. Розділ 1. Безпека на дорогах Розділ 2. Уміння вчитися. Розділ 3. Фізичне здоров'я. Розділ 4. Психічне і духовне здоров'я. Розділ 5. Соціальне здоров'я. Розділ 6. Безпека в побуті та довкіллі. Розділ 7. Раціональне використання ресурсів **6 клас**	Змістові лінії: 1. Вступ. 2. Вчусь вчитися. 3. Моя безпека. 4. Моє здоров'я. 5. Мій добробут. 6. Я серед людей	Вступ Розділ 1. У здоровому тілі – здоровий дух. Розділ 2. Життя у безпеці. Розділ 3. Добробут кожного – добробут України	**5 клас** Модуль 1. Добробут. Модуль 2. Добробут і уміння вчитися. Модуль 3. Добробут і особиста безпека. Модуль 4. Добробут і особисте здоров'я. Розділ 4.1. Фізичне здоров'я і фізичний розвиток. Розділ 4.2. Емоційне здоров'я та етична поведінка. Модуль 5. Добробут і підприємливість **6 клас**

	Вступ. Базові поняття. Розділ 1. Фізичне здоров'я. Розділ 2. Психічне і духовне здоров'я. Розділ 3. Соціальне здоров'я. Розділ 4. Безпека в побуті та довкіллі. Розділ 6. Добробут			Модуль 1. Суспільний добробут. Модуль 2. Добробут і уміння вчитися. Модуль 3. Добробут і безпека в соціумі. Модуль 4. Добробут і громадське здоров'я. Модуль 5. Добробут, співпраця і спілкування. Модуль 6. Добробут і підприємливість. Розділ 6.1. Підприємливість і фінансова грамотність. Розділ 6.2. Волонтерство
Специфіка модельної навчальної програми				
Пропонуються види навчальної діяльності переважно в узагальненому вигляді. Програмою передбачається широке використання ІКТ, створення цифрових продуктів. У прикінцевій частині наведені приклади видів навчальної діяльності, методів та технологій, що сприяють формуванню ключових компетентностей	Визначено базові знання, на опанування яких спрямована програма. За рішенням закладу освіти навчання за інтегрованим курсом ЗБД може здійснюватися у пакеті з модельною програмою «Вчимося жити разом». Прикінцева частина містить рекомендації щодо оцінювання та ресурси для фахової підготовки і підвищення кваліфікації вчителів	У програмі окреслено види навчальної діяльності, які слід виконувати не лише у класі, а й удома з допомогою дорослих, позначено знаком «*». Зміст програми розкривається через навчальн -пізнавальну діяльність, через роботу з різними джерелами інформації, проєктно-дослідну діяльність. Запропоновані орієнтовні проблемні питання для обговорення до деяких тем	Запропоновані види навчальної діяльності пов'язані з життям, з практикою застосування здобутих уявлень, знань, навичок поведінки в життєвих ситуаціях. Передбачено виконання проєктів, досліджень, моделювання, проведення акцій, виконання практичних вправ та відпрацювання алгоритмів	Зміст програми в 5 класі присвячено питанням добробуту, умінням вчитися, безпеці, здоров'я та підприємливості крізь призму особистого розвитку, а в 6 класі матеріал присвячено соціальним аспектам. Запропоновані орієнтовні проблемні питання до кожної теми. У прикінцевій частині розкрито деякі питання оцінювання
Навчально-методичне забезпечення				
«Здоров'я, безпека та добробут». Підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної	«Здоров'я, безпека та добробут». Підручник інтегрованого курсу для	1. «Здоров'я, безпека та добробут» підручник інтегрованого курсу для 5	«Здоров'я, безпека та добробут» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної	1. Навчальний посібник «Здоров'я, безпека та добробут. 5 клас» (авт. Шиян

середньої освіти (авт. Василенко С.В., Коваль Я.Ю., Колотій Л.П.)	5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Воронцова Т.В., Пономаренко В.С., Лаврентьєва І.В., Хомич О. Л.) ***Є сайт дистанційної освіти.*** 	класу закладів загальної середньої освіти (авт. Гущина Н.І., Василашко І. П., за редакцією Бойченко Т.Є.) ***Є цифровий додаток до підручника. З 1 вересня 2022 року доступ до сторінки здійснюється за персональним кодом.*** 2. «Здоров'я, безпека та добробут» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Здирок О.М., Синюк Л.Й., Фука М.М.) 3. «Здоров'я, безпека та добробут» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Поліщук Н.М.)	середньої освіти (авт. Хитра З. М., Романенко О. А.)	О.І., Волощенко О.В., Дяків В.Г., Козак О.П., Седоченко А.Б.) ***Розроблені онлайн-уроки до кожної теми підручника з різними варіантами роботи з учнями.*** 2. «Здоров'я, безпека та добробут» підручник інтегрованого курсу для 5 класу закладів загальної середньої освіти (авт. Тагліна О.В.)

ОСВІТНЯ ГАЛУЗЬ «ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА»

Аксьонова Олена,
кандидатка педагогічних наук, доцентка, майстер спорту,
завідувачка кафедри реабілітаційної педагогіки та здорового способу життя
Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,
обласна координаторка освітньої галузі

Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 липня 2021 року № 795 модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти» (автори: Педан О.С., Коломоєць Г. А. , Боляк А. А., Ребрина А. А., Деревянко В. В., Стеценко В. Г., Остапенко О. І., Лакіза О. М., Косик В. М. та інші) отримала гриф «Рекомендовано». Наразі це лише одна програма, тому у педагогічних працівників відсутній вибір освітніх програм. Однак, є вибір під час розробки навчальної програми, відповідного навчально-методичного забезпечення. Йдеться про основні чотири етапи (так звані кроки), які необхідно здійснити сучасному фахівцю фізичного виховання з метою модифікації методики уроку «фізична культура» відповідно до викликів, які висуває держава та реальність (рис. 1).

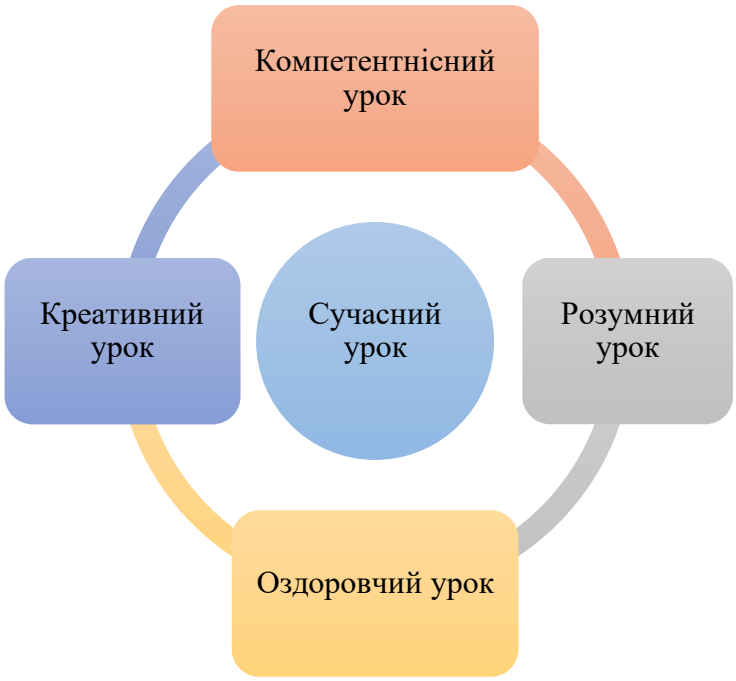

Рис. 1. Чотири кроки на новий рівень
викладання уроку «Фізична культура» в НУШ

Зміст пояснювальної записки будь-якої освітньої (навчальної) програми висвітлює основні науково-методичні аспекти, що, є основою для моделювання уроку. Пріоритетними в зазначеному контексті є такі позиції: ціннісні орієнтири; мета навчання; комплекс оздоровчих, виховних та навчальних завдань; головні вимоги до сучасного уроку фізичної культури; оцінювання освітніх досягнень

учнів/учениць. Поряд із зазначеним, у пояснювальній записці подана інформація про особливості організації освітнього процесу.

Компетентнісний урок фізичної культури

«Компетентнісний потенціал освітньої галузі, визначений у Додатку 21 Державного стандарту базової середньої освіти, реалізовуватиметься за рахунок комплексу ключових компетентностей, сформованих умінь, ставлень, базових знань. У результаті опанування курсу учні мають засвоїти основні категорії і поняття предмета, такі, що складають логічну частину базових знань освітньої галузі» [1, с. 4].

Авторитарна модель проведення уроку фізичної культури, яка заснована на принципах примусу, маніпулювання, стресового навантаження, суперечить самій ідеї компетентнісної освіти. У методиці фізичного виховання досі не розроблені організаційно-методичні підходи до формування ключових компетентностей учнів/учениць. З іншого боку, опанування компетентнісно орієнтованою методикою відкриє для сучасного педагога широкий шлях до здійснення формувального оцінювання.

Перш ніж моделювати компетентнісно орієнтоване рухове завдання (КОРЗ), важливо виокремити сутнісні ознаки компетентності загалом. Нижче подано перелік ознак різних утворень у розвитку особистості. Нижній ряд – закреслений для того, щоб унаочнити декілька показників, які не є ознаками компетентності, хоча саме на них завжди акцентують увагу більшість педагогів (табл. 1).

Таблиця 1

Сутнісні ознаки компетентності

знання + вміння + досвід	здатність діяти в конкретних умовах, досягти результату	створювати свої програми, проєкти, комплекси вправ, ігри	уміти розрізняти об’єкти, ознаки, властивості	користуватись певними предметами та ін.
дають змогу усунути суперечності між засвоєними теоретичними відомостями та їх використанням				
брати участь у колективних справах, у розв’язанні навчальних завдань; оцінювати вчинки, різні моделі поведінки				
~~бути присутнім на всіх уроках фк~~	~~рухові навички + розвинені фізичні якості~~	~~вивчити комплекс вправ напам’ять~~	~~накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок~~	~~брати участь у змаганнях~~

Під час моделювання та проведення рухового завдання, яке спрямоване на формування певної ключової компетентності, важливо також розуміти його різницю від традиційного (табл. 2).

Таблиця 2

У чому різниця між традиційним і компетентнісно орієнтованим руховим завданням?

ТРЗ	**КОРЗ**
Що робимо?	Інтрига
Де робимо?	Недомовленість
Скільки робимо?	Вибір (інвентарю, місця, партнерів, способів)
Яким чином робимо?	Непередбачуваність
З ким / з чим робимо?	Немає кількості разів, рахунку
Оцінка: правильно / не правильно	Оцінка: раціонально / не раціонально
Жорсткий регламент навантаження	Гнучкий регламент навантаження

Вашій увазі відео-запис Всеукраїнського семінару-практикуму «Реалізація компетентнісного підходу на онлайн-уроці фізичної культури» (https://www.youtube.com/watch?v=zjIlLNH-KRg&ab_channel=UA_active)

Компетентнісно орієнтований підхід до навчання – нове у фізкультурі. Це один із напрямів, який дійсно виведе урок в поле Нової української школи. Однак, є суттєвою помилкою погляд більшості адміністративно-педагогічних працівників, що під час уроку фізичної культури мають формуватися всі ключові компетентності. У період модифікації методики треба ґрунтовно продумувати рухове завдання на урок, націлюючи педагогічну увагу на формування однієї конкретної компетентності. А це вже – мова про розумні підходи до планування урочної діяльності.

Розумний урок фізичної культури

«Знання, вміння та навички мають бути інструментами, з якими учень працюватиме далі: застосовувати, шукати умови й межі застосування, перетворювати, розширювати, доповнювати, знаходити нові зв'язки і співвідношення тощо. Це забезпечується різноманіттям прийомів, форм і методів роботи з навчальним матеріалом» [1, с. 8]». У зазначеному контексті слід наголосити на тому, що учитель не ставить на меті навчити елементів з видів спорту. Пріоритет надається формуванню компетентностей учнів, а елементи модуля – це засоби, з використанням яких досягаються освітні результати.

Тому сучасний урок фізичної культури в Новій українській школі має починатися з планування. Планувати урок сьогодення неможливо, спираючись на старі методичні підходи.

Календарно-тематичне та поурочне планування здійснюється вчителем у довільній формі, з використанням друкованих чи електронних джерел тощо.

Формат, обсяг, структура, зміст та оформлення календарно-тематичних планів та поурочних планів-конспектів є індивідуальною справою вчителя. Встановлення універсальних стандартів таких документів у межах закладу загальної середньої освіти міста, району чи області є неприпустимим.

Алгоритм планування урочної діяльності

I. Взяти до уваги!

- Програма містить інваріантну та варіативну складові.
- Матеріал інваріантної складової Програми розподіляється на всі уроки.
- Упродовж чверті навчального року педагог долучає до змісту уроків матеріал трьох модулів варіативної складової Програми (вибір закладу освіти, узгоджений з вибором учнів/учениць).
- Дублювати матеріал інваріантної складової Програми на наступні чверті можна.
- Дублювати матеріал варіативної складової Програми на наступні чверті нерозумно.
- Розумно на одну чверть обрати три модулі, однак програмний матеріал розподіляти по тижнях (блоками).

II. Календарно-тематичний план реалізації Програми демонструє:

- термін (дати, кількість уроків), упродовж яких використовується певний модуль Програми;
- педагогічне завдання, на вирішення якого буде спрямована увага вчителя;
- загальний результат, на досягнення якого учитель активізує усі наявні ресурси;
- компетентність, формувати яку планується під час уроку (або серії уроків);
- тип уроку.

III. Поурочне планування – документ, який дає інформацію про:

- види рухових завдань учням;
- методику організації роботи учнів, методику навчання учнів різних типологічних груп, з опорою на вимоги до сучасного уроку «Фізична культура».

Варто також звернути увагу, що не розумно включати в зміст уроку:

- багато завдань, які не є довготривалими, однак навантажують мозок учнів/учениць;
- такі завдання, які не підпорядковані досягненню запланованих освітніх результатів;
- завдання, які за фізичним навантаженням порушують чинні санітарно-гігієнічні вимоги до його регулювання.

Як варіант, розумно структурувати урок фізичної культури на чотири етапи, з відповідною кількістю рухових завдань (табл. 3).

Розумний підхід до організації уроку залежить від того, що будуть виконувати учні/учениці, як буде діяти учитель. Однак вкрай важливо зрозуміти, як не слід діяти педагогам на уроці, від якого «методичного мотлоху» слід відмовитися? Такі поради систематизовані нижче (табл. 4).

Таблиця 3

Орієнтовна схема уроку «фізична культура»

ЕТАПИ УРОКУ	**хв.**
ВСТУП «КРУТА РОЗМИНКА». Має на меті активізацію психічних процесів і когнітивних функцій на фоні рухової активності низького рівня навантаження	8-10
СЕНСОМОТОРНЕ ТРЕНУВАННЯ «ОБИРАЙ СВІЙ ВИД». Має на меті формування нових складно координованих рухових дій учнів. Мозок має бути не втомленим.	9-11
КАРДІО-ТРЕНУВАННЯ «Я МОЖУ БУТИ!». Має на меті саме тренування кардіо- респіраторної системи організму молодших підлітків	9-11
МОТИВАЦІЯ «Я ДІЮ». Так завершити урок, щоб хлопці та дівчата понесли це за межі спортивного залу та мріяли про наступну зустріч.	8-10

Таблиця 4

Знищуємо «методичний мотлох»

«МЕТОДИЧНИЙ МОТЛОХ»	**Рекомендації педагогу**
Дихальні вправи під рахунок педагога	Дихання – унікальна здатність кожного живого організму, яка генетично передається на рівні безумовного рефлексу. Втручатися в ці акти ззовні неетично. Для тренування дихальної системи педагог пропонує виконувати певну дію, лише видихаючи (вдихаючи) повітря; промовляючи певний звук якнайдовше, співаючи пісню (реп)
«Руки на поясі», «З лівої ноги кроком руш…»	У жодній життєвій ситуації, де існує рух (крім танців) людина не ставить руки на пояс. На це не слід звертати увагу. Природа підкаже, де мають бути руки, з якої ноги рушати. Як правило, руками людина тримається за життя. А з якої частини тулуба починати рух, залежить від ситуації
«Ви маєте, ви повинні…»	Хлопці та дівчата – замовники на освіту (іноді – самі того не розуміють). А педагог – виконавець замовлення, який отримує за це винагороду. Жоден хлопчик та дівчинка нікому нічого не винні, ні в чому не повинні й такі інші авторитарні акценти. Час навчитися використовувати слова: пропоную, рекомендую, прошу вас, домовляємося, спробуймо, як ви вважаєте, намагайтеся…)
«Візьміть цей інвентар…, покладіть цей інвентар» (й так кілька разів на занятті/уроці)	З першої до останньої хвилини заняття/уроку з фізичної культури учасники працюють з однаковим предметом. Намагатися взяти від нього все можливе. Оптимальна кількість предметів – до трьох різновидів
«Ви це не вмієте», «Ви неправильно це виконуєте», «Я навчу вас правильній техніці виконання….»	Правильна техніка виконання спортивного елемента – місія ДЮСШ. У жодного дорослого немає доказів, що та техніка рухової дії, якою він володіє, є дійсно правильною. Увагу слід змістити в бік розумності, раціональності та варіативності рухових рішень. Ці

	риси – результат унікального досвіду кожного учасника, а не досвід педагога
Виконання комплексу вправ у дзеркальному відтворенні	Якщо якісь вправи комплексу є потреба демонструвати, то слід це робити або стоячи так само, як стоять учасники, або спочатку показати, а потім дати можливість учасникам виконувати самим по пам'яті. Педагог лише називає вправу, дію (нагадує її) та дає команду на початок/завершення її виконання
Виконання вправ під рахунок, який веде педагог. Синхронізація рухової діяльності	Коли педагог під час виконання вправи веде підрахунок, він намагається дресирувати учасників. Слід пояснити (дуже швидко) вправу, дію та дати команду на початок її виконання. Потім лише чекати, доки учасники будуть виконувати завдання у визначений педагогом проміжок часу (сет). Темп, ритм має відповідати індивідуальним особливостям кожного. Вимога синхронно виконувати вправи є коректною лише під час показових флеш-мобів (на святах та подібне)
Педагог чітко обумовлює кількість разів виконання вправи	Кількість разів виконання вправи, на які орієнтує учасників педагог, можуть бути як індиферентними для деяких, так і хибними. Слід пропонувати виконувати вправу після команди (наприклад, «Move») до команди (наприклад, «Stop»). Головна домовленість тут: не стоїмо, працюємо. Щоб мозок кожного учасника зміг розпочати раціонально регулювати діяльність, потрібно від 40 секунд і більше. Тому регламент виконання рухового завдання має бути розподілений на декілька сетів по 40 секунд і довше. Пауза між сетами – мінімальна, під час якої педагог дає стислий, чіткий коментар
Педагог завжди підтримує за тулуб кожного учня під час лазіння, перелазіння тощо	Страхувати, коли учасники виконують звичні рухові дії – безглуздя! Якщо педагог вважає, що вправа дуже важка для когось, треба пропонувати кожному виконати її у своїй амплітуді, на свою висоту, своїм способом. Педагог знаходиться поряд, однак нікого не чіпає. Кожний хлопчик і дівчинка мають відчути свою вмілість, а не віжки педагога
Педагог розділяє учасників на команди. «Поділіться на команди»	Дурників розділяють, розумні – об'єднуються. Об'єднувати учасників у мікрогрупи за різними гуманними ознаками: хто з ким бажає; на підставі лічилки; зважаючи на місяці (сезони, дати) народження; хто що любить (з їжі, з природних явищ, з інвентарю, подібне)
Педагог постійно каже слово «Молодці», однак не вказує, хто саме і за що	Кожний учасник під час заняття/уроку має почути, за що саме «Молодець». Усі мають розуміти, що коли педагог каже «Петрику, молодець. Ти так сумлінно виконуєш нахили (стрибок…)», то означає – педагог бачить та розуміє ступінь старанності кожного
Учасники грають у рухливі ігри за постійними (не їхніми) правилами	Рухливі (спортивні) ігри – це наш спадок, цінність. Ми маємо передати цю цінність нашим вихованцям. Для сучасності не вистачає підтримки ініціативи учасників. Наприклад, грали в баскетбол, в гру «Мисливець та качки». Потім об'єднати учасників у мікрогрупи та пропонувати їм зробити мікс двох ігор. Зіграти у свою нову гру. Назвати її. Наступного уроку – надати можливість учасникам кожної мікрогрупи навчити грати в свою гру своїх товаришів з інших групи
Діти, які мають особливі освітні потреби (які віднесені за станом здоров'я до	Заборонені фрази «інклюзивщик», «спецмедгрупа», «децепешник», «аутист», «даун» тощо! Педагог має знати, бачити таких дітей. Під час виконання різних складних за навантаженням рухових завдань вони не повинні бути виокремлені. То є бар'єр!

спеціальної медичної групи), працюють окремо від усіх інших, виконують окремі завдання в цей час. «А Оленка не бігає (не стрибає, не кидає тощо), бо їй це не можна»	Наліпка! Вони можуть бути поєднанні в типологічну мікрогрупу. Для них пропонується таке ж саме завдання, як і для інших. Однак створюються певні регламентовні умови: працюємо в межах цього сектора (виокремити маленьку зону, де не зможуть активні учні розігнатися на повну); виконуємо ведення великого фітболу (це не дозволить учням швидко рухатися, однак вони отримують суттєво адекватне навантаження). Бігати вони також мають: беремося за руки в трійках; біг «сіамський близнюків»; біг «один із зав'язаними очима, інший – веде» тощо
Виконання імітаційних вправ за вказівкою педагога	Імітація не призводить ні до чого! Це – витрати часу. Вона доцільна лише в спорті вищих досягнень. Виконується вправа одразу цілісно, а потім ще багато повторів з різними умовами та цільовим спрямуванням. Наприклад: педагог просить учасників у мікро групах виконати 10 варіантів стрибків «через умовну перешкоду». Хай ще й учасники самі її «побудують»
Виконання вправ, дій за сюжетом, який диктує/нав'язує педагог	Коли по майданчику бігає дядько або тітка «метеликом», стрибає «жабкою» та примушує так само робити учасників, то є театр ляльок. Педагог може пропонувати як мінімум певний образ, але не показувати. А кожний учасник виконає (відтворить) рух так, як сам уявляє
Змагання (естафети «Хто сильніший», «Хто найшвидше», «Хто найуважніший » тощо)	Естафети (штучна змагальність) – пригнічують більшість учасників. Це – провокація булінгу. Замість них може бути робота в мікро групі «Встановлюємо свій рекорд», «Покращуємо свій результат». Без порівняння. Краще працювати за таким регламентом в динамічних за складом мікро групах
Стройові вправи. Іноді педагог сам переставляє учасників на необхідне місце (бере руками, підштовхує, показує) або малює знаки, на які слід ставати учасникам	Для шикування, перешикування учасників можна використовувати різні дрібні (м'які) предмети (мотузки, губки, хустки, папір), лінії майданчика тощо. Наприклад: у мікрогрупах (або дівчатка та хлопці окремо) педагог пропонує учасникам викласти за допомогою мотузок певну геометричну фігуру, шикуватися так само, вздовж ліній фігури, повторити її обрис, контур своїми діями тощо
Педагог вербально подає теорію (інформацію, пояснення) більш ніж одну хвилину поспіль	Недоцільна балаканина – ще той мотлох! Подавати інформацію циклом: вербальна на 10-12 секунд + наочна + самі учасники додають (шукають, вигадують, відгадують, поєднують тощо). І знову педагог може почати новий цикл
Перекличка	Перекличка зайва! Створити таке рухове завдання, коли учасники переміщуються в зазначені педагогом місця. Однак починають рух лише ті, в кого ім'я починається зі звука [о] прізвище починається з приголосного звука, хто хлопчик, хто не є хлопчиком, в кого очі кольору, хто знає, як звуть бабусю, як звуть президента України тощо).

Лише в першому півріччі, не зважаючи на воєнний стан в Україні, проведено значну кількість вебінарів, семінарів-практикумів, нетворкінгів з різних аспектів оновлення системи фізичного виховання дітей і підлітків. За підтримки ЮНІСЕФ і громадських організацій розпочата реалізація проєктів. Ці потужні заходи перш за все спрямовані на підвищення рухової активності

молодого покоління, позитивну мотивацію до систематичних занять фізичними вправами. Провідна ідея – «Зміна підходу «Чемпіон за будь-яку ціну» на фізичну активність заради задоволення» [2].

Оздоровчий урок

Президентська програма «Здорова Україна» має на меті зробити здоровий спосіб життя частиною українського менталітету [3]. Модель здорової школи поєднує вісім ключових компонентів та передбачає узгоджені дії всіх працівників закладу освіти задля створення безпечного та сприятливого для здоров'я середовища.

Індекс здоров'я школи – це детальний інструмент та посібник для самостійного оцінювання, який допомагає розробити та впровадити заходи, щоб покращити ситуацію зі здоров'ям учнів і вчителів. Інструмент охоплює наскрізні теми, які стосуються профілактики захворювань.

«Фізична активність знижує ризик передчасної смертності в цілому, та ішемічної хвороби серця, гіпертонії і діабету. Регулярна фізична активність в дитинстві та підлітковому віці зміцнює кардіореспіраторну систему та м'язи, допомагає формувати здорові кістки, контролювати вагу і покращує біомаркери здоров'я серцево-судинної системи та метаболізму, такі як кров'яний тиск і рівень холестерину» [4, с. 15]. Модуль № 3 в Індексі здоров'я школи передбачає оцінку фізичного виховання в закладі освіти, охоплює 17 показників, зокрема ті, які стосуються безпосередньо уроку фізичної культури. Нижче акцентується увага на деякі показники, здійснюється зіставлення з чинними вимогами до сучасного уроку (табл. 5).

Таблиця 5

Індекс здорового уроку фізичної культури

Показник індексу здоров'я школи	**Аргументи щодо підвищення індексу здорового уроку фізичної культури**
Наявність індивідуальних планів фізичної активності здобувачів освіти	Одним із загальних результатів є моделювання рухової діяльності [ФІО 2.2]. Педагогу слід навчити учнів / учениць добирати вправи, розробляти комплекси фізичних вправ [6 ФІО 2.2.1]; обґрунтовувати підбір засобів за завданням учителя [6 ФІО 2.2.1-1]; складати індивідуальну програму рухової активності [9 ФІО 2.2.1]
Увага до особливих потреб учнів/учениць за станом здоров'я	Вимога до сучасного уроку: «забезпечення диференційованого підходу до організації освітнього процесу з урахуванням стану здоров'я, рівня фізичного розвитку, рухової підготовленості та статі учнів/учениць, урахування їхніх мотивів та інтересів до занять фізичними вправами» [1, с. 6]
Заходи безпеки під час занять фізичною культурою	«У спортивній залі площею до 288 кв. м допускається навчальне заняття не більше, ніж 30 учням одночасно» [5, ст. 28]. Разом з тим передбачається сумарна площа на одного учня/учениці 1 кв. м.

З метою збереження, розвитку здоров'я учнів/учениць важливо:

- ретельно продумувати розклад уроків фізичної культури, уникаючи скупчення його учасників;

- розробляти диференційовані завдання учням/ученицям різних типологічних груп;
- виділяти час на уроках для виконання індивідуальної тренувальної програми здобувачів освіти хоча б один раз на тиждень;
- упроваджувати в урочну роботу кардіо-тренування, які мають відповідати індивідуальним особливостям людини, що, у свою чергу, позитивно впливатиме на підвищення резистентності організму.

Креативний урок

Розвиток критичного мислення учнів/учениць можливий через реалізацію діяльнісного підходу.

Діяльнісний підхід в освіті – спрямованість освітнього процесу на розвиток ключових компетентностей і наскрізних умінь особистості, застосування теоретичних знань на практиці, формування здібностей до самоосвіти і командної роботи, успішну інтеграцію в соціум і професійну самореалізацію.

Основні риси діяльнісного підходу такі:
- значуща діяльність;
- соціальна діяльність;
- радісна діяльність;
- мотивувальна діяльність;
- експериментальна діяльність;
- дослідницька діяльність.

Пріоритетним у використанні діяльнісного підходу – це формування проактивного мислення учнів/учениць. Як приклад: зазвичай урок будується на забороні та примусі. Педагог нібито завжди очікує появи якогось порушення, травми або небезпечної поведінки з боку учнів. Найстрашніша для майбутнього безпечного життя дітей і підлітків заборона щось робити або примушування чогось НЕ робити. Дійте навпаки: пояснюйте, що ТРЕБА робити, як ДІЯТИ, щоб зберегти себе та оточення. Коли людина формулює для себе правило з дієсловами без частки НЕ, й одразу його виконує, це є проактивна модель поведінки особистості.

Вашій увазі пропонується робочий зошит учителя фізичної культури, в якому більш детально розглянуті особливості модернізації уроку за принципами концепції Нової української школи [6].

Пропонується «10 правил для КРОК-уроку» сучасному вчителю фізичної культури:

I. Прибрати «методичний мотлох».
II. У проваджувати в урочну діяльність КОРЗ.
III. Довіряти вмілості учнів.
IV. Зробити урок яскравою подією дня для усіх його учасників.
V. Вимикати режим диктатора.
VI. Планувати урок для учнів/учениць, а не для адміністрації.
VII. З’ясувати для себе свою педагогічну місію: чи шоумен/шоувумен, чи масовик-витівник, чи тренер, чи учитель, чи партнер.
VIII. Опановувати сучасні технології розвитку, виховання, вдосконалення дітей і підлітків.

IX. Не обмежувати свою діяльність лише розвитком фізичних якостей учнів/учениць.

X. Зробити урок фізичної культури компетентнісним, розумним, оздоровим і креативним.

	На допомогу вам функціонує веб-сторінка, де накопичується досвід закладів освіти Запорізької області щодо реалізації концепції НУШ в 5-6 класах: https://kfkis-zp.blogspot.com/p/5-9.html
	Поряд із зазначеним вище, систематизовано всі відео-записи вебінарів, семінарів, які проведено в час воєнного стану з питань оновлення системи фізичного виховання дітей і підлітків: https://mofizkult-zp.blogspot.com/p/blog-page_3581.html

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Педан О.С., Коломоєць Г. А. , Боляк А. А., Ребрина А. А., Деревянко В. В., Стеценко В. Г., Остапенко О. І., Лакіза О. М., Косик В. М. та інші. Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Fiz.kult.5-6.kl.Pedan.ta.in.12.08.pdf
2. Вебінар «Роз'яснення модельної програми з фізкультури для 5-6 класів». URL: https://www.youtube.com/watch?v=_ahY2lgqcBU&ab_channel=Junior
3. Президентська програма «Здорова Україна»: зробити здоровий спосіб життя частиною українського менталітету, URL: https://www.president.gov.ua/news/prezidentska-programa-zdorova-ukrayina-zrobit-sport-dostupni-69133
4. Нова українська школа: простір здоров'я. Збереження та зміцнення здоров'я у закладах загальної середньої освіти. Результати освітнього компоненту Проєкту МОЗ-ВООЗ «Неінфекційні захворювання: профілактика та зміцнення здоров'я в Україні». URL: https://cutt.ly/wJ8H1qk
5. Санітарний регламент для закладів загальної середньої освіти / Затверджено наказом Міністерства охорони здоров'я України 25 вересня 2020 року № 2205. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1111-20#Text
6. Аксьонова О. Робочий зошит вчителя «Фізична культура: КРОК на новий рівень». Запоріжжя, 2021. 38 с.

РОЗДІЛ 3.

ДОСВІД ПІЛОТУВАННЯ ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ В ЗАПОРІЗЬКІЙ ОБЛАСТІ

БЕРДЯНСЬКА ГІМНАЗІЯ №3 «СУЗІР'Я» БЕРДЯНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

ПЕРЕДМОВА. ОРГАНІЗАЦІЯ КОМАНДНОЇ РОБОТИ В ОСВІТНЬОМУ ЗАКЛАДІ ДЛЯ РЕАЛІЗАЦІЇ НОВОГО ДЕРЖАВНОГО СТАНДАРТУ БАЗОВОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Фокша Світлана,
методистка навчально-методичного центру Запорізького обласного інституту післядипломної педагогічної освіти,
регіональна координаторка НУШ

Нова українська школа, прокрокувавши сходинками початкової ланки, впевнено підійшла до базової. Досвід перших років упровадження Концепції НУШ засвідчив важливість попереднього пілотування такої масштабної реформи. Зміни сутності освітньої діяльності, випробовування дієздатності нормативів, розробка нової методики роботи, інструментів оцінювання вимагають підтвердження або змістовної корекції планів шкільною практикою.

Упровадженню нового Державного стандарту базової середньої освіти в масовій школі передує кропітка робота пілотних закладів освіти Запорізької області в межах інноваційного проєкту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти». Один з таких закладів - Бердянська гімназія № 3 «Сузір'я» Бердянської міської ради Запорізької області.

Під керівництвом директора Оксани Кривунь, колектив педагогів гімназії вирішив, що оптимальним шляхом рішення поставлених проєктом задач буде організація командної роботи. Дійсно, аналіз планів реформування базової середньої освіти підводить до думки, що сучасна освітня діяльність характеризується колективною творчістю (наші фінські колеги кажуть, що одинак в освіті зараз не зможе нічого), високою індивідуальною відповідальністю (від вкладу кожного залежить успіх справи, дотримання академічної доброчесності – обличчя команди), підвищенням технологічності педагогічної професії (що демонструють прийняті фахові стандарти, зміни в перебігу освітнього процесу, в технологіях, методиках викладання освітніх галузей). Заклад пілотував упровадження Державного стандарту початкової освіти, тому колектив рішення приймав свідомо, маючи підтримку батьків та громадськості.

Цінність досвіду роботи Бердянської гімназії «Сузір'я» в тому, що заклад відпрацював алгоритм створення команди, охопивши різні напрями діяльності, вибудовуючи ланцюжок «навчання – взаємонавчання + самонавчання – обмін досвідом», висвітлює гострі питання, які виникали у створенні команди, лаконічно виокремлює складові покрокового впровадження Концепції нової

української школи, ділиться технологією розробки системи формувального оцінювання. Представлені матеріали охоплюють період роботи до січня 2022 року.

НУШ-БАЗОВА: НОВЕ ЗАВАНТАЖЕННЯ

Кривунь Оксана,
директорка,
Молокова Ірина,
заступниця директора,
Бердянська гімназія № 3 «Сузір'я»
Бердянської міської ради Запорізької області

Призначення сучасної школи полягає в наданні якісної повної загальної освіти дітям шкільного віку, забезпеченні їх всебічного розвитку. Виходячи з цього, головним завданням сучасного вчителя є не бездумна передача матеріалів підручника, а необхідність зацікавити учнів навчальним предметом, поглибити їхні знання, формувати навички практичного застосування отриманих знань, формувати бажання самовдосконалюватися, бути готовими до життя.

Саме на таких позиціях наша гімназія зайшла у ІІ етап реалізації Концепції НУШ в базовій середній школі.

Чотири роки плодотворної, творчої праці переконали педагогів, батьківську громаду в доцільності освітніх змін. Але шлях цей не був простим. Рішення брати чи не брати участь у проєкті в якості пілотної школи давалося нелегко. Сама абревіатура НУШ у 2017 році викликала у багатьох іронію і скептицизм. Основним переконливим мотивом для нас стали, на перший погляд, дещо неприємні, але правильні висновки. Наведу декілька:

1. Українська школа не готує до навчання впродовж життя, не формує вміння критично мислити, ставити цілі та досягати їх, працювати в команді, спілкуватися в багатокультурному середовищі.
2. Спосіб навчання в сучасній українській школі не мотивує дітей до навчання.
3. Учитель не має справжньої мотивації до особистісного та професійного зростання.
4. Оцінки розглядаються вчителем не як рекомендація до дії, а як присуд.

То ж ми вирішили діяти. Щоб стати сучасним освітнім закладом, треба не боятися вчитися, помилятися, переймати кращий досвід, ділитися своїм і долати будь-які перешкоди.

Адміністрація гімназії завжди виходила з того, що наш учитель має бути обізнаним з усіма інноваціями у сфері освіти, високопрофесійним фахівцем. Упродовж п'яти років педагогічні працівники гімназії брали активну участь у багатьох Всеукраїнських та Міжнародних інноваційних проєктах.

Ознайомившись із Концепцією нової української школи, ми не вагалися. Зважаючи на значні результати освітнього процесу, високу професійну

майстерність учителів, наша гімназія виборола право бути однією з 4 пілотних шкіл області, які взяли участь у експерименті щодо реалізації Державного стандарту початкової загальної освіти. В експерименті були задіяні два перших класи, один з яких є інклюзивним.

Вивчивши документи Міністерства освіти і науки України, ще в травні 2017 року ми зрозуміли, наскільки непростим буде цей процес: не просто перефарбувати стіни, а докорінно змінити систему. Найголовнішою складністю було те, що написано багато, картини майбутнього яскраві, але чіткого плану, як це реалізувати в конкретному закладі, класі, не було.

Крім того, ми зіткнулися з проблемами, на які, можливо, не всі звернули увагу:

1. Неправильне трактування поняття «академічна свобода», а головне – готовності до неї самого вчителя.
2. Скептицизм з приводу введення "інтегрованого навчання» (Як це так не буде деяких предметів? Як це все звести в один? Тощо)
3. Стосовно пілотного проєкту – нерозуміння завдань НУШ саме в питаннях початкової освіти, ролі вчителя, батьків у реалізації зазначеного проєкту.
4. Недосконале матеріально-технічне, фінансове забезпечення.
5. Страх перед майбутніми змінами.

У травні шляхом анкет, співбесід, спостережень нами було розроблено алгоритм поступових змін, виконання якого привело до початку успішної реалізації проекту «НУШ-5».

Щоб детальніше ознайомитися з особливостями переходу до НУШ, ми презентуємо для вас «Путівник НУШ -5» (Додаток1). У ньому визначені основні **СІМ кроків**, здійснення яких дозволяє нам стверджувати, що відбулося НОВЕ ЗАВАНТАЖЕННЯ освітнього процесу гімназії**.** А саме:

1. Вирішення проблеми наступності у навчанні НУШ між початковою і середніми ланками.
2. Створення «Освітньої програми Бердянської гімназії № 3 «Сузір'я» Бердянської міської ради Запорізької області на 2021/2022 навчальний рік (експериментальні пілотні класи НУШ 5 класи).
3. Особливості складання навчального плану.
4. Вибір модельних галузевих навчальних програм.
5. Створенняя нового освітнього середовища.
6. Оволодіння методикою оцінювання навчальних досягнень здобувачів освіти, а саме формувальним оцінюванням.
7. Упровадження інклюзивної освіти як одного з пріоритетів НУШ.

Було зрозуміло, що зміни, які запроваджуються, – це не одномоментний процес. У середньому у країнах, де відбувався перехід до компетентнісного підходу, він тривав 10 років, це означає, що треба налаштуватися на важку щоденну працю всім учасникам освітнього процесу.

На сьогоднішній день гімназія стала більш сучасною, модернізованою, налагоджено матеріально-технічне забезпечення. За допомогою державної субвенції та співфінансуванням до цієї субвенції міської влади, педагогічним, батьківським колективом створене успішне освітнє середовище, де всі із

задоволенням навчаються, навчають, розвиваються. Колектив додав свій внесок у розбудову цього середовища, беручи участь у різноманітних Міжнародних, Всеукраїнських проєктах, які знаходили самостійно на міністерських сайтах, в соціальних мережах, за результатами участі у яких гімназія отримала нові дошки, кондиціонери, комп'ютери з ліцензійним програмним забезпеченням, планшети, телевізори, сучасні меблі. Зважаючи на той факт, що в гімназії навчаються діти з особливими потребами, а один з пілотних класів 5-В є інклюзивним, гімназія забезпечила комфортне навчання й відпочинок для цих дітей. Працює команда асистентів учителів у класах з інклюзивним навчанням, проводяться тренінги щодо оволодіння вчителями методиками роботи з дітьми з особливими потребами.

У гімназії діють стаціонарні мультимедійні комплекси на базі кабінетів фізики, хімії, біології, англійської мови, інформатики, математики, класах початкової ланки, СТЕМ-лабораторії, облаштовані чотири кабінети інформатики. Наявність мобільних мультимедійних проєкторів і переносних екранів знімає обмеження застосовувати мультимедійні технології на уроках в інших кабінетах.

Відповідно до наказу МОН № 57 від 29.04.2020 року «Про затвердження Типового переліку засобів навчання та навчального обладнання для навчальних кабінетів і СТЕМ-лабораторій» наша гімназія отримала два багатофункціональні пристрої: принтер, сканер, копір – МФУ А3 для пілотних 5-А, 5-В класів, а також отримано приладдя для СТЕМ-лабораторії на суму 205 750 грн. Чекаємо роботизовано навчальні пристрої, комплект мультимедійного обладнання, демонстраційне обладнання.

Одним з важливих кроків на шляху реалізації проєкту в 5-х класах стало створення «Команди вчителів – пілотників».

Нами були розроблені шляхи залучення педагогів середньої ланки до роботи з пілотними 5-ми класами, а саме:

1. Починаючи з вересня 2020 року на сумісних засіданнях шкільних предметних спільнот проводилися заходи щодо ознайомлення педагогів з вимогами, умовами НУШ. Агенти змін 4-х класів проводили семінари, тренінги, під час яких знайомили вчителів-предметників з особливостями роботи в класах НУШ.

2. Другим важелем щодо залучення до команди пілотників стало **БАЖАННЯ** самого педагога. Кожен з претендентів повинен був зрозуміти, що ключовим моментом підготовки педагогів до вирішення завдань адаптації 5-х класів НУШ стала відмова від звичайних стереотипів відтворення вже освоєних, але застарілих і неефективних прийомів професійної діяльності. Визначальним принципом відбору вчителів пілотних 5-х класів є осмислене переконання: «Без внутрішнього прагнення вчителя до змін, без його принципової переорієнтації на інноваційний компетентісний підхід не можливо отримати статус учителя НУШ».

3. Кожний педагог-предметник НУШ пройшов теоретичні очні, заочні Міжнародні, Всеукраїнські, курси підвищення кваліфікації вчителів, перепідготовки у ЗОІППО. Так учителі англійської мови в 2017, 2021 роках

брали участь у тренінгах-семінарах для вчителів англійської мови, що проходили за участі британських експертів у межах експерименту «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової загальної середньої освіти». Семінар організовано Міністерством Освіти і Науки України разом з Британською Радою в Україні та видавництвом Кембриджського університету в межах проєкту «Нова українська школа», в 2018 році були учасниками тренінгу «Англійська мова в НУШ»; учителі математики та інформатики були учасниками Всеукраїнської науково-практичної конференції «Особливості викладання математики в умовах НУШ»; учителі галузі Мистецтва брали участь у Всеукраїнському семінарі «Особливості викладання інтегрованого курсу «Мистецтво»; учителі-мовники пройшли онлайн курси «30 кроків до НУШ: навчаємо громадянина»; більшість учителів були слухачами курсів «НУШ: перехід на наступний рівень». Крім того, кожний учитель-пілотник був учасником тренінгів ЗОІППО «Розробка інструментів формувального оцінювання», «Стратегії розвитку критичного мислення учнів» тощо. Цей процес продовжується безперервно.

4. Найскладнішим виявився перехід учителів середньої ланки на формувальне оцінювання здобувачів освіти. Завдяки командній роботі, вивченню теоретичної бази, участі у вебінарах, тренінгах, які проводили вчителі початкової ланки, науковці КЗ «ЗОІППО» ЗОР, методисти Центру професійного розвитку педагогічних працівників ми дійшли висновку, що саме формувальне оцінювання стане головним мотиватором успішного адаптаційного періоду п’ятикласників упродовж І семестру 2021/2022 навчального року.

З метою забезпечення наступності у оцінюванні результатів навчання здобувачів початкової та базової середньої освіти на засіданні педагогічної ради у серпні було прийнято рішення: здійснювати оцінювання навчальних досягнень учнів 5-А та 5-В класів у першому семестрі (підсумкове та проміжне) за рівневою шкалою, а його результати позначати словами або відповідними літерами: «початковий (П), «середній» (С), «достатній» (Д), «високий (В**)** та супроводжувати вербальною характеристикою з орієнтацією на досягнення учня/учениці (а не на помилки або невдачі). На кінець І семестру учні отримали узгоджені з батьками «Свідоцтва досягнень», у яких оцінено рівень досягнень здобувачів освіти за галузями**.** Методичними рекомендаціями щодо особливостей організації освітнього процесу у першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа» передбачені форми та інструменти формувального оцінювання, які дозволяють доцільно впроваджувати поступове залучення учнів до вироблення критеріїв оцінювання результатів окремих видів навчальної діяльності**.**

Рішенням педагогічної ради у серпні 2021 року ми передбачили, що після адаптаційного періоду, відповідної роз’яснювальної роботи серед здобувачів освіти у другому семестрі підсумкове та проміжне оцінювання результатів навчання учнів буде здійснюватися за бальною шкалою, а його результати позначатимуться балами від 1 до 12 балів відповідно до критеріїв оцінювання.

П’ятикласники вже звикли до самооцінювання, і вчитель-предметник тепер веде спостереження за кожним вихованцем за різними критеріями, визначеними програмами, виставляючи рівневу літеру або інші позначки. Крім того паредбачене вербальне оцінювання відповідними словосполученнями. Нашим першочерговим завданням є спрямовування учнів на спостереження своїх дій і дій однокласників, осмислення своїх суджень і вчинків з огляду на їх відповідність навчальним цілям. Таким чином, ми створюємо умови для формування вміння учнів аналізувати власну навчальну діяльність. Важливим є створення умов для активної участі здобувачів освіти у процесі оцінювання, зокрема шляхом самооцінювання та взаємооцінювання, спільного визначення подальших кроків для покращення результатів навчання.

У Додатку 2 представлені перші напрацювання педагогів. Це Портфоліо вчителя. До Портфоліо вчителя входять методичні матеріали, модельні галузеві програми, дидактичні матеріали вчителів, інструменти формувального оцінювання, журнали та картки спостережень. Окремо є Портфоліо учня, у якому можна ознайомитися з практичним використанням інструментів формувального оцінювання конкретного здобувача освіти пілотного класу. Ми плануємо проводити цю роботу і в електронному варіанті, щоб оперативно знайомити батьків з результатами навчання, видами робіт, самооцінюванням здобувачів освіти.

За ці роки суттєво змінилися роль і місце батьків в освітній політиці гімназії.

Найкраще розкрився педагогічний потенціал взаємодії сім’ї і гімназії саме під час реалізації Концепції НУШ, починаючи з 2017 року. Батьки стали активними учасниками освітнього процесу, радниками, співавторами, а не просто спостерігачами.

Підсумовучи, можна констатувати, що процес модернізації освіти тільки тоді дасть позитивні результати, коли всі ТРИ учасники освітнього процесу: ПЕДАГОГИ, БАТЬКИ, ЗДОБУВАЧІ ОСВІТИ, почнуть ВЗАЄМОДІЯТИ. Саме задля гармонійного розвитку учня вкрай необхідно, щоб партнерські взаємини між усіма учасниками освітнього процесу були спрямовані на відкрите та щире спілкування, що ґрунтується на морально-етичних, соціально-правових та особистісно зорієнтованих цінностях.

Було б помилковим промовчати про певні труднощі, з якими зіткнулися наша гімназія і, вважаю, інші пілотні заклади. Без труднощів не буває перемог. Зупинюсь на деяких з них.

Практичний досвід учителів упродовж чотирьох місяців роботи довів, що авторами програм дещо завищені очікування до здобувачів освіти 5 класу НУШ з точки зору їхньої психологічної, знаннєвої готовності засвоювати важкий матеріал (для цього треба володіти знаннями з конкретних наук, мати достатній лексико-тематичний запас слів, мати неабиякий кругозір, володіти інформаційними навичками), давати самооцінку окремих видів роботи (написати есе, працювати з медіатекстами, володіти складною науковою термінологією, яку під час навчання в початковій ланці діти, виходячи з особливостей вікового розвитку, засвоїти не могли). Так вони навчались за новими програмами, вчителі

початкової ланки зробили все можливе, щоб підтримати інтерес до навчання, але діти живуть в оточенні, в якому навіть батьки не завжди розуміють змісту таких термінів як робототехніка, СТЕМ-технології, медіатехнології та інше. Саме ці проблеми визначила відома освітня діячка, співаторка реформи «Нова українська школа» Іванна Коберник.

Якщо ми в минулих роках говорили про проблеми адаптації здобувачів освіти, то сьогодні гостро стало питання адаптації вчителів-предметників. Зазвичай, головними викликами для педагогів середньої та старшої ланок було постійне ускладнення змісту освіти, гарантування виконання освітніх стандартів на високому рівні; ускладнення проблем виховання; безперервне оволодіння прогресивними технологіями навчання й виховання. Сьогодні ми маємо вирішувати складні професійно-педагогічні питання, які вимагають інтеграції знань, практичних умінь і навичок; роботи в єдиному інформаційному середовищі, що передбачає раціональне використання інформаційних технологій у освітньому процесі. Крім того, актуальність проблеми успішності адаптаційного періоду вчителів-предметників в умовах НУШ зумовлена відсутністю будь-якого перспективного педагогічного досвіду. На вчителя середньої ланки покладені завдання забезпечення наступності між початковою і середньою освітою, але ж вимоги середньої школи інші.

Скажу відверто, на щотижневих засіданнях пілотної команди ми часто стикалися з труднощами, які підібрати слова до учня, який не може справитися або не хоче виконувати те чи інше завдання; як пояснити його поведінку без оцінювання і конкретних негативних суджень; як не образити. Можливо індивідуальна бесіда і спрацювала б, але, крім цього учня, на вчителя чекають ще 25-30 учнів. Учителю важко психологічно і про це треба говорити.

А яким повинен бути **УЧЕНЬ НУШ?** Що залежить від нього? Крім прав, наданих державою, здобувач освіти має обов'язок здобувати знання за допомогою вчителів, батьків, самостійно. Не отримувати готові знання, а саме здобувати. А це означає: «Опанувати знання, брати відповідальність за власні рішення, навчатись упродовж життя, бути допитливим, прагнути, шукати і пропонувати нові ідеї, самостійно чи в групі спостерігати та досліджувати, чітко та аргументовано пояснювати факти, любити читати, відчувати красу слова» (див. Державний стандарт початкової освіти, 2020 р.). Ми повинні прикладом, словом та ділом привести здобувачів освіти до простої істини: **щоб стати успішним, реалізувати себе, потрібна неабияка щоденна праця, терпіння і постійне самовдосконалення.**

Ми віримо, що реальна реформа української школи можлива лише у тоді, коли освіта України, уже володіючи значними багатовіковими надбаннями, визнаними в усьому світі, зможе стати на шлях як інституційного, так і змістовного оновлення. Ясно розуміючи складність проблеми формування нового свідомого успішного громадянина, ми поступово перетворюємо нашу гімназію на **Територію Успіху**, де кожен учень розвивається і натхненно навчається для успішного життя, де

- об'єднані однодумці (учні, батьки, учителі), які спрямовані на вдосконалення себе і світу;

- зростають успішні учні – майбутні лідери, архітектори позитивних змін з великим українським серцем;
- панує атмосфера довіри та можливостей для постійного розвитку учнів, батьків, учителів;
- працюють закохані в свою справу вчителі-новатори, що володіють сучасними методами навчання та втілюють прогресивні ідеї.

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Гільберт Т.Г. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 1-2 класах ЗЗСО на засадах компетентнісного підходу, 2020. URL: https://nuschool.com.ua/lessons/world/1-2klas/22.html
2. Методичні рекомендації щодо особливостей організації освітнього процесу у першому (адаптивному) циклі / 5 класах закладів загальної середньої освіти за Державним стандартом базової середньої освіти в умовах реалізації концепції «Нова українська школа».
3. Морзе Н.В., Барна О.В., Вембер В.П. Формувальне оцінювання: від теорії до практики// Інформатика та інформаційні технології в навчальних закладах.- 2013.-№6-С. 45-57
4. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державного стандарту початкової освіти» від 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції від 24 липня 2019 р. № 688).
5. Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року» від 14 грудня 2016 р. № 988-р.
6. Як здійснювати управління середовищем взаємодії усіх учасників освітнього процесу? Аналітичний звіт про віртуальний круглий стіл .- URL: http://education-ua.org/ua/draft-regulations/966-
7. Як оцінювати без оцінок: покрокова інструкція сучасного вчителя. URL: https://osvitoria.media/experience/yak-otsinyuvaty-bez-otsinok-pokrokovo-instruktsiya-suchasnogo-vchytelya/

Додаток 1

І. Наступність у навчанні НУШ

Освіта – це надбання особистості, що виявляється в її поведінці. Серед ключових напрямів державної освітньої політики визначено «забезпечення доступності та неперервності освіти впродовж життя».

Нова українська школа створює умови для формування компетентностей і наскрізних умінь, передбачених Законом України «Про освіту», Державними стандартом, типовими освітніми, модельними та навчальними програмами.

Перехід учнів з початкової в середню ланку школи – одна з педагогічно найбільш складних проблем, а період адаптації в 5-му класі – один з найважчих періодів шкільного навчання. Увага педагогічного колективу спрямовується на:

- забезпечення якості освіти як умови сталого розвитку шкільного співтовариства;
- правильну організацію адаптаційного періоду у переході з початкової школи в середню ланку;

- виявлення проблем адаптації школярів;
- зменшення кількості дітей, що відчувають значні труднощі під час навчання та адаптації.

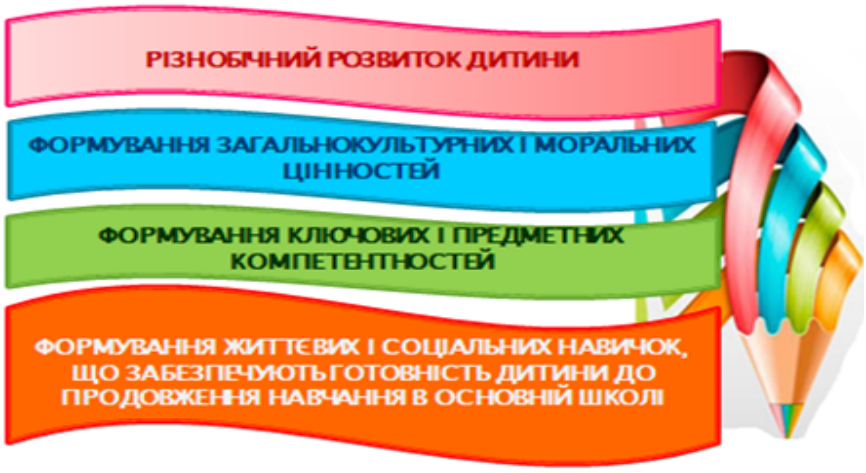

Перехідний період з початкової школи в основну позначається на всіх учасниках освітнього процесу: учнях, педагогах, батьках, адміністрації школи, фахівцях психолого-педагогічної служби.

Моніторингове дослідження продемонструвало, що учні класів НУШ краще адаптуються в 5-х класах, уміють співпрацювати, обґрунтовувати свою позицію та ухвалювати рішення.

II. Освітня програма закладу

У базовій школі зростає кількість предметів. Необхідно підготувати вчителів-предметників, забезпечити їх навчально-методичними матеріалами, створити освітнє середовище. Водночас зміст навчання має справді відповідати філософії НУШ. Освітні програми передбачають не тільки оновлені знання, але й уміння їх застосовувати, а також м'які» соціально-емоційні навички. Їх упровадження повинно бути підтримане цільовим підвищенням кваліфікації вчителів та належним забезпеченням освітніми ресурсами.

Основним документом, що забезпечує досягнення учнями визначених відповідним Державним стандартом вимог до обов'язкових результатів навчання учнів є освітня програма закладу загальної середньої освіти. Заклад освіти

розробляє освітню програму для адаптаційного циклу базової середньої освіти (5-6) класи на основі типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти, затвердженої наказом МОН № 235 від 19.02.2021. Освітня програма закладу освіти може містити інші складники, що враховують специфіку та особливості освітньої діяльності закладу освіти.

Освітню програму закладу розробляють з урахуванням гарантованих державою прав щодо академічної, організаційної, фінансової і кадрової автономії закладу освіти, а також прав педагогічних працівників на академічну свободу.

На основі зазначених вимог заклад освіти розробляє власну освітню програму, яка має таку структуру:

1. Вступна частина.
2. Загальний обсяг навчального навантаження (в годинах) і його розподіл за освітніми галузями, циклами та роками навчання.
3. Навчальний план закладу освіти з визначеним переліком предметів, інтегрованих курсів та закріпленим за цими предметами / інтегрованими курсами тижневим навчальним навантаженням для кожного року навчання.
4. Перелік модельних навчальних програм та навчальних програм згідно з переліком предметів та інтегрованих курсів, визначених за навчальним планом закладу освіти.
5. Опис форм організації освітнього процесу.
6. Опис інструментарію оцінювання.
7. Інші складники (за потреби закладу).

Освітню програму закладу схвалює педагогічна рада закладу освіти та затверджує його керівник.

<u>ІІІ. Складання навчального плану</u>

Розробляючи навчальний план, заклад освіти може скористатися таким алгоритмом:

1. Визначити мінімальну кількість годин на тиждень для кожної освітньої галузі.
2. Установити загальний резерв навчального навантаження (різницю між рекомендованою та мінімальною кількістю годин).
3. Обрати один зі способів використання цього резерву годин:

3.1. Повернути резерв навчальних годин у ту саму галузь, звідки їх було взято, тобто визначити навчальне навантаження в межах рекомендованого.

3.2. Перерозподілити резерв годин між галузями, зважаючи на потреби учнів, потенціал педагогічного колективу, матеріально-технічне забезпечення закладу, запити батьків, громади тощо.

3.3. Використати резерв навчальних годин для роботи за міжгалузевими інтегрованими модулями, проведення екскурсійних днів, виконання навчальних міжгалузевих проєктів тощо. 4. Розподілити додаткові години для вивчення навчальних предметів, інтегрованих курсів, курсів за вибором, через які реалізуються освітні галузі, проведення індивідуальних консультацій та групових занять.

Кількість навчальних годин, визначена в навчальному плані на вивчення вибіркових освітніх компонентів, наприклад, другої іноземної мови, не

долучається до максимального показника навчального навантаження, передбаченого на ту чи іншу освітню галузь. Тобто заклад освіти може передбачити в навчальному плані, наприклад, таку кількість годин на вивчення мовно-літературної освітньої галузі: українська мова – 4 години, українська література – 2 години, зарубіжна література – 1,5 години, іноземна мова – 3,5 години, друга іноземна мова (вибірковий освітній компонент) – 2 години (використовуються додаткові години й години резерву навчального часу). Кількість навчальних годин на вивчення інтегрованих курсів заклад освіти визначає самостійно з урахуванням навчального навантаження на відповідні навчальні предмети в типовому навчальному плані.

IV. Вибір модельних навчальних програм

Модельна навчальна програма – це документ, що визначає орієнтовну послідовність досягнення очікуваних результатів навчання учнів, зміст навчального предмета (інтегрованого курсу) та види навчальної діяльності учнів, рекомендований для використання в освітньому процесі в порядку, визначеному законодавством.

Орієнтовні вимоги, за якими краще обирати модельні програми:

- відповідність МНП Державному стандарту базової середньої освіти;
- відповідність структурі МНП;
- представлення цілісності авторського бачення вивчення навчального предмета або інтегрованого курсу за визначеною МНП у період навчання;
- дотримання авторами принципів науковості, системності, логічності, послідовності тощо;
- врахування наступності між початковою й базовою середньою освітою;
- відповідність МНП віковим особливостям учнів;
- лаконічність і доступність викладу МНП;
- реалізація ціннісного компоненту й українознавче наповнення;
- відсутність різних видів дискримінації;
- визначення орієнтирів для оцінювання результатів навчання, використання засобів навчання;
- конкретизації обов’язкових результатів навчання, упорядкованість послідовності досягнення очікуваних результатів навчання, компетентностей, яких набувають учні на певному етапі протягом навчального року, семестру;
- реалізованість компетентностей та потенціал галузей.

Мовно-літературна освітня галузь

Українська мова

Українська мова 5-6 кл. Голуб Н.Б., Горошкіна О.М.

Українська мова 5-6 кл. Заболотний О.В. та ін.

Українська мова для класів з навчанням молдовською мовою. 5-9 кл. Свінтковська С. А. та ін.

Українська мова для класів з навчанням румунською мовою. 5-9 кл. Фонарюк Т.І. та ін.

Українська мова для класів з навчанням угорською мовою. 5-9 кл. Гнаткович Т.Д. та ін.

Українська мова для класів з навчанням угорською мовою. 5-9 кл. Черничко С.С. та ін.
Українська література
Українська література 5-6 кл. Яценко Т.О. та ін.
Українська література 5-6 кл. Архипова В.П., Січкар С.І., Шило С.Б.
Українська література 5-6 кл. Чумарна М.І., Пастушенко Н.М.
Інтегрований курс літератур (української та зарубіжної) 5-6 кл. Яценко Т.О., Тригуб І.А.
Зарубіжна література
Зарубіжна література 5-6 кл. Волощук Є.В..
Зарубіжна література 5-6 кл. Ніколенко О. та ін.
Зарубіжна література. 5-6 кл. Богданець-Білоскаленко Н.І. та ін.
Інтегрований мовно-літературний курс
Інтегрований мовно-літературний курс (українська мова, українська та зарубіжні літератури) 5-6 кл. Старагіна І.П. та ін.

Математична освітня галузь
Математика 5-6 кл. Беденко М.В. та ін.
Математика 5-6 кл. Бурда М.І., Васильєва Д.В.
Математика 5-6 кл. Василишин М.С. та ін.
Математика 5-6 кл. Істер О.С.
Математика 5-6 кл. Мерзляк А.Г. та ін.
Математика 5-6 кл. Радченко С.С., Зайцева К.С.
Математика 5-6 кл. Скворцова С.О., Тарасенкова Н.А.
Природнича освітня галузь
Пізнаємо природу 5-6 кл. Біда Д.Д. та ін.
Пізнаємо природу 5-6 кл. Коршевнюк Т.В.
Пізнаємо природу 5-6 кл. Шаламов Р.В. та ін.
Природничі науки 5-6 кл. Білик Ж.І. та ін.
Довкілля 5-6 кл. (інтегрований курс) Григорович О.В.
Пізнаємо природу 5-6 кл. (інтегрований курс) Бобкова О.С.
Соціальна і здоров'язбережувальна освітня галузь
Здоров'я, безпека та добробут 5-6 кл. Василенко С.В. та ін.
Здоров'я, безпека та добробут 5-6 кл. Гущина Н.І., Василашко І.П.
Здоров'я, безпека та добробут 5-6 кл. Воронцова Т.В. та ін.
Здоров'я, безпека та добробут 5-6 кл. Хитра З.М., Романенко О.А.
Здоров'я, безпека та добробут 5-6 кл. Шиян О. та ін.
Підприємництво і фінансова грамотність 8-9 кл. Панченко С.Ю.
Громадянська та історична освітня галузь
Вступ до історії України та громадянської освіти 5 кл. Гісем О.В., Мартинюк О.О.
Вступ до історії України та громадянської освіти 5 кл. Бакка Т.В. та ін.
Вступ до історії України та громадянської освіти 5 кл. Бурлака О.В. та ін.

Вступ до історії України та громадянської освіти 5 кл. Желіба О.В., Мокрогуз О.П.
Досліджуємо історію і суспільство 5-6 кл. Васильків І.Д. та ін.
Досліджуємо історію і суспільство 5-6 кл. (інтегрований курс) Пометун О.І. та ін.
Історія України, Всесвітня історія 6 кл. Піскарьова І.О. та ін.
Україна і світ, вступ до історії та громадянської освіти 5-6 кл. (інтегрований курс) Кафтан М.В. та ін.
Україна і світ, вступ до історії та громадянської освіти 5-6 кл. (інтегрований курс) Власова Н.С. та ін.
Досліджуємо історію і суспільство 5-6 кл. (інтегрований курс) Гісем О.М. та ін.

Інформатична освітня галузь

Інформатика 5-6 кл. Завадський І.О.та ін.
Інформатика 5-6 кл. Морзе Н.В., Барна О.В..
Інформатика 5-6 кл. Пасічник О.В., Чернікова Л.А.
Інформатика 5-6 кл. Радченко С.С., Боровцова Є.В.
Інформатика 5-6 кл. Ривкінд Й.Я. та ін.
Інформатика 5-6 кл. Козак Л.З.

Технологічна освітня галузь

Технології 5-6 кл. Кільдеров Д.Е. та ін.
Технології 5-6 кл. Терещук А.І. та ін.
Технології 5-6 кл. Туташинський В.І.
Технології 5-6 кл. Ходзицька І.Ю. та ін.

Мистецька освітня галузь

Драматургія і театр 5-6 кл. Старагіна І.П. та ін.
Мистецтво 5-6 кл. (інтегрований курс) Кондратова Л.Г.
Мистецтво 5-6 кл. Масол Л.М., Просіна О.В.
Мистецтво 5-6 кл. Івасюк О.М. та ін.
Мистецтво 5-6 кл. Комаровська О.А., Лємешева Н.А.
Музичне мистецтво 5-6 кл. Ференц Є. та ін.

Іноземні мови

Друга іноземна мова 5-9 кл. Редько В.Г. та ін.
Іноземна мова 5-9 кл. Зимомря І.М. та ін.
Іноземна мова 5-9 кл. Редько В.Г. та ін.

Фізична культура

Фізична культура. 5-6 кл. Педан О. С. та ін.

Етика і курси морального спрямування

Етика 5-6 кл. Ашортіа Є. та ін.
Етика 5-6 кл. Пометун О.І. та ін.
Вчимося жити разом 5-6 кл. Воронцова Т.В. та ін.
Культура добросусідства 5-6 кл. Араджіоні М.А. та ін.

Міжгалузеві інтегровані курси

Робототехніка. 5–6 кл. Сокол І.М., Ченцов А.М.
STEM 5-6 кл. Бутурліна О.В., Артєм’єва О.Є.

V. Освітнє середовище закладу

Освітній процес організовується в безпечному освітньому середовищі та здійснюється з урахуванням вікових особливостей, фізичного, психічного та інтелектуального розвитку дітей, їхніх освітніх потреб.

Освітнє середовище (з позиції суб'єкта) – це система впливів і умов формування особистості, а також можливостей для її розвитку, які містяться в соціальному й просторово-предметному оточенні.

Освітнє середовище (з позицій об'єкта) – це сукупність об'єктивних зовнішніх умов, факторів, соціальних об'єктів, необхідних для успішного функціонування освіти.

Освітнє середовище складається з таких структурних компонентів: фізичне оточення, людський фактор, програма навчання. Розвиток особистості школяра ґрунтується на багатоканальній взаємодії всіх цих компонентів як суб'єктів освітнього середовища.

Педагогічно доцільною умовою створення освітнього середовища, що сприяє самореалізації кожного учня, визнано встановлення закладами освіти соціально-педагогічного партнерства з усіма зацікавленими фізичними та юридичними особами. Соціально-педагогічне партнерство розглядається як окрема форма соціальної взаємодії закладу освіти з фізичними або юридичними особами та розгортається на засадах визначальної ролі навчального закладу в реалізації його особистісно-розвивальних функцій. Таке партнерство охоплює сім'ю, педагогів, адміністрацію навчального закладу.

На рівні сім'ї це:

- створення стимулювальної духовної та морально-психологічної атмосфери;
- інтеграція зусиль зі школою;
- оволодіння необхідним обсягом психолого-педагогічних знань, умінь і навичок.

На рівні діяльності педагога:

- стимулювання інтелектуального і творчого пошуку, вміння бачити проблеми та шляхи їх розв'язання;
- пріоритет відносин співробітництва, співтворчості;
- модернізація форм, методів навчання та виховання;

На рівні діяльності адміністрації навчальних закладів:

- підбір педагогічних кадрів відповідного рівня, здатних сприяти творчій праці учнів, вивчення їх педагогічної майстерності;
- забезпечення умов для самостійної діяльності педагогів, підвищення їх загальнокультурного та професійного рівня.

Для того, щоб освітнє середовище сприяло самореалізації кожного учня, робота повинна бути спрямована на те, щоб кожен учень міг:

- розвинути здібності критичного мислення й незалежного висловлювання;
- поповнити знання у сферах, які цікаві учневі й розкривають перед ним нові горизонти пізнання;
- розвивати спроможність приймати самостійні рішення;
- оволодівати необхідними навичками з базових та профільних предметів;

- навчити радіти навчанню й поважати освіту;
- розвинути свій емоційний інтелект;
- отримати необхідну індивідуальну педагогічну підтримку;
- розвинути самосвідомість кожного учня як самостійної особистості і як члена колективу;
- зберегти й зміцнити моральне, фізичне й психічне здоров'я вихованців
- сприяти взаємоузгодженню зовнішніх потреб та внутрішніх мотивів до саморозвитку та самореалізації всіх учасників навчально-виховного процесу.

VI. Оцінювання навчальних досягнень. Формувальне оцінювання

Відповідно до статті 17 Закону України «Про повну загальну середню освіту» основними видами оцінювання результатів навчання учнів є **формувальне, поточне та підсумкове (тематичне, семестрове, річне) оцінювання**, державна підсумкова атестація, зовнішнє незалежне оцінювання. Вибір форм, змісту та способу оцінювання здійснюють педагогічні працівники закладу освіти (ст. 17 Закону).

Поточне формувальне оцінювання здійснюють з метою допомогти учням усвідомити способи досягнення кращих результатів навчання. Підсумкове оцінювання здійснюють з метою отримання даних про рівень досягнення учнями результатів навчання після завершення освітньої програми або окремих освітніх компонентів.

Окрім поточного формувального та підсумкового (семестрового, річного) оцінювання педагогічні працівники закладу освіти можуть ухвалити рішення про здійснення поточного (періодичного) оцінювання результатів навчання з окремих предметів/інтегрованих курсів. Періодичність і процедури здійснення такого оцінювання й види діяльності, результати яких підлягають оцінюванню, визначають педагогічні працівники закладу освіти з урахуванням очікуваних результатів навчання, визначених відповідною навчальною програмою. Тематичне оцінювання може виставлятися (вираховуватися) на основі поточного оцінювання або шляхом проведення діагностичних робіт.

Обов’язковою є організація підсумкового семестрового оцінювання, що проходить у формі діагностик на рівні груп результатів навчання, визначених для кожної освітньої галузі.

За вибором закладу освіти оцінювання може здійснюватися за власною шкалою оцінювання результатів навчання учнів або за системою оцінювання, визначеною законодавством. У разі запровадження закладом освіти власної шкали оцінювання результатів навчання учнів мають бути визначені правила переведення до системи оцінювання, визначеної законодавством. Пропонується дві шкали оцінювання – рівневе або бальне.

Система оцінювання має на меті допомогти вчителеві конкретизувати навчальні досягнення учнів і надати необхідні інструменти для впровадження об’єктивного й справедливого оцінювання результатів навчання.

Формувальне оцінювання є інтерактивним оцінюванням прогресу учнів, що дає змогу вчителю відповідним чином адаптувати освітній процес, відстежувати особистісний поступ дитини, хід опановування навчального матеріалу та вибудовувати індивідуальну освітню траєкторію особистості. А для учнів дає змогу формувати впевненість у собі, наголошуючи на сильних сторонах, а не на помилках; діагностувати досягнення на кожному з етапів навчання; вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню; підтримувати бажання навчатися та прагнути максимально можливих результатів; запобігати страху перед помилками. Невід’ємною частиною процесу оцінювання є формування здатності учнів самостійно оцінювати власний поступ.

VII. Впровадження інклюзії

Інклюзивна освіта – це один із пріоритетів Нової української школи. Поширення інклюзивної освіти зумовлено низкою міжнародно-правових зобов’язань, що поступово стають частиною законодавства України. З 1 січня 2022 року набирають чинності зміни до постанов Кабінету Міністрів України, що регулюють організацію інклюзивного навчання: «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України щодо організації навчання осіб з особливими освітніми потребами» від 21 липня 2021 р. № 765;
«Порядок організації інклюзивного навчання у закладах загальної середньої освіти» від 15 вересня 2021 р. № 957.

Відтак посилюється акцент на співпраці між закладами освіти та інклюзивно-ресурсними центрами (ІРЦ), щоб школи отримували більше підтримки й допомоги під час навчання дітей з особливими освітніми потребами.

Алгоритм створення інклюзивного класу:

- Батьки дитини з ООП звертаються до закладу освіти, пишуть заяву та додають до неї витяг ІРЦ про комплексну оцінку дитини.
- Керівник закладу освіти дає подання до органу управління освітою щодо погодження організації інклюзивного навчання в його закладі.
- Орган управління освітою дає лист-погодження або наказ про це.

- За необхідності в штатний розпис закладу потрібно внести зміни, наприклад, увести додаткові ставки асистентів учителів чи вчителів-дефектологів.
- Керівник закладу освіти видає наказ щодо створення класу або класів з інклюзивним навчанням, щодо затвердження положення про команду психолого-педагогічного супроводу в закладі освіти, про склад цієї команди.

Відтепер створення інклюзивних класів та розподіл освітньої субвенції здійснюватиметься за рівнями надання підтримки. Рівні підтримки характеризують, які потреби мають різні діти з ООП, наприклад, на першому рівні підтримки інклюзивний клас не потрібний, діти навчаються у звичайному класі і додаткове фінансування не передбачається, а на четвертому й п'ятому рівнях за умовами забезпечення підтримки в інклюзивному класі навчається одна дитина й на її освітні потреби виділяється найбільше фінансування.

Додаток 2

СИСТЕМА ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ БЕРДЯНСЬКОЇ ГІМНАЗІЇ №3 «СУЗІР'Я» БЕРДЯНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ (2021-2022 н.р.)

Якщо спосіб оцінювання наших учнів не зміниться,
культура навчання не зміниться також.
Маріки Толволи,
Гельсінський університет

Нова українська школа покликана розкривати таланти та здібності кожного учня, допомагати формувати, розвивати та вдосконалювати предметні та ключові компетентності, які забезпечуватимуть поступ дитини в загальному розвитку, її готовність до навчальних та життєвих викликів. Успішне виконання цих завдань залежить від комплексного підходу до організації освітньо-пізнавального процесу, однією зі складових якого є система оцінювання освітніх досягнень учнів.

Оцінювання навчальних досягнень учнів, тобто визначення результативності освітнього процесу, є його невід'ємною частиною. Воно визначає позитивні результати, успіхи, досягнення здобувачів освіти, водночас дає змогу виявити індивідуальні виклики, проводити цілеспрямовану корегувальну роботу, задовольняти освітні можливості та потреби всіх здобувачів освіти.

Оцінювання, оцінка. Ці поняття людина використовує щоденно, хоч і не завжди вживає ці терміни. Коли їсть, одягається – відбувається процес аналізу,

порівняння, визначення доцільності, ефективності, результативності чогось. У школі на уроці навчальні досягнення учнів оцінюють учителі, однокласники. Оцінюють результативність праці дитини й батьки (чи особи, які їх замінюють). За допомогою оцінки можна як поліпшити, так і погіршити емоційний стан учня. Як бути вчителю в сучасній школі, щоб здійснювати оцінювання діяльності учня, забезпечувати його особистісне зростання, опанування ним предметних та ключових компетентностей і разом з тим не вводити у стресову ситуацію? Як проводити оцінювання та використовувати його результати для вирішення основних цілей і завдань сучасної освіти?

Відповідно до вимог часу в педагогічній науці України відбувається істотне переосмилення ролі та функцій оцінювання та оцінки навчальних досягнень учнів на різних етапах навчання. Розробляються сучасні методичні підходи щодо впровадження нової системи оцінювання.

За нормативними документами про освіту розрізняють три базові компоненти оцінювання:

- оцінювання для навчання (формувальне оцінювання);
- оцінювання, яке мотивує дітей вчитися (самооцінювання);
- оцінювання навчання (підсумкове оцінювання).

Під час самооцінювання вчитель може підкоригувати учня, надати зворотний зв'язок у процесі навчання. Оцінюючи саме навчання, підсумкового його «продукту», вчитель констатує факти, але виправити вже нічого не можна. Оцінювання за підсумком не підвищує успішність учнів так само, як і зважування не допомагає скинути вагу за один день.

Формувальне (формативне, формуюче, формаційне) оцінювання називають ще *оцінюванням для поліпшення навчання*. Підсумкове та формувальне оцінювання – не тотожні. Підсумкове оцінювання, що активно використовували вчителі у шкільній практиці у формі стандартних тестів і діагностичних робіт, здебільшого зосереджується на тому, чого НЕ знають чи НЕ вміють робити учні. Воно відходить у минуле, на перший план виходять методи та форми оцінювання, які зосереджуються на протилежному – що знають і що вміють робити учні.

У чому відмінність формувального оцінювання від підсумкового? Якщо для підсумкового оцінювання було важливим насамперед констатувати результати діяльності на уроці, то формувальне оцінювання складається з компонентів, що дозволяють перетворити його на дієвий інструмент процесу індивідуалізації і підвищення якості навчання, адже передбачає активну участь учнів у процесі власного навчання; інформування про цілі навчання та критерії оцінювання; використання самооцінювання і взаємооцінювання відповідно до цих критеріїв; забезпечення зворотного зв'язку для самостійного контролю учнями своїх успіхів і визначення подальших навчальних завдань та способів їх виконання.

Формувальне оцінювання в умовах компетентнісного навчання стало альтернативою підсумкового.

Традиційне оцінювання	Формувальне оцінювання

• Оцінювання знань з предмета	• Оцінювання результатів проєктної діяльності
• Оцінювання кінцевого результату	•Оцінювання самостійності, співробітництва, процесу навчання
• Оцінювання вчителем	• Оцінювання учнями, самооцінювання
• Отримання звіту про результати навчання учнів, їх ранжування	• Отримання більш повної картини навчання кожного учня зокрема, його поступу у досягненні цілей

Відстеження особистісного розвитку учня/учениці та поступу в набутті ним/нею навчального та практичного досвіду і компетентностей відбувається за допомогою інструментів **формувального оцінювання,** що аналізує процес навчання учнів, а не результат.

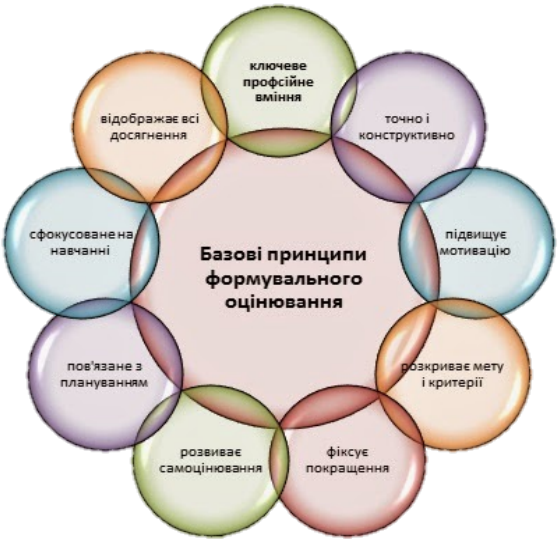

Оскільки темп засвоєння освітньої програми з певного курсу, навчального предмета в кожного учня/учениці різний (враховуючи індивідуальні психофізичні особливості), досягнення освітніх результатів ним/нею може відбутися раніше або пізніше від завершення зазначеного циклу чи рівня навчання.

За ДСБСО базова середня освіта має такі цикли, як: адаптаційний (5—6 класи) та базового предметного навчання (7-9 класи), що дають змогу враховувати вікові та індивідуальні особливості розвитку і потреби учнів, а також забезпечити просування індивідуальними освітніми траєкторіями.

Орієнтирами для спостереження за процесом навчання та оцінювання поступу учнів 5-6 класів (адаптаційний цикл) є вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів, які складаються з таких компонентів:

- групи результатів навчання учнів, що охоплюють споріднені загальні результати;
- спільні для всіх рівнів загальної середньої освіти загальні результати навчання учнів, через які реалізується компетентнісний потенціал галузі;
- конкретні результати навчання учнів, що визначають їх навчальний прогрес за освітніми циклами.

Вимоги до результатів навчання, формування компетентностей учнів використовуються для проведення формувального (поточного) та підсумкового оцінювання з метою організації постійного спостереження за навчальним поступом кожного учня/учениці, обговорення результативності навчання дитини з батьками або особами, що їх замінюють, проведення корегувальної роботи.

Формувальне оцінювання є інтерактивним оцінюванням прогресу учнів, що дає змогу вчителю відповідним чином адаптувати освітній процес, відстежувати особистісний поступ дитини, хід опановування навчального матеріалу та вибудовувати індивідуальну освітню траєкторію особистості. А для учнів дає змогу формувати впевненість у собі, наголошуючи на сильних сторонах, а не на помилках, діагностувати досягнення на кожному з етапів навчання; вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаруванню; підтримувати бажання навчатися та прагнути максимально можливих результатів; запобігати страху перед помилками. Невід'ємною частиною процесу оцінювання є формування здатності учнів самостійно оцінювати власний поступ.

Формувальне оцінювання здійснюється у процесі навчання і необхідне для того, щоб з'ясувати, чи успішно учні діють під час навчання, а також дає змогу визначити, як необхідно будувати навчання в подальшому. Формувальне і підсумкове оцінювання підпорядковані різним цілям:

· формувальне оцінювання має сприяти підвищенню рівня якості освіти;

· підсумкове оцінювання має на меті оцінити якість проміжного результату.

Тож формувальне оцінювання ґрунтується не на кількісних (скільки помилок), а на якісних показниках. Наприклад, як працювали учні, чи співпрацювали з іншими, чи докладали зусилля, чи ставилися до навчання з цікавістю. Це можливо оцінити лише через спостереження за роботою учнів, а не перевіркою результатів навчання.

Учені П. Блек та Д. Уільям виокремили такі компоненти успішного застосування формувального оцінювання: забезпечення вчителем ефективного зворотного зв'язку з учнями; активна участь учнів у процесі власного навчання; корегування процесу навчання з урахуванням результату оцінювання; визнання вагомого впливу оцінювання на мотивацію та самоутвердження учнів, які впливають на навчання; уміння учнів оцінювати свої знання самостійно.

Формувальне оцінювання надає можливість:	
Для вчителя	Для учня
• чітко сформулювати освітній результат, який потрібно отримати та оцінити в кожному конкретному випадку, та організувати відповідно до цього свою роботу; • зробити учня суб'єктом освітньої та оцінювальної діяльності	• вчитися на помилках; • зрозуміти, що є важливим, а що другорядним; • зрозуміти, що в них виходить – є успіхи; • визначити, чого вони не знають; • визначити, чого вони не вміють робити

Під час запровадження формувального оцінювання у навчальному процесі вчитель має дотримуватись таких принципів:

1. Учитель постійно забезпечує зворотній зв'язок, надаючи учням коментарі, зауваження, поради щодо їх діяльності.

2. Учні беруть активну участь в організації процесу їх власного навчання.

3. Учитель змінює техніки та технології навчання в залежності від зміни результатів навчання учнів.

4. Учитель усвідомлює, що оцінювання тільки за допомогою виставлення деякої кількості балів різко зменшує мотивацію та самооцінку учня.

5. Учитель усвідомлює необхідність навчити учнів принципів і способів покращення власних результатів.

Формувальне оцінювання використовується в тих випадках, коли учні аналізують свій процес навчання в ході роботи над навчальним матеріалом.

Що допомагає оцінити формувальне оцінювання? Детальніше розглянемо основні особливості формувального оцінювання. Формувальне оцінювання виявляє:

- рівень зацікавленості дітей навчальною та пізнавальною діяльністю;
- до якої міри учні мотивовані, зацікавлені окремими формами роботи;
- здатність учнів використовувати на практиці здобуті знання та вміння ;
- рівень розуміння змісту понять і залучення їх до активного словника дітей.

Формувальне оцінювання може допомогти оцінити взаємодію педагога, учнів і батьків. Такі знання допомагають учителю вчасно коригувати свою діяльність так, щоб кожному учню було комфортно й цікаво, а також бачити те, над чим ще треба попрацювати. Вдумливий учитель може зробити такі висновки, спостерігаючи за роботою учнів. І жодні контрольні чи інші додаткові форми

роботи не потрібні. Ми маємо пам’ятати, що контроль знань порушує емоційну рівновагу дитини і є для неї стресом: учень може розгубитися, випадково помилитися, неуважно поставитися до відповідей, отримати надто легке завдання чи навпаки тощо. Але час від часу варто здійснювати опитування учнів, щоб дізнатися думку кожного, побачити, чи можуть діти працювати самостійно, чи не губляться в незвичних умовах. Завдання педагога – підтримувати навчальний поступ учнів, формувати впевненість дітей у власних силах, вчасно виявляти проблеми й запобігати їх нашаровуванню, підтримувати бажання навчатися й прагнути досягти максимально можливих результатів.

Алгоритм діяльності вчителя щодо організації формувального оцінювання можна представити у вигляді такої послідовності дій:

1. Формулювання об’єктивних і зрозумілих для учнів навчальних цілей.
2. Створення ефективного зворотного зв'язку.
3. Забезпечення активної участі учнів у процесі пізнання.
4. Ознайомлення учнів із критеріями оцінювання.
5. Забезпечення можливості й уміння учнів аналізувати власну діяльність (рефлексія).
6. Корегування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання.

Навчальні цілі. У процесі навчання об’єктом оцінювання є діяльність учня для досягнення цілей навчання. Отже, визначення навчальної мети є основою всіх видів оцінювання.

Формувальне оцінювання	
Цілі перед початком роботи	Цілі у процесі роботи
Виявити потреби учнів Оцінити володіння учнями навчальним матеріалом Виявити інтересів кожного учня Визначення мети	Заохотити до самостійності та взаємодії Здійснити моніторинг прогресу Перевірити розуміння Мотивувати метапізнання

Регулярне обговорення в майбутньому має перерости у традиційну спільну роботу вчителя з учнями.

Оцінювання може виміряти, на якому рівні досягнута мета. Це можливо за умови, що мета є вимірною. На жаль, досить часто на практиці мета формулюються надто широко, абстрактно, її неможливо виміряти.

Виходом із ситуації є правило формулювання цілей за принципом SMART (абревіатура англійських слів, що вказують на характеристики навчальної цілі – конкретна (Specific), вимірна (Measurable), досяжна (Achievable), відповідна (Relevant), визначена в часі (Timed/Timed-bound). Як приклад, формулювання цілі уроку за традиційним підходом є таким: «покращити знання з математики»; SMART-ціль визначається так: «навчитися розв’язувати задачі двома способами протягом двох тижнів».

У формулюванні конкретних навчальних цілей, тобто очікувань щодо рівня засвоєння навчальної інформації, за основу доцільно брати таксономію, запропоновану Б. Блумом. Ученим визначено шість категорій навчальних цілей:

Знання – перша категорія цілей навчання, адже запам'ятовування є частиною й базою для більш складних процесів порівняння, співвіднесення, реорганізації, оцінювання тощо.

Розуміння як категорія таксономії, на думку Б. Блума, відображається у трьох типах поведінки: трансляції (від конкретного до абстрактного) – тобто використанні інших термінів, символів у перекладі, переказуванні тощо; інтерпретації (реорганізація ідей, виокремлення серед відомих ідей значимих, тлумачення зв'язків, узагальнення, пояснення, стислий переказ тощо); перенесенні знань (прогнозування, засноване на розумінні напрямів, тенденцій, правил).

Засвоєння навчального матеріалу на рівні застосування означає, що учень буде правильно застосовувати знання в ситуації, що є відмінною від тієї, у якій він отримував це знання.

Аналіз спрямовано на виявлення окремих частин матеріалу, визначення зв'язків між ними і принципів організації, з'ясування передумов, висновків, концепцій, яких автор тексту дотримується, проте не висловлює.

Синтез означає вміння комбінувати елементи так, щоб отримати нове ціле, що характеризується новизною й оригінальністю.

Оцінювання як категорія таксономії передбачає вміння оцінювати значення певного матеріалу (твердження, художнього твору, дослідницьких даних тощо) із застосуванням чітко визначених критеріїв.

Таксономія Блума: застосування на практиці

Рівні навчальних результатів	Учень/учениця
Знання	Відтворює вивчене: факти, поняття, терміни та теорії
Розуміння	Пояснює ідеї та поняття, розпізнає та «перекладає» інформацію (іншими словами, іншою мовою, зображенням і т. д.), встановлює сенс інформації
Застосування	Використовує в новому контексті засвоєні знання, теорії без зовнішньої підказки, у життєвій ситуації
Аналіз	Розділяє інформацію (об'єкт) на окремі складники, порівнює їх , встановлює зв'язки, логіку, визначає структуру
Оцінювання	Формулює кількісні або якісні оцінки, оцінювальні судження щодо значення, ефективності, вчинків людей, концепцій…
Синтез /створення	Творчо поєднує частини або елементи у нове ціле

Ефективний зворотний зв'язок. Він має бути чітким, зрозумілим, своєчасним, відбуватися в атмосфері доброзичливості і взаємоповаги.

Позитивно налаштований учитель пропонує учневі допомогу у виконанні завдання. Чим більше інформації отримує вчитель про те, що учні знають, як міркують, що вчать і як, тим більше має можливостей для корегування процесу.

Забезпечення активної участі учнів у процесі пізнання. Щоб знання ставало інструментом, учень має з ним працювати: застосовувати, шукати умови й межі застосування, перетворювати, розширювати, доповнювати, знаходити нові зв'язки і співвідношення тощо. Це забезпечується різноманіттям прийомів, форм і методів роботи з навчальним матеріалом.

Знання й розуміння учнями критеріїв оцінювання. Практика показує, що розроблення критеріїв робить процес оцінювання прозорим і зрозумілим для всіх суб'єктів. Укладання критеріїв спільно з учнями сприяє позитивному ставленню до процесу оцінювання. Критерії, розроблені для поточного або формувального оцінювання мають описувати те, що заявлено в навчальних цілях. Важливим є ознайомлення учнів із критеріями до початку виконання завдання, а також представлення критеріїв у вигляді градації – опису різних рівнів досягнення очікуваного результату. Чим конкретніше сформульовані критерії, тим зрозумілішою для учнів є діяльність щодо успішного виконання завдання.

Можливість і вміння учнів аналізувати власну діяльність (рефлексія). Учні мають учитися самооцінюванню для того, щоб бачити мету навчання й досягати успіху. Для самостійного оцінювання можна використовувати різні форми карт, таблиці самооцінки тощо. Самооцінювання передує оцінюванню роботи вчителем. Із метою формування адекватного самостійного оцінювання застосовується порівняння двох самооцінок:

прогностичної та ретроспективної. Водночас самооцінювання передбачає не лише оцінювання учнем власної роботи, але й визначення проблем і способів їх вирішення. Доцільно також використовувати взаємооцінювання, однак без надмірного захоплення цією формою.

Корегування спільно з учнями підходів до навчання з урахуванням результатів оцінювання. Формувальне оцінювання уможливлює відстеження вчителем процесу просування учня до навчальних цілей, корегування навчального процесу на ранніх етапах, а учневі – усвідомлення більш високої відповідальності за самоосвіту.

ІНСТРУМЕНТИ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ

Перед командою постало питання, що саме повинно слугувати орієнтирами для конструювання моделі оцінювання у конкретному класі:

- хто оцінює? – потрібно пам'ятати, що досягнення учня може оцінити не тільки вчитель, а й сам учень;
- як оцінювати? – оцінювання має проводитись на основі розроблених та затверджених критеріїв, які вчитель повідомляє учням на початку навчання;
- що оцінювати? – вміння презентувати набуті знання, спосіб виконання завдань, результати та спосіб їх досягнення, рівень опанування учнями компетентностей тощо;
- навіщо оцінювати? – щоб діагностувати складнощі, мотивувати, підтримувати успіхи у досягненні навчальних цілей, виявляти навчальні потреби.

Зрозуміло, що мають змінюватись стратегії та інструменти оцінювання. Акцент зроблено на п'ять видів заходів, що складають стратегії формувального оцінювання.

Ми почали напрацьовувати бібліотеку інструментів оцінювання у вигляді різних форм і засобів з оцінювання мислення, процесів і результатів навчальної діяльності учнів.

Досвід учителів, представлений у вигляді розгорнутих планів оцінювання, що містять засоби контролю, детальний методичний опис і зразки оцінювання учнівських робіт. Це стало стартом для впровадження формувального оцінювання у пілотних класах.

Формувальне оцінювання ми розпочинали із **самооцінювання вчителів**. Це, фактично, SWOT-аналіз педагогічної практики, навичок та можливостей педагога, що дає змогу йому/їй розібратися, яких знань чи умінь не вистачає (можлива траєкторія розвитку вчителя) та на які свої сильні сторони можна спертися, розробляючи критерії формувального оцінювання для своїх учнів.

Форма 1

Компетентність учителя з оцінювання

Обведіть ті сильні сторони, які Вас характеризують.

Я вправна(ий)	Мені можна довіряти
У мене вистачає сміливості говорити іншим те, що я думаю Я можу ділитися своїми почуттями Я пробую нове	Я також можу протистояти невдачам Я чесна(ий) Я допомагаю іншим Я можу терпляче чекати

Я поважаю себе У мене є мужність для того, щоб бути іншою(им) Я хоробра(ий) Я можу приймати розумні рішення Я творча(ий) Я справедлива(ий)	Я можу та маю мужність попросити пр допомогу Я здатна(ий) захистити себе сама (сам) Я гарна подруга (гарний друг) Я кумедна(ий) та весела(ий) Я спокійна(ий)

Форма 2

Компетентність учителя з оцінювання

Врахування сильних сторін під час оцінювання

Поставте позначку в рядку для відображення того, як ці характеристики пов'язані з Вашою філософією оцінювання.

Виберіть найважливішу для вас характеристику.

З МОЄЮ ФІЛОСОФІЄЮ ОЦІНЮВАННЯ ПОВ'ЯЗАНІ ТАКІ ХАРАКТЕРИСТИКИ (+ +++ +)

	від+ +++++до
ВДУМЛИВІСТЬ	I ----------I
ВЗАЄМОДІЯ	I----------I
МУЖНІСТЬ	I----------I
СПІВЧУТТЯ	I----------I
ПОСЛІДОВНІСТЬ	I----------I
ЛЮБОВ	I----------I
НАДІЯ	I----------I
ДОПИТЛИВІСТЬ	I----------I
СПРАВЕДЛИВІСТЬ	I----------I
ЕНТУЗІАЗМ	I----------I
ЧЕСНІСТЬ	I----------I
САМОДИСЦИПЛІНА	I----------I
ВПЕВНЕНІСТЬ У СОБІ	I----------I
ПОЧУТТЯ ВЛАСНОЇ ГІДНОСТІ	I----------I
ЗНАННЯ ПРО СЕБЕ	I----------I
ВІРА В ДОБРО	I----------I
ПОЗИТИВНІСТЬ	I----------I
ВІРА У ПРОГРЕС	I----------I
СТАРАННІСТЬ	I----------I
ЗАОХОЧЕННЯ	I----------I
СИМПАТІЯ	I----------I
ДОПОМОГА	I----------I
ПІДТРИМКА	I----------I
ПОВАГА	I----------I
ЕФЕКТИВНІСТЬ	I----------I

Розкажіть у групі:

1. Чому Ви обрали саме ці сильні сторони?
2. Як простежуються ці сильні сторони у викладанні та оцінюванні?

Учні 5 класу є вже достатньо самостійними, аби планувати свою навчальну діяльність та ставити свої цілі. Тож на початку навчального року дітям запропонували визначити їхні індивідуальні цілі на навчальний рік

Визначення учнем цілей на новий навчальний рік

Цілі на навчальний рік 20xx-20xx _____
прізвище, ім'я
Планую свою роботу в гімназії у 5-му класі.
Ставлю перед собою цілі, яких намагаюся досягти разом з учителем і батьками.
Навички роботи в гімназії
Я добре працюю самостійно.
Моя ціль:
_____
Я добре працюю в парі.
Моя ціль:
_____
Мені легко працювати в групі.
Моя ціль:
_____
Я даю всім спокійно працювати.
Моя ціль:
_____
Навички роботи вдома

Я майже завжди можу сам(а) виконати своє домашнє завдання..
_____
Мені потрібна допомога з домашнім завданням _____
Поведінка
Я поводжусь з іншими _____
У разі суперечки я _____
Я завжди слухаюся дорослих _____
Я не завжди слухаюся дорослих _____
Моя ціль: _____
Мета вивчення рідної мови та літератури
Вважаю, що читаю _____
Пишу різні тексти
зовсім без помилок _____
майже без помилок _____
все ще з кількома помилками _____
Вважаю, що писати власні твори та тексти мені
дуже легко_____
досить легко_____
трохи складно_____
дуже складно_____
Читання книг
Збираюся уважно прочитати до кінця товсту книгу _____
Прочитати всю книгу для мене все ще досить складно _____
Я не в захваті від читання книг від початку до кінця _____
Мета вивчення математики
Я вмію виконувати основні розрахунки (+, -, x, :) від 0 до 100 000

дуже добре_____
ще не вмію_____
Розпізнаю, порівнюю та обчислюю у межах від 0 до 1 000 000
дуже добре_____
досить добре _____
мені все ще потрібно тренуватися _____
Вмію обчислювати дроби
дуже легко_____
досить легко _____
мені все ще потрібно тренуватися _____
Виконую усні чи письмові завдання
дуже легко_____
досить легко _____
з великим трудом___
не можу виконати їх самостійно _____
Розв'язую задачі з математики
дуже легко _____
досить легко _____
з великим трудом___
не можу розв'язати їх самостійно _____
На уроках
розумію нову тему _____
мені важко щось зрозуміти під час уроку, поки вчитель навчає_____
Моя робота на уроках
Майже завжди можу працювати самостійно _____
Мені складно працювати самостійно _____
Мені потрібно більше підтримки від дорослих _____
Погляди батьків/осіб, які їх замінюють, на роботу дитини в школі
- як ви думаєте, як працює ваша дитина в школі,
- чи реалістично оцінює ваша дитина свої навички,
- яка підтримка необхідна дитині,
- тип зворотного зв'язку від школи, який, на ваш погляд, потрібен дитині

_____
_____

_____ _____ _____
Прізвище, ім'я Дата

ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФОРМУВАЛЬНОГО ОЦІНЮВАННЯ

Стратегія 1. Виявлення потреб учнів.

Таблиця ЗХД

ЩО Я ЗНАЮ ПРО ІСТОРИЧНИЙ ПРОЦЕС?	ЩО Я ХОЧУ ДІЗНАТИСЯ ПРО ІСТОРИЧНИЙ ПРОЦЕС?	ЩО Я ДІЗНАВСЯ (-ЛАСЯ) ПРО ІСТОРИЧНИЙ ПРОЦЕС?

Таблиця підготовки до усної презентації

	Часто	Іноді	Майже ніколи	Коментарі
Я вивчив і зрозумів тему, про яку я говорю				
Я в своїй тарілці (не нервую)				
Я роблю зоровий контакт з усіма в аудиторії.				
Я говорю чітко і стисло				
Я насправді цікаво роблю презентацію. Я говорю виразним голосом, рухаюсь, використовую міміку, відповідні жести тощо				
Моя аудиторія дізнається щось нове, коли я виступаю				
Те, що я говорю має сенс і побудоване логічно. Мій виступ має вступ, основну частину і завершення				
Я запитую і відповідаю на запитання чітко і з деталями				
Я використовую візуальні засоби (схеми, діаграми, малюнки, моделі тощо)				

Стратегія 2. Спостереження за освітнім процесом

Учитель може оцінювати рівень розвитку особистісних якостей за характеристиками, що згруповано в блок, допомогти побудувати учню власну тараєкторію розвитку.

ЛИСТ СПОТЕРЕЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПОСТУПУ УЧНІВ

Ім’я учня_____
++ має значні успіхи;
+ демонструє помітний прогрес
V досягає результату з допомогою вчителя;
! потребує значної уваги і допомоги

№	ЦІЛЬ / УМІННЯ	ДАТА	ДАТА	ДАТА	ДАТА
1	відповідає на питання «так/ні»	+	+	++	++
2	відповідає на спеціальні питання	!	V	V	+
3	*взаємодіє з іншими*				
4	*темп навчання*				
5	логічне пізнання				

6	креативність				
7	критичне мислення				
8	комунікація				
9	командна робота				
10	самостійна постановка проблеми				
11	оволодіння поставленими цілями уроку				
12	ознайомлювальне, вибіркове засвоєння теми				
13	розширене засвоєння теми				
14	поглиблене чи енциклопедичне вивчення				
15	демонстрація особистих освітніх продуктів				

ЖУРНАЛ СПОСТЕРЕЖЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО ПОСТУПУ УЧНІВ

++ має значні успіхи;
+ демонструє помітний прогрес
V досягає результату з допомогою вчителя;
! потребує значної уваги і допомоги
1 відповідає на питання «так/ні»
6 креативність
10 самостійна постановка проблеми
15 демонстрація особистих освітніх продуктів

№	ПРІЗВИЩЕ, ІМ'Я	ДАТА	ДАТА	ДАТА	ДАТА	ДАТА	ДАТА
1	Абібуллаєв Ізет	1(++) 6(+) 10 (V) 15(!)					
2	Автомєєнко Аліса						
3	Автомєєнко Назар						
4	Бартюк Кирило						
5	Будько Анастасія						

У чителі також проводять бесіду з кожним учнем / ученицею індивідуально, щоб з'ясувати реальні причини негативних процесів, що їх учитель міг зауважити в анкетах (наприклад, брак комфорту для дитини, небажання працювати індивідуально чи в групах, наявність тимчасових особливих потреб тощо).

Лист спостереження. Письмо

	Часто	Іноді	Рідко/ Ніколи	Дата(и) спостереження	Коментар
Мета: Учень ділиться почуттями і переживаннями у листах, нотатках й електронною поштою	☐	☐	☐		
Учень ділиться почуттями і переживаннями через особисті есе	☐	☐	☐		
Учень використовує письмо, щоб відобразити (рефлексувати) своє навчання	☐	☐	☐		
Учень використовує письмо для встановлення своїх цілей	☐	☐	☐		
Учень використовує письмо для вивчення ідей	☐	☐	☐		
Учень використовує письмо, щоб описувати почуття	☐	☐	☐		
Учень організовує письмо так, що інформація може бути знайдена	☐	☐	☐		
Учень описує свої думки в порядку, що має сенс	☐	☐	☐		
Учень використовує абзаци	☐	☐	☐		
Учень пише в різних форматах	☐	☐	☐		
Учень пише щиро	☐	☐	☐		
Учень докладно використовує особистий досвід, щоб описати переконання і думки	☐	☐	☐		
Учень пише природно і легко	☐	☐	☐		
Учень використовує яскраві, цікаві та значущі слова	☐	☐	☐		
Учень обирає слова ретельно, щоб відповідно спілкуватися щодо різних тем	☐	☐	☐		
Учень вичитує тексти і використовує інструменти комп’ютера для перевірки	☐	☐	☐		
Учень вичитує текст для перевірки пунктуації	☐	☐	☐		
Учень вичитує текст для перевірки написання великих букв	☐	☐	☐		
Учень вичитує текст для перевірки літературної мови	☐	☐	☐		
чень використовує різні за структурою речення	☐	☐	☐		
Учень використовує речення різної довжини і складності	☐	☐	☐		

Стратегія 3. Перевірка розуміння

Проте, окрім конкретної поведінки на уроці, дитині корисно мати і практику рефлексії. Важливу роль у розвитку сфери саморегуляції система оцінювання навчальних досягнень учнів відіграє тоді, коли побудована на принципі самооцінювання. Учня/учениці слід ставити в ситуацію, що спонукає аналізувати власну відповідь, навчальну активність. Потрібно розвивати в них уміння самостійно оцінювати результат своїх дій, контролювати себе, знаходити і виправляти власні помилки. Учень/учениця має проаналізувати свою роботу та поведінку й відповісти на запитання, а подекуди і визначити собі рівні. Учитель з учнем обговорюють результати такого самооцінювання в індивідуальному порядку, щоб дитина отримувала повноцінний зворотний зв'язок щодо розвитку своєї навички самооцінювання.

Упродовж навчального року учні заповнюють таблиці, картки самооцінювання

ЛИСТ ПОУРОЧНОГО САМООЦІНЮВАННЯ

Я знаю, що таке степінь числа	
Я знаю як називається другий і третій степінь числа	
Я можу порахувати число в другому і третьому степені	
Я пам'ятаю порядок дій у прикладах зі степенями	
Я можу навести приклади величин, одиниці вимірювання яких, записуються за допомогою другого і третього степеня	
Я вмію правильно читати записи зі степенем	
Я знаходжу значення виразів, які містять степінь	

ЧЕК-ЛИСТ З ТЕМИ «ДІЇ З НАТУРАЛЬНИМИ ЧИСЛАМИ»

Прізвище, ім'я_____ Клас_____

Критерії оцінювання	Все розумію, можу навчати інших	Сам розумію, але щоб навчати інших треба ще потренуватися	Розумію частково, потрібна допомога наставника	Не розумію, потрібна істотна допомога наставника
Вмію виконувати додавання натуральних чисел				
Вмію виконувати віднімання натуральних чисел				
Вмію виконувати множення натуральних чисел				
Вмію виконувати ділення натуральних чисел				
Вмію виконувати ділення з остачею				
Вмію виконувати множення і ділення на 10, 100, 1000…				
Знаю порядок виконання дій				
Знаю і вмію обчислювати квадрат і куб натурального числа				
Знаю властивості дії додавання				
Вмію використовувати властивості дії додавання				
Знаю властивості дії множення				
Вмію використовувати властивості дії множення				
Вмію розв'язувати задачі і приклади на всі дії з натуральними числами				

ЧЕК-ЛИСТ З ТЕМИ **Мудра дівчина. Українська народна казка**

Прізвище, ім'я_____ Клас_____

Вміння	Потребує покращення	Задовільно	Відмінно
Вміння виділити головне.		+	
Вміння відокремити факти від суб'єктивної думки.		+	
Вміння визначити інформацію, що має відношення до теми.			+
Вміння сформулювати проблему.		+	
Вміння бачити необ'єктивність судження.	+		
Вміння поставити запитання.			+
Вміння відокремити правдиву інформацію від неправдивої.			+
Вміння перевірити висновки на практиці.		+	
Вміння передбачити наслідки.		+	
Вміння виявити причинно-наслідкові зв'язки.	+		

Лист-оцінка дослідження

	4	3	2	1
Формулювання запитання	Я поставив продумане творче запитання, яке мене цікавить і спонукає до дослідження	Я поставив запитання, яке мене цікавить і спонукає до дослідження	Я поставив запитання, на яке легко дати відповідь.	Я поставив запитання з допомогою вчителя
Відбір, сортування та оцінювання інформації	Я сам збираю, сортую і оцінюю відповідні, збалансовані, точні відомості	Я сам збираю, сортую і оцінюю відомості	Я сам збираю, сортую і оцінюю деякі відомості, але я не впевнений, що вона точна і потрібна	Я переходжу від одного джерела інформації до іншого і маю труднощі у визначенні того, які дані будуть корисними
Організація (структурування) даних	Я організую мої ідеї і важливу допоміжну інформацію відповідно до мого дослідницького запитання	Я організую інформацію відповідно до мого дослідницького запитання і знаходжу пропущені дані	Я намагаюся організувати інформацію, яку я знайшов, але маю декілька помилок. Я маю труднощі в організації даних, які дають відповідь на моє запитання	Я не можу організувати найбільш важливу інформацію
Аналіз даних	Я уважно аналізую інформацію і роблю	Я аналізую інформацію і	Мій аналіз міг би бути глибшим.	Я повторюю в висновку мою

	4	3	2	1
	продумані , виважені логічні висновки , що підтримують докази, які я зібрав	роблю логічні висновки, що і підтримані доказами, які я зібрав	Мій висновок мав би бути підтриманим більш сильним доказами	інформацію. В исновок не підкріплений доказами
Синтез інформації	Моя інформація логічно і творчо організована з логічними переходами	Моя інформація логічно організована і я зробив зв'язки між ідеями , з переходами	Моя інформація мала б бути краще організована	Моя інформація не організована логічно і ефективно
Створення продукту	Я створив оригінальний продукт, який дає чітку і ясну відповідь на моє дослідницьке запитання з подробицями і зрозуміло	Я створюю продукт, який відповідає на моє дослідницьке запитання точно і з подробицями	Я створюю продукт, який пропонує деякі рішення, але тільки частково відповідає на моє дослідницьке запитання	Я створюю продукт, який має пропущені деталі і не зовсім точно дає відповідь на моє запитання

Учителі також проводять бесіду з кожним учнем / ученицею індивідуально, щоб з’ясувати реальні причини негативних процесів, що їх учитель міг зауважити в анкетах (наприклад, брак комфорту для дитини, небажання працювати індивідуально чи в групах, наявність тимчасових особливих потреб тощо).

Зразок оформлення педагогічних рекомендацій за результатами освітньої діяльності

ПІБ учня Іванов Іван Клас 5-В

Математична освітня галузь

Тема: «Додавання натуральних чисел»

Характеристика особистих досягнень *(відповідно до вимог Держстандарту й модельної програми)*	“має значні успіхи”	“демонструє помітний прогрес”	“досягає результати з допомогою вчителя”	“потребує значної уваги і допомоги”	Поради вчителя
Розуміє сутність арифметичної дії додавання;	+				
Володіє навичкою усного та письмового виконання дії додавання натуральних чисел;		+			
Використовує властивості дії додавання натуральних чисел			+		Переглянь запропоноване відео, чи корисно воно було для тебе? Чи змінився твій погляд на користь застосування властивостей додавання чи ні? Обґрунтуй.
Розрізняє відому і частково нову для себе інформацію;			+		Наведи приклади з твого життя, де ти вже зустрічався з дією додавання чисел, в яких ситуаціях? Запиши синоніми до слова «додавання»
Застосовує арифметичну дію додавання натуральних чисел під час розв'язування задач та вправ;		+			
Прогнозує результат обчислень;		+			
Ухвалює рішення щодо вибору раціонального способу розв'язування завдання;			+		Спробуй порахувати двома способами запропоноване завдання: 1. Спочатку додай 1,2, а потім 3й доданок(засіки час). 2. Потім 1,3 і 2 (засіки час) Яким способом було швидше підрахувати? Чому?Розкажи нам.
Визначає окремі деталі, що сприяють або заважають комунікації;		+			
Знаходить помилки в математичних обчисленнях, усуває їх, виконуючи необхідні дії.			+		Спробуй виконати обернену дію, чи співпадає результат? Попрактикуйся на запропонованих тренажерах.Чи було тобі цікаво?

Заповнення таких Листів-спостережень є підставою для подальшого діалогу вчителя з дитиною та батьками, коли всі сторони можуть висловити свої очікування від подальшого навчального процесу.

Стратегія 4. Розвиток самостійності і взаємодія

Рефлексія

КАРТКА ІЗ ЗАПИТАННЯМИ

✓ три речі, які я дізнався _____

✓ у мене два запитання _____

_____

✓ одна річ, яку я не зрозумів _____

✓ що мені було найцікавішим _____

_____

КАРТКА ІЗ ЗАПИТАННЯМИ

перерахуйте 5-10 фактів з нової теми;

✓ напишіть про найцікавіше з теми уроку_____

_____

_____

_____

✓ назвіть одну чи дві речі, що можливо викличуть проблеми з розумінням_____

_____

_____

_____

✓ назвіть способи, за допомогою яких ви могли б краще зрозуміти тему_____

_____

_____

_____

_____

ЛИСТ САМООЦІНКИ ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ СЕМЕСТРУ

	ТАК-НІ
Регулярно виконував домашні завдання.	
За потребою консультувався з вчителем.	
Накопичував знання та виправляв оцінки.	
Регулярно вів записи в зошиті.	
Вмію складати конспект вивченої теми.	
Вмію самостійно знаходити матеріал з теми.	
Робив усні повідомлення.	
Брав участь в обговоренні теоретичного матеріалу.	
Я ставив питання, якщо було щось незрозуміло.	

ЛИСТ САМООЦІНКИ РОБОТИ В ГРУПІ

	ТАК-НІ
Я був активним в групі.	
Я відразу зрозумів, як треба виконати завдання.	
Я пропонував декілька способів виконання завдання.	
Я не відволікався від основної роботи.	
Я уважно слухав, які ідеї пропонують інші учасники групи.	
Я дуже хотів, щоб наша група виконала завдання правильно і швидко.	

Взаємодія. Взаємооцінювання

Формувальне оцінювання передбачає, що учні завжди знають, що вони мають вивчити, і якщо вони можуть зрозуміти матеріал та виділити аспекти, над якими потрібно працювати, то засвоюють його значно ефективніше, ніж у ситуації пасивного сприйняття та механічного виконання завдань без усвідомлення їх значення та навчальної цілі. Взаємооцінювання дає змогу точніше зрозуміти таку ціль та критерії успіху під час аналізу роботи товариша.

Про що потрібно сказати учням перед взаємооцінюванням?

- взаємооцінювання – це партнерська взаємодія, коли учні допомагають один одному покращувати свої навчальні результати;
- взаємооцінювання не передбачає порівняння себе з іншими;
- взаємооцінювання означає порівняння власного поточного рівня успішності із попередніми показниками.

Правила взаємооцінювання

- Учитель має сформулювати чіткі критерії для взаємооцінювання;
- учні мають виявляти повагу до партнера, коректно добирати слова і способи побудови коментарів;
- активно слухати.

Варіанти завдань на взаємооцінювання:

- Перевірка домашнього завдання (виконаного під час уроку завдання) за заздалегідь розробленими критеріями оцінювання, які вчитель може створити самостійно, розробити спільно з учнями відповідно до прикладу роботи або розробленими учнями самостійно.
- Перегляд виконаного завдання однокласником та надання коментаря відповідно до стратегії 3 – 2 – 1 (3 позитивних моменти, 2 уточнювальних запитання та 1 ідея для покращення).
- Взаємооцінювання письмових відповідей (учень переглядає роботу однокласника і в кінці аркуша записує короткий відгук, доповнюючи відповідь: «Причиною зазначених подій є…», «Варто назвати такі факти, як …», «Необхідно доповнити, що …», «Альтернативним алгоритмом розв’язання задачі міг би бути…» тощо).
- Перегляд виконаного завдання однокласника з використанням контрольних списків.

Форми роботи:

- коротке щоденне тестування;
- підсумковий тест після вивчення теми.

Оцінювальні аркуші

1. Установіть хронологічну послідовність подій.

А)Перші згадки про українських козаків у писемних джерелах — 1489 р. 2

Б)Перша перемога України на Євробаченні —2004р. 4

В)Перше згадано назву «Україна» у писемних джерелах — 1187 р. 1

Г)Перша участь делегації України на Олімпійських іграх — 1994 р. 3

2.Установіть хронологічну послідовність періодів історії людства.

А. Первісність (3 млн р. — X ст. до н.е.). 1

Б. Новітній час (XX-початок XXI ст.). 5

В. Середні віки (V–XV ст.). 3

Г. Античність (IX ст. до н.е. — V ст.). 2

Д. Новий час (XVI–XIX ст.). 4

3. Запишіть у зошит, в якому столітті були: 1300 р., 1600 р., 1650 р., 1799 р.,1901 р., 2005 р.

XIII XVI XVII (17) XVIII 18 XIX XX XX(20) XXI(21)

4. Установіть віддаленість подій.

Перша згадка про Україну в літопису датується 1187р., а проголошення незалежності України — 1991 р. У яких століттях це відбулося, скільки років минуло між цими двома подіями? 804 роки

XI XIX

Скільки років пройшло від першої згадки про Україну до року, який триває зараз? А скільки років пройшло від проголошення незалежності України до сьогодні? 30р

034р

5. Установіть тривалість подій.

Війна між Англією і Францією відбувалася з 1337–1453 рр. Скільки років тривала війна? В якому столітті відбулася ця подія?

116 XIII – XIV XIV(14) – XV(15)

Період середніх віків тривав з V — XV ст. Скільки це століть? А скільки років?

X 1000р

6.Побудуйте лінію часу власного життя.

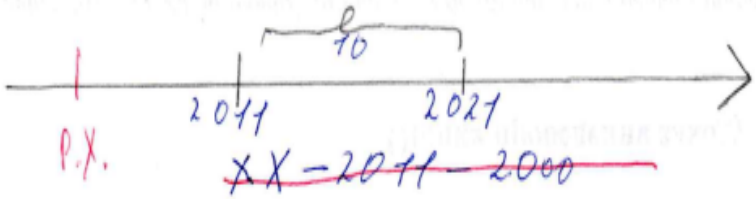

2021 – 2011 = 10 років

8

Зверни уваги на те, що на лінії часу немає 0.
Співвідношення років і століть? Перевір навички обчислення

ЗАВДАННЯ 1.

Доберіть невеликий медіатекст і проаналізуйте його за схемою: 1) Хто автор? Що про нього відомо? 2) Коли був написаний текст? Чи має це значення для вас? 3) Які основні ідеї тексту? 4) Чи можна визначити, з якою метою був написаний текст?5) Чи допомагає такий текст отримати цінну для вас інформацію? Чому ви так думаєте? Зробіть висновки щодо необхідності такого аналізу медіатекстів. (письмово)

МЕДІАТЕКСТ

ІСТОРИЧНЕ ДЖЕРЕЛО[ред. | ред. код]

Матеріал з Вікіпедії — вільної енциклопедії.
Перейти до навігаціїПерейти до пошуку.
Радзивіллівський літопис, як найдавніше ілюстроване писемне джерело з історії Київської Русі

Історичне джерело — носій історичної інформації, певна кількість артефактів минулого (старожитностей), що виникли як продукт розвитку природи й культури та відображають той чи інший бік людської діяльності. Тому зміст цього поняття цілком залежить від комплексу уявлень епохи про залишки минулого[1].

Типи[ред. | ред. код]

Історичні джерела підрозділяються на:

- **Речові** — пам'ятки матеріальної культури: знаряддя виробництва, предмети побуту, архітектурні пам'ятники, житло, посуд, одяг.
- **Письмові** — зафіксовані на камені, кераміці, папірусі, пергаменті, папері та інших матеріалах літописи, хроніки, документи, мемуари, щоденники, листи.
- **Усні** — фольклор, народні пісні, історичні думи, перекази, легенди й міфи, народні прислів'я та приказки, казки.
- **Етнографічні** — пам'ятки, які розповідають про характер і особливості побуту, культури, звичаїв того чи іншого народу.
- **Лінгвістичні** (мовні) — мовні явища та дані з історії розвитку певної мови.
- **Аудіовізуальні** — кіно-, фото- та аудіодокументи (фонодокументи).

Письмові джерела[ред. | ред. код]

Такі письмові джерела, як хроніки, документи, листи, займають центральне місце серед інших історичних джерел, їх ще називають *первинними історичними текстами* або першоджерелами. Історичні джерела виступають як свідчення, відображення, образи, сліди минулого, використання яких служить реконструкції історичного минулого. У ході такої реконструкції виникають історичні праці — статті, монографії, підручники — їх називають *вторинними історичними текстами* (або **історіографією**).

По суті можна розділити всі джерела, використовувані в історичних дослідженнях, на два основних класи: історичні й археологічні. Всі знаряддя і результати людської діяльності розглядаються як феномени-артефакти, в яких «закодована» інформація про цю діяльність. У випадках, коли письмові джерела відсутні, доводиться використовувати винятково археологічні джерела.

Науку про історичні джерела, теорію й практику їх використання в історичних дослідженнях називають джерелознавство (історичне джерелознавство).

Історичний час і простір

1.За текстом та ілюстрацією визначте, про який історичний період йде мова йде мова. "В цей період люди перебували в складних природних умовах — близько 200 тисяч років тому на Землі почалося похолодання. Зокрема, значну частину території Європи вкривав льодовик. Основними заняттями людини в той час були полювання, рибальство і збиральництво".

А Новий час
Б Середні віки
В Первісні часи
Г Античність

2.Дайте визначення термінам.

Об'єднання людей, які мають спільні територію, історію, культуру, цінності, традиції – це спільні територію історичні суспільства

Ототожнення себе з певною спільнотою – це певностю суспільства

3. Розташуйте дати в хронологічній послідовності: 1244 р., 10 р., 1056 р. до н.е.

4. За допомогою карти співвіднесіть міста з етнографічними регіонами, в яких вони знаходяться

А Середня Наддніпрящина
Б Слобожанщина
В Причорномор'я
Г Таврія
Д Галичина

1 Одеса
2 Київ
3 Сімферополь
4 Харків
5 Львів

А	1
Б	2
В	3
Г	4
Д	5

Стратегія 5. Доведення розуміння і вміння

Критеріальна матриця. Роздати учням по 1 таблиці і запропонувати самостійно, в групах або разом з учителем сформулювати 3 критерії і 3 показники в кожному (добре, нормально, слабко) для оцінювання чого завгодно, наприклад, якості презентації, намальованого плаката, уміння працювати в команді тощо. Обговорити заповнені таблиці, визначте найдоречніші й найчіткіші критерії, сформуйте найкращий спільний варіант матриці.

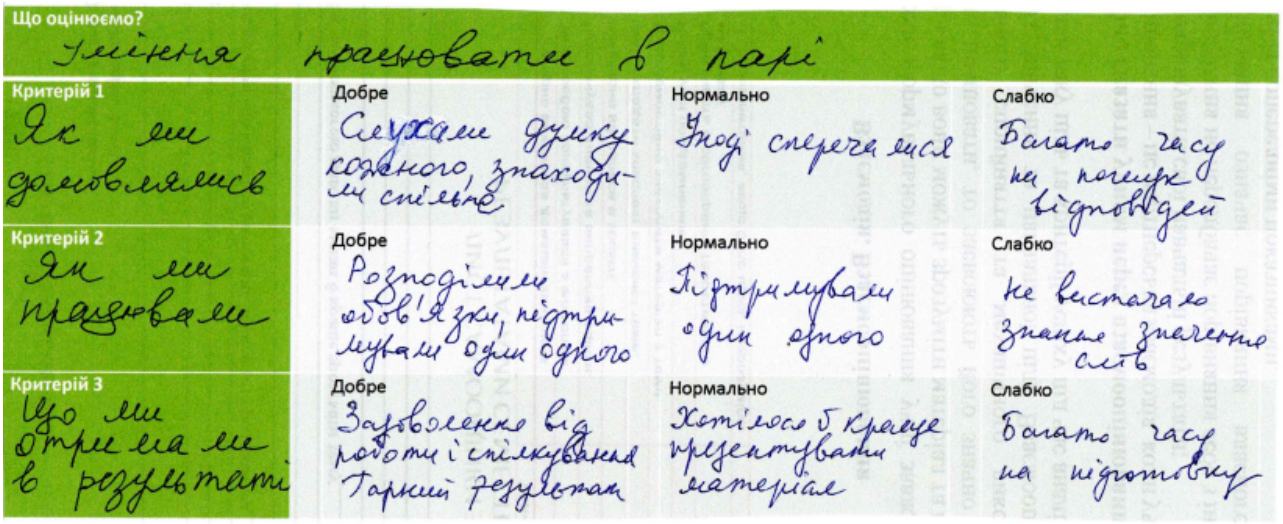

Що оцінюємо? Уміння працювати в парі			
Критерій 1 Як ми домовлялись	Добре Слухали думку кожного, знаходили спільне	Нормально Іноді сперечались	Слабко Багато часу на пошук відповідей
Критерій 2 Як ми працювали	Добре Розподіляли обов'язки, підтримували один одного	Нормально Підтримували один одного	Слабко Не вистачало знань значення слів
Критерій 3 Що ми отримали в результаті	Добре Задоволення від роботи і спілкування Гарний результат	Нормально Хотілося б краще презентувати матеріал	Слабко Багато часу на підготовку

Як здобувачі освіти дізнаються про критерії, за якими оцінюються їх навчальні досягнення?

1. Пояснення здобувачам освіти індивідуально.
2. Інформування здобувачів освіти про критерії оцінювання перед вивченням кожної теми.
3. Інформування здобувачів освіти про критерії оцінювання на початку навчального року.
4. Розміщення критеріїв на персональному сайті.

Протягом І семестру ми відпрацьовували командну модель формувального оцінювання. Використання завдань і вправ на оцінювання набутих знань й умінь дає змогу привчити учнів до систематичної рефлексії щодо результатів власної діяльності, а вчителеві відчути зворотний зв'язок з кожним учнем. Ми прийшли до висновку: формувальне оцінювання дозволяє аналізувати як когнітивні, так і вольові, емоційні складові навчальної діяльності, що в цілому позитивно впливає на мотивацію навчання учнів та його ефективність. Воно безпосередньо пов'язане з новим осмисленням навчального процесу, у якому учень поруч із учителем стає активним суб'єктом навчання, і передбачає відмову від жорсткої звітності та розвиток нової оцінної практики. Формувальне оцінювання підтримує впевненість учнів у тому, що кожен з них здатний покращити свої результати, оскільки дітям наводять приклади того, чого від них очікують. Активне застосування методики формувального оцінювання є одним з ключових чинників якісної освіти.

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ «БАЛАБИНСЬКА ГІМНАЗІЯ «ПРЕСТИЖ» КУШУГУМСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ ЗАПОРІЗЬКОГО РАЙОНУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НУШ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

РЕАЛІЗАЦІЯ STEM-ПІДХОДУ В БАЛАБИНСЬКІЙ ГІМНАЗІЇ «ПРЕСТИЖ»

Черкасова Лариса,
заступниця директора з навчально-виховної роботи Комунального закладу загальної середньої освіти «Балабинська гімназія «Престиж» Кушугумської селищної ради Запорізького району Запорізької області

Якщо ми сьогодні навчатимемо дітей так,
як вчили вчора, ми вкрademo у них завтра.
Джон Дьюї

Найважливішим ресурсом інноваційної економіки є людина. Цим пояснюється зміна вимог сучасного суспільства та держави до системи освіти. Зараз важко сказати однозначно, які професії будуть потрібні через 10-15 років, коли зі стін школи вийдуть сьогоднішні першокласники. Складно сказати, від знань яких предметів залежить конкурентоспроможність майбутніх спеціалістів, проте з впевненістю можна стверджувати, що здатність інтегрувати знання з різних галузей, критичне мислення, креативний підхід до вирішення актуальних завдань із застосуванням сучасних технологій завжди будуть затребувані. Саме тому STEM-освіта досить швидко завойовує свої позиції у всьому світі.

Основна ідея STEM-підходу – практика така ж важлива, як і теоретичні знання. Тобто, навчаючись, ми маємо працювати не лише мозком, а й руками. Навчання лише в стінах класу не встигає за світом, що стрімко змінюється. Основною відмінністю STEM-підходу є те, що діти використовують і свій мозок, і свої руки для успішного вивчення безлічі предметів. Знання вони «добувають» самостійно.

Концепція розвитку STEM-освіти 2027, розроблена Міністерством освіти і науки України, спрямована на модернізацію освіти та має важливе значення для її широкомасштабного впровадження на всіх складових та рівнях освіти, встановлення партнерства з роботодавцями та науковими установами, їх залучення до розвитку природничо-математичної освіти.

Головною метою Концепції є сприяння розвитку природничо-математичної освіти як фундаменту конкурентоспроможності та економічного

зростання нашої держави. Важливим завданням є набуття учнями STEM-компетенцій та підготовка фахівців нового покоління, здатних до засвоєння, втілення та розробки сучасних знань та новітніх технологій.

Відповідно до Концепції розвитку навчальні методики та навчальні програми STEM-освіти спрямовані на формування компетенцій, актуальних на ринку праці, а саме:

1. Критичного, інженерного та алгоритмічного мислення;
2. Навичок обробки інформації та аналізу даних;
3. Цифрової грамотності;
4. Креативних якостей;
5. Інноваційності;
6. Навичок комунікації та командної роботи.

STEM-освіта впроваджується з урахуванням принципів особистісного підходу, а зміст освіти постійно оновлюється відповідно до нових наукових досягнень та вимог ринку праці.

STEM-підхід був запропонований науковцями Національного наукового фонду США у 2001 році. В основі STEM знаходиться ідея навчання учнів із застосуванням міждисциплінарного та прикладного підходу. Замість вивчати окремо кожну з чотирьох дисциплін (S – science, T – technology, E – engineering, M – mathematics), STEM інтегрує їх у єдину схему навчання: одночасне поєднання знань з різних наук, сучасних технологій, мистецтва, досягнень інженерії та математичного інструментарію. Багато дослідників вважають, що STEM-підхід сьогодні є основою підготовки фахівців у галузі високих технологій. Цим пояснюється той факт, що США, Великобританія, Китай, Австралія, Корея, Тайвань розробляють навчальну програму під назвою К-12 STEM (освіта від дитячого садка до 12 класу школи), яку проєктують як набір інтегративних міждисциплінарних підходів до кожної з STEM-дисциплін. Найбільш відомий приклад STEM-підходу – Массачусетський технологічний інститут (MIT). Девізом цього світового університету є Mens et Manus (Розум і рука).

Мета: подолати властиву традиційній освіті відірваність від вирішення практичних завдань та побудувати універсальний практикоорієнтований підхід, який дозволяє учням справлятися із завданнями будь-якої складності.

Як же реалізувати міждисциплінарний підхід в освітньому процесі та надати йому прикладного характеру? Над вирішенням цієї проблеми працює колектив гімназії протягом поточного навчального року.

STEM-підходи реалізовані в Балабинській гімназії «Престиж»:

1. Введення навчального курсу «Робототехніка».

У вересні 2021 року гімназія стала учасником інноваційного проєкту всеукраїнського рівня за темою «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти». На гроші субвенції, виділені в межах цього проєкту, школа придбала набори LEGO SPIKE™ Prime. Використовуючи своє право, яке визначено статтею 11 Закону України «Про повну загальну середню освіту», заклад розробив свою освітню програму на

основі типової, а також навчальний план (рис.1). Відповідно до частини 6 статті 11 закону “Про повну загальну середню освіту”, заклад освіти визначає перелік навчальних предметів (інтегрованих курсів) для реалізації кожної освітньої галузі, що відображається в навчальному плані освітньої програми закладу освіти. Таким чином, у нас з’явилась можливість для введення інтегрованого курсу «Робототехніка».

Введення інтегрованого курсу «Робототехніка» у нашій гімназії змінило картину сприйняття учнями технічних дисциплін, переводячи їх із розряду умоглядних до прикладних. Застосування дітьми на практиці теоретичних знань, отриманих на уроках математики чи фізики, веде до глибшого розуміння основ, закріплює отримані навички, формуючи освіту у її найкращому сенсі.

Чому SPIKE Prime? Набір SPIKE Prime – це новий формат освітнього рішення від LEGO Education. Він створювався для тих, хто навчається з будь-яким рівнем підготовки, і втілює в собі інклюзивний, інтуїтивний і природно-адаптивний креативний підхід до навчання, що дозволяє всім учням 5-х класів із впевненістю долучитися в процес STEAM-навчання з використанням цифрових технологій.

Набір може бути використаний не тільки для вивчення предмета «Робототехніка», а й для таких предметних областей як фізика, технологія, інженерія, інформатика, математика та для розвитку творчого мислення і ведення наукової і позаурочної проєктної діяльності. Набір SPIKE Prime містить кубики LEGO, програмований хаб з декількома портами, датчики і двигуни, а також додаток SPIKE, який використовує мову програмування Scratch. Додаток SPIKE пропонує навчальні курси, які відповідають вимогам освітніх стандартів України. Унікальність цього освітнього рішення в тому, що більшість проєктів, розроблених спеціально для педагогів, можуть виконуватися за 45 хвилин, що дозволяє нашим учителям легко використовувати SPIKE Prime на заняттях у класі в межах щоденної навчальної діяльності.

2. Проєктна діяльність та міжпредметні проєкти.

Практика показала, що найповніше реалізувати міждисциплінарний підхід дозволяє організація проєктної діяльності. Розробляючи та оформлюючи навчальні проєкти, учні активно використовують знання та інструментарій різних навчальних предметів для досягнення поставленої мети. Слід пам'ятати, що важливіший контекст, а не самі знання. Реалізуючи ті чи інші проєкти, учні, як правило, працюють у малих групах і парах, що передбачає їх активну взаємодію, необхідність домовлятися, і, як наслідок, в учнів формуються вміння слухати та чути один одного, продукувати різні ідеї та вибирати оптимальні, шукати нестандартний підхід до вирішення поставленого завдання. Усе це сприяє розвитку м’яких навичок – комунікація, командна робота, критичне мислення та креативність.

Найбільшу цінність має самостійність учнів. Досить гострою проблемою сьогодні є інертність дітей, втрата ними пізнавального інтересу. Проєкти дозволяють захопити учнів, викликати бажання шукати та вирішувати проблеми, висувати гіпотези та перевіряти їх, робити самостійні висновки та створювати реальний продукт. Головне, щоб діти не боялися помилятися, розуміли, що

можуть бути різні рішення однієї й тієї ж проблеми, що не завжди відповідь є однозначною, і навіть не завжди цю відповідь знає вчитель. Свобода і незалежність, нестандартність мислення формуються лише тоді, коли учням не даються готові знання, рішення, єдино правильної відповіді на всі питання, а ці знання формуються та відповіді знаходяться в процесі вирішення будь-яких значущих для учнів проблем.

Комунальний заклад загальної середньої освіти
«Балабинська гімназія «Престиж»
Кушугумської селищної ради
Запорізького району Запорізької області
для основної школи (5-Б, 5-В, 5-Г класи)
(Наказ МОН України від 19.02.2021 №235 (Додаток 3)

Освітні галузі	Предмети	Кількість годин на тиждень у класах		
		5-Б	5-В	5-Г
Мовно-літературна	Українська мова	5	4	4
	Українська література	2	2	2
	Англійська мова	3,5	3,5	3,5
	Зарубіжна література	1,5	1,5	1,5
Математична	Математика	4,5	6	5
Природнича	Інтегрований курс «Пізнаємо природу»	1,5	2	2
Соціальна і здоров'язбережувальна	Інтегрований курс «Здоров'я, безпека та добробут»	1	1	1
Громадянська та історична	Вступ до історії України та громадянської освіти	1	1	2
Інформатична	Інформатика	1	1	1
Технологічна	Технології	2	2	2
Мистецька	Інтегрований курс «Мистецтво»	1,5	2	2
Фізична культура	Фізична культура	3	3	3
Разом		**24,5+3**	**26+3**	**26+3**
Міжгалузеві інтегровані курси				
Міжгалузевий інтегрований курс Драматургія і театр				
Мовно-літературна галузь (Зарубіжна література)		1		
Мистецька галузь		0,5		
Міжгалузевий інтегрований курс STEM				
Природнича галузь		0,5	0,5	0,5
Математична галузь		0,5	0,5	0,5
Інформатична галузь		0,5	0,5	0,5
Міжгалузевий інтегрований курс Робототехніка				
Інформатична галузь		0,5	0,5	0,5
Граничнo допустиме навчальне навантаження		**28**	**28**	**28**
Всього (без урахування поділу класів на групи)		28+3	28+3	28+3

Рис. 1. Робочий навчальний план

Проєктна діяльність пов'язує навчальну програму із життям, дозволяє йти від життя, дає дітям можливість спробувати себе у різних видах діяльності, створити своїми руками реальний продукт, який вирішує конкретні проблеми гімназії.

До навчального плану 5-х пілотних класів НУШ Балабинської гімназії «Престиж» було введено Міжгалузевий інтегрований курс STEM. Цей курс ми ввели не як окремий предмет, а інтегрували його в математичну, інформатичну та природничу галузі, створивши умови для реалізації міжпредметних проєктів (міжпредметний проєкт передбачає використання знань із двох і більше предметів). Учителі, які викладають математику, інформатику та інтегрований курс «Пізнаємо природу», розробили календарно-тематичні плани, до яких залучили реалізацію чотирьох спільних STEM-проєктів: «Жінки в науці», «Україна космічна», «Крила» та «Енергоефективність». Наприклад, під час реалізації проєкту «Україна космічна» на уроках інформатики учні шукали інформацію та створювали спільну презентацію про досягнення України в космічній галузі. На математиці розраховували шляхи українських космічних супутників та ракет до зірок. На робототехніці конструювали космічні апарати, а під час занять курсу «Пізнаємо природу» створювали макети планети Земля, вивчали її будову та силу тяжіння. Приклад матриці проєкту «Жінки в науці» можна подивитися у додатку.

Зазначена педагогічна технологія забезпечує успішне засвоєння навчального матеріалу всіма учнями, встановлює знайомство та тісний контакт з різними предметами, різними поглядами на ту ж саму проблему, що сприяє інтелектуальному розвитку дітей, їх самостійності в набутті знань, розвитку комунікативних умінь і навичок, доброзичливості у відношенні один до одного та наукового керівника (вчителя).

3. Цифрові лабораторії.

У гімназії обладнано і працюють три цифрові лабораторії – фізична, хімічна та біологічна.

Цифрові лабораторії складаються з цифрових датчиків для вимірювання фізичних, хімічних, біологічних параметрів у процесі проведення дослідів. За їх допомогою можна проводити лабораторні роботи, великий спектр демонстрацій та досліджень, які сприяють засвоєнню дисциплін. Експерименти – дуже важливі у вивченні природничих наук, таких як: фізика, хімія, біологія, тому використання цифрових лабораторій підвищує рівень засвоєння навчального матеріалу, активність учнів та їх інтерес до науки.

Аналіз навчальної діяльності свідчить, що регулярне використання шкільних цифрових лабораторій значно полегшує розуміння фізичних та хімічних явищ. Швидке налаштування експерименту і наочне відображення даних, які отримуються в процесі експерименту, зручні інструменти аналізу дозволяють проводити більше експериментів та перевіряти більше гіпотез, що сприяє швидкому і міцному засвоєнню навчального матеріалу.

Цифрові навчальні лабораторії дозволяють:

- перевести шкільний практикум природознавства на якісно новий рівень;
- підготувати учнів до самостійної творчої роботи;

- здійснити пріоритет діяльнісного підходу до процесу навчання;

- розвинути в учнів широкий комплекс загальнонавчальних та предметних умінь;

- опанувати способи діяльності, які формують пізнавальну, інформаційну, комунікативну компетенції.

Використання шкільних цифрових лабораторій сприяє значному підвищенню інтересу до предмета та дозволяє учням працювати самим, отримуючи не тільки знання в галузі природничих наук, але й досвід роботи з цікавою та сучасною технікою, комп'ютерними програмами, досвід взаємодії дослідників, досвід інформаційного пошуку та презентації результатів дослідження. Учні отримують можливість займатися дослідницькою діяльністю, не обмеженою темою конкретного уроку, й аналізувати отримані дані.

4. STEM-підходи у позаурочній діяльності Балабинської гімназії «Престиж».

Фахівці, які займаються STEM-освітою в Україні, відзначають складнощі для запровадження проєктного підходу та міждисциплінарності на рівні школи. Класно-урочна система має суттєві обмеження. Без її кардинальної зміни перспективи роботи переміщуються у такі напрями:

- гуртки, факультативи та додаткову освіту, де можуть реалізовуватися нові форми та новий зміст;

- зміна якості окремих уроків, введення дослідницьких та проєктних методів та технік викладання;

- організація «проблемних тижнів», які можуть замінити «предметні тижні» та дозволять педагогам різних дисциплін зосереджуватись на тій чи іншій проблемі;

- кооперація лише на рівні окремих учителів та предметів для фіксації на вивченні тих самих законів (схем, моделей) на матеріалі різних галузей знань, постановки спільних завдань і «якірних точок».

Із 2017 року між Балабинською гімназією «Престиж» і компаніями LEGO Group: LEGO Education та LEGO Foundation укладено меморандуми про співпрацю. У гімназії вже 5-й рік працюють гуртки із LEGO-конструювання. Щорічно команди Балабинської гімназії «Престиж» беруть участь у Фестивалях *FIRST* LEGO League, Всеукраїнському фестивалі робототехніки – ROBOTICA, Фестивалі гри, навчання та натхнення Play Fest.

Мета Фестивалю *FIRST* LEGO League – спонукати дітей вивчати науку, технологію, математику а також долучитись до вирішення актуальних світових питань за допомогою їхньої улюбленої іграшки – конструктора LEGO.

Фестиваль ROBOTICA – це фестиваль освітніх інновацій та сучасних технологій у сфері освіти.

Всеукраїнський Фестиваль гри, навчання і натхнення "Play Fest" за своєю ідеєю та концепцією є унікальним в Україні, оскільки має на меті показати, як поєднати гру і навчання, як зробити навчання цікавим та мотивувальним для дітей і допомогти дорослим усвідомити, як підготувати дитину сьогодні до успішної реалізації у світі завтра. Одним з ключових завдань Фестивалю є розкриття освітнього потенціалу гри, як важливого методу формування

компетентностей майбутнього. Під час підготовки до Фестивалю гри, навчання і натхнення «Play Fest» всі класи закладу працюють над реалізацією проєктного завдання. Підсумком шкільного етапу Фестивалю гри, навчання і натхнення «Play Fest» є проведення внутрішньошкільного Фестивалю, де кожен клас презентує результати своєї роботи у спільному проєкті. У 2019 році ми вивчали, розробляли та візуалізували за допомогою цеглинок LEGO професію майбутнього. У 2020 році будували «Розумне місто». У 2021 році оживляли книгу, що нас надихнула, – «Аліса в країні мрій». А зараз працюємо над проєктом «Україна надихає».

Із 2021 року всі класи Балабинської гімназії «Престиж» беруть участь в Інженерному тижні. Інженерний тиждень – проєкт, покликаний зацікавити учнів наукою і дати їм поштовх до розвитку власного інженерного потенціалу. На один тиждень школа перетворюється на мейкерські та дослідницькі лабораторії.

Програмою тижня передбачено:

- проведення тематичних занять (уроків), під час яких здобувачі освіти ознайомлюються з інженерними професіями майбутнього та досягненнями українських інженерів та винахідників;
- виконання здобувачами освіти серії інженерних завдань;
- участь здобувачів освіти в інженерних змаганнях.

Учні нашого закладу дуже чекають на початок Інженерного тижня, тому що минулого року для них цей тиждень став неочікуваною пригодою. Словами не передати всіх тих емоцій, які вирували навколо Інженерного тижня, який пройшов під гаслом «ВИГАДУЙ! СТВОРЮЙ! ДОСЛІДЖУЙ!» Головне було не те, що ми робили, а як ми це робили! Живе спілкування, цікаві ідеї, обмін досвідом штовхали й мотивували на нові звершення. Думали та майстрували і під час перерв, і в позаурочний час, і вдома, і з учителем, і з батьками, сусідами... Діти із захватом та сяючими очима створювали захисні маски, санітайзери для рук, будували вежі із пластикових стаканчиків, створювали геометричні фігури із зубочисток та пластиліну. Із величезною цікавістю майстрували барометр і фонтан Герона, а також проводили хімічні дослідження.

Отже, STEM – це універсальний практико орієнтований підхід, який дозволяє учням справлятися із завданнями будь-якої складності. Разом з тим діти набувають практичної реалізації своїх знань. Вирішуючи будь-яке виробниче чи побутове завдання, людина змушена акумулювати знання з багатьох областей. Такий підхід корисний і потрібний у сучасній школі. Поступово освіта у межах окремих предметів втрачає актуальність, і це не випадково. STEM підхід – це не тільки метод навчання, а й спосіб мислення. В освітньому середовищі STEM діти здобувають знання і відразу ж вчаться їх використовувати. Тому, коли вони виростають і стикаються з життєвими проблемами в реальному світі (чи це забруднення навколишнього середовища, чи глобальні зміни клімату), вони розуміють, що вирішити такі складні питання можна лише спираючись на знання з різних областей та працюючи всім разом. Покладатися на знання лише з одного предмета недостатньо.

STEM-підхід змінює наш погляд на навчання та освіту. Наголошуючи на практичних здібностях, здобувачі освіти розвивають свою силу волі, творчий

потенціал, гнучкість та навчаються співпраці з іншими. Ці навички та знання становлять основне навчальне завдання, тобто те, чого прагне вся ця система освіти.

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text
2. Концепція розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-%D1%80#Text
3. Демина И. Что такое STEM и почему он важен в современном образовании7 URL: https://www.liga.net/society/opinion/chto-takoe-stem-i-pochemu-on-vajen-v-sovremennom-obrazovanii
4. STEM-подход в образовании: идеи / методы / практики / перспективы. URL: https://drive.google.com/file/d/1QUcAqIf0wX9PhInlggWNiCcLldWKqXl2/view?fbclid=IwAR1z_BUfCF4OtcD0XkJ6N8-2E9z4FSwBPdypKPwCttjBuEko6NVe3-HG3dQ
5. Сайт Інженерного тижня в Україні URL: https://engineeringweek.org.ua/.

Додаток 1

Матриця проєкту

1. Назва проєкту: ***Жінки в науці***

2. Проблема:

Жінки сприяли розвитку науки, техніки і медицини з найдавніших часів, але їх участь не завжди була помічена. До середини XIX ст. та навіть значно пізніше погляди суспільства на можливість жінок брати участь у науковій діяльності виявлялися скептичними. До XX століття жінки не допускалися до академічної освіти: лише у XX ст. більшість університетів приймали в студентські групи тільки чоловіків.

3. Мета: *Дослідити становище і роль жінки-вченої в науково-освітній галузі*

.4. Завдання:

- *Знайти та опрацювати інформацію про жінок-науковців.*
- *Обрати одну з жінок, дослідити її життєвий шлях.*
- *Результати власного дослідження викласти на 3 слайдах спільної презентації за структурою:*

1 слайд: *П.І.Б., дата народження;*

2 слайд: *Основні дані про життя (де народилася, де навчалася, як зробила своє відкриття);*

3 слайд: *Відкриття та його роль для суспільства.*

5. Опис продукту, отриманого в результаті реалізації проєкту: *спільна презентація про жінок в науці.*

6. Тип проєкту: *дослідницький*

7. Клас, кількість учасників проєкту: *учні 5-класів, мінігрупи по 2-3 учні*

8. Навчальні предмети, зміст яких використано в проєкті, міжпредметні зв’язки:

Навчальний предмет	Назва розділу програми	Тема	Завдання
Інтегрований курс «Пізнаємо природу»	*Пізнаємо світ науки*	*Вчені-природодослідники*	*Дослідити життя та внесок жінок-природодослідників і винахідників у створення нових технологій*
Математика	*Проєкти*	*Жінки в науці*	*Дослідити життя та внесок жінок-вчених у розвиток математики*
Інформатика	*Інформаційні процеси та системи*	*Інформаційні процеси*	*Створення опису об'єктів, їх властивостей та значень властивостей*
	Комп’ютерні мережі. Інтернет	*Пошук відомостей в Інтернеті та їх критичне оцінювання*	*Підібрати ключові слова для формулювання запитів для пошуку потрібної інформації в Інтернеті. Оцінити знайдену інформацію на основі наданих критеріїв*
	Комп'ютерні презентації	*Редагування і форматування тексту на слайдах. Створення та вставлення зображень на слайдах. Виступ з презентацією*	*Підібрати текстові та графічні дані та структурувати їх на слайдах презентації. Підготувати виступ з поданням власних думок щодо інформації, розміщеної в презентації*

9. Матеріально-технічні ресурси, необхідні для виконання проєкту: *персональні комп’ютери, доступ до мережі Інтернет, програмне забезпечення для створення комп’ютерної презентації*

10. Запланований час на реалізацію проєкту по етапах

Етапи	Зміст діяльності	Термін
Підготовчий	*Необхідно надати допомогу у виборі теми, дати рекомендації з підбору джерел інформації. Разом встановити часові межі і графік консультацій*	18-19.10.2022
Основний	*Ведеться копітка робота учня над складанням плану, добором матеріалу для проєкту, рішенням завдань. Виконуючи проєкт, учні істотно поглиблюють знання з теми, закріплюють навички творчої самостійної роботи. Викладач консультує учнів та здійснює контроль над їхньою діяльністю*	20-26.10.2022
Заключний	*Учні оформлюють свою роботу, готують слайди для спільної комп'ютерної презентації проєкту*	27-28.10.2022
Презентаційний	*Представлення проєктів на учнівській конференції*	29.10.2022

Рефлексивний	*Учні здійснюють рефлексію своєї роботи, відповідаючи на питання: "Чому я навчився?", "Чого я досяг?", "Що зробив?", "Що у мене раніше не виходило, а тепер виходить ?","Кому я допоміг?".*	01-02.11.2022

11.Організаційні форми роботи над проєктом:

Форми роботи	*Термін*
Консультування	18-26.10.2022
Пошук необхідної інформації	20-26.10.2022
Моделювання	27-28.10.2022
Самостійна робота	20-26.10.2022
Групове обговорення	01-02.11.2022

12.Форма проведення презентації: *учнівська конференція*

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ОСВІТИ «ДНІПРОРУДНЕНСЬКА СПЕЦІАЛІЗОВАНА ШКОЛА І-ІІІ СТУПЕНІВ «ТАЛАНТ» ДНІПРОРУДНЕНСЬКОЇ МІСЬКОЇ РАДИ ВАСИЛІВСЬКОГО РАЙОНУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НУШ ЧЕРЕЗ ВЗАЄМОДІЮ ПРОФЕСІЙНИХ СТАНДАРТІВ І ПРОЄКТНОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

Герасименко Людмила,
директорка Дніпрорудненської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів «Талант» Дніпрорудненської міської ради Василівського району Запорізької області

Реалізація положень Концепції НУШ докорінно змінює не тільки підхід до організації освітнього процесу, а й до управління закладом освіти в цілому і для сучасного керівника стає не викликом, а поставленим перед ним завданням. Усвідомлюючи невідкладну потребу переорієнтування адміністративного менеджменту, підтримуючи ідеологію змін в освіті, що закладаються в Законах України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту», Державних стандартах загальної середньої освіти, Концепції Нової української школи, Професійному стандарті керівника та Професійному стандарті вчителя, спираючись на результати анкетування педагогічного колективу КЗ «ДСШ І-ІІІ ст. «Талант», складеного на основі SNW-підходу та SWOT-аналізу, у закладі освіти з 2017 року визначено стратегію і тактику управління, в основу яких покладено проєктну діяльність. Вважаємо, що впровадження проєктної діяльності в управління забезпечить реалізацію змін, закладених реформою, а саме: створить умови для професійного та особистісного зростання вчителя.

Законами України «Про освіту», «Про повну загальну середню освіту» визначається право на автономію закладу освіти і право вчителя на академічну свободу, яке у свою чергу зумовлене потребою в особистих та професійних удосконаленнях. Професійні стандарти, що містять опис загальних і професійних компетентностей керівника та вчителя, також акцентують увагу на проєктувальній компетентності як «здатності використовувати технології проєктування в управлінській діяльності» [5] та «здатності проєктувати осередки навчання, виховання і розвитку учнів» [4]. Крім того, до переліку трудових функцій керівника належить функція забезпечення стратегічного управління розвитком закладу освіти. Складовими цієї функції є:

- нормативно-правова компетентність, яка визначається як «здатність проєктувати, розробляти документи щодо управління закладом освіти» [5];
- компетентності стратегічного управління закладом освіти та персоналом, які у свою чергу можуть бути реалізовані через ефективні управлінські проєкти, в основі яких лежить комплексний підхід.

Як і у багатьох українських школах, довгий час в системі управління освітнім процесом у нашій школі функціонували такі традиційні форми як: педагогічна рада, семінари, педагогічні читання, методична рада, шкільні методичні комісії, вивчення та впровадження ППД, інструктивно-методичні наради, відкриті уроки тощо. Але останнім часом у закладі активно почала впроваджуватися інноваційна та науково-експериментальна діяльність. Учителі все частіше ставали учасниками майстер-класів, вебінарів, фестивалів-конкурсів, міжнародних форумів, науково-практичних конференцій, тренінгів. Такий перехід, на нашу думку, сприяє не тільки подоланню адміністративного стилю управління та бюрократії, а й здатний максимально підтримати ініціативу та використати професійний і особистий потенціал педагогів.

Протягом останніх 5 років Дніпрорудненська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів «Талант» активно розбудовує сучасну модель системи управління через упровадження проєктної діяльності. У розроблені цієї моделі адміністрація закладу керувалася визначеними стандартами освіти, результатами аналізу внутрішнього середовища закладу освіти (SNW-аналіз); факторами зовнішнього та внутрішнього середовища, визначеними за допомогою SWOT-аналізу; запитами учнів, батьків, педагогів, визначеними за допомогою інноваційного інструменту моделювання майбутнього Foresight, з метою визначення освітнього тренду, який учасники зустрічі вважали ефективним, аналізуючи його на різних часових горизонтах, пропонуючи інструменти щодо впровадження цього тренду, а також визначаючи певні ризики та окреслюючи можливості.

Представники батьків - учасники форсайт-сесії

Розуміючи, що якість управління освітнім процесом значною мірою визначається тим, наскільки враховуються та реалізуються потенційні можливості та індивідуальні особливості кожного учасника освітнього процесу та, опрацювавши теоретичні аспекти управлінських технологій, було визначено для впровадження у «КЗ «Дніпрорудненська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів «Талант» проєктну технологію управління. Виходячи з аналізу роботи школи, ознайомившись з Концепцією Нової української школи, враховуючи необхідність інноваційного підходу до організації управлінської діяльності у

закладі було розроблено модель «Школи рівних можливостей» (додаток А), складений план її реалізації (додаток Б), зроблена зовнішня експертиза кожного проєкту, приклад якої наведено у додатку В.

Так, з 2017/2018 н.р. заклад реалізовує роботу через проєктну діяльність, яка надає можливість поетапної системної модернізації, ефективно використовуючи наявні в школі ресурси, шляхом концентрації та розподілу їх відповідно до проєктів. Слід відзначити, що реалізація зазначеної моделі є явищем динамічним, і якщо на першому етапі її впровадження було виділено 9 проєктів: «Освітній менеджмент», «Відкритий простір», «Нова початкова школа», «Школа культури здоров'я», «Єдиний інформаційний простір школи», «Профільне навчання», «Обдарована дитина», «Освіта без кордонів», «Демократична школа». На сьогоднішній день, виходячи із аналізу роботи, ефективності того чи іншого проєкту, з необхідності нового освітнього напряму, у школі функціонує 5 проєктів, тема і мета яких зазначені у таблиці:

Таблиця 1

Назва проєкту	Тема	Мета
Нова українська школа	НУШ – простір освітніх можливостей для учасників освітнього процесу	Створення сприятливого освітнього середовища для співпраці вчителів, учнів, батьків щодо впровадження НУШ
Відкритий простір	Психолого- педагогічний супровід дитини з ООП в умовах інклюзивного навчання	Створення умов, що сприяють успішному особистісному розвитку кожної дитини та її адаптації в соціумі
Освіта без кордонів	Організація комунікативного середовища, спрямованого на формування в учнів здатності застосовувати лінгвістичні і історичні знання й уміння у реальних життєвих ситуаціях	Створення умов для практичного використання учнями лінгвістичних, історичних знань і налагодження різних форм внутрішньодержавного і міжнародного співробітництва
Цифрова освіта	ІТ підтримка освітнього процесу та автоматизація управлінської діяльності	Виявлення рівня готовності закладу освіти до цифрових трансформацій та впровадження ІТ в освітній процес
Happy school Talant	Успішна та щаслива школа	Виховання і розвиток вільної, духовно багатої, талановитої особистості, патріота своєї країни із бережливим ставленням до природи, навколишнього та до власного здоров'я

Слід зауважити, що склад проєктних груп визначається виключно добровільною участю педагогів відповідно до особистих інтересів, запитів і

можливостей. Крім того, вчитель сам визначає кількість проєктів, для яких його участь буде ефективною. Такий підхід в управлінні, на нашу думку, є не тільки більш результативним (про що свідчать щорічні звіти з реалізації проєктів), але й забезпечує комфортні умови для реалізації професійних і особистих інтересів колективу. На відміну від традиційних формалізованих МО, МК, ЦК основним пріоритетом проєктів є інтеграція власних знань, набуття досвіду, отримання інсайту та створення спільноти однодумців.

Так, наприклад, у межах проєкту «Освіта без кордонів» з метою створення умов для практичного використання набутих учнями знань з іноземних мов було організовано електронне листування з однолітками з Польщі, Франції, Аргентини, Чехії. До цього виду діяльності долучалися змінні групи учнів залежно від віку іноземних учнів. Під час листування діти обмінювалися інформацією про визначні місця, традиційну їжу, свята, канікули та особисті уподобання. Корисними були практичне використання набутих учнями знань з англійської мови в писемному спілкування з іноземцями та спроба подолання мовного бар'єру. Зворотний зв'язок полягав в отриманні відповідей від закордонних студентів. Крім того деякі учні спілкуються з новими друзями через соцмережі типу Інстаграм. У межах проєкту забезпечується розвиток комунікативної, соціальної, загальнокультурної компетентності, що є пріоритетом освіти НУШ. Використовувати набуті навички писемного іноземного спілкування учні можуть і поза межами школи в будь-який момент свого життя.

З метою допомоги у вивченні англійської мови для малечі був створений youtube канал, на якому випускаються відеоролики з правилами фонетики. До заходу долучаються учні 2-3 класів. Це корисно для учнів, допомога для батьків. Коли учень робить домашнє завдання, і в нього з'являються сумніви щодо правильності читання/вимови, він може зайти на youtube канал, обрати необхідний розділ, і послухати, як це треба робити .

З метою створення умов для розвитку творчих здібностей учнів був розроблений проєкт «Новорічні казки», який складався з кількох етапів. Перший етап: учні 3-х, 4-х класів в групах складали казки українською мовою. Другий етап: тексти редагувалися вчителями. Третій етап: учні 8-11 класів перекладали казки англійською мовою. Четвертий етап: Вчителі англійської мови редагували переклад казок. П'ятий етап: розроблені ілюстрації до казок. Шостий етап: збірка, зшивання, друк. Найцікавішим було дізнатися, наскільки незвичайні ідеї можуть виникати в учнів молодшого віку. Діти, що долучилися, мали велике

захоплення, працюючи над збіркою. Використання книжок можливе на заняттях з читання та англійської мови.

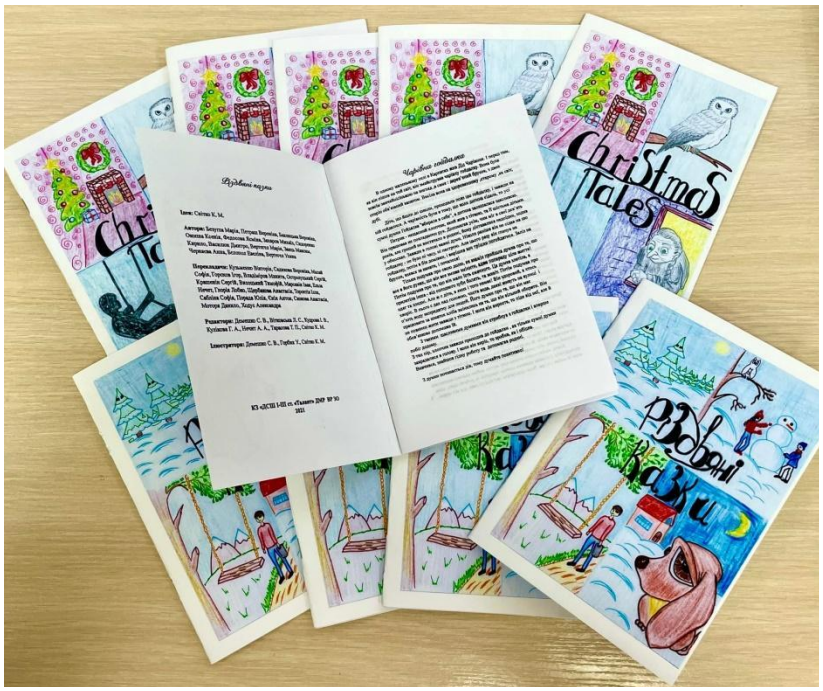

Одним із напрямів роботи проєкту «Освіта без кордонів» є його соціальна складова. У межах цього проєкту напередодні Дня Святого Миколая наші учні продовжили традицію обміну подарунками з однолітками іншого міста. Цьогоріч обмін відбувся між містами Дніпрорудне - Березівка (Одеська обл.). Це відбулося у форматі обміну поштовими відправленнями. До заходу долучились учні, батьки, вчителі. Найцікавішим було виготовлення своїми руками подарунків, оформлення їх за власним бажанням. Натомість ми отримали посилку з не менш цікавими сюрпризами, а також відеопривітання від учнів класу м. Березівка. Отриманий досвід обміну подарунками стане запорукою впевненості, відкритості, чуйності, відповідальності учнів.

У межах реалізації проєкту «Відкритий простір» у 2021/2022 н.р. з метою якісного забезпечення психолого-педагогічного супроводу дитини з ООП відбулася друга тристороння зустріч адміністрації та педагогів закладу освіти з президентом громадського фонду «Центр соціальних інклюзивних програм» (Казахстан) Салтанат Мурзаліновою-Яковлевою та завідувачкою обласним ресурсним центром підтримки інклюзивної освіти при ЗОІППО Тетяною Волошиною. Наші вчителі стали спікерами III Міжнародного Марафону Інклюзивних Практик «Преодолевая границы». Обмін досвідом сприяв удосконаленню професійної діяльності у роботі з дітьми з ООП, а також визначив вектори подальшої співпраці, зокрема підписання Меморандуму про співпрацю.

Завдяки спільній праці всіх учасників проєкту, ефективній роботі та креативним рішенням, проєктна група має такі досягнення у 2021/2022 н.р.:

- диплом за 3 місце у Міжнародному Інклюзивному конкурсі для школярів і студентів «Точки дотику» (Кузьменко Г.М.)
- диплом учасника Третього Міжнародного фестивалю інклюзивних практик (рубрика майстер-клас, Кузьменко Г.М., Бобровна В.О.)
- сертифікат учасника серії вебінарів ВІП-студії (Кузьменко Г.М.)

Робота зазначеного проєкту забезпечує вихід закладу освіти із власним досвідом на міжнародні горизонти, що у свою чергу відповідає Концепції НУШ та в цілому сприяє формуванню позитивного іміджу закладу.

У 2021/2022 навчальному році освітній заклад продовжив апробацію всеукраїнського пілотного проєкту з теми «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення для закладів загальної середньої освіти в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти». Формування команди однодумців, вивчення нормативної бази, вибір модельних програм, обговорення критеріїв оцінювання НУШ, участь у тренінгах, навчаннях, зустрічі із батьками – все це передбачено планом проєктної групи «Нова українська школа», робота якої спрямована на реалізацію таких завдань:

Команда вчителів-пілотників

- вивчення залученості в освітній процес батьків учнів пілотних класів;
- з’ясування характеру співпраці в команді учасників експерименту, налагодження партнерської взаємодії;
- запровадження нового принципу педагогіки партнерства, що ґрунтується на співпраці учня, вчителя і батьків;
- створення сучасного освітнього середовища, яке забезпечить необхідні умови, засоби і технології для навчання учнів, учителів і батьків.

Системний підхід в управлінні через проєктну діяльність не обмежується лише визначеними довгостроковими проєктами. Іноді виникає необхідність у короткострокових проєктах, що обумовлені динамічними процесами в освіті або, наприклад, запитами вчителів чи самого закладу. Так у 2018 році з’явився проєкт «Забезпечення інтенсивної методичної підтримки професійного розвитку педагогів комунального закладу «Дніпрорудненська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів «Талант» в умовах реформування освіти в Україні», який окреслив такі завдання: сприяти підвищенню мотивації педагогів до здійснення неперервного професійного розвитку; надавати допомогу педагогам КЗ «Дніпрорудненська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів «Талант» у визначенні індивідуальної траєкторії професійного розвитку в умовах реформи освіти; запровадити

інноваційні методи методичної підтримки професійного розвитку вчителів КЗ «Дніпрорудненська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів «Талант» (додаток Г).

Ефективність управлінської діяльності підтверджується не лише зростанням мотивації вчителя, а й залученням додаткових благодійних коштів. Лише за останній рік для проєкту «Освіта без кордонів» від «Освіторії» заклад отримав 5 планшетів, а для проєкту «Happy school Talant» – тенісний стіл від Федерації настільного тенісу України в межах соціального проєкту «Тенісний стіл в кожну школу» та спортивне обладнання від партнерів ПрАТ «ЗЗРК».

Вважаємо, що проєктна діяльність є ефективною системою управління в закладі освіти, що створює умови для професійного та особистісного зростання вчителя і в цілому сприяє позитивному іміджу школи та забезпечує її конкурентоздатність.

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Державний стандарт початкової освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 21 лютого 2018 р. № 87 (у редакції постанови Кабінету Міністрів України від 24 липня 2019 р. № 688
2. Державний стандарт базової середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 р. № 898
3. Концептуальні засади реформування середньої освіти, ухвалені рішенням колегії МОН 27.10.2016
4. Професійний стандарт за професіями «Вчитель початкових класів закладу загальної середньої освіти», «Вчитель закладу загальної середньої освіти», «Вчитель з початкової освіти (з дипломом молодшого спеціаліста)», затверджений наказом Міністерства розвитку економіки, торгівлі та сільського господарства України від 23.12.2020 №2736
5. Професійний стандарт «Керівник (директор) закладу загальної середньої освіти», затверджений наказом Міністерства економіки України від 17.09.2021 №568-21

МОДЕЛЬ «ШКОЛИ РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ» Додаток А

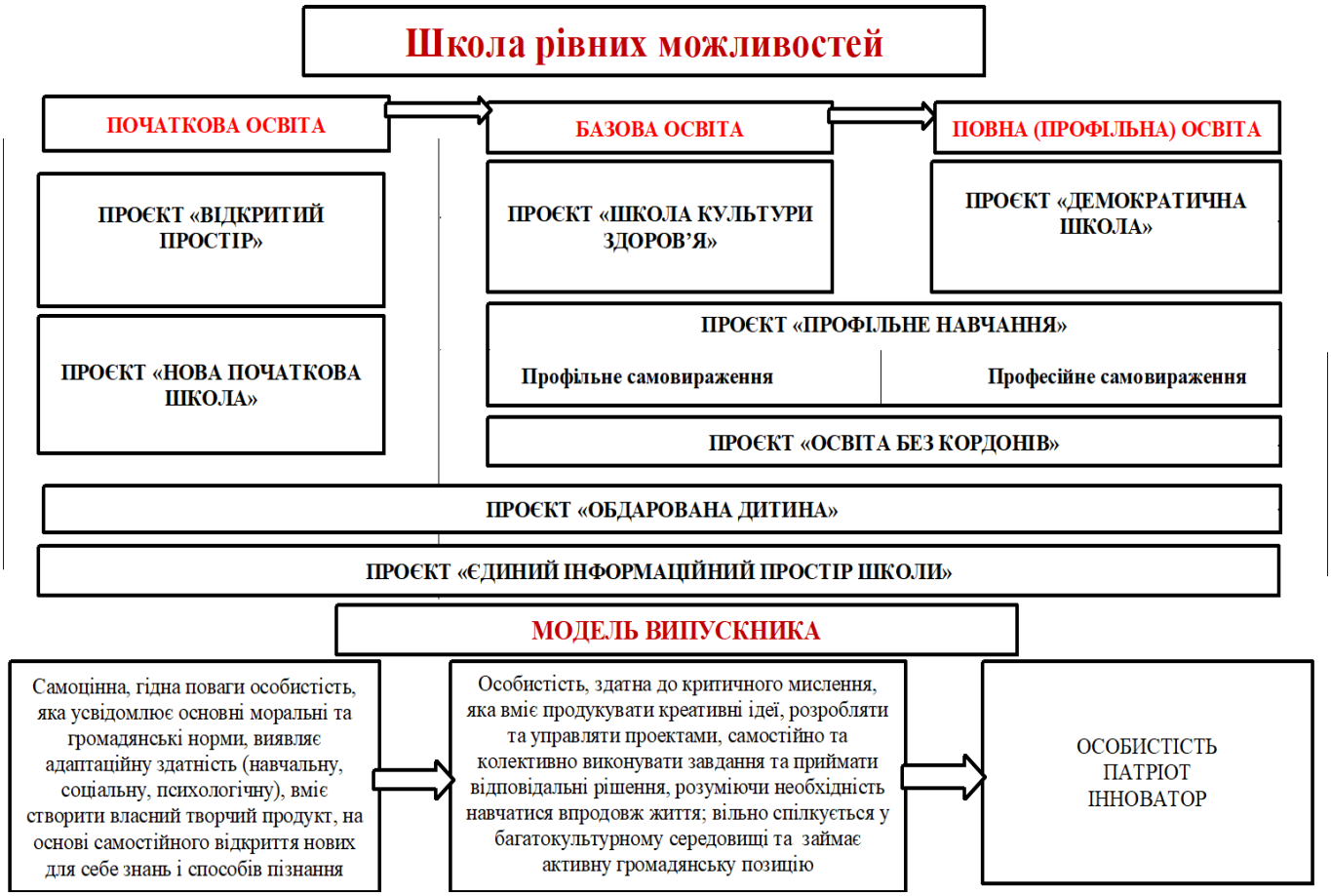

ПЛАН РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ «ШКОЛА РІВНИХ МОЖЛИВОСТЕЙ»

Етапи	Зміст	Відповідальний	Термін	Контроль результатів
Підготовчо-організаційний етап	Проведення SNW-аналізу сильних і слабких сторін внутрішнього середовища навчального закладу	Директор Здор О.В.	Березень 2017	Результати анкетування
	Проведення SWOT-аналізу	Директор Здор О.В.	Квітень 2017	SWOT-аналіз
	Здійснення широкого пошуку ініціатив і пропозицій, колективне обговорення результатів анкетування, мети, напрямів і змісту роботи педагогічного колективу	Адміністрація	Травень 2017	Зустріч педагогічного колективу у форматі Speed Geeking
	Проаналізувати теоретичні засади управлінських технологій	Заступник директора Герасименко Л.І.	Червень 2017	Обрано проєктно-цільовий підхід до управління (Автор-

				розробник – І.Осадчий)
	Вироблення остаточного варіанту теми проєкту, розробка моделі, обґрунтування актуальності і перспективності для навчального закладу впровадження цієї моделі	Заступник директора Герасимен ко Л.І.	Червень 2017	Модель «Школи рівних можливостей» План реалізації «Школи рівних можливостей»
	Затвердження складу та призначення керівника проєкту «Школа рівних можливостей» та кураторів цільових проєктів	Директор Здор О.В.	Серпень 2017	Рішення педагогічної ради Наказ
Планово-прогностичний етап	Розроблення цільових проєктів (визначення конкретних цілей й завдання, змісту і термінів діяльності на кожному етапі, форми звітності й узагальнення)	Куратори проєктів	До 25.09	Цільові проєкти
	Проведення зовнішньої експертизи якості розробки та управлінського забезпечення проєкту	Заступник директора з НВР Герасимен ко Л.І.	До 29.09	Звіт з проведення зовнішньої експертизи
	Розробка інструментів збору інформації для оцінювання діяльності проєктів (показники якості та критерії їх оцінки)	Куратори проєктів	До 16 жовтня 2017	Умовні критерії оцінки ефективності та результативності проєктів
	Корегування проєктів	Куратори проєктів	До 20 жовтня 2017	Цільові проєкти
	Захист цільових проєктів на засіданні методичної ради навчального закладу	Куратори проєктів	До 27 жовтня 2017	Погодження та затвердження цільових проєктів
	Корегування Програми розвитку школи	Директор Здор О.В.	Листопад 2017	Програма розвитку школи (оновлена)
Організаційно-виконавчий етап	Здійснення цілеспрямованої ґрунтовної теоретичної (нормативної) підготовки членів проєктних груп	Куратори проєктів	За графіком цільового проєкту	Електронний банк теоретичної та нормативної бази
	Ознайомлення з передовим педагогічним досвідом з теми проєктів	Члени проєктних груп	За графіком цільового проєкту	Електронний банк передового педагогічного досвіду
	Отримання власного інноваційного досвіду. Реалізація плану проєктів	Члени проєктних груп	За графіком цільового проєкту	Заходи відповідно до змісту роботи проєктної групи
	Розробка наукового, інструктивно-нормативного, методичного (моделі, алгоритми, рекомендації,	Члени проєктних груп	За графіком	Матеріали з досвіду роботи

	схеми аналізу, програми, інноваційні форми тощо) забезпечення задля застосування в практичній діяльності отриманих результатів дослідження творчої групи іншими членами колективу		цільового проєкту	
Корекційно-оцінний етап	Проведення моніторингу результатів роботи проєктної групи та якості управління діяльністю виконавців проєкту на кожному етапі дослідження, виконати порівняльний аналіз за виробленими критеріями ефективності	Куратори проєктів	До II тижня травня щороку до кінця реалізації проєкту	Данні моніторингового дослідження
	Здійснення належної корекції роботи групи на основі даних моніторингу	Куратори проєктів	До III тижня травня щороку до кінця реалізації проєкту	План роботи проєктної групи (оновлений)
	Підготовка до проведення звіту про результати роботи проєктної групи: аналіз та узагальнення результатів, оформлення методичних матеріалів і даних моніторингових досліджень	Куратори проєктів	Відповідно термінів цільових проєктів	Звіт про результати роботи проєктної групи
Підсумковий етап	Звітування про результати роботи над проєктом	Куратори проєктів	Відповідно термінів цільових проєктів	Публічний звіт
	Вироблення пропозицій до річного плану роботи школи із забезпечення умов поширення інноваційного досвіду проєктної групи серед педагогів школи та на широкий педагогічний загал (через публікації в педагогічній пресі, проведення навчальних семінарів, участь у конференціях та ін.);	Куратори проєктів	Травень щороку та відповідно кінцевого терміну цільових проєктів	Пропозиції Поширення інноваційного досвіду (публікації, виступи, доповіді тощо)
	Здійснення прогнозування перспективи подальшої роботи проєктної групи	Куратори проєктів Адміністрація	Відповідно кінцевого терміну цільових проєктів	Адміністративне рішення

Додаток В

ЗОВНІШНЯ ЕКСПЕРТИЗА ПРОЄКТУ «ОБДАРОВАНА ДИТИНА»

Назва проєкту/ Зміст	**Мета**	**Учасники проєкту/ Завдання**		**Керівник/ Куратор проєкту**
ОБДАРОВАНА ДИТИНА 1. Розробка шкільної Програми підтримки обдарованих учнів 2. Створення електронного Банку обдарованих дітей	1. Забезпечення пошуку, підтримки та стимулювання обдарованих дітей шляхом створення умов для їх творчого, інтелектуального, духовного і фізичного розвитку 2. Збір даних про досягнення обдарованих учнів та фіксація їх результатів у електронному Банку обдарованих	Учні	Вчителі	Герасименко Л.І. Воронцова В.В.
		1. Організація шкільної та позашкільної освіти 2. Організація роботи факультативів, гуртків, секцій 3. Надання психолого-педагогічної підтримки 4. Організація спостереження, психодіагностичного дослідження та анкетування 5. Заохочення та стимулювання учнів до розвитку природних нахилів та здібностей	1. Створення ефективної системи пошуку, підтримки та стимулювання інтелектуально і творчо обдарованих учнів 2. Надання психологічної підтримки обдарованим учням 3. Забезпечення науково-педагогічного супроводу в роботі з обдарованими дітьми 4. Використання даних електронного Банку обдарованих для підготовки дітей до участі у конкурсах	
Зовнішня експертиза				
Наявні ресурси		**Невикористані ресурси/ необхідні умови**		**Прогнозований результат**
1. Нормативно-правове забезпечення 2. Наявність досвіду роботи педколективу з обдарованими 3. Організація шкільного етапу інтелектуальних змагань		Організація занять з урахуванням індивідуальних можливостей учнів (диференціація навчання) Наявність додаткових годин Залучення до роботи психолога школи Розробка системи матеріального та морального заохочення обдарованих учнів та педагогів Розробка критеріїв оцінки результативності учнів та вчителів у роботі з обдарованими Ініціативність учителів у пошуку нових форм для роботи з обдарованими		Створення ефективної шкільної системи пошуку, розвитку та підтримки обдарованої молоді Підвищення результативності учнів в олімпіадах,

4. Організація та проведення «Фестивалю науки» 5. Система заохочення: міська Програма підтримки обдарованої молоді; щорічна церемонія «Віват Талант» 6. Інформаційний банк даних обдарованих дітей із різних напрямів діяльності 7. Паспорт обдарованих	Систематизація матеріалів періодичних видань із проблеми дитячої обдарованості Створення авторських програм та методичних розробок, спрямованих на виявлення та розвиток обдарованих Організація та проведення творчих звітів педагогів за результатами роботи з обдарованими дітьми на додаткових заняттях, факультативах, гуртках тощо Організація роботи з батьками	конкурсах, змаганнях різного рівня та спрямування Створення комфортних умов для реалізації індивідуальних можливостей учнів Ефективне використання даних електронного Банку обдарованих дітей Підвищення іміджу школи

Додаток Г

Проєкт
Забезпечення інтенсивної методичної підтримки професійного розвитку педагогів комунального закладу «Дніпрорудненська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів «Талант» в умовах реформування освіти в Україні

Поки ви будете продовжувати робити те, що ви робите, ви будете продовжувати отримувати те, що ви отримуєте

Актуальність проєкту. Ключовою фігурою реформування освіти в Україні є вчитель, саме від нього залежать успішні якісні зміни в підходах до цінностей педагогічного процесу, змісту сучасної освіти, використання інноваційних освітніх технологій та засобів навчання тощо. У процесі інноваційних змін, запроваджених реформою, відбуваються суттєві зміни і в професійній позиції самого вчителя, трансформуються мотиви діяльності, засвоюються нові професійні знання, новий досвід – тобто відбувається професійний розвиток. Професійний розвиток пов'язаний з розвитком особистості взагалі, він є продуктом і результатом діяльності самого вчителя.

Закон України «Про освіту» відкриває нові можливості для професійного розвитку вчителя: визначаються альтернативні форми професійного зростання, програми підвищення кваліфікації, запроваджується сертифікація вчителів, гарантується академічна свобода вчителя та підтримка педагогічних ініціатив тощо.

Таким чином, за умов швидкого зростання інноваційних процесів, проникнення нововведень у практику шкіл дедалі гострішою постає необхідність у вмотивованих, компетентних учителях, здатних на впровадження інноваційних процесів, на самостійну творчість. А чи готовий вчитель до змін? Чи здатний він з ретранслятора перетворитись на помічника, ментора дитини, який супроводжує її у процесі пізнання і досліджує світ разом із нею? Чи розуміє він потребу у постійному професійному розвитку задля якісної освіти дітей?

У період реформування освіти велика роль належить методичній підтримці професійного розвитку вчителя, від її рівня та інтенсивності будуть залежати результати діяльності вчителя щодо впровадження освітньої реформи.

Під методичною підтримкою розуміється система роботи з вчителем, яка спрямована на його безперервну освіту, допомогу в розв'язанні особистісно-професійних проблем, сприяння загальнокультурному та професійному розвитку та спирається на індивідуальні особливості та потреби вчителя. Методична підтримка складається із організаційного, інформаційного, методичного та правового компонентів.

На сьогодні у школі «Талант» діє традиційна структура методичної роботи (методична рада, шкільні методичні комісії, проєктні групи), але багато в чому формальна структура, застарілі форми методичної роботи, недостатнє врахування індивідуальних потреб учителя прийшли у невідповідність до інноваційних змін, які передбачає реформа освіти.

Серед учителів спостерігається низький рівень мотивації до саморозвитку, продукування нових педагогічних ідей і технологій, трансформування в педагогічну практику інноваційного педагогічного досвіду.

Розв'язанню цих проблем сприятиме інтенсифікація методичної підтримки професійного розвитку вчителя, вмотивованого, компетентного, здатного на ініціювання та впровадження інновацій в освітньому процесі.

Проблема проєкту: недостатній рівень методичної підтримки професійного розвитку педагогів в умовах реформування освіти.

Мета проєкту: забезпечити інтенсивну методичну підтримку професійного розвитку педагогів школи «Талант» в умовах реформування освіти в Україні.

Завдання **проєкту:**

1. Сприяти підвищенню мотивації педагогів до здійснення неперервного професійного розвитку.
2. Надати допомогу педагогам КЗ «ДСШ І-ІІІ ступенів «Талант» у визначенні індивідуальної траєкторії професійного розвитку в умовах реформи освіти.
3. Запровадити інноваційні методи методичної підтримки професійного розвитку вчителів КЗ «ДСШ І-ІІІ ступенів «Талант».

Склад проєктної команди:

Керівник проєкту: Герасименко Л.І., заступник директора з НВР

Члени команди: Здор О.В., директор школи; Анзіна А.О., психолог; Тарасова Т.П., вчитель; Шупенко Г.К., вчитель;

Терміни виконання: грудень 2018 – грудень 2020

Етапи:

Етапи	Терміни	
І етап: Підготовчий	Грудень 2018 – травень 2019	Виявлення нових можливостей для професійного розвитку вчителя; складання електронного банку альтернативних форм професійного зростання; складання моделі особистості компетентного вчителя; усвідомлення в необхідності роботи над собою; розроблення індивідуального маршруту професійного саморозвитку
ІІ етап: Реалізація	Вересень 2019 – травень 2020	Надання інтенсивної методичної підтримки професійного розвитку педагогів школи «Талант»
ІІІ етап: Підбиття підсумків	Вересень 2020 – грудень 2020	Узагальнення інноваційного досвіду педагогів школи «Талант»

Очікуванні результати:

1. Збільшення кількості вчителів, здатних до професійного розвитку, який визначається участю у програмах підвищення кваліфікації та будь-яких інших видах і формах професійного зростання.
2. Перехід від репродуктивного впровадження вчителем перспективного педагогічного досвіду до новаторського.
3. Забезпечення інноваційного стилю діяльності, показниками якого є: академічна свобода, педагогічна ініціатива; розроблення та впровадження авторських навчальних програм, проєктів, освітніх методик і технологій, методів і засобів.
4. Готовність до участі у добровільній сертифікації.

Зміст діяльності:

Етапи	Заходи	Терміни	Відповідальні
І етап: Підготовчий	1. Проведення анкетування педагогів з метою виявлення рівня готовності до професійного розвитку та виявлення утруднень учителів у організації методичної діяльності	Грудень 2018	Анзіна А.О.
	0. Час психолога: Азбука емоційного інтелекту. 1. Ознайомлення педагогічного колективу з результатами анкетування	Січень 2019	Анзіна А.О. Герасименко Л.І.
	0. Презентація і обговорення проєкту у колективі	Січень 2019	Герасименко Л.І.
	0. Інтерактив «Ажурна пилка»: Закон України «Про освіту» - нові можливості для професійного розвитку вчителя	Січень 2019	Шупенко Г.К.
	0. Створення електронного банку новацій щодо підвищення кваліфікації вчителів	Січень 2019 – лютий 2019	Здор О.В.
	0. Інсайт-тренінг «Колесо професійного балансу»	Березень 2019	Тарасова Т.П.

	0. Розроблення індивідуальних маршрутів професійного розвитку «Професійний кейс педагога»	Квітень 2019 - травень 2019	Члени педагогічного колективу
	0. Формування вебкейсу з професійного розвитку: «Професійний кейс педагога»	Травень 2019	Члени педагогічного колективу
ІІ етап: Реалізація	1. Фахометричне оцінювання: Розробка шкільної Програми підтримки професійного розвитку педагогів школи «Талант»	Вересень 2019	Здор О.В. Герасименко Л.І.
	1. Презентація шкільної Програми підтримки професійного розвитку педагогів школи «Талант» 2. Тренінг «Ефективний тайм-менеджмент»	Жовтень 2019	Здор О.В. Герасименко Л.І. Анзіна А.О.
	0. Інтерактив «Колесо особистісного професійного балансу»	Жовтень 2019	Тарасова Т.П.
	0. Коучинг «Personal development, або мистецтво керованих змін»	Січень 2020	Анзіна А.О. Шупенко Г.К.
	0. Круглий стіл: «Професійні вимоги до сучасного вчителя: професійна придатність і професійна готовність»	Березень 2020	Герасименко Л.І.
	0. Корекція індивідуальних маршрутів професійного розвитку «Професійний кейс педагога»	Березень 2020 – травень 2020	Члени педагогічного колективу
ІІІ етап: Підведення підсумків	1. Узагальнення інноваційного досвіду педагогів школи «Талант»: 1. Аналіз індивідуальних маршрутів професійного розвитку «Професійний кейс педагога» 2. Створення електронного банку індивідуальних маршрутів професійного розвитку «Професійний кейс педагога» 3. Створення електронного банку передового педагогічного досвіду вчителів школи «Талант»	Вересень – жовтень 2020	Герасименко Л.І.

Орієнтовний план

Інтерактив «Ажурна пилка»:
Закон України «Про освіту» – нові можливості для професійного розвитку вчителя

1. Основні терміни та їх визначення. Робочий час педагогічних працівників.
2. Система забезпечення якості освіти та академічна доброчесність.
3. Атестація та сертифікація педагогічних працівників.
4. Права та обов'язки здобувачів освіти, педагогічних працівників, батьків здобувачів освіти.

5. Професійний розвиток та підвищення кваліфікації педагогічних і науково-педагогічних працівників.

Інсайт-тренінг «Колесо професійного балансу»

1. Самоосвіта вчителя – основна форма підвищення професійної педагогічної компетентності.
2. Самоосвітня діяльність як сукупність декількох «само-».
3. Складові «Колеса професійного балансу».

Розроблення індивідуальних маршрутів професійного розвитку «Професійний кейс педагога»

1. Визначення складових індивідуальних маршрутів професійного розвитку «Професійний кейс педагога» відповідно до картки комплексної оцінки та «Колеса професійного балансу».
2. Обговорення на засіданні методичної комісії визначених складових індивідуальних маршрутів професійного розвитку «Професійний кейс педагога».
3. Розроблення орієнтовної моделі індивідуального маршруту професійного розвитку «Професійний кейс педагога»
4. Формування веб-кейсу з професійного розвитку: «Професійний кейс педагога».

Тренінг «Ефективний тайм-менеджмент»

1. Тайм-менеджмент – психологія успіху.
2. Основні правила управління часом.
3. Від «Правила 6 П» до матриці Ейзенхауера.

Інтерактив «Колесо особистісного професійного балансу»

1. Складання власного колеса професійного балансу з метою візуалізації проблем, дисбалансу та пошуку шляхів для досягнення професійної рівноваги.
2. Корекція індивідуальних маршрутів професійного розвитку «Професійний кейс педагога» відповідно до власного «Колеса особистісного професійного балансу».

Коучинг «Personal development, або мистецтво керованих змін»

1. Від концепції А. Маслоу до власної Я-концепції.
2. Особиста гідність: правовий аспект.

Круглий стіл: «Професійні вимоги до сучасного вчителя: професійна придатність і професійна готовність»

1. Професіограма сучасного вчителя.
2. Атестація по-новому: система добровільної сертифікації.

РОЛЬ МІНІПРОЄКТІВ У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ «ПІЗНАЄМО ПРИРОДУ»

Разієвська Жанна,
заступниця директора,
Дніпрорудненської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів «Талант»
Дніпрорудненської міської ради Василівського району Запорізької області

Відповідно до модельної навчальної програми «Пізнаємо природу. 5-6 класи» (автори Біда Д. Д., Гільберг Т. Г., Колісник Я. І.) метою вивчення інтегрованого курсу є формування особистості учня, який знає та розуміє основні закономірності живої і неживої природи, володіє певними вміннями її дослідження, виявляє допитливість, на основі здобутих знань і пізнавального досвіду, усвідомлює цілісність природничо-наукової картини світу, прагне діяти в щоденних ситуаціях спілкування з природою відповідно до екологічних принципів поведінки, використовує природознавчі знання для дотримання правил здорового способу життя. Для досягнення цієї мети в природничій галузі ефективно спрацьовує метод проєктів, бо робота над проєктом – це захопливий спосіб вивчати навколишній світ. Під час роботи над проєктом учні здобувають певні знання у тісному зв'язку з реальною практикою, у них формуються Soft skills (м`які навички), які будуть використані для досягнення певних цілей.

Під час викладання інтегрованого курсу ми здебільшого використовуємо мініпроєкти, які мають менше завдань для виконання та реалізуються за короткий проміжок часу (1-2 уроки). Планування навчального проєкту здійснюємо за певним алгоритмом:

1. Визначаємо навчальні цілі.
2. Плануємо «що» і «як» будемо роботи.
3. Плануємо, як проходитиме презентація результатів проєкту.

Пропонуємо роглянути один із мініпроєктів, який був реалізований під час вивчення четвертого розділу інтегрованого курсу «Пізнаємо світ організмів».

Тема проєкту: «Клітина як структурна одиниця живого»
Мета: навчитися розрізняти клітини бактерій, рослин та тварин
Завдання:

- дослідити під мікроскопом будову рослинної клітини;
- за малюнками знайти спільні та відмінні риси будови клітин бактерій, рослин та тварин;
- створити за вибором модель клітини рослини, тварини, бактерії.

Обладнання: мікроскоп, мікропрепарат рослинної клітини, малюнки клітин рослини, бактерії, тварини, конструктор LEGO SYSTEM.
Термін реалізації: 90 хвилин (2 навчальних заняття)
Тип проєкту: груповий

Потрібно зауважити, що мета і завдання проєкту формулюються разом з учнями.

Оскільки проєкт груповий, то учні об`єднуються в команди за бажанням або в інший спосіб, який вони запропонують.

Виконуючи перше завдання проєкту, здобувачі освіти досліджують за допомогою мікроскопа будову рослинної клітини, співставляють побачене з малюнком і визначають структурні елементи будови клітини.

Виконання цього завдання сприяє формуванню таких ключових компетентностей як:

- вільне володіння державною мовою, що полягає у збагаченні науковою термінологією;
- компетентності у галузі природничих наук, техніки і технологій, а саме оволодіння науковим способом пізнання навколишнього світу;
- інформаційно-комунікаційної, що виявляється в застосуванні інформаційних засобів навчання, умінні здійснювати інформаційний пошук;
- навчання впродовж життя, яке реалізується через бажання поповнювати свої знання;
- громадянської та соціальної, що виявляються в умінні працювати у команді.

Під час виконання другого завдання проєкту учні порівнюють будову бактеріальної, рослинної, тваринної клітин за малюнками та заповнюють таблицю «Порівняльна характеристика клітин».

Таблиця

Порівняльна характеристика клітин

Ознаки	Клітина бактерії	Клітина рослини	Клітина тварини
Клітинна стінка			
Клітинна мембрана			
Ядро			
Цитоплазма			
Хлоропласти			
Вакуоля			
Рухомі структури (джгутик)			

Робота над другим завданням проєкту дає змогу формувати у здобувачів освіти такі ключові компетентності:

- вільне володіння державною мовою, що полягає у збагаченні науковою термінологією;
- математичної – розробка таблиці та її заповнення;

- компетентності у галузі природничих наук – ознайомлення з будовою клітин різних груп організмів;
- інформаційно-комунікаційної, що виявляється в застосуванні інформаційних засобів навчання, умінні здійснювати інформаційний пошук, аналізувати та робити висновки;
- навчання впродовж життя, яке реалізується через бажання поповнювати свої знання;
- громадянської та соціальної, що виявляються в умінні конструктивної співпраці.

Для досягнення результатів виконання третього завдання проєкту учні за допомогою конструктора LEGO SYSTEM за вибором створюють моделі будови клітини та готуються до її презентації. Ця робота сприяє формуванню таких компетентностей як:

- вільне володіння державною мовою, яке реалізується в ході презентації моделі клітини;
- математичної – розробка моделі;
- інноваційності, що полягає у розумінні своїх здібностей та можливостей;
- компетентності у галузі природничих наук – знання будови клітин різних груп організмів;
- інформаційно-комунікаційної, що проявляється в можливості перетворення інформації в модель;
- навчання впродовж життя, яке реалізується через бажання створювати щось нове;
- культурної – здатність розуміти та цінувати творчі способи вираження ідей;
- громадянської та соціальної, що виявляються в умінні конструктивної співпраці та спілкуванні з однолітками.

Обов'язковим етапом проєктної роботи є оцінювання та самооцінювання. Для цього разом з учнями розробили спеціальні картки, які заповнювались після презентації проєкту.

Картка самооцінювання

Вид діяльності	Бал
Пошук інформації	
Дослідження рослинної клітини	
Робота з таблицею	
Участь у створенні моделі	
Участь у підготовці презентації	
Участь в роботі команди	
Загальний бал	

Кожен вид діяльності оцінюється у 2 бали, тому максимальний бал – 12. Моделі кожної команди цікаві, прослідковуються знання будови клітин різних груп організмів, які учні отримали під час виконання завдань проєкту, а основне – це те, що під час роботи над проєктом у здобувачів освіти формуються ключові компетентності НУШ.

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380)
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст.226)
3. Модельна навчальна програма «Пізнаємо природу». 5-6 класи (інтегрований курс)»
4. для закладів загальної середньої освіти (авт. Біда Д.Д., Гільберг Т.Г., Колісник Я.І.)
5. https://nus.org.ua/articles/yak-mozhna-navchaty-cherez-proekty-pryklady-z-finskyh-urokiv/

ЗАСТОСУВАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ПІД ЧАС ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ НА УРОКАХ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Тарасова Т.,
вчителька англійської мови,
Снітко К.,
вчителька англійської мови,
Дніпрорудненської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів «Талант»
Дніпрорудненської міської ради Василівського району Запорізької області

Основне призначення іноземних мов полягає у формуванні комунікативної компетентності, тобто здібності та готовності здійснювати іншомовне міжособистісне і міжкультурне спілкування з носіями мови, вирішувати засобами іноземної мови актуальні для учнів завдання спілкування у побутовому, навчальному, виробничому та культурному житті.

В умовах реалізації концепції НУШ одним з ефективних методів навчання іноземних мов є проєктна діяльність. Застосування методу проєктів під час

уроків іноземної мови – це один із засобів розвитку ключових компетентностей здобувачів освіти, зокрема і комунікативної, це поєднання теорії та практики, що дає учням розуміння практичного застосування здобутих знань у повсякденному житті. Під час проєктної діяльності формується критичне мислення, розвиваються пізнавальні навички, уміння орієнтуватися в інформаційному просторі. Така робота надає можливість кожному учневі проявити свої сильні сторони.

Протягом 2021/2022 навчального року ми активно застосовували проєктну діяльність на уроках у 5-тих пілотних класах. З точки зору вчителя, ми помічаємо зацікавленість учнів, що впливає на якість навчального процесу. Учні покращують свої уміння мовленнєвої діяльності та отримують запланований результат.

У своїй педагогічній практиці ми дотримуємось таких етапів роботи над проєктом:

I. Підготовчий етап. Визначення проблеми.
II. "Мозковий штурм". Планування проєкту.
III. Пошук інформації.
IV. Оформлення проєкту. Підготовка до захисту.
V. Захист проєкту.
VI. Рефлексія. Оцінка та обговорення результатів.

Метод проєктів – це спільна діяльність учителя та учнів, спрямована на пошук вирішення проблеми. Пропонуємо розглянути два проєкти, що були реалізовані під час вивчення окремих тем.

Тема: Save animals (збережіть тварин)
Мета проєкту: створити буклет (інформація про рідкісних тварин, заклик до їх збереження, фотографії, ілюстрації)
Тип проєкту: усний, письмовий, інформаційний, міжпредметний
Лексика: назви тварин, екологія, описові прикметники.
Граматика: модальні дієслова, наказовий спосіб дієслів, future simple (майбутній час), прийменники місця та напрямку.
Компетентності: Інформаційно-цифрова, соціальна, спілкування іноземними мовами, екологічна грамотність і здорове життя, компетентність у природничих науках і технологіях.

Підготовка: знайомство учнів з темою, проблемою проєкту, об'єднання в групи, визначення очікуваного кінцевого результату (створення буклету, інформація про рідкісних тварин, заклик до їх охорони, фотографії, ілюстрації); визначення шляхів та джерел пошуку інформації.

Кожній групі були запропоновані різні види тварин, За жеребкуванням обирався конверт, в якому знаходились ілюстрації тварин. Перша група працювала з підводним світом, друга з видами комах, що зникають, третя група з птахами, і четверта із ссавцями.

Процес: 1) Пошук інформації в Червоній книзі (паперовий формат або електронний), згідно з обраними ілюстраціями. На цьому етапі розвивається інформаційно-цифрова компетентність. Упродовж пошуку необхідної інформації, відбувається розвиток критичного мислення, читання з розумінням.

2) Учням дається час на розробку дизайну буклету, складання невеликої інформаційної доповіді, вибір оратора. Соціальна компетентність розвивається в учнів під час розподілу завдань в групах. Діти набувають наскрізні вміння: творчість (дизайн буклету), розв'язування проблеми та ініціативність (розподіл завдань між учнями).
3) Кожна з груп презентує власний буклет. Представлення буклету сприяє розвитку компетентності «спілкування іноземними мовами», адже після презентації, учні з інших груп можуть задати запитання за темою.

Підсумковий етап: аналіз та підсумкове оцінювання (самооцінювання, взаємооцінювання, оцінка вчителя).

Таблиця фідбек+самооцінювання

Що я знав з теми до початку уроку	Що я вивчив/дізнався нового після уроку	Що для мене здалося незрозумілим	Що я хочу ще дізнатися з цієї теми
Я знав…	Я…	Незрозумілим для мене…	Я хочу…
Що було цікавим на уроці	Який етап для мене був нецікавий	Чим ти хотів би поділитися з у чителем	Самооцінювання (1-12)
Цікаве на уроці…	Нецікавим виявилося…	?	12

Робота в групі передбачає розвиток уміння співпрацювати з іншими людьми, вміння конструктивно керувати емоціями.

Вивчивши лексику з теми «Погода», учні працювали над мініпроєктом «Прогноз погоди на вихідні». Виконати такий проєкт вистачило часу на одному уроці.

Тип проєкту – інформаційний, груповий, короткостроковий.

Проблема: герой уроку збирається піти на пікнік у вихідні, але не знає, яка погода.

Планування проєкту: У плануванні проєкту, учні розвивають соціальну компетентність, ініціативність та підприємливість. Навчаються критично

мислити, співпрацювати з іншими учнями та керувати своїми емоціями. Учні вирішують проблему пошуку інформації щодо погоди на вихідні.

Пошук інформації. Учитель пропонує різним групам різні джерела прогнозу погоди: витяг з газети, Інтернет, радіозапис. Відбувається розвиток інформаційно-цифрової компетентності.

Оформлення результатів у вигляді малюнка-схеми чи таблиці, складання прогнозу погоди англійською. Розвиток творчості, а також математична грамотність розвивається в учнів під час створення і малюнку-схеми, таблиці.

Захист проєкту.

Рефлексія. Учні порівнюють результати, роблять висновки. Проводять взаємну оцінку робіт.

Тож окрім здатності спілкування іноземною мовою, завдяки застосуванню методу проєктів ми сприяємо формуванню компетентності у галузі природничих наук: спостерігати у групі, пізнавати навколишній світ; екологічну компетентність: розуміти важливість збереження природи; інформаційно-комунікаційну компетентність: опанування основою цифрової грамотності для розвитку і спілкування; навчання впродовж життя: отримання нової інформації з метою застосування її для оцінювання навчальних потреб, навчання працювати самостійно і в групі; культурна компетентність: залучення до різних видів мистецької творчості під час підготовки до презентації проєкту.

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Олійник І. Використання методу проектів на уроках англійської мови. Профтехосвіта. 2012. №10 (46). С. 29-33
2. Цимбал О.М., Тягло О.В., Цимбал П.В. Проектна технологія, критичне мислення і громадянська освіта в процесі вивчення англійської мови. Початкова школа. Х.: Вид. група «Основа», 2008. 109 с.

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПЦІЇ НУШ ЗАСОБАМИ ПРОЄКТНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ НА УРОКАХ ІНТЕГРОВАНОГО КУРСУ МИСТЕЦТВА

Чумаченко Ірина,
вчитель образотворчого мистецтва
Дніпрорудненської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів «Талант»
Дніпрорудненської міської ради Василівського району Запорізької області

Творчо мислити й працювати, приймати нестандартні рішення – саме у цьому виявляються сучасні вимоги до навчання. А де як не на уроках інтегрованого курсу мистецтва можна реалізувати свої творчі здібності за допомогою засобів проєктної діяльності. Тому що саме цей метод створює умови для творчої самореалізації, підвищує мотивацію до навчання, сприяє розвитку творчих, інтелектуальних, організаторських здібностей, формує навички пошуково-дослідницької технології. Робота на уроках здійснювалася за двома посібниками: О. Гайдамаки, Н. Лємешевої та Т. Рубля, І. Мед, що супроводжували модельну навчальну програму «Мистецтво. 5-6 класи» (інтегрований курс) автори: Л. Масол та О. Просіна.

Крім пропонованих завдань, матеріалів до уроку, автори залишили можливість творчого внеску вчителя у роботу. Так, наприклад, у розділі «Дружнє єднання у творчій співпраці», тему «Дизайн книги» ми з учнями вивчали за допомогою проєктної діяльності, створювали власну книгу з «Орігамі».

Етапи колективної проєктної діяльності:

Назва проєкту «Дружнє єднання у творчій співпраці. Дизайн книги з орігамі»: "Я чую – і забуваю, Я бачу — і запам'ятаю, Я роблю – і розумію." Китайська мудрість.

Виявлення проблеми. У вік ґаджетів, нам здається, простіше роздрукувати будь-який текст. Чому ж відвідуючи бібліотеку, нам часто нагадують про дбайливе ставлення до книги. А чи замислювалися ви, скільки людей бере участь у створенні однієї книги? Спробуймо створити свою книжку, щоб уявити всі етапи появи книги на прилавку магазину або на полицях бібліотек.

Мета проекту: дослідити процес створення та художнього оформлення книги, спробувати себе в ролі дизайнера книги з орігамі, визначити особливості мистецтва орігамі.

Термін проведення проєкту: січень –лютий 2022р.

Склад проєктної групи: 4-5 учнів 5-х класів у кожній групі

Завдання **проєкту:** виявити вміння здобувати та опрацьовувати інформацію, користуючись Інтернетом; осмислювати та оцінювати джерела інформації; удосконалювати навички конструювання з паперу, використовуючи техніку орігамі; вчитися творчого підходу до оформлення результатів проєктної роботи.

Компетентності, що розвиваються під час роботи над проєктом.

Предметна мистецька компетентність: вчити сприймати твори різних видів мистецтва, знайомити з особливостями їхньої художньо-образної мови; заохочувати учнів виявляти та висловлювати власні враження, можливо, у власному творчому вияві – художньому самовираженні.

Вільне володіння державною мовою: уміння сприймати, розуміти інформацію державною мовою; оцінювати власну художньо-творчу діяльність.

Уміння вчитися впродовж життя: формувати уміння визначати власні художні інтереси, досягнення, потреби, прагнення; доцільно використовувати свій час для пізнання, сприймання, творення мистецтва.

Інформаційно-комунікаційна компетентність: заохочувати до самостійного використання інформаційних технологій для отримання мистецької інформації, художнього творення.

Математична компетентність: вміння використовувати знання з математики на уроках мистецтва, геометричні розбудови, роботу за схемами.

Опис очікуваного результату: в процесі роботи визначити, яку роль та інформацію відіграє обкладинка в мистецтві творення книги; визначити, як книговидання єднає митців багатьох професій; поширити знання про мистецтво орігамі; спробувати роль дизайнера книги та створити книжку з використанням мистецтва орігамі.

Планування робіт: пошук інформації про професії, які беруть участь у художньому оформленні книги, історію мистецтва орігамі, створити фігурки орігамі, розробити фон сторінки для виробів орігамі на сторінках власної книги. Спланувати роботу у групах, розподілити обов'язки між собою, обговорити запропоновані результати проєкту та їх оформлення.

Інформаційно-операційний етап: групи добирають матеріал, опрацьовують його. Учитель координує діяльність учнів.

Оформлення результатів проєкту: оформлення мінікниги «Орігамі», підготовка до презентації роботи груп.

Рефлексивно-оцінювальний етап: демонстрація отриманого результату, аналіз та оцінювання діяльності; порівняння отриманих результатів проєкту з тим, що планувалось, виявити проблеми та шляхи їх усунення.

Здатність до творчості закладена в кожній дитині, саме вона дасть змогу вже дорослій людині не тільки проявляти себе, свої почуття, емоції, але і слугуватиме провідником до успішної самореалізації. Творчість – це здатність мислити нестандартно, пропонувати нові рішення, мати власні погляди на все. Тому застосування методу проєктів під час вивчення мистецтва має спрямовуватися на розвиток ключових і предметних компетентностей, зокрема медіакомпетентності.

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст.226)
2. Модельна навчальна програма «Мистецтво. 5-6 класи» (інтегрований курс) для закладів загальної середньої освіти (автори: Масол Л. М., Просіна О. В.) (Наказ Міністерства освіти і науки України від 12.07.2021 № 795)

ВИКОРИСТАННЯ МЕТОДУ ПРОЄКТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІНФОРМАТИКИ

Ніколенко Альона,
вчителька інформатики,
Дніпрорудненська спеціалізована школа І-ІІІ ступенів «Талант»
Дніпрорудненської міської ради Василівського району Запорізької області

Головна мета Нової української школи – створити освітнє середовище, в якому буде приємно навчатись і яке даватиме учням не тільки знання, а й уміння застосовувати їх у повсякденному житті. Сучасне навчання має орієнтуватися на інтереси і потреби учнів, ґрунтуватися на особистому досвіді дитини. Тому результатом роботи вчителя повинна бути активна, творча діяльність учня, замість того, щоб просто сидіти за партою і слухати. Саме тому предмет "Інформатика" має безліч переваг у цій ситуації. Так як освітньою метою інформатики є розвиток особистості учня, здатного використовувати цифрові інструменти і технології для розв'язання проблем, розвитку, творчого самовираження, забезпечення власного і суспільного добробуту, критично мислити, безпечно та відповідально діяти в інформаційному суспільстві. Досягти поставленої мети нам допомагає метод проєктів.

Стимулюючи інтерес до предмета, метод проєктів формує правильні уявлення про місце інформатики в житті сучасної людини. В основі методу проєктів лежить розвиток пізнавальних навичок учнів, умінь самостійно конструювати свої знання й орієнтуватися в інформаційному просторі.

Під час вивчення предмета інформатики, я використовую міні проєкти як індивідуальну чи парну творчу роботу учнів протягом 1-2 уроків, або у вивченні конкретної теми.

Пропоную розглянути приклад проєкту, реалізованого у вивченні теми «Комп'ютерні презентації».

Тема проєкту: «Тварини Червоної книги України»

Мета: знайти інформацію про тварин Червоної книги України та презентувати її у вигляді презентації.

Компетентності: знаходить, аналізує, систематизує та подає інформацію; створює інформаційні продукти; використовує інформаційні та комунікаційні технології і цифрові інструменти для доступу до інформації; розуміє необхідність захисту природи.

Підготовка: ознайомлення з темою "Комп'ютерна презентація" (види слайдів, введення, вставлення, редагування та форматування тексту, вставлення зображення на слайд), проблема проєкту, об'єднання в групи, визначення кінцевого результату, визначення шляхів і джерел пошуку інформації.

Виконання проєкту: учні знаходять інформацію та зображення, визначаються з оформленням роботи і створюють презентацію.
Підсумковий етап: презентація роботи, аналіз та оцінювання (самооцінювання, взаємооцінювання). Після презентації проєкту кожен учень заповнює картку самооцінювання, яка розробляється спільно з іншими учнями під час роботи над проєктом.

Картка самооцінювання

Вид діяльності	Бал
Пошук інформації	2
Створення слайду	2
Перенесення інформації на слайд	2
Форматування тексту на слайді	2
Участь у підготовці презентації	2
Участь в роботі команди	2
Загальний бал	12

З точки зору учня, навчальний проєкт – це можливість робити щось цікаве самостійно, в групі або самому, максимально використовуючи свої можливості; це діяльність, яка б дозволяла виявити себе, спробувати свої сили, докласти свої знання, принести користь і показати публічно досягнутий результат; це діяльність, спрямована на рішення цікавої проблеми, сформульованої самими учнями у вигляді мети, завдання, результату діяльності (способу розв'язання проблеми) і має практичний характер, важливе прикладне значення і, що дуже важливо, цікава і значима для самих відкривачів.

Окрім навчальних проєктів учні пілотних класів долучилися до Всеукраїнської Спільноти «Дівчата STEM» у межах проєкту «Трамплін до рівності». Разом зі всією Україною ми підтримуємо дівчат у реалізації їхніх власних STEM-проєктів, підвищуємо обізнаність про STEM як провідний підхід до навчання.

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Модельна навчальна програма «Інформатика. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти (автори Ривкінд Й.Я., Лисенко Т.І., Чернікова Л.А., Шакотько В.В.)
2. Жиденко Т. А. Використання методу проектів на уроках. *Інформатика в школі*. 2009. № 6. С. 2–7.

МЕТОДИЧНІ ПРИЙОМИ ФОРМУВАННЯ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ УЧНІВ НА УРОКАХ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ

Подаленко Анна,
вчителька фізичної культури
Дніпрорудненської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів «Талант»
Дніпрорудненської міської ради Василівського району Запорізької області

Метою навчання за освітньою галуззю «Фізична культура» є гармонійний фізичний розвиток особистості учня, підвищення функціональних можливостей організму, вдосконалення життєво необхідних рухових умінь та навичок, розширення рухового досвіду через формування стійкої мотивації учнів до занять фізичною культурою і елементів фізкультурно-спортивної діяльності [1].

Процес фізичного виховання в основній школі, згідно з модельною навчальною програмою «Фізична культура», спрямований на досягнення загальної мети базової загальної освіти: «розвиток природних здібностей, інтересів, обдарувань учнів, формування компетентностей, необхідних для їхньої соціалізації та громадянської активності, свідомого вибору подальшого життєвого шляху та самореалізації, продовження навчання на рівні профільної освіти або здобуття професії, виховання відповідального, шанобливого ставлення до родини, суспільства, навколишнього природного середовища, національних та культурних цінностей українського народу» [2].

Отже, освітній процес з предмета «Фізична культура» в сучасному закладі освіти має бути спрямований на формування ключових компетентностей здобувачів освіти.

Сучасний урок фізичної культури складається з чотирьох етапів. На кожному розвиваємо компетентність за допомогою компетентнісно орієнтованих рухових завдань.

Під час уроку ми використовуємо інноваційні технології, сучасні фітнес-технології та оздоровчі програми. Компетентнісно орієнтовані рухові завдання розробляємо під кожен варіативний модуль.

Перший етап уроку «Крута розминка».

Ритмічні викрутаси. Учні об'єднуються в три-чотири мікрогрупи. Учитель пропонує скласти танцювальну розминку. Дається одна хвилина для того, щоб учні в мікрогрупах продумали рухи. Потім лідери кожної групи демонструють рухи під музичний супровід. Учасники в кожній групі повторюють за своїми лідерами. За сигналом учителя лідери в кожній групі делегують свої функції іншим учасникам своїх груп. Завдання продовжується.

Компетентнісно орієнтоване рухове завдання «Ритмічні викрутаси» спрямоване на формування компетентності «навчання впродовж життя» – вміти розробляти та використовувати індивідуальні оздоровчі програми з урахуванням власних можливостей, здібностей, мотивів, потреб та стану здоров’я.

Другий етап уроку «Сенсомоторне тренування»

Математичний фітнес. Мікрогрупи учнів. Рахунковий матеріал. Представники першої мікрогрупи промовляють математичний приклад і називають фізичну якість, інші учасники вирішують приклад і виконують вправу відповідну кількість разів на розвиток зазначеної фізичної якості. Функції замовника переходять до учасників наступної мікрогрупи.

Компетентнісно орієнтоване рухове завдання «Математичний фітнес» спрямоване на формування математичної компетентності учнів – використовувати математичні методи під час занять фізичною культурою і спортом.

Третій етап уроку «Кардіо-тренування»

Своя гра – свої правила. Працюють дві групи учнів на різних половинах майданчика. Кожна група домовляється про правила, за якими вони будуть грати. Умова – використовувати 4 різновиди дрібного інвентарю та кидки, передачі, переміщення. Учні складають свою гру, грають в неї, дають їй назву.

Компетентнісно орієнтоване рухове завдання «Своя гра – свої правила» спрямоване на формування громадянської та соціальної компетентностей: виявляти солідарність із командою і надавати підтримку її членам, приймати спільні рішення на користь команди, організовувати гру, гідно вигравати і програвати, боротися, контролювати свої емоції, виявляти доброчесність.

Четвертий етап уроку «Мотивація»

Виконай та повтори з іншого в.п. Мікрогрупи. Для кожної – картка вправи з оздоровчої системи. За командою педагога «Можна» – учасники виконують вправу, як на карточці. За командою педагога «повтори з іншого в.п.» учасники таку ж вправу виконують з іншого в.п. Учасники намагаються дати відповідь, для чого таку вправу виконувати. Обмін картками.

Компетентнісно орієнтоване рухове завдання «Виконай та повтори з іншого в.п.» спрямоване на формування інноваційності учнів: застосовувати інноваційно-оздоровчі технології, розвивати нові ідеї та можливості.

Отже, компетентнісно орієнтовані рухові завдання спрямовані на вирішення завдань навчального предмета реалізувати вимоги до обов'язкових результатів навчання освітньої галузі фізичної культури, зазначених у додатку 22 Державного стандарту базової середньої освіти, які передбачають, що учень/учениця [1]:

- формує власну психічну та соціально-психологічну сфери особистості засобами фізичного виховання;
- систематично займається фізичною культурою, володіє технікою виконання фізичних вправ;
- усвідомлює значення фізичної/рухової активності для підтримання стану здоров'я та задоволення у процесі фізичного виховання.

Представлені вище компетентнісно орієнтовані завдання – лише початок розробки нової методики, яка спрямована на формування ключових і предметних компетентностей учнів/учениць та є фундаментом для здійснення формувального оцінювання їхніх досягнень.

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Державний стандарт базової середньої освіти: Постанова Кабінету Міністрів України від 30.09.2020 № 898. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#n16
2. Педан О.С., Коломоєць Г. А. , Боляк А. А., Ребрина А. А., Деревянко В. В., Стеценко В. Г., Остапенко О. І., Лакіза О. М., Косик В. М. та інші. Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5-6 класи» для закладів загальної середньої освіти. URL: https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/Navchalni.prohramy/2021/14.07/Model.navch.prohr.5-9.klas.NUSH-poetap.z.2022/Fiz.kult.5-6.kl.Pedan.ta.in.12.08.pdf

СУЧАСНЕ ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЗАКЛАДУ ОСВІТИ

Разієвська Жанна,

заступниця директора,
Дніпрорудненської спеціалізованої школи І-ІІІ ступенів «Талант»
Дніпрорудненської міської ради Василівського району Запорізької області

Освітнє середовище Нової української школи – це територія, де хочеться навчатися і спілкуватися, де впроваджуються нові технології навчання і дослідження, це територія взаєморозуміння і толерантності. Для того щоб створити дійсно безпечне і комфортне середовище для всіх учасників освітнього процесу, за ініціативи Управління Державної служби якості освіти у Запорізькій області нами проведено самооцінювання освітнього середовища закладу. Для цього була створена команда, до складу якої ввійшли: адміністрація закладу, вчителі, здобувачі освіти та їхні батьки. Самооцінювання освітнього середовища проводилось відповідно до таких вимог:

- забезпечення здорових, безпечних та комфортних умов для навчання та праці;
- створення освітнього середовища вільного від будь-яких форм насильства та дискримінації;
- формування інклюзивного розвивального та мотивувального до навчання освітнього простору.

За результатами самооцінювання була складена аналітична довідка, завдяки якій ми спланували подальшу роботу щодо усунення недоліків та покращення освітнього середовища закладу освіти.

На сьогодні розвиток сучасного освітнього середовища для реалізації Державного стандарту базової освіти ми розглядаємо в декількох напрямах:

1. Інформаційно-освітній – це єдиний простір, у якому здійснюється інтеграція усієї інформації за допомогою розгалуженої інтернет мережі, наявності ноутбуків, планшетів. У нашому закладі освіти створено три кабінети, оснащені комп'ютерною технікою; працює сучасна медіатека, яка є не тільки інформаційним центром, а й навчальним. Кабінети 5-х пілотних класів оснащені інтерактивними дошками, багатофункціональними пристроями. Уроки математики проходять у сучасному кабінеті «Фібоначчі», для впровадження STEM-освіти створено кабінет з мобільними одномісними партами, з

планшетами для групової роботи, інтерактивним комплексом, багатофункціональним пристроєм формату А3, з підключенням до інтернет мережі.

Медіатека

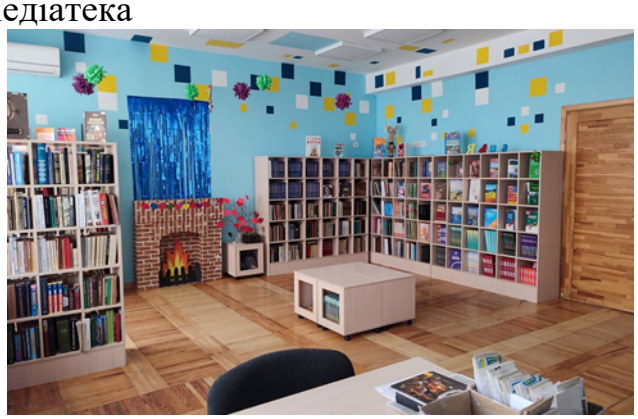

Кабінет математики

Кабінет STEM освіти

2. Інтерактивне навчальне середовище, яке головним чином розкриває і підтримує взаємодію між тими, хто навчається. Оскільки проєктна діяльність і взагалі діяльнісний підхід стає основою навчання здобувачів освіти, ми вважаємо, що доцільним для реалізації майже всіх модельних програм стане наявність в закладі освіти STEM-лабораторії. Для природничої галузі буде важливим наявність мініметеостанції; об'ємних моделей: «Внутрішня будова Землі», «Телурій», «Глобус-модель «Зоряне небо», «Глобус-модель «Паралелі та меридіани Землі», «Сонячна система», «Будова рослини»; компасів; колекції: «Корисні копалини», «Мінерали та гірські породи»; рельєфних зображень будови клітин різних груп організмів; учнівських мікроскопів; луп; хімічний

посуд; прилади для демонстрації дослідів; термометри для вимірювання температури повітря та води; важіль-лінійка лабораторний. З власного досвіду рекомендуємо використовувати конструктори LEGO: LEGO SYSTEM, LEGO DUPLO.

Використання моделей та конструктора LEGO

Для реалізації модельної програми STEM використовуємо роботів Mindstorms EV-3, Edison для групової роботи.

Значна увага приділяється забезпеченню обладнання уроків фізичної культури. У закладі освіти в наявності дві спортивні зали, спортивний стадіон, який поділено на декілька осередків. Фізкультурно-спортивна зона складається із майданчика для ігор у баскетбол, волейбол, стрибків у довжину, турників, рукоходів. Наявне поле для гри у футбол.

Новою вимогою сучасної освіти є взаємодія теорії та практики, тому був створений клас на свіжому повітрі open-air. Територія такого класу має безліч можливостей для навчання, спільної взаємодії, спілкування, проєктної діяльності.

Освітнє середовище класної кімнати створюється і постійно змінюється завдяки потужній команді вчителів та здобувачів освіти, вони самостійно, на

кожному уроці визначають, як зручніше представити результати своєї роботи або донести необхідну інформацію.

Для забезпечення навчання учнів з особливими освітніми потребами в закладі освіти відкрито три ресурсні кімнати з необхідним навчальним обладнанням та дидактичним матеріалом: кімната логопеда, кімната сенсорного розвантаження, кімната групової та індивідуальної роботи (осередок навчання, осередок відпочинку, осередок творчості, соціально-побутова зона).

3. Віртуальне середовище розглядається як програмне забезпечення для надання освітніх послуг. У квітні 2021 року заклад освіти став учасником пілотування інструменту SELFIE, розроблений Спільним дослідницьким центром Єврокомісії (JRC) у тісній співпраці з експертами – представниками закладів освіти, міністерств освіти та дослідницьких інститутів країн ЄС. Партнерами проєкту також є Європейський фонд освіти (ETF), Європейський центр професійної підготовки та Інститут ЮНЕСКО з інформаційних технологій в освіті. Використавши онлайн-інструмент, було проведено самооцінювання закладу освіти, а саме: ефективність упровадження інноваційних цифрових технологій в освітньому процесі, етап цифрового розвитку закладу освіти. На підставі даних дослідження був створений план цифровізації закладу, який увійшов до Стратегії розвитку закладу освіти.

Вже два роки проваджується ведення електронного журналу на порталі «Нові знання», що має на меті:

- підвищення ефективності роботи педагогів, сприяння створенню нових форм педагогіки партнерства усіх суб'єктів освітнього процесу, формування їх цифрової компетентності та інформаційної культури;
- удосконалення освітнього менеджменту за допомогою автоматизації збирання, оброблення, зберігання, використання та відображення інформації закладу освіти із застосуванням інтегрованої бази даних;
- оперативність, достовірність і цілісність інформації, що використовується в процесі освітньої діяльності;

- організація освітнього процесу з використанням технологій дистанційного навчання та сприяння побудові індивідуальної освітньої траєкторії учня;
- підвищення мотивації учнів до відвідування занять та вивчення навчальних предметів;
- посилення участі батьків в освітньому процесі шляхом налагодження інтерактивного зв'язку між учителем, батьками та учнями;
- зменшення паперових інформаційних потоків;
- створення єдиного інформаційного освітнього простору.

Завдяки розробникам модельних програм кожна галузь забезпечена електронними посібниками, для вчителів доступні всі освітні платформи, також використовуємо ресурси для дистанційного навчання. З кожним роком освітнє середовище буде змінюватися, але основне залишається незмінним – воно повинно бути комфортним, безпечним, сучасним для всіх учасників освітнього процесу.

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2020, № 31, ст.226)
2. Концепція Нової української школи, 27.10.2016
3. Указ Президента України «Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі» від 25.05. 2020 №195/2020.
4. Лист Державної служби якості освіти України № 01/01-25а/273 від 12.02.2021 «про проведення окремих процедур інституційного аудиту».
5. https://mon.gov.ua/ua/osvita/cifrova-osvita/selfie
6. https://drive.google.com/file/d/1f__z6RYy07w9Sjhabsh_e3-8dCZ7JSZ2/view

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ КУШУГУМСЬКА ГІМНАЗІЯ «ІНТЕЛЕКТ» КУШУГУМСЬКОЇ СЕЛИЩНОЇ РАДИ ЗАПОРІЗЬКОГО РАЙОНУ ЗАПОРІЗЬКОЇ ОБЛАСТІ

РОЗБУДОВА ОСВІТНЬОГО СЕРЕДОВИЩА НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Забєйворота Ірина,
заступниця директора з навчально-виховної роботи
Комунального закладу загальної середньої освіти
«Кушугумська гімназія «Інтелект» Кушугумської
селищної ради Запорізького району Запорізької області

Усі діти заслуговують навчатися у такому середовищі, де забезпечуються їхні потреби – базові потреби, потреби у навчанні, додаткові потреби (для дітей з особливими освітніми потребами). У такому освітньому середовищі є баланс між навчальними видами діяльності, ініційованими вчителем, та видами діяльності, ініційованими самими дітьми. Таке середовище забезпечує можливості дітям робити власний вибір, можливості для розвитку нових та удосконалення наявних практичних навичок, отримання нових знань, розвитку свого позитивного ставлення до інших.

Участь дітей в організації середовища класу допомагає сформувати у них почуття відповідальності і того, що класна кімната належить саме їм. Іншими словами, діти беруть участь в організації своєї навчальної домівки.

Мета освітнього середовища: сформувати безпечні, комфортні та здорові умови навчання в закладі освіти, створити освітнє середовище, яке забезпечує оволодіння учнями компетентностями, необхідними для життя, формування культури безпечної та здорової поведінки.

Кушугумська гімназія «Інтелект» у 2017 році, відповідно до наказу МОН України від 13.07.2017 року № 1028 «Про проведення всеукраїнського експерименту на базі загальноосвітніх навчальних закладів» стала учасником інноваційного освітнього проєкту, який здійснювався в межах дослідно-експериментальної роботи всеукраїнського рівня з теми «Розроблення і впровадження навчально-методичного забезпечення початкової освіти в умовах реалізації нового Державного стандарту початкової освіти». Педагоги початкової школи разом із учнями та батьками до 2021 року (протягом чотирьох

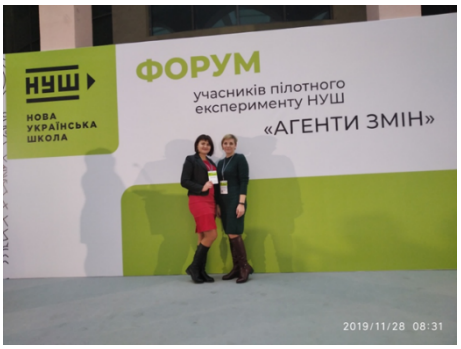

років) створювали безпечне здорове сучасне комфортне та мотивувальне для всіх учасників освітнього процесу навчальне середовище.

З 2021 року, перейшовши до 5 класу, учні та батьки згодилися на участь в аналогічному інноваційному освітньому проєкті всеукраїнського рівня в умовах реалізації Державного стандарту базової середньої освіти.

Перейнявши досвід зі створення освітнього середовища в початковій школі, у базовій школі створили осередки (навчально-пізнавальний, дослідницький та змінний) з урахуванням особливостей навчальних кабінетів.

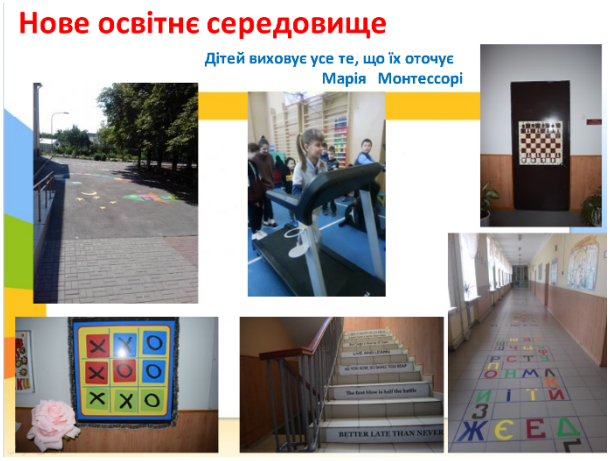

Удосконалили (з урахуванням вікових особливостей учнів) спільне освітнє середовище: навчально-пізнавальні, рухові та ігрові зони, які розміщені в приміщенні та на території гімназії.

Команда педагогів 5 (пілотних) класів визначили напрями розбудови освітнього середовища.

Важливою складовою інформаційного освітнього середовища гімназії є навчально-інформаційний портал на платформі G Suite for Education, використання якого сприяє розширенню дистанційного навчання, організації взаємодії між учителями, учнями та батьками.

Здоров'язбережувальне середовище закладу освіти – це дотримання санітарно-гігієнічних норм, повітряного та світлового режимів у всіх сферах організації життєдіяльності дитини в навчальному закладі.

Реалізація Концепції нової української школи не можлива без створення сучасного освітнього середовища, зокрема багатофункціональних гнучких просторів, що сприяють різним формам роботи, мотивують до навчання.

Освітня субвенція та співфінансування місцевої громади дозволило не лише наповнити добудовані кімнати новими меблями та обладнанням, але й створювати в класах комплексний сучасний дизайн на основі принципів нового освітнього простору.

Протягом навчального року педагоги використовували осередки для проведення практичної, дослідницької роботи: на уроці математики під час вивчення теми «Відрізок. Довжина відрізка» (Додаток 1), на уроці «Пізнаємо природу» створювали з пластиліну моделі молекул (Додаток 2).

У межах програми «Спроможна школа для кращих результатів» придбано та облаштовано STEM-лабораторію, яка стала не окремим центром у гімназії, а діяльністю, впровадженою у весь навчальний процес закладу, бо майбутнє за міжпредметною інтеграцією зі збереженням класичного поділу на дисципліни. Перелік обладнання STEM-лабораторії у Додатку 3.

Для навчального процесу в кожному кабінеті встановлені інтерактивні дошки, це дозволяє працювати з електронними навчально-методичними комплексами дисциплін, педагогічними програмними засобами, використовувати велику кількість якісних ілюстративних матеріалів (рисунки, графіки, карти, схеми, фотографії, відеофрагменти, інтерактивні моделі, тренажери, 2D-, 3D-анімації), що сприяє високому рівню ефективності навчання.

Плануючи організацію освітнього середовища в базовій школі, не лише важливо, а й необхідно брати до уваги інтереси дитини, забезпечувати їхні потреби.

На думку учителів гімназії, участь дітей в організації середовища класу допомагає сформувати у них почуття відповідальності, відчуття, що класна кімната належить саме їм. Іншими словами, діти беруть участь в організації свого освітнього простору.

Для вчителя важливо заохочувати дітей до участі у прийнятті рішень щодо розміщення навчальних матеріалів, оформлення класу, визначення відповідальних за ту чи іншу роботу. Діти із задоволенням допомагають розвішувати таблички з назвами навчальних центрів чи навчальних матеріалів, складати розклад робіт, робити календарі днів народжень тощо.

Отже, якщо педагоги належно організують освітнє середовище, то учні будуть «нефорсовано» засвоювати навчальний матеріал, оволодівати базовими загальнонавчальними вміннями й навичками – навчально-організаційними, загальномовленнєвими, загальнопізнавальними, контрольно-оцінними. Це стане платформою для практичної реалізації компетентнісного, діяльнісного,

інтегрованого, ігрового, особистісно орієнтованого та інших підходів до організації освітнього процесу.

Якщо в класній кімнаті не вистачає місця, слід обмежитися мінімальною кількістю осередків. На одній локації можна органічно поєднати відпочинковий, бібліотечний та природничий осередки. Перед педагогами поставлено завдання розширити освітній простір дитини, тобто вийти за межі класу (уроки в природі), для цього на території гімназії облаштовано дві альтанки. Змінний тематичний осередок у класній кімнаті доцільно розмістити на вільній ділянці стіни із застосуванням магнітної чи коркової дошки. Змінний тематичний осередок має бути майданчиком для оперативного висвітлення актуальних моментів навчального та позаурочного життя класу, привертати до них увагу учнів, батьків, педагогів.

Проте необхідно усунути такі недоліки в організації освітнього середовища:

- перенасиченість осередків предметним матеріалом, оскільки не було продуманого планування змін середовища відповідно до пізнавальної теми перспективного плану освітньої роботи;
- недостатність матеріалів для дитячого експериментування, бо не було сформованої картотеки процесів та алгоритмів;
- непоміркованість умов забезпечення індивідуальної комфортності;

стереотипність мислення педагога щодо кількісного накопичення предметів в осередках.

Найскладнішим для педагогів виявилося дотримання таких параметрів створення якісного середовища, як-от: варіативність, доступність і трансформованість.

Щоб процес та результат оновлення середовища в гімназії став ефективним, ми зробили **шість кроків**:

1) візуалізували структуру простору закладу;
2) визначили основні виміри середовища, важливі для його облаштування;
3) вибрали пріоритетні освітні технології навчання та взаємодії;
4) створили орієнтовану композицію середовища в групових осередках, як засіб впливу на розвиток дітей;
5) визначили складові середовища в кабінетах спеціалістів та інших приміщеннях закладу;

Протягом цього навчального року значно змінили зовнішній вигляд наші коридори, сходові клітини, зони загального використання з тематикою, цікавою для дітей, що розвиває творче мислення, широкий світогляд та етику; відпочинково-ігрові зони для активного відпочинку (розмітка «класики», «лабіринти», «змійки», доріжки для прогулянки, тенісний стіл в коридорі) та пасивного відпочинку (використання стін для творчості – рамки для малюнків, дошки для малювання, лавочки в коридорах). Плануючи і створюючи дизайн освітнього простору першорядним є спрямування на розвиток дитини і мотивації її до навчання.

У закладі освіти батьки – активні учасники освітнього процесу. Вони залучаються до створення освітнього середовища, проведення виховних заходів, уроків, навчальних проєктів, спортивних змагань, квестів.

Розбудова безпечного освітнього середовища, розвиток творчих здібностей, створення ситуації успіху, забезпечення можливості робити власний вибір, ухвалювати самостійні рішення, формування життєво необхідних компетентностей – пріорітетні напрями роботи нашого закладу освіти.

Тому і намагаємося створити освітнє середовище, відповідно до нових вимог, а це можливо лише за умови підвищення власного професійного рівня. Ми вчимося не лише прийомів нової школи, але й будівництва і реконструкцій старих приміщень, пристосування просторів для потреб освіти, громади і їх інтересів.

Отже, середовище має бути «живим» – мотивувати, активізувати дітей, сприяти збереженню їхнього здоров'я та гармонійному розвитку. Для цього сучасний педагог має вміти:

- проєктувати, створювати та систематично перетворювати середовище;
- визначати свою роль у певному осередку середовища та відповідно ставитис до потреб конкретної дитини;
- доцільно добирати й застосовувати освітні технології навчання та взаємодії залежно від потреб дітей.

Гімназія «Інтелект» є тим місцем, де кожен учасник освітнього процесу може реалізувати себе, критично мислити, не боятись висловлювати власну думку та бути відповідальними громадянами.

Рекомендована література, електронні джерела:

1. Національна стратегія розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі, - URL: *https://nus.org.ua/news/dyvitsya-natsionalnu-strategiyu-rozbudovy-bezpechnogo-i-zdorovogo-osvitnogo-seredovyshha-u-nush/*
2. Новий освітній простір, або Якою повинна бути Нова українська школа. - URL:https://osvitaua.com/2018/08/65946/
3. Муляр Н. М. Безпечне та здорове освітнє середовище нової української школи. URL: http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/33337/Mulyar.pdf?sequence=1&isAllowed=y

Додаток 1

Конспект уроку з математики 5 клас

Тема. Відрізок. Довжина відрізка

Мета: повторити й уточнити зміст понять «точка», «відрізок», «геометрична фігура» та перевірити стан маематичної компетентності; сформувати вміння розпізнавати відрізки, зображувати їх за допомогою лінійки, описувати поняття

«відрізок», «точка»; повторити співвідношення між основними одиницями вимірювання відрізків.
Тип уроку: повторення, систематизація та доповнення знань.
.

Хід уроку

І. Актуалізація опорних знань

Оскільки поняття відрізка і його довжини знайомі учням з початкової школи, під час вивчення цієї теми необхідно повторити й узагальнити набутий ними раніше досвід. Актуалізацію знань учнів провести під час виконання усних вправ.

Усні вправи

1. Назвіть лінії і фігури, відомі з початкової школи (див. рис).

2.

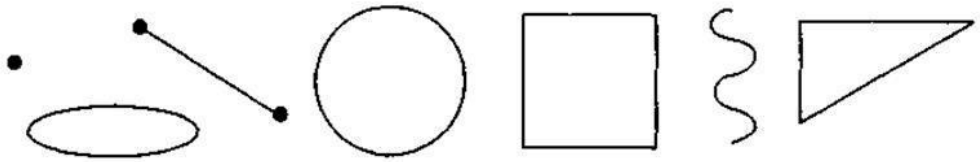

3. Виразіть: у міліметрах: а) 4 см; б) 6 см 3 мм; в) 5 дм;
у сантиметрах: а) 3 дм; б) 5 дм 4 см; в) 6 м; г) 900 мм;
у дециметрах: а) 5 м; б) 3 м 7 дм; в) 800 см; г) 1200 мм.

Практична задача. Знаходження довжини, ширини та площі класної кімнати.

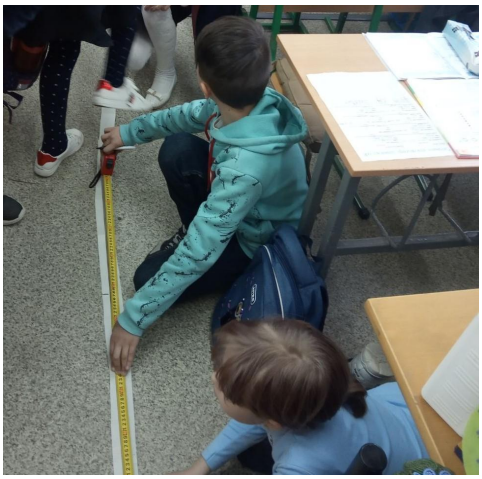

ІІ. Повторення і систематизація знань

Викладати матеріал уроку можна у вигляді практичної роботи. Послідовно виконуючи завдання, учні разом з учителем повторюють і систематизують навчальний матеріал.

1. Позначте в зошиті дві точки А і В. Сполучіть їх між собою двома різними лініями.

Як сполучити точки А і В найкоротшою лінією?

Як тепер називаються точки А і В?

Відповідь. Найкоротша лінія — відрізок АВ (ВА). А, В — кінці відрізка.

2. Позначте в зошиті точки С і D на відстані 2 клітинок. Чому дорівнює довжина відрізка CD ?

Відповідь. Довжина CD дорівнює 1 см або CD = 1 см.

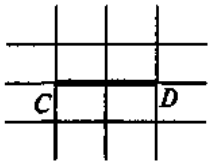

3. Позначте в зошиті точки M і N на відстані 6 клітинок одна від одної; точки E і F – на відстані 8 клітинок одна від одної. Чому дорівнюють довжини відрізків MN і EF ?
Відповідь. MN = 3 см; EF = 4 см.

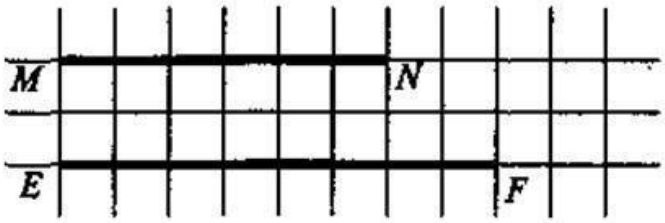

4. Побудуйте два рівних відрізки у зошиті. Якими будуть їхні довжини?
Відповідь. KP = OD = 2 см.

5. Накресліть відрізок AB довжиною 5 см. Поставте між точками A і B точку C. Де знаходиться точка C? Які нові фігури утворилися? Відмірте довжини частин і порівняйте їх суму з довжиною відрізка AB. Що ви помітили?
Відповідь. C лежить між A і B (C належить відрізку AB). AB, AC, BC — відрізки; AB = 5 см; AC = 2см; BC = 3 см; AB = AC + BC.

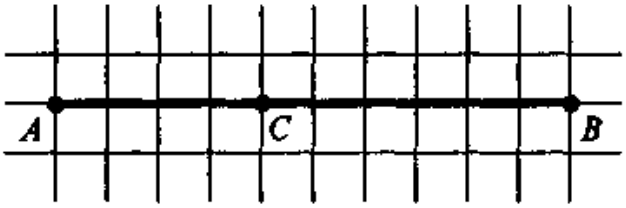

Висновки:
❋ найкоротша лінія, що сполучає дві різні точки – відрізок;

❋ дві точки, сполучені відрізком, називаються кінцями відрізка;

❋ відрізки можна вимірювати одиничними відрізками (1см; 1 дм; 1мм тощо);

❋ два відрізки, що сумістяться у разі накладання, називаються рівними; рівні відрізки мають однакові (рівні) довжини;

❋ точка ділить відрізок на два відрізки; якщо знайти довжину цих відрізків, то їх сума дорівнює довжині відрізка.

III. Відпрацювання навичок

Якщо на попередньому етапі уроку учні показали досить високий рівень знань (виконання практичної роботи не викликало жодних ускладнень), то вже на цьому уроці можна розв'язувати з учнями не тільки завдання початкового і середнього рівнів, а й високого.

Можна запропонувати учням розв'язати таку логічну вправу. Запишіть пропущене число:

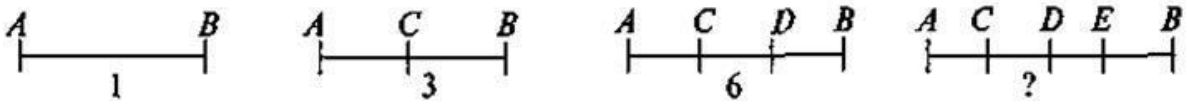

шн

Інтерактивні вправи :Довжина відрізка (learningapps.org)
Прямокутник (learningapps.org)

Письмові вправи

№ 56 (! Звернути увагу! Незалежно від можливих різних варіантів розташування точок результат не зміниться.)

Додатково. Якщо залишиться час, розглянути № 70 (Ще раз звернути увагу учнів на те, що задачу треба розв'язати обчисленням, шукані довжини треба знайти, враховуючи, що AC = AB + BC, бо точка 5 лежить між A і C, і BD = BC + CD, бо C лежить між B і Д)

IV. Підсумок уроку

Слід ще раз звернутися до рисунків і умовних записів, які було отримано під час практичної роботи (див. II), і повторити з учнями основні поняття уроку.

V. Домашнє завдання

Додатково завдання: накреслити лінію, не відриваючи руки від аркуша.

Додаток 2

Конспект уроку «Пізнаємо природу» 5 клас НУШ

Тема 1. Тіла та речовини

***Тема. Із чого все складається*.** **Частинки речовини – атоми та молекули. Три стани речовин. Розташування, рух та взаємодія частинок у твердих тілах, рідинах і газах**

Мета: сформувати в учнів уявлення про будову речовин; закріпити знання про агрегатні стани речовин; сформувати уявлення про атомну та молекулярну будову речовин; ознайомити з найпоширенішими хімічними елементами довкілля; розвивати уміння знаходити причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки, працювати за зразком з коментуванням своїх дій; виховувати потяг до

дослідництва з використанням технологій STEM освіти; розвивати в учнів пізнавальний інтерес до вивчення природничих дисциплін.

Обладнання: таблиця Менделєєва, моделі або малюнки атомів та молекул, підручник, друкований посібник-зошит, пластилін, зубочистки, дощечка.

ХІД УРОКУ

I. ОРГАНІЗАЦІЙНИЙ МОМЕНТ

II. АКТУАЛІЗАЦІЯ ОПОРНИХ ЗНАНЬ

Прийом «Бліцопитування»

1. Що таке тіло?
2. Що таке речовина?
3. Чого більше у природі тіл чи речовин? Чому?
4. Пригадай властивості води, повітря і льоду.
5. Які ти знаєш речовини у твердому, рідкому та газуватому стані?

III. МОТИВАЦІЯ НАВЧАЛЬНОЇ ТА ПІЗНАВАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Щодня нас із вами оточують дуже багато різноманітних тіл, які утворюються з речовин. А з чого ж складається речовина? Давньогрецький філософ і вчений Демокріт Абдерський, який жив 2500 років тому, прагнув зрозуміти чому вода кудись зникає під час кип'ятіння. Роздумуючи на цим, він дійшов висновку, що всі тіла тільки здаються суцільними, але ми не бачимо того, тому що вони складаються із дуже дрібних частиночок. Чому ми чуємо запах підгорілої на кухні їжі, парфумів? Саме про це ми й поговоримо сьогодні на уроці.

IV. ВИВЧЕННЯ НОВОГО МАТЕРІАЛУ

1. Розповідь з елементами бесіди.

Частинки, з яких «збудована» речовина, називають атомами, що означає «неподільний». Адже речовини можна руйнувати не нескінченно, а лише до атомів. Атом – це найдрібніша, неподільна частинка речовини. Учені довели, що атоми мають дуже маленькі розміри. У крапці, поставленій на папері графітовим стрижнем олівця, атомів більше, ніж зірок на нічному небі.

Нині відомо 118 видів атомів. (Демонстрування таблиці Д. Менделєєва). Їх називають хімічними елементами. Кожний хімічний елемент має свою назву та умовне позначення у вигляді хімічного символу. Наприклад, графіт, з якого складаються стрижні олівців, утворений атомами Карбону.

Атоми у складі речовин можуть існувати окремо або сполучатися між собою, утворюючи молекули.

Молекули – найменші частинки речовини, що мають її властивості

2. Робота з діаграмою

3. Розглянь діаграму на малюнку 17 і вибери три основні гази, що входять до складу повітря. Запиши їх у порядку спадання вмісту у повітрі. Додай до переліку водяну пару – її вміст мізерний, але роль надважлива: вона бере участь у колообігу води у природі.

.....

.....

.....

.....

Мал. 17. Склад повітря

3. З яких атомів складаються молекули води, кисню, озону?

Молекула води складається з трьох атомів – одного атома Оксигену і двох атомів Гідрогену.

Молекула кисню утворена двома атомами Оксигену, молекула озону – трьома атомами Оксигену.

А молекула цукру складається аж із 45 атомів трьох видів – Карбону, Оксигену і Нітрогену. (Демонстрування моделей молекул або їх малюнків).

4. Елементи STEM – освіти – виготовлення моделей молекул

4. Створюємо моделі молекул.

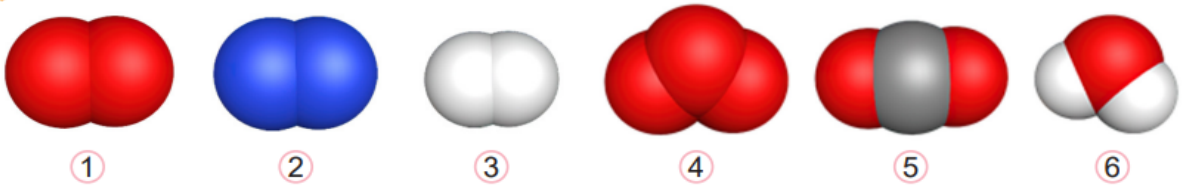

Мал. 18. Моделі молекул.
Двоатомні: 1 – кисню; 2 – азоту; 3 – водню;
триатомні: 4 – озону; 5 – вуглекислого газу, 6 – води

Тобі знадобиться: пластилін різних кольорів, зубочистки, дощечка.

Що треба робити:

1. Скористайся малюнком 18 і порахуй, скільки різних елементів з пластиліну тобі знадобиться, щоб виготовити чотири молекули: 1) кисню, 2) азоту, 3) вуглекислого газу та 4) води.
2. Зверни увагу, що елементи, з яких складаються молекули, мають різний розмір. Для кожного елемента обери свій колір.
3. Зліпи з пластиліну окремі елементи моделей вибраних молекул у вигляді кульок.
4. З'єднай відповідні елементи між собою зубочистками.

Зроби висновок .....

5. Робота з ілюстраціями.

Три стани речовин

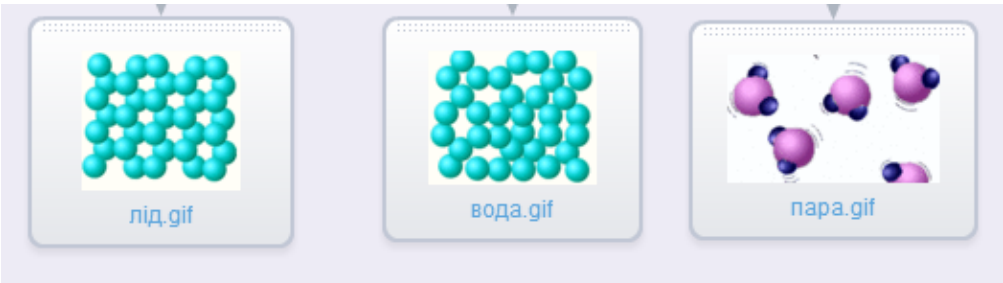

Вправа 5. (за зошитом-посібником). Намалюй розташування частинок речовини в тілах, зображених на малюнках 20–22. Скористайся малюнком 19.

6. Робота зі схемою «Залежність швидкості руху частинок від температури»

Вправа 6.

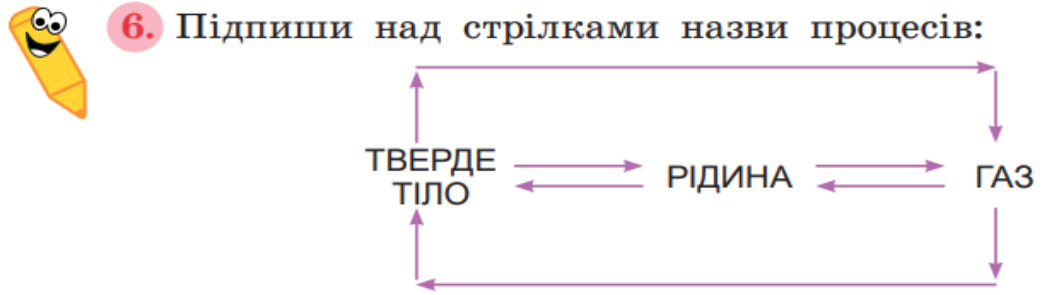

V. УЗАГАЛЬНЕННЯ ТА СИСТЕМАТИЗАЦІЯ ЗНАНЬ.

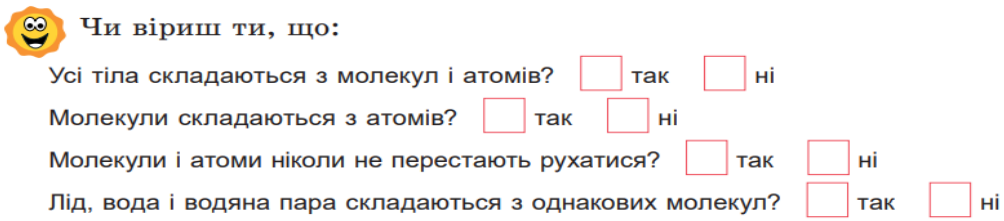

VI. ПІДСУМОК УРОКУ

VII. ПОВІДОМЛЕННЯ ДОМАШНЬОГО ЗАВДАННЯ

1. Вивчити нові терміни.

2. Виконати завдання № 7 (Досліджуємо речовини у різних станах за допомогою органів чуття) та розв’язати кросворд

Кросворд:

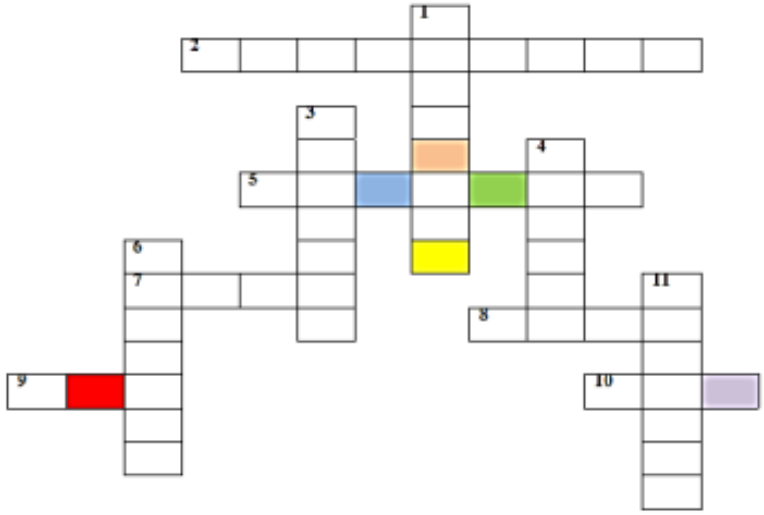

По вертикалі:

1. Найменша частинка речовини.
3. Алмаз являє собою … Що?
4. Стан речовини, що легко зберігає об'єм та не зберігає форми.
6. Стан речовини у якому важко змінити форму.
11. Що необхідно зробити, щоб олово розплавилось?

По горизонталі:

2. Що необхідно зробити, щоб пара стала водою?
5. Явище самовільного змішування однієї речовини з іншою називається …
7. Найбільш поширена рідина на планеті Земля.
8. Газоподібний стан рідини?
9. При замерзанні вода перетворюється на … .
10. Скільки існує станів речовини?

Розшифруй слово

Додаток 3

Перелік засобів навчання та обладнання STEM-лабораторії Кушугумської гімназії «Інтелект»

(відповідно до Типового переліку засобів навчання та обладнання для навчальних кабінетів STEM-лабораторії, наказ МОН від 29.04.2020 №574)

№	Найменування
1	3D принтер разом з витратними матеріалами на навчальний рік
2	3D ручки разом з витратними матеріалами на навчальний рік – 8 штук
3	Навчальні роботи – 6 штук
4	Фото-, відеостудія (цифровий фотоапарат, штатив, 2 бездротові мікрофони для запису звуку, комплект студійного освітлення)
5	Тренувальні поля для навчальних занять з робототехніки – 2 шт.
6	Програмне забезпечення
7	Вишивальна машина/ машинка для вишивки з комп’ютерним управлінням – 1 шт
8	Окуляри/ шолом віртуальної реальності – 3 шт.